

BAŞKENT
UNIVERSITY

BUSOC 2023

INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIOLOGY

OCTOBER, 26-28TH, 2023 ANKARA, TÜRKİYE

FULL-TEXT

busoc.baskent.edu.tr

SPONSORLAR
SPONSORS

TURKISH
AIRLINES

METROPOLITAN
MUNICIPALITY

DESTEKLEYEN KURUM
SUPPORTING INSTITUTION

Fen Edebiyat
Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

0312 246 68 05
sos.baskent.edu.tr
sos@baskent.edu.tr

Faculty of Science
and Letters
Department of Sociology

BUSOC 2023

INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIOLOGY

OCTOBER, 26-28TH, 2023 ANKARA, TÜRKİYE

ISBN

978-625-98251-0-6

DESIGN

Lec. Özge YILDIRIM GÜRSES, Başkent University

CONTACT

busoc.baskent.edu.tr

SCIENTIFIC COMMITTEE

- Prof. Dr. Abdülkadir VAROĞLU, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Adnan TEPECİK, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Anna KRASTEVA, New Bulgarian University, Bulgaria
- Prof. Dr. Aysel GÜNİNDİ ERSÖZ, Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye
- Prof. Dr. Ayşe CANATAN, Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye
- Prof. Dr. Cenk SÖZEN, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Cumhuri ASLAN, Çanakkale Onsekiz Mart University, Türkiye
- Prof. Dr. Doğan KÖKDEMİR, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ, Anadolu University, Türkiye
- Prof. Dr. Feride ŞAHİN, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Hande EYLEN-ZİYA, University of Stavanger, Norway
- Prof. Dr. Hatice Nalan ÖZHAN ELBAŞ, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Kezban ÇELİK, TED University, Türkiye
- Prof. Dr. Meliha Demet ULUSOY, Hacettepe University, Türkiye
- Prof. Dr. Menderes ÇINAR, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Muammer TUNA, Muğla Sıtkı Koçman University, Türkiye
- Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Mustafa ŞEN, Middle East Technical University, Türkiye
- Prof. Dr. Nadir SUĞUR, Anadolu University, Türkiye
- Prof. Dr. Pınar Melis YELSALI PARMAKSIZ, Bahçeşehir University, Türkiye
- Prof. Dr. Rahmi YAĞBASAN, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Ramazan YELKEN, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye
- Prof. Dr. Sadegül AKBABA ALTUN, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Saime ÖZÇÜRÜMEZ, Başkent University, Türkiye
- Prof. Dr. Sari HANAFİ, American University of Beirut, Lebanon
- Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ, Akdeniz University, Türkiye
- Prof. Dr. Sibel KALAYCIOĞLU, Middle East Technical University, Türkiye

Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL, Süleyman Demirel University, Türkiye
Prof. Dr. Süer EKER, Başkent University, Türkiye
Prof. Dr. Thomas FAIST, Bielefeld University, Germany
Prof. Dr. Tülay UĞUZMAN, Başkent University, Türkiye
Prof. Dr. Zuhâl Yonca ODABAŞ, Çankırı Karatekin University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Bekir KOCADAŞ, Adıyaman University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Emre GÖKALP, Anadolu University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Eylem TATAROĞLU, Başkent University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Füsün KÖKALAN ÇİMRİN, Dokuz Eylül University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Hatice Yaprak CİVELEK, Anadolu University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nilüfer ÖZCAN DEMİR, Dokuz Eylül University, Türkiye
Asst. Prof. Dr. Ahu PAKÖZ TÜRKELİ, İstanbul Ticaret University, Türkiye
Asst. Prof. Dr. Cemal Taylan ACAR, Boğaziçi University, Türkiye
Asst. Prof. Dr. Defne TUTAN, Başkent University, Türkiye
Asst. Prof. Dr. Duygu SAMAV, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Asst. Prof. Dr. Erhan AKARÇAY, Anadolu University, Türkiye
Lec. Ahmet Zeki BULUNÇ, Başkent University, Türkiye

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Tülay UĞUZMAN, Başkent University
Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU, Başkent University
Prof. Dr. Doğan KÖKDEMİR, Başkent University
Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ, Başkent University
Prof. Dr. Saime ZRMEZ, Başkent University
Assoc. Prof. Dr. iek COşKUN, Başkent University
Assoc. Prof. Dr. Emek Bariş KEPENEK, Başkent University
Assoc. Prof. Dr. Ferhan GÜNDÜZ, Başkent University
Assoc. Prof. Dr. Olgu KARAN, Başkent University
Asst. Prof. Dr. Banu ERşANLI TAş, Başkent University
Asst. Prof. Dr. Çiğdem Sema SIRMA, Başkent University
Asst. Prof. Dr. Duygu ÖZALP, Başkent University
Asst. Prof. Dr. Onur BİLGİNER, Başkent University
Asst. Prof. Dr. Osman ZARSLAN, Başkent University
Res. Asst. Aye İdil ATAOGĐLU, Başkent University
Res. Asst. Elif ZUZ DAĞDELEN, Başkent University
Res. Asst. Ezgi Hazal TURHAN, Başkent University
Res. Asst. Melike BOZDOĞAN, Başkent University
Lec. zge YILDIRIM GRSES, Başkent University
Anil BOZKURTOĞLU, Başkent University

CONTENTS

The Sociology of Terrorism: The Historical Background and in Horizon

Naz ALMAÇ, Oğuzhan PEHLİVAN 8-19

Retirement Problem In Context of The Sociology of Generations

Halil ÇAKIR 20-29

Affect, Emotions, and Politics: The Making of Secular Identification Modes in Turkey (1990-2010)

Erdem DAMAR 30-35

Rantiye Devlet Teorilerini Tarihsel Sosyolojik Bir Perspektiften Yeniden Ele Almak: Orta Doğu'yu Yeniden Tahayyül Etmek

Özenç Kıvanç DEMİR 36-46

Ideology and Class Representations in Contemporary Culture

Dila DERKAN 48-61

History of Cyprus: History of Cyprus Transportation

İzzet DERKAN 62-73

Sandviç Kuşağı Kadınlarının Sosyo-Ekonomik Statüsüne Göre Ambivalans Düzeylerinin Çözümlemesi

Pelin ÖNDER EROL, Hande ŞAHİN, Banu SARIBAY, Burcu ÖZDEMİR OCAKLI 74-81

Voicing Older People's Problems through Parliamentary Election Years 2004-2018

Otto GERDİNA, Sinja COZ 82-103

Birinci Kuşak Göçmenlerin Deneyimlerinin Uyum Tartışmaları Açısından Analizi: İsveç Örneği

Fuat GÜLLÜPİNAR 104-113

Mülteci Lise Öğrencilerinin Sosyal İlişkilere Uyum Süreci: Eskişehir'de Bir Saha Araştırması

Fuat GÜLLÜPİNAR, Mehmet AKSOY 114-127

Japon Kentlerinde Kadınların Öncülük Ettiği Ortaklaşıcı Mekân ya da Uygulamalar <i>Meriç KIRMIZI</i>	128-137
Evlilik Göçü ve Toplumsal Katılım: Türkiye Kökenli (Bayan-) Evlilik Göçmenleri'nin Habitus Analizi <i>Serçin ŞAHİN</i>	138-149
Demographic Aging and Age Inequality from a Sustainable Development Perspective <i>Cansu TAŞCI</i>	150-165
Different Dimensions of Digital Violence Against Women in Turkey During the Pandemic Period <i>Beril UĞUZ</i>	166-179
Sosyal Antropoloji ve Sosyolojide “Yeniden Ziyaret Çalışmaları” ve Bir Örnek Araştırma: Beypazarı <i>Tülay UĞUZMAN</i>	180-203
Marshall Yardımlarının 1950’ler Türkiye’sinin Gündelik Hayatına Etkileri <i>Janset GÜNAYDIN, Tülay UĞUZMAN</i>	204-213
Dijitalleşme ve Partilerin Dönüşümü Üzerine Bir İnceleme <i>Deniz YETKİN AKER, Murat DENİZ</i>	214-229
Türkiye’deki Kadın Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) Üzerinden Sanal Platformlarda Yapılan Feminizm Üzerine Bir Çalışma <i>Dilara YÜCEDAL</i>	230-247

The Sociology of Terrorism: The Historical Background and in Horizon

Naz ALMAÇ¹, Oğuzhan PEHLİVAN²

Abstract

As one of the catalysts of conflict indicators around the world, terrorism has been still deteriorating the sustainable security environment. According to Rappoport (2002), terrorism includes four phases historically and our first impression indicates that in terms of sociology, these periods overlap with the chronological perspectives. We initially compare Anarchist Wave, Anti-Colonial Wave, New Left Wave, and Religious Wave to the functionalist perspective, conflict perspective, and symbolic interactionist perspective. We detected contingency among all in terms of historical background. The nature of terrorism consists of violence and fear (Vertigans, 2013). These humanitarian feelings are provoked by the terrorist organizations and as a result, the sociological realities of the community itself changed over time and turn into a self-fulfilling prophecy (Jussim, 1986). This study aims to reveal that although other scientific domains are generally insufficient to define the root causes of terrorism, sociological perspectives substantially foster to explain the triggering indicators. Therefore, to clarify the recent terrorism trends such as cyber terrorism and lone wolf actors, we use the social constructivist theory. Stump & Dixit (2012) explain continuing methodological arguments among students of critical terrorism studies using Patrick Thaddeus Jackson's (2008) distinction between monism and dualism. They concluded that conceptualizing terrorism as a meaning-making practice is a must. Furthermore, although there hasn't been much constructivist research regarding terrorism, constructivism seemed best placed in evaluating terrorism (Lynch, 2006). Hence, we decided to emphasize this theory again by reiterating the creation of meaning through the use of new techniques like social media. In this way, while we were fulfilling the gap in this area, we highlighted the importance of sociology to scrutinize the impacts of terrorism in the community. Additionally, we found that discourse, which also can be called a narrative in terrorism, is the main indicator for terrorist groups to recruit members.

Keywords: Four Waves of Terrorism, Sociological Perspectives, Social Constructivist Theory, Narrative of Terrorism.

¹ Research Assistant, Faculty of Communication, Baskent University, nazalmac@gmail.com

² PhD, Independent Researcher & Ex-Director of Center of Excellence-Defense Against Terrorism (COE-DAT), ozipehlivan@yahoo.com

Introduction

Terrorism, in terms of definition, is still a foggy area in the international arena. However, the lack of a common and comprehensive understanding of the term did not obstruct the social sciences to work and hamper the huge academic literature on this issue.

Although the controversies on the description have been ongoing for decades, the historical background perspective, which defines terrorism in four phases, is regarded substantially. According to the founder of the four phases theory of terrorism, Rappoport (2002), the most terrible day in the long, horrible history of rebel terrorism is September 11, 2001. Both the number of fatalities and the financial loss were unparalleled. It may also be the most significant day. The US declared “war” on terror, sparking a response that may transform the global community.

An early “Anarchist Wave” that began in the 1880s lasted for around 40 years. The “Anti-Colonial Wave,” which succeeded it, started in the 1920s and had completely subsided by the 1960s. The “New Left Wave” emerged in the late 1960s, but it mostly died out in the 1990s, with only a few groups still active in Sri Lanka, Spain, France, Peru, and Columbia. If the fourth “Religious Wave” continues in the same fashion as its predecessors, which started in 1979, it will still be going strong in twenty to twenty-five years (Rappoport, 2002).

To radically reconstruct the country or community, under the name of revolution, terrorist groups generally used the same tactics and techniques. Their main aim of them is to instill fear by using violence in rebellion. Terror among the rebels has existed since at least the first century. Thugs, Zealots, and Assassins, respectively created by different societies, were accepted as the first examples of terrorism. Also, some groups such as “The Sons of Liberty” in Canada and “The Klu Klux Klan” in the US were other terror incidents in the colonial period. Nevertheless, it’s important to remember that other states are also going through comparable things at the same time.

The nature of terrorism consists of violence and fear (Vertigans, 2013). These humanitarian feelings are provoked by the terrorist organizations and as a result, the sociological realities of the community itself changed over time and turn into a self-fulfilling prophecy (Jussim, 1986).

No society prepares the community to view terrorists as normal members. Terrorists are regarded as abnormal, bizarre, and crazy (Falcaous & Silk, 2006). This situation mainly depends on the development of sociology. With the development in sociological perspectives developed in the last two centuries, sociologists have altered their top-down approach to a bottom-up touch and saved from the understanding limited to social strains and social structures (Vertigans, 2013).

The functionalist perspective, conflict perspective, and symbolic interactionist perspective are the main steps in the transformation of sociology. Even though industrialization began nearly four decades ago before the first wave of terrorism, functionalist, conflict, and symbolic interactionist perspectives contributed much to the transformation of sociology as an independent scientific discipline, and scrutinized the root causes of terrorism in terms of their perception.

The historical background of the sociological perspectives also impacts the formation of terrorism. Both individuals and structures are the main frameworks for the formation of societal realities. Therefore, every social science subject has to stick to another with a great bond. While the psychological approach can be seen as the most appropriate because of the general consideration of terrorists as individualistic assets, the sociological approach also reveals the significance of structures in the formation of terrorism (Cox, & Thompson, 2017).

This study aims to reveal that although other scientific domains are generally insufficient to define the root causes of terrorism, sociological perspectives substantially foster to explain the triggering indicators. Therefore, to clarify the recent terrorism trends such as cyber terrorism and lone wolf actors, we use the social constructivist theory. Stump & Dixit (2012) explain continuing methodological arguments among students of critical terrorism studies using Patrick Thaddeus Jackson's (2008) distinction between monism and dualism. They concluded that conceptualizing terrorism as a meaning-making practice is a must. Furthermore, although there hasn't been much constructivist research regarding terrorism, constructivism seemed best placed in evaluating terrorism (Lynch, 2006). Hence, we decided to emphasize this theory again by reiterating the creation of meaning through the use of new techniques like social media. In this way, while we were fulfilling the gap in this area, we highlighted the importance of sociology to scrutinize the impacts of terrorism in the community.

Overlapping of Terrorism Waves and Sociological Perspectives

Initially, violence committed by a society's dominant forces, such as during the Régime de la Terreur that followed the French Revolution, was referred to as "terrorism" (Garrison, 2003, 2004; Laqueur, 1997, 2002). The definition expanded in the nineteenth century to encompass acts of stateless violence, such as the assassinations of political figures by anarchists. Since that time, the latter interpretation has gained popularity (Boyns and Ballard, 2004; Nacos, 2006).

Tosini (2007) enumerated the crucial objectives of terrorism as nationalism, revolution, vigilantism, and religious symbolics. In this typology, nationalism refers to the struggle of the group for the liberation of the territory (Gunaratna and Steven, 2004; Post, 2005). Revolution is regarded as the

radical transformation of all institutions. Al-Gama'a Al-Islamiyya and Islamic Jihad are two such organizations, along with Armed Islamic Groups in Algeria and Jemaah Islamiyah in Indonesia, which can be accepted in this type of taxonomy (Gerges, 2005; Phares, 2005). The act of vigilantism is when someone makes an effort to violently uphold an established order that they identify with. Groups like the Neo-Nazis, Racist Skinheads, and NeoConfederates exist alongside the ethnic vigilantism of the Ku Klux Klan. Numerous further incidents connected to the Christian Identity movement might be categorized as an ethnic-religious form of vigilantism (Southern Poverty Law Center, 2022). And finally, religion symbolics considers that terrorist groups are mainly concentrated on the wishes of their religious worship items to separate goods and evils in terms of religious perspective. The Japanese cult Aum Shinrikyo, which carried out the 1995 sarin gas assault on the Tokyo subway, is a prominent example of such a movement (Juergensmeyer, 2000).

As mentioned before Rappoport scrutinized terrorism in four phases. The first one, Anarchist Wave, approximately included the period between 1880 and 1920. This historical period in sociology refers to the traditional period of the subject's development when Weber, Durkheim, and others were creating the foundational theories. While Weber and Durkheim concentrated on the significance of social order and cooperation, Karl Max, who developed a philosophy marked by its steadfast rejection of nominalism and empiricism in favor of the metaphysical tradition derived primarily from Kant and Hegel, emphasized the importance of conflicts in the community (Collini, 1978). The friction between two different approaches, which will then be called functionalist and conflict perspectives in sociology are the main impactors on the first wave of terrorism. Simultaneously, individualism and collectivism, which were fed from the same philosophical and sociological sources, contribute much to the presence of the first terrorism wave. Furthermore, the data referring to the same period indicates the escalating immigration, ethnic conflicts, and deteriorating living conditions, which augments the revolts to the existing social order on the transatlantic side (Olzak, 1989). Therefore, the anarchist wave indicates the contumacy to the system overlaps with the sociological disputes of that time.

In the next four decades, which were called the "Anti-Colonial Wave", there was a definitional issue because there were many more groups who saw anti-colonial concerns as genuine than those stated in the first wave. Those who were labeled as terrorists discovered that they had significant political liabilities since the term "terrorist" had come to have so many negative connotations. The term "terrorist" was no longer used by the rebels (Rappoport, 2002). During the same period, the Chicago School's impact advanced perceptibly in sociology, and symbolic interactionism was inaugurated (Deegan, 2001). While we witnessed two World Wars that resulted in more than 90 million casualties, suburban and metropolitan distinctions became very evident (Guest, 1978). Guerilla is the most well-

known character of that period and his/her individualistic perspective gained speed. We noticed that while the macro perspectives transformed into micro level in sociology during this period, the second terrorism wave also indicated the struggle of small countries against the big ones. This can be regarded as an effort to advance individualism in both subjects.

The third one, the “New Left Wave”, is the period between 1960 and 1990. Radicalism combined with nationalism is the main feature of this wave. Simultaneously, sociology is regarded under the influence of the Frankfurt School, which brings a new view on the Conflict Perspective. The Frankfurt School is an excellent source of information for the sociology of knowledge because it shows how a once-minor school of thought was able to transcend disciplinary, social movement, psychoanalytic, Marxist, and national traditions to attain global acceptance (McLaughlin, 1999). Scholars like Max Horkheimer, Leo Lowenthal, Henryk Grossmann, Franz Neumann, Herbert Marcuse, Friedrich Pollock, Karl Wittfogel, and Theodor Adorno were the front liners of this new theory (McLaughlin, 2008). The aforementioned theorists have undoubtedly played a significant role in the development of twentieth-century intellectual history. They are responsible for such influential concepts as the “authoritarian personality” in political psychology, the analysis of “cultural industries” that has had a significant impact on modern cultural studies and media studies, and crucial tenets of the New Left ideology of the 1960s, particularly through Marcuse’s reception (Bronner, 1994).

According to Rappoport (2002), Iran’s Revolution and Afghanistan’s resistance to the Soviet invasion are the main indicators of the fourth wave, in other words, “Religious” terrorism. Religious identity had a significant role in the first three waves of immigration. However, the initial goal was to establish secular sovereign entities that, in theory, were not unlike those already existing in the international community. In the fourth wave, religion has a very distinct relevance since it provides the justifications and guiding principles for the creation of the New World.

In terms of sociology, 1990 can be regarded as a milestone in the transformation from modernity to post-modernity and globalism. Sociologists generally adapted old theories to enlighten the problems of that time with deem during this period. The grounded, alienation, stigma, and similar theories are the offshoots of the former ones. Post-structuralism is another way of interpreting the classical functionalist perspective (Norton, 2024). Therefore, we noticed that different applications of the functional, conflict, and symbolic interactionist perspectives drew attention to illuminate the movements and improvements of the further decades. Additionally, the usage of micro and macro linkage also is another evidence for the combination of three main sociological perspectives in scientific studies (Ritzer, 1990). While sociologists scrutinized the problems of post-modern society, they either generally developed new approaches that are stuck on the ancient key findings or fronted to circle specific and partially limited scopes (Long, 2003).

The Power of Social Constructivist Theory on Explaining Emerging Terrorism Wave

The constructivist approach after 1990 is remarkable for its variety, especially when seen in terms of paradigm shift. A complicated philosophy, constructivism has many perspectives on social actors and knowledge. It takes an intersubjective approach to societal issues. It stresses how the agent and structure are mutually shaping one another, and how this process is also forming the actor's interests and identities. According to constructivism, the feature of shared ideas and the social force of social institutions are both crucial (Fierke, 2007: 172; Das, 2009).

Constructivist authors who studied international politics from a sociological vantage point highlighted the significance of both normative and material components. They said that agent and structure were produced cooperatively and placed emphasis on the role of identity in the development of interests (Adler-Nissen, 2016: 29; Neufeld, 1995). Normative, institutional, identity and interest-related issues are the key ideas of constructivism's research and have made it possible to undertake empirical investigations (Lezaun, 2002: 231).

The reasons people commit acts of terrorism are motivated by a variety of things, including the socialization of terrorist identities, the fact that terrorism is a compatible and accepted behavior, and the existence of possibilities (Güntay, 2020).

Because terrorism has a systematic, intentional, and time-accepted structure, its growth is dependent on the environment and its conditions (Cronin, 2002; Bakker, 2012). Although it may exist in other forms of civil conflict, terrorism does not have a spontaneous and complete significance. Terrorists may believe that their actions will lead to the improvement of society as a whole (Hülse and Spencer, 2008).

According to Güntay (2020), the number of transnational and domestic terrorist incidents is gradually escalating. With globalization, established terrorist groups are evolving and taking on new meanings as international organizations. In the context of the globalization of terrorism, information and communication technologies, which have evolved along with globalization and technical breakthroughs, have become a crucial instrument (Brown, 2006).

With the platforms and chances offered by the internet, which is recognized as the main player in the idea of global terrorism, these kinds of terrorist groups are eschewing the need for traditional communication methods. Through the media, terrorist groups were able to voice their demands, express themselves, and spread awareness. However, it also has the chance to obtain news from the media. Because they are terrorist groups and are not allowed to market, terrorist organizations

manage to take advantage of these chances through the media. Thanks to their communication technology, terrorist groups may engage in a variety of activities, such as recruiting members and supporters and raising money through their propaganda efforts (Cronin, 2002; Dave, 2019). As more people have access to the Internet and mobile computing devices, it has become more common for people and groups to utilize social media technologies to radicalize people for political and social change.

As it is reported by Watts (2008), the majority (96%) of young Muslim men in the Middle East and Northern Africa are enlisted and radicalized through interpersonal physical links (religious institutions, family members, friends/neighborhood). However, this has changed with an escalating usage of the internet and social media.

265 of the 479 (55,3%) radicals underwent radicalization and/or mobilization between 2005 and 2016, with social media either playing a key or secondary role in these processes. These people utilized social media platforms for a wide range of activities, including promoting extremist narratives, producing shareable content, and consume content, and/or conversing with people who share their viewpoints (START, 2023). This finding also concurs with the results depicted in the last European Union Terrorism Situation and Trend Report (EUROPOL, 2023) and Global Terrorism Index (GTI, 2023) Report.

Besides the usage of social media platforms by terrorists, ordinary people are also impacted by the information disseminated in networks. This generally is an advantage for terrorist groups that aim to instill fear and panic in society.

For example in the 48 hours following the 2017 explosions, Downing and Drone (2022) used a multi-methods approach to 27,367 tweets to identify and analyze the top four most influential actors by the keywords “Manchester” and “Muslims.” They illustrated the contentious character of even powerful security discourse on social media and the significance of contestation in influencing the influence of the security broadcaster. Thus, becoming influential is not a result of being accepted universally or even on a migrant basis. Since contestation is a crucial component of engagement, these messages become powerful in part because it makes the message more apparent and encourages participation. Escalating in lone actor terrorist incident numbers, generally referred to as lone wolves, is another indicator of the excessive usage of social media in terrorism. Sullivan-Halpern (2020) revealed that the frequency and the amount of lone terrorist actors have augmented in the last decade. We consider that males and females can be radicalized in social media without any assistance only with social media. McCulloch et.al. (2019) assume that terrorism, which is a slippery slope, abuses the good will of people and vigorously triggers a sense of rebellion.

In a nutshell, social media is a very proper platform to establish a discourse and propagate a piece of information. Two factors enhance the significance of social media. The first aspect is the psychological implications that come with the centrality of computers that communicate with one another (Eriksson & Giacomello, 2006). According to Akcinaroglu & Tokdemir (2018), the second one is the indispensable desire of visibility. They indicated that terrorists are seeking reputation, which is the main skeleton of their discourse. The social constructivist theory focuses on the creation of discourse as the starting logical part of terrorism in the age of digitalization. In particular, it is the discourse of the terrorists' adversaries that constitutes terrorist motivations, strategies, organizational structures, and goals (Hülse & Spencer, 2008). Frankly, the social constructivist theory may not control information flows; nevertheless, it can assist to monitor the dissemination of information by the national authorities and reveal the root causes under the construction of meaning, discourse, and narrative created by the terrorist groups.

Discussion and Conclusion

Terrorism and sociology are interdependent scientific domains because they are both preoccupied with the realities of the social world. The linkage between them has overlapped since the inauguration and seems to will continue in the future. Hence, we concur that it may be useful to reveal the compromising points to highlight the pros and cons.

According to our evaluation, terrorism, and sociology experienced a similar historical background and were affected by the same indicators that shape the world accordingly. To demonstrate our assumption, we tackle Rappoport's Four Wave Terrorism Model and Basic Sociological Perspectives, which are functional, conflict, and symbolic interactionist, and put forward the analogies. As mentioned in the previous parts, they are exposed and prone to identical impactors and finally have shown a parallel developmental stage in their lanes.

Today's terrorism is evolving to a different level. With the escalating usage of social media, more people are subject to radicalism, extremism, and terrorism. The increasing number of lone terrorist actors is evidence of this reality. Terrorist groups have been recruiting members from the internet by using the discourse narrated by themselves.

As terrorism is a socially constructed phenomenon, we need a new sociological perspective to understand how they are maintained, where they evolve, and finally to what extent they continue to improve themselves. In this study, we mainly focus on this research question and examine it thoroughly, holistically, and historically. We concluded that former sociological ones are deficient to scrutinize in terms of terrorism's changing face. Therefore, we recommend using a social

constructivist approach to define and investigate the new wave of terrorism for which we do not have a comprehensive and mutually agreed term. In addition, we found that the discourse, which can also be called the story of terrorism, is the most important indicator for terrorist groups in recruiting members. We believe that the social constructionist theory does not necessarily govern information flow; however, it can help monitor information transmission by national authorities and discover root causes based on the meaning, discourse, and narrative created by terrorist groups.

References:

- Adler-Nissen, R. (2016). The Social Self in International Relations: Identity, Power and the Symbolic Interactionist Roots of Constructivism, *European Review of International Studies*, 3(3), 27-39.
- Akcinaroglu, S., & Tokdemir, E. (2018). To instill fear or love: Terrorist groups and the strategy of building a reputation. *Conflict Management and Peace Science*, 35(4), 355-377.
- Bakker, E. (2012) Forecasting Terrorism: The Need for a more Systematic Approach, *Journal of Strategic Security*, 5(4), 69-84. doi: 10.5038/1944- 0472.5.4.5
- Boyns, D. & Ballard, J.D. (2004). Developing a Sociological Theory for the Empirical Understanding of Terrorism, *American Sociologist*, 35, 5-26.
- Bronner, S. E. (1994). *Of Critical Theory and its Theorists*. London, Blackwell.
- Brown, M. M. (2006). The Future of the United Nations in the Aftermath of 11 September 2001, *Irish Studies in International Affairs*, (17), 23-29.
- Collini, S. (1978). Sociology and idealism in Britain 1880-1920. *European Journal of Sociology/ Archives Européennes de Sociologie*, 19(1), 3-50.
- Cox, G. R., & Thompson, N. (2017). Towards a sociology of terrorism. In *Handbook of the sociology of death, grief, and bereavement* (pp. 251-263). Routledge.
- Cronin, A. K. (2002). Behind the Curve: Globalization and International Terrorism, *International Security*, 27(3), 30-58.
- Das, R. (2009). Critical Social Constructivism: 'Culturing' Identity, (In) Security, and the State in International Relations Theory, *The Indian Journal of Political Science*, 70(4), 961-982.
- Dave, A. (2019). *Transnational Lessons from Terrorist Use of Social Media in South Asia*. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies.
- Deegan, M. J. (2001). The Chicago school of ethnography. *Handbook of ethnography*, 11-25.
- Downing, J., & Dron, R. (2022). Theorising the 'security influencer': Speaking security, terror and Muslims on social media during the Manchester bombings. *new media & society*, 24(5), 1234-1257.
- Eriksson, J., & Giacomello, G. (2006). The information revolution, security, and international relations:(IR) relevant theory?. *International political science review*, 27(3), 221-244.

- EUROPOL (2023), *European Union Terrorism Situation and Trend Report*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2023-te-sat> (Accessed 10 June 2023).
- Falcous, M., & Silk, M. (2006). Global regimes, local agendas: Sport, resistance and the mediation of dissent. *International Review for the Sociology of Sport*, 41(3-4), 317-338.
- Fierke, K. (2007). *Constructivism, International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford, Oxford University Press.
- Garrison, A.H. (2003). Terrorism: The Nature and Its History, *Criminal Justice Studies*, 16, 39-52.
- Garrison, A.H. (2004). Defining Terrorism: Philosophy of the Bomb, Propaganda by Deed and Change Through Fear and Violence, *Criminal Justice Studies*, 17, 259-79.
- Gerges, F.A. (2005). *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*. Cambridge, UK, Cambridge University Press.
- GTI, Global Terrorism Index (2023). Institute for Economics & Peace, Measuring the Impact of Terrorism, Sydney, March 2023. Available from: <http://visionofhumanity.org/resources> (Accessed on 9 June 2023).
- Guest, A. M. (1978). Suburban social status: persistence or evolution?. *American Sociological Review*, 251-264.
- Gunaratna, R. & Steven, G.C. S. (2004). *Counterterrorism*. Santa Barbara, CA, Abc Clío.
- Güntay, V. (2020). Discussing the Global Security and Terrorism Dilemma Within the Framework Of Constructivism in the 21st Century. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9(2), 479-500.
- Hülse, R. & Spencer, A. (2008). The Metaphor of Terror: Terrorism Studies and the Constructivist Turn, *Security Dialogue*, 39(6), 571-592.
- Jackson, P. T. (2008). Foregrounding ontology: dualism, monism, and IR theory. *Review of International Studies*, 34(1), 129-153.
- Juergensmeyer, M. (2000). *Terror in the Mind of God*. Berkeley, CA, University of California Press.
- Jussim, L. (1986). Self-fulfilling prophecies: A theoretical and integrative review. *Psychological review*, 93(4), 429.
- Laqueur, W. (1997). *The Age of Terrorism*. Boston, MA, Little Brown.
- Laqueur, W. (2002). *A History of Terrorism*. New Brunswick, NJ, Transaction Publishers.
- Lezaun, J. (2002). Limiting the Social: Constructivism and Social Knowledge in International Relations, *International Studies Review*, 4(3), 229-234.
- Long, N. (2003). *Development sociology: actor perspectives*. Routledge.
- McCulloch, J., Walklate, S., Maher, J., Fitz-Gibbon, K., & McGowan, J. (2019). Lone Wolf Terrorism through a gendered lens: Men turning violent or violent men behaving violently?. *Critical Criminology*, 27, 437-450.

- McLaughlin, N. (1999). Origin myths in the social sciences: Fromm, the Frankfurt School and the emergence of critical theory. *Canadian Journal of Sociology/Cahiers canadiens de sociologie*, 109-139.
- McLaughlin, N. (2008). Collaborative circles and their discontents. Revisiting conflict and creativity in Frankfurt School critical theory. *Sociologica*, 2(2), 0-0.
- Nacos, B.L. (2006). *Terrorism and Counterterrorism*. New York, NY, Pearson Longman.
- Neufeld, M. A. (1995). *The Restructuring of International Relations Theory*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Norton, B. (2014). Identity and poststructuralist theory in SLA. *Multiple perspectives on the self in SLA*, 1, 59-74.
- Olzak, S. (1989). Labor unrest, immigration, and ethnic conflict in urban America, 1880-1914. *American Journal of Sociology*, 94(6), 1303-1333.
- Phares, W. (2005). *Future Jihad*. New York, NY, Palgrave
- Post, J.M. (2005). The New Face of Terrorism: Socio-Cultural Foundations of Contemporary Terrorism, *Behavioural Sciences and the Law*, 23, 451-65.
- Rapoport, D. C. (2002). The Four Waves of Rebel Terror and September. *Anthropoetics*, 8(1), 1-11.
- Ritzer, G. (1990). Micro-macro linkage in sociological theory: Applying a metatheoretical tool, *Frontiers of Social Theory. The New Syntheses*. Columbia University Press. 347-370.
- SPLC, Southern Poverty Law Center (2022). Intelligence Report 2022 – Active US Hate Groups in 2022, <https://www.splcenter.org/issues/hate-and-extremism> (Accessed 5 June 2023).
- START (2023). The Use of Social Media by United States Extremists, https://www.start.umd.edu/pubs/START_PIRUS_UseOfSocialMediaByUSExtremists_ResearchBrief_July2018.pdf (Accessed on 8 June 2023).
- Stump, J. L., & Dixit, P. (2012). Toward a completely constructivist critical terrorism studies. *International Relations*, 26(2), 199-217.
- Sullivan-Halpern, J. J. (2020). The Globalization of Hate: Are Domestic Terrorism Laws Sufficient to Quell New Threats From Alt-Right Lone-Wolf Extremists?. *Penn St. JL & Int'l Aff.*, 9, 133.
- Tosini, D. (2007). Sociology of terrorism and counterterrorism: A social science understanding of terrorist threat. *Sociology Compass*, 1(2), 664-681.
- Vertigans, S. (2013). *The sociology of terrorism: people, places, and processes*. Routledge, London.
- Watts, C. (2008). Foreign Fighters: How Are They Being Recruited? Two Imperfect Recruitment Models, http://www.homelandsecurity.org/hshireports/Internet_Radicalization.pdf (Accessed on 25 June 2023).

OCTOBER, 26-28TH, 2023 ANKARA, TÜRKİYE
busoc.baskent.edu.tr

Retirement Problem In The Sociology of Generations¹

Halil ÇAKIR²

Abstract

This study aims to discuss the retirement phenomenon around the concepts of the sociology of generations, which is a relatively new field in sociology. The structure of generations that brings mobility to the social field makes it possible to deal with different social problems together with the concept of generation. In the sociology of generations, a generation is formed by the reactions of social groups that develop outside of the usual interaction patterns. Here, meeting the critical developments concerning the historical and social aspects of a society in a unique way by certain social groups gives meaning to the sociological content of generations. In this sense, the sociology of generations approaches the concept of generation not simply within the framework of birth and death events, but within the framework of the turning points of the life course. Among the mentioned turning points, retirement emerges as an important problem area. Retirement is one of the first modern techniques of the social security phenomenon that entered the world agenda in the nineteenth century. As a concept mainly related to working life, retirement is based on supporting the individual for the rest of his life as a result of her/his biopsychosocial inability to work. In many countries, retirement is implemented with policies that require individuals to work for many years, reach a certain age, and save a certain amount of their income. With these aspects, one could say that retirement is a multidimensional social problem. With the changing social security policies, on the one hand, the conditions for entitlement to retirement become more difficult over time, and on the other hand, the differentiation of post-retirement benefits causes a significant stratification among social groups. As a generation-related issue, retirement could be considered in three dimensions. First of all, retirement is a privilege that older generations could access, while younger generations are thought to be very difficult to access due to the rising retirement age. Secondly, retirement is a tragic event as an event that takes the individual away from working life. The social position and identity provided by work, which constitutes two-thirds of the average human lifespan, ends with retirement and the problem of using social time arises. One could say that this situation turns retirement into an identity instrument. Thirdly, retirement can be considered as the first stage of old age, which is an important turning point in the life course. In other words, the first signs of aging appear with retirement and retirement functions as a ritual of inclusion in the older generation. From this point of view, this study discusses the basic assumptions of the generation theory first, then the

¹This study is based on the main findings of my doctoral thesis titled "Comparison of Blue-Collar and White-Collar Retirement in the Context of the Sociology of Generations"

² Asst. Prof, Hatay Mustafa Kemal University, halil.cakir@mku.edu.tr

factual dimensions of retirement as a social security technique will be explained. Finally, it will be possible to reveal the intersection points of retirement with the concept of generation.

Keywords: Retirement, Generations, Sociology of Generations.

Introduction

The concept generation is one of the concepts that is becoming increasingly popular today. The fact that social interaction patterns are determined through the internet in the light of macro changes makes the concept an important debate.

The source of increasing academic interest in generations as a multidisciplinary field of study is, as mentioned above, the tensions between young and old generations occupying the public agenda by the help of digital media. The simplest explanation of this situation is that the social trends declared by the younger generations are criticized by older generations from a conservative point of view. In this sense, today's debate on generations focuses on the social importance of young generations. As a result, it is seen that the older generations find themselves in a passive position in these discussions. The social-psychological examination of generations, often referred to by names such as X, Y, Z, dominates the discussion about generations. However, it should be noted that generations can be understood on a more productive basis by examining their perpetrator positions as social actors. In this sense, this study approaches generations as a whole with social and cultural production and reproduction practices. This study aims to examine the phenomenon of retirement, which constitutes one of today's important distinctions between young and old generations, based on Karl Mannheim's theory of generations within the framework of the original set of concepts of the sociology of generations. Retirement, as a generation-forming phenomenon, has a key role in the identity construction of older generations. Here, the effects of retirement as a social security practice, as a new phase of the one's unemployed life, and as a ritual of transition to old age, on generation formation are discussed.

Fundamentals of Sociological Perspective on the Problem of Generations

What makes the concept generation sociologically important is that the phenomenon of generation appears as a social problem. One can say that generations have been quite neglected in sociology as a field of study, and has started to gain importance with the developments experienced today. The problem of generations, like many social problems, appears as a comprehensive field of study that includes many sociological dimensions (White, 2013: 28).

The most appropriate answer to the question of when generations became the subject of sociology is that biological factors acquired social patterns. More clearly, when human societies give a social

meaning to the biological cycle of human life between birth and death, the problem of generations ceases to be simply stages of life. Thus, generations become decisive in many macro and micro issues, from power to work, from education to marriage. Especially when it comes to existential problems related to human life such as aging and death, the generation problem has many philosophical and sociological implications. (Çakır & Azman, 2022: 337).

The concept of generation has two elemental meanings that concern the sociology of generations (Corsten, 1999: 251). The first meaning of generation corresponds to the term cohort and refers to the population group born in the same time period. The second covers people living in the same time period. What is sociologically important here is that people of all ages living in the same social environment within a certain period of time share the same social atmosphere. Based on this, it can be said that although people born at the same time share similar social experiences, the experiences of people who share the same temporality will be similar rather than the age factor. As stated by Bryan S. Turner,

...one way of identifying the important differences between social class and generation would be through the problem of time and duration. In the sociology of generations, it is important to distinguish between 'contemporaries' (those who happen to be alive at the same time) and 'coevals' (those who are the same age). Thus, the issues of time, temporal identity and collective memory can be said to lie at the core of the sociological issues relating to class (Turner, 1999: 247).

The problem of generations, which is considered as an extension of major problems in the history of sociology, formed its own theoretical field with the work of Karl Mannheim (1952), who combined the theses of the German historicist school with the criticism of the positivist understanding of time. Based on Karl Mannheim's theoretical approach, a generation can be understood as a social "location" rather than a social group. In the sociology of generations, it is not possible to accept generations as a social group consisting of many people of similar ages. Such an approach would seriously oversimplify the importance of generations as a unit of cultural production. Although generations seem to be one of many social groups, they constitute a truly social position for a unique field of sociology. According to Mannheim, who states that the concept of generation is expressed biologically as the process between death and life, the sociological generation problem begins with the discovery of the sociological importance of biological factors. Moreover, the dominance of social processes over biological processes gives the generation problem a much deeper meaning. Like class membership, membership in a generation endows individuals with sharing a common position in the social and historical process, thereby confining themselves to a distinct field of potential experience,

predisposing them to a certain characteristic form of thought and experience and to a characteristic form of historical action.

In the sociology of generations, generations are formed by the reactions of social groups that exceed the usual interaction patterns. Here, a unique reaction by certain social groups to critical developments that concern the entire society historically and socially gives sociological dynamism to generations. In this sense, the sociology of generations approaches the concept of generation not simply within the framework of birth and death events, but within the framework of the turning points of the life course.

Aspects of Retirement As a Generation Problem

The phenomenon of social security, which emerged to protect citizens against social risks that are a result of social life, has become one of the indispensable elements of modern societies. Today's social security systems, which are basically established according to the principle of absolute or probable short and long-term dangers that people may encounter, function in the form of social insurance.

One can say that social insurances are simply implemented by individuals saving a part of their earnings within an institutional framework and using it in case the dangers in question arise. Risks that are the subject of social security are sickness, invalidity, employment injury, occupational disease, aging, unemployment, death and maternity. These risks are important as they cause social insurances to differ from each other in terms of both scope and application. (International Labour Organization, 1952).

Retirement, the center of this study, aims to protect individuals against the consequences of aging which is one of the long-term social security risks. In general, long-term risks refer to the dangers arising from the necessity of the human life cycle as a biological creature. In this sense, aging, as a long-term social security risk, appears as a decline in the physical and mental functions of individuals when they reach a certain chronological age as a result of human biological existence. The most visible effect of such a process on individual life is the loss of working power (Atchley, 1982b). Therefore, the income and medical care that individuals who are unable to work will need for the rest of their lives are covered by old-age insurance. The Social Security Institution of Türkiye defines old-age insurance as follows: "Old age insurance is a mandatory and contributory social insurance that allows insurance holders to have an old age pension when they reach a specific age. Old age pension and old age single payment are the rights provided under this type of insurance" (Republic of Türkiye Social Security Institution (SSI), 2016a).

The deprature of individuals from working life by the old-age insurance is explained by the commonly used concept of retirement. Since it is based on the idea that a person leaves working life due to aging, there is a requirement in every country to have reached a certain age in order to benefit from old-age or retirement insurance. On the other hand, old-age insurance, as a type of insurance that provides a high level of social security benefits, requires working individuals to pay insurance premiums for old-age insurance until they reach a certain age.

Retirement as a Social Status

Retirement, when considered in terms of extended life and working hours, is a privilege that is very difficult for relatively young individuals currently in working life to achieve. Due to the changing conditions of the retirement system as a practice, individuals who joined working life a few decades ago and paid premiums to old-age insurance for shorter periods have been entitled to retirement under relatively advantageous conditions. While this situation is considered an advantage for individuals to retire at a younger age, it also means a significant burden for social security systems. This is also an important source of younger generations' negative attitudes towards retirees (Boskin & Hurd, 1978: 363)³.

Today, the qualifications required to gain a place in working life are becoming increasingly difficult to obtain, so that makes working life a difficult area for the younger generations. With the governmental and business sectors are evaluated together, it is seen that the labor force demand is concentrated in areas that require long-term school education. Of course, this situation points to the increasing importance of professions, but also changes the demographic balance in working life to the detriment of younger generations. The paradoxical situation is this: The current presence of individuals in the sector who were employed in periods when the demand for vocational training in qualified business fields was not yet widespread, makes it difficult for new and qualified workforce to enter the sector. Because, although it is not an accurate definition, a significant portion of retired individuals in the world and in Türkiye today are members of the Baby Boomer generation. In this sense, they are considered lucky because they started working at a time when employment opportunities were more but the qualifications required for the job were low, and at a time when social security practices made it possible to retire in a shorter period of time (Gee, 1995: 23). Today, the average retirement age around the world is 65, and this age is gradually being increased. Thus, the time spent by

³ Here, retirement is discussed with a criterion of time. It is emphasized that individuals who work in a certain job uninterruptedly for a long time and who are entitled to retirement by paying regular old-age insurance premiums during their employment have an advantage over individuals who are currently working, even though the income they earn is relatively low. Therefore, the retirement practice mentioned here is not a type of early retirement, but rather different aspects of retirement between generations. However, for a comparison with optional forms of retirement such as semi-retirement, see Boskin & Hurd (1978).

individuals in their working lives becomes longer, and the space that needs to be allocated for the new workforce to join the working life decreases. Based on all these variables, the gap between labor supply and labor demand places the phenomenon of retirement in an important position among social privileges. (Walker, 1982)⁴. This differentiation between those who are involved in working life and those who are not is at the root of many social problems such as unemployment and poverty, but also makes new agendas possible in terms of social stratification.

For the individuals who are deemed to be insured according to the Law No: 5510 for the first time; old - age pension shall be granted provided that the individual is over 58 if the individual is woman or over 60 if the individual is male and that minimum 9000 days of invalidity, old - age and survivors insurance premiums are notified. However, the conditions necessary to receive old age pension have softened for the insurance holders working on service contract. The number of premium days shall be applied as 7200 premium days for these insurance holders at the above-mentioned ages. It is envisaged that the age condition stated in Law No: 5510 shall be raised to 65 gradually starting from 2036 until 2048 for both male and female insurance holders. (Republic of Türkiye Social Security, 2016a).

Another development accompanying the changes in working life is the regulations that enable retirement at older ages in many countries' social security systems. Auer & Fortuny (2000) state that the retirement age decreased dramatically in OECD countries until the 1990s. As an expected consequence of this trend, many OECD countries have allowed workers to retire and receive pensions before reaching the eligibility age if they meet certain criteria. As a result, social security systems of most countries faced a financial crisis. Within the scope of attempts to solve this crisis, regulations proposed by international organizations such as the World Bank (1994) and the European Union are implemented in order to reduce the burden of social security systems on the general budget of countries, by increasing the retirement age and making the eligibility criteria for old-age insurance more difficult. Thus, the retirement age is being gradually increased around the world. As seen above, in our country, the conditions for benefiting from old-age insurance are becoming increasingly difficult, and the retirement age is being increased within the framework of a projection extending to 2048. Ultimately, it can be clearly said that retiring is becoming difficult day to day. The implementation of old-age insurance as a social security practice turns retirement into a status from technical and administrative perspectives.

⁴ Walker (1982) emphasizes that early retirement emerged as a form of social policy, especially after the 1970s. In Europe, the increase in unemployment as a result of the problems in the labor market and economic crises has led to policies aimed at regulating the employment market by making individuals leaving working life early with relatively sufficient pensions. This is quite significant when considered together with the fact that the retirement age was kept low in our country until the social security regulations in 1999. This situation, which is simply discussed under the title of neoliberalism, can be understood with economic policies that include increasing the rate of individuals actively in the employment market by reducing wages.

Retirement as a Traumatic Event

The social consequences of forced abandonment of work through retirement can be expressed as a traumatic process for individuals. Working is a practice that constitutes a large part of individuals' lives and regularizes their lives. The absence of work is a serious problem for individuals who base their lives on work every day (Macbride, 1976: 550).

Retirement, which is evaluated in the context of traumatic events that form the basis for the formation of generations, can be approached from a more productive perspective by a comprehensive evaluation of work and work-related processes that occupy a long part of individuals' lives. Work plays a key role in gaining access to certain social privileges in modern societies. Working is one of the vitally important actions that must be continuous in order for individuals to define themselves and maintain the positions they have achieved. The absence of work causes individuals to fall lower on the social importance scale, thus paving the way for them to become disadvantaged. On the other hand, the fact that work is based on certain skills and competencies is an important distinction that enables individuals to differentiate their social positions and shapes the needs of modern society (Atchley, 1982a).

One can say that retirement radically changes the daily life routine that has been maintained for many years in work. Based on Goffman's (1956) self-presentation thesis, it should be noted that a person's self-presentation mainly derives from publicity and that the distinction between public space and private space directs social behavior. In this sense, it can be concluded that with retirement, the public part of the individual's self-presentation becomes chaotic. For example, an actively working person abandoning his/her clothing choices upon retirement can be given as an example of the situation mentioned here.

Retirement as a Ritual of Transition to Old Age

Retirement, as the first step towards old age, refers to the individual becoming unable to work due to aging. In both social imagination and social security practices, retirement indicates the aging. Although it is not valid in all cases for a retired person to be considered old, for example, the fact that the concept of retiree is not included in the social security legislation and that people who are eligible for retirement are considered within the scope of old-age insurance reflects social imaginations regarding retirement. Another issue that supports this situation is that the permanent incapacity for work allowance, known as retirement pension in our country, is defined as old-age pension in the social security legislation.

The official perspective of the Social Security Institution regarding retirement also reflects the idea that retirement is one of the most important changes in old age:” Retirement is one of the major periods of change in one’s life and is often the first major change that older people face. The retired person will first of all lose his/her income, and his/her social roles and powers will also change.” (Republic of Türkiye Social Security, 2016b).

Another point in associating retirement with old age is that working is equated with productivity and youth. Working life, which constitutes an average of three quarters of human life, becomes an indispensable part of the individual’s identity, and productivity connects him/her to society. In this sense, the ability of social groups excluded from working life to benefit from social privileges is open to discussion (Kim & Beehr, 2019). Because working is the longest-lasting price paid in return for getting a share of social wealth. Withdrawal theory, one of the sociological theories of aging, reveals that individuals move away from society as they get older and their social relationships decrease. Moreover, according to this theory, the individual is forced to withdraw by society. People who are removed from working life are gradually removed from other social interaction processes that integrate them into society. In other words, aging one’s withdrawal from society occurs not only as a natural consequence of his or her own biological processes, but also as a result of the development of social acceptances in this direction.

Conclusions

In the modern world, retirement means that working people are excluded from working life due to old age and constitutes one of the building blocks of social security systems that have emerged to protect them against risks arising from social life. Retirement systems, which aim to support individuals economically as they become unable to work due to aging, are widely implemented in various forms in the world and in our country. On the other hand, retirement is experienced by individuals as a period of inertia spent in the absence of work. Retirement, which is the first period of old age, constitutes an important turning point in an individual’s life. Leaving behind the knowledge, experiences and habits acquired in working life appears as a traumatic event in the life cycle of individuals. In this context, retirement can be considered within the concept set of the sociology of generations as a traumatic event that differentiates older generations within itself.

Acknowledgements

For her helpful comments on the presentation of this study, I am grateful to Prof. Aylin Görgün Baran, the chair of Demographic Studies-2 Session, Saturday, at the Congress. I would also like to thank the students of Sociology department in Başkent University for their hospitality.

References

- Atchley, R. C. (1982a). Retirement: Leaving the world of work. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 464(1), 120-131. <https://doi.org/10.1177/0002716282464001011>
- Atchley, R. C. (1982b). Retirement as a social institution, *Annual Review of Sociology*, 8(1), 263-287, <https://doi.org/10.1146/annurev.so.08.080182>
- Auer, P. & Fortuny, M. (2000, February). *Ageing of the labour force in OECD countries: Economic and social consequences* (International Labour Office Employment Paper No. 2000/2). countries.PDF (ilo.org)
- Boskin, M. J. & Hurd, M. D. (1978). The effect of social security on early retirement. *Journal of Public Economics*, 10 (3), 361-377. [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(78\)90052-X](https://doi.org/10.1016/0047-2727(78)90052-X)
- Corsten, M. (1999). The time of generations. *Time & Society*, 8 (2), 249-272. <https://doi.org/10.1177/0961463X99008002003>
- Çakır, H. & Azman, A. (2022). Social Generations: A Methodological Expansion in The Sociology of Generations, *İmgelem (Imagination)*, 6 (11): 331-350. <https://doi.org/10.53791/imelem.1150010>
- Gee, E. M. (1995). Population aging: A contested terrain for social policy. In E. M. Gee & G. M. Gutman (Eds.), *Rethinking retirement* (pp. 13-30). Gerontology Research Centre, Simon Fraser University.
- Goffman, E. (1956). *The presentation of self in everyday life*. University of Edinburgh Social Sciences Research Centre.
- International Labor Organization (1952). *Social security (minimum standarts) convention*, retrieved September 22, 2021 from https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C102
- Kim, M. & Beehr, T. A. (2019). Retirement from three perspectives. In K. S. Shultz & G. A. Adams (Eds.), *Aging and work in the 21st century* (pp. 273-291). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315167602-13>
- Macbride, A. (1976). Retirement as a life crisis: Myth or reality? A review, *Canadian Psychiatric Association Journal* 21 (8), 547-556, <https://doi.org/10.1177/070674377602100809>
- Mannheim, K. (1952). *Essays on the sociology of knowledge*, Oxford University Press.
- Republic of Türkiye Social Security Institution (2016a). *Long term insurance branches*, retrieved October 26, 2023 from Long Term Insurance Branches (sgk.gov.tr).
- Republic of Türkiye Social Security Institution (2016b). *Emekli Kavramı*, retrieved October 26, 2023 from T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu (sgk.gov.tr)
- Turner, B. S. (1999). *Classical sociology*, Sage Publications.
- Walker, A. (1982). The Social Consequences Of Early Retirement. *The Political Quarterly*, 53 (1), 61-72. <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.1982.tb01198.x>

White, J. (2013). Thinking generations. *British Journal of Sociology*, 64 (2), 216-247. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12015>

World Bank (1994). *Averting the old-age crisis: Policies to protect the old and promote the growth*, retrieved September 21, 2021 from Averting the old age crisis (worldbank.org) <https://doi.org/10.1596/0-8213-2970-7>

Vitae

Halil Çakır

Halil Çakır is an assistant professor at Hatay Mustafa Kemal University. He lectures at Reyhanlı Vocational School for Social Sciences on social work, social security and social structure. His PhD thesis was on “Comparison of Blue-Collar and White-Collar Retirement in the Context of the Sociology of Generations”(2021). His major fields of research are the sociology of generations, aging, social stratification, and the social philosophy of Max Weber and Karl Mannheim. ADDRESS: Hatay Mustafa Kemal University Reyhanlı Vocational School for Social Sciences, Yenişehir, 120. Sk. No:8, 31500 Reyhanlı/Hatay.

Affect, Emotions, and Politics: The Making of Secular Identification Modes in Turkey (1990- 2010)

Erdem DAMAR¹

Abstract

This presentation seeks to demonstrate the centrality of affect and emotions on the formation and mobilization of political identities. Drawing from the poststructuralist current of thought, which recognizes the relational, political, and contingent nature of political identities, the paper empirically focuses on the formation and mobilisation of a peculiar mode of secular political identity in Turkey, which had been constituted in contraposition to the rising of Islamic political movements in the country. It will be argued that ‘civilisationism’ is a vital affective ideological force on the formation and endurance of this secular identification mode through marking the Islamic modes of subjectivities as anti-secular and reactionary threats. The argument also sheds light on the constitutive role of politically regenerating emotions of ‘harassment’ and ‘fear’ against the so-called ‘Islamic other’ on the sustenance and endurance of this affective force. In order to develop this argument, the paper will draw on the discourses of the so-called mainstream secular media on three themes, which had been widely debated in the country from the early 1990s to the mid-2010s: (i) the headscarf controversy; (ii) the statuses of religious cults and brotherhoods; and (iii) Islamic political elites. In so doing, the presentation strives to reveal the constitutive role of extra-rational forces such as affect, ideology, and emotions on the endurance of political identities and mobilisations.

Keywords: Secularism, Civilizationism, Affect, Emotions, Ideology, Harassment, Fear

Introduction

My presentation today seeks to explain the constitutive roles of ‘civilizationist’ ideology, and emotions of ‘harassment’ and ‘fear’ on the longevity of secular identification modes in Turkey for a quarter century from the early 1990s until the mid-2010s. Drawing from an archival research regarding the discourses of the most-selling newspapers² on the emerging visibility and subsequent hegemony of Islamic-oriented social and political modes of identifications in the country, I will try to reveal that at the heart of this secular identification modes is the construction of an image of ‘Islamic other’. However, in the media discourses this antagonised image is quite contradictorily identified

¹ Asst. Prof., Department of Political Science and International Relations Başkent University, edamar@baskent.edu.tr

² Three most-selling newspapers of the concerned historical period were *Hürriyet*, *Milliyet*, and *Sabah*. The archival research of these newspapers was conducted from January 1, 1994, to January 1, 2013. During the archival research only news that were representing the institutional identity of the newspaper (such as editorials, headlines and subheadings) were observed. Opinion columns were not taken into the scope of the research.

both as ‘irreligious entities’, and ‘anti-secular fundamentalists’ at the same time. To put that in more theoretical terms, the subjectivities of actors constituting the image of the Islamic other had been both ‘denied’ and at the same time ‘antagonised’. The articulation of these two contradictory discursive lines reveals itself in different ways in the media discourses on

- (I) the women veiled with Islamic headscarf;
- (II) religious cults and brotherhoods; and
- (III) Islamic-oriented political parties.

The constitutive roles of civilizationist ideology as well as the emotions of harassment and fear of the Islamic other gain visibility precisely when this contradictory character of secular identification modes is uncovered. I will argue that the longevity, and gravity of these secular identification modes despite their contradictory characters were strengthened through the force of this ideology, which reveals itself on such emotional investments.

The Mutual Relationship between Ideology and Emotions

The notion of ‘civilizationism’ in this presentation refers to an ideological logic in which politics or political realities are constituted through imagining the political world around a civilizational dichotomy between the Western world and the Islamic world (Damar, forthcoming). This ideological logic enhances a political vision based on the incommensurability between the West and Islam in the form of a zero-sum game. The identification of civilizationism as an ideological logic means that it involves multiple modalities; the play of this logic could pave the way to the emergence of potentially multiple and even contending political discourses.

- For the secularly-oriented social and political segments, the Islamic civilization was considered as uncivilised, backward, fanatical and hostile to the developments of the contemporary age, whilst Western civilization is to be taken as the most advanced carrier of contemporary civilizational developments. Thus, the secularly-oriented segments had strived for the making of a Turkish national identity in which Islam plays no public and political visibility or role to mark this identity.
- For Islamic-oriented social and political movements, on the other hand, the West refers to an imperialist Christian club which is alien to the history of the Ottoman and Turkish nations. It is identified as a brute civilization that strives for keeping Turkey weak and dependent. It follows that the true civilizational identity of the Turkish nation was located at the Islamic civilization and/or Ottoman past. As such, the Islamic-oriented segments had navigated counter-identification modes and reform policies based on reconstructing the Turkish national identity under the constitutive role of Islam.

In both cases, we can trace the play of this civilizationist ideology in different modalities from which different identification politics of the Turkish nation as well as different reform policies to constitute this identity are to be produced.

The empirical research that I have conducted on the discourses of the mainstream media leads me to theoretically uncover the relationship between ideologies and emotions. The force or strength of ideologies actually come from their emotional grips such that subjects strengthen their commitments or fidelities towards political realities that they constructed through emotional investments. If, following poststructuralist current of thought, ideologies are defined as forces that cover the contingency of constructed political realities (Glynos and Howarth, 2007: 145-152), the force or power of ideologies are dependent on the production of emotional attachments to these realities (Freeden, 2013). This proposition is critical especially for understanding the endurance or resilience of political discourses or realities that have cognitively weak characters. As indicated by Goodwin et. al. (2001: 9) “[w]hat is difficult to imagine is an identity that is purely cognitive yet strongly held. The ‘strength’ of an identity, even a cognitively vague one, comes from its emotional side.” On that scope, ideologies could be considered as affective forces that produce emotional attachments to identification modes or reality perceptions, whereas the strength of ideologies is dependent on their capacity to qualify and mobilise emotions. It is through this mutually constitutive process that contingent and vague characters of identities are concealed and political discourses become enduring or resilient to change.

The Making of the Islamic Other: The Play of Civilizationism, Harassment and Fear on the Secular Identification Modes

To reveal the play of the civilizationist logic as the qualifier and mobilizer of emotions of harassment and fear as well as the constitutive role of all these affective-ideological and emotional forces on the constitution of secular identification modes in the country from the 1990s to the 2010s, let us focus on the three key categories that constitute the image of Islamic other in secular political realities. These three key categories are the identifications of (a) women veiled with Islamic headscarf; (b) religious cults and brotherhoods; and (c) Islamic-oriented political parties.

The Headscarf Controversy

The emerging visibility of women veiled with Islamic headscarf in secular urban life turned into one of the major political controversies with vital political consequences such as closures of political parties in Turkey. The unwillingness of secularly-oriented segments and state institutions to include veiled women to the public domains such as education and public offices stemmed from identifying them with two contradictory discursive lines: On the one hand, veiled women’s agencies or subjectivities had been denied given that they were identified as ‘submissive’ women whom were exploited by

and turned into an army of male Islamist political elites. On the other hand, when veiled women mobilised to contest headscarf bans implemented in public sites, they were identified as anti-secular threats striving for annihilating the secular foundations of the Republican regime. Overall, media discourses on veiled women had constantly gained visibility to a demand to force these women to unveil, and in cases of their refusal, to not to take part in public domains.

Discourses on Religious Cults and Brotherhoods

Religious cults and brotherhoods had often been considered as ‘organic’ social forces that mobilise in the public and economic life on the basis of Islamic-oriented organisational principles. Therefore, since the establishment of the Republic in the 1920s, they were sceptically perceived by the state and secularly-oriented civilian segments. They were considered as influential forces to gain visibility to Islamic modes of social and political identifications in the country. Like the women veiled with Islamic headscarf, religious communities were also identified in the mainstream media discourses in two contradictory discursive lines. On the one hand, they were considered as immoral conmen, who were simply using Islam instrumentally and in a highly exploitative manner in order to get material self-interest such as wealth, power, and prestige. Indeed, during the concerned historical period, the media heavily drew on emerged sex scandals of the leaders of religious cults and brotherhoods. The narrative was mainly based on the manipulative use of Islam to deceive or con ‘uneducated, naïve, and weak women’ to be exploited mainly sexually but also in other ways. In addition to these, hundreds of news were published on the manipulative strategies of these religious organizations to ‘con and rob’ innocent and naïve people’s properties, moneys, and assets. On that basis, these communities’ commitment to Islam was constantly denied and they were identified as immoral conmen who were exploiting Islam instrumentally to gain personal benefit.

The second discursive line, however, mark these communities as dangerous anti-secular threats as they were construed as illegal organizations that mobilise around oppressive strategies of brainwashing to construct fundamentalist public movements to demolish the secular Republic. They were identified as dangerous irrationalities striving for mobilising violent and armed movement to establish Sharia-like fundamentalist regimes in the country. Therefore, they were considered as criminalised organisations which have to be dealt through security-oriented measures by the state. This criminalised and securitised image of religious brotherhoods stemmed from an identification that perceives them as fundamentalist fanatics in which the making of an Islamist Turkey is the end state of their cause. Overall, religious cults and brotherhoods were identified through the play of two contradictory discursive lines based on denial of their Islamic agencies as well as attributing them an anti-secular or fundamentalist Islamist agency threatening the secular foundations of the Republic.

The Islamic-oriented Political Parties

The electoral successes of the Islamic-oriented political parties were one of the major indicators that had led the secularly-oriented social and political segments to traumatically encounter the emergence of Islamism in Turkey in the post1990s. The public acknowledgement of the emergence of Islamism as a counter-hegemonic force to the secular establishment was initially due to the electoral successes of the Welfare Party in the 1994 local and 1995 general elections. The Welfare Party was closed by the decision of the Constitutional Court. The Court ruled that by being the 'focal point of fundamentalist activities in the country' the Party violated the secularism principle of the Constitution. Subsequently, the newly founded Justice and Development Party made a significant success in the 2002 general elections by winning more than 33% of votes. This was enough for the Party to establish its single-party administration. Thereafter, the AKP consecutively won all elections it competed and has ruled the country for more than two decades. It was mainly these political processes that the emerging counter-hegemony and subsequent hegemony of Islamism had been acknowledged in the public.

Despite these Islamic-oriented political parties consolidated their political powers and positions mainly through acting in line with democratic politics, the media discourses on these parties were mainly shaped around the rhetoric of dissimulation. It is mainly claimed that these political parties were using democracy to subvert democracy. Both Party's contestations of the exclusionary characteristics of the existing secular regime against the religious-conservative societal segments were perceived as a political trick to gain power which will then be exercised to destroy the secular democratic regime and lifestyles. Therefore, the emerging public and political visibility of Islam was often anxiously represented in the media in the form of a comparison of the country with non-secular and non-democratic regimes such as Iran, Afghanistan, Syria, or Malaysia. Through denying these political party's commitment or fidelity to democracy, these secular discourses were based on their closure through authoritarian means, which is indeed a movement that contradictorily limits and confines the country's democratisation potential.

Conclusion: Demanding Authoritarian Secularism

The construction of the image of Islamic other that formed the secular political reality perceptions in Turkey involved the articulation of two contradictory discursive lines based on denial and demonization. This reality perception nevertheless endured for around a quarter century as an influential political current in the country. The resilience of this reality perception despite its contradictory character reveals the power of the civilizationist logic as an affective force that generate emotions of harassment and fear as emotional modes of attachments to these reality perceptions. The sentiment of being harassed by the presence of the Islamic-oriented social and political segments as well as the fear of these segments for their authoritarian interventions in

secular lifestyles in the future to come are the two emotional dimensions that sustains or breathes life into these ideological reality perceptions.

The outcome of such an engagement with politics could be considered as problematic especially in terms of pluralisation of democracy given that secularly-oriented social and political segments actually mobilised around a demand for authoritarian style of secularism, which include (a) the exclusion of Islamic conservative segments from public life which refrain them from fundamental rights and liberties including right to education, right to work, and equality of opportunities; (b) the securitisation measures to be taken, led to the militarisation of politics in Turkey from the late 1990s to the late 2000s; and (c) the closure of Islamic-oriented political parties which limits free political participation even at the institutional-structural domains. It is through that such an engagement with secularism that possibilities of the making of a democratic and pluralised styles of secularism were foreclosed.

References

- Damar, E. (forthcoming). Impediments of Civilizationism to Türkiye's Democracy. In K. Aytuğ & A. Öztürk (eds.) *Democracy, Opposition and (de)Europeanisation of Türkiye*. Cambridge Scholars Publishing.
- Goodwin, J., Jasper, J. M., & Polletta, F. (2001). Why Emotions Matter. In J. Goodwin, J. M. Jasper & F. Polletta (eds.) *Passionate Politics: Emotions and Social Movements* (pp. 1-24). The University of Chicago Press.
- Glynos, J. & Howarth D. (2007). *Logics of Critical Explanation in Social and Political Theory*. Routledge.
- Freeden, M. (2013). Editorial: Emotions, Ideology and Politics. *Journal of Political Ideologies*, 18(1), 1-10. <https://doi.org/10.1080/13569317.2013.753193>

Rantiye Devlet Teorilerini Tarihsel Sosyolojik Bir Perspektiften Yeniden Ele Almak: Orta Doğu'yu Yeniden Tahayyül Etmek

Özenç Kıvanç DEMİR¹

Özet

Sosyal bilimler literatüründe ağırlıklı olarak Ortadoğu bağlamında kullanılan rantçı devlet yazını, bu yazına ait kavramsallaştırmalar ve buradan çıkan olgular mevcut uluslararası ilişkiler, bölge çalışmaları ve siyasal bilimlerin geleneksel Ortadoğu algılarını-ön yargılarını yeniden üretmektedir. Bu çalışmalar demokrasi, devlet-toplum ilişkisi, devlet, devlet-sivil toplum ilişkisi, sivil toplum, devlet-burjuvazi ilişkisi gibi başlıklara ilişkin belirli ön kabullere dayalı bir araştırma yürütmekte, belirli kuramlara dayalı analizler yapmakta fakat bunlara ilişkin kuramsal tartışmanın tarihsel ve sosyolojik kökenlerini göz ardı etmektedir. Verili bir demokrasi, sivil toplum, devlet ve burjuvazi kavramları ve aralarında olması gereken ilişkilere dair şablonlarla hareket eden bu yaklaşımlar Ortadoğu'da durgun/durağan bir toplum yapısı olduğunu, Ortadoğu'da içsel dinamiklerin olmadığını ve Ortadoğu toplumlarında-devletlerinde gelişmenin ancak dış dinamiklerle gerçekleşebileceği tezini savunmaktadır. Bu çalışmada Rantçı Devlet Teorisi olarak bilinen ve Ortadoğu bağlamında sıkça başvurulan teoriler ve kavramsallaştırmaların Ortadoğu'daki rejimleri, toplumları ve devlet-toplum ilişkilerini açıklamakta ne derece yeterli olduğu ve sınırlılıkları tartışılacaktır. Çalışmada yöntem olarak iç ve dış dinamikleri ilişkisel ve tarihsel bir perspektiften ele alan tarihsel sosyolojik perspektiften ve devleti, kapitalizmi, sınıfları ve jeopolitik tartışmaları disiplinler arası bir yaklaşımla ele almaya çalışarak bölge çalışmaları, siyaset bilimi ve Uluslararası İlişkiler disiplinleri arasında yeni örüntüler kurmaya çalışan, özcü, coğrafi-indirgemeci ve tarih-dışı yaklaşımların dışında yeni çoğul örüntüler-ilişkisellikler keşfetmeye çalışan Uluslararası Tarihsel Sosyolojiden yararlanılacaktır. Bu amaç ve yönetime sadık kalmaya çalışarak çalışmanın ilk bölümünde dört kuşak altında incelenebilecek rantçi devlet teorisinin kuramsal gelişimi, iç ayrışmaları ve tartışmaları ortaya konacak, rantçi devlet teorisine yöneltilen eleştiriler ve sınırlılıkların ortaya konması sağlanacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde tarihsel sosyolojinin devlet kavramıyla olan ilişkilerine ve rantçi devlet teorisine ilişkisine değinilecek ve tarihsel sosyolojinin önemli kavramlarından olan “sosyolojik tahayyül” Ortadoğu bağlamında yeniden harekete geçirmeye çalışarak, Ortadoğu'ya ilişkin oryantalist ve özcü yaklaşımların geçirmeye çalışılacaktır. Rantiye Devlet Teorileri

Bu bölümde rantçi devlet teorilerini 4 kuşak altında incelemeye çalışacağız. Literatürde “Rantiye Devlet Teorisi” olarak bilinen çalışmaları “Rantiye Devlet Teorileri” olarak inceliyoruz (Sune ve

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı, demir.ozencivanc@atilim.edu.tr

Özdemir, 2012). Bunun nedeni teorilerdeki kuşaklar arasındaki süreklilik ve farklılıkları vurgulamaktır. Ayrıca “RDT” olarak bilinen bakış Orta Doğu’ya olan bakışı sabitleyen özcü tanımlamalara destek sunmaktadır.

Rantiye Devlet Teorilerinde 1.Kuşak

Bu bölümde Hossein Mahdavy ve Jacques Delacroix’in görüşlerini inceleyeceğiz. Mahdavy tezlerini 1970’lerde Delacroix ise 1980’lerde geliştirmiştir. Mahdavy’e göre rantiyeye devlet ülke topraklarında bir mülk sahibi gibi davranır.

Ülkedeki ürünleri dış pazarlarda satar ve bu ürünlerin gelirini ülke içindeki hâkim gruplara dağıtır. Bu dağıtım süreci ise toplumun bütününe etkiler. Bu sürece bağlı olarak devlet sektörü özel sektör aleyhine asimetrik olarak gelişir. Bu sebeple ekonomi vergilendirilecek bir fazlaya dayanmaz ve özerk iktisadi faaliyet gelişmez. Bunun sonucu olarak ise devletten hak talep edecek kesim ya da kesimler gelişmez, ortaya çıkmaz. Toplumsal kesimlerin büyük çoğunluğu devlet sektörüne bağımlı olarak uysal bir tebaa haline gelir (Beblawi ve Luciani, 2015).

Mahdavy analizini ülke içi dinamiklerle sınırlandırırken Delacroix analizini Dünya Sistemi Okulu’nun saptamalarına dayandırır. Delacroix’ye göre Mahdavy çalışmasında rantiyeye devleti kuşatan dünya ekonomisinin dinamiklerini göz ardı etmiştir. Sisteme yaptığı vurguyla Weberyen, kapitalist devlet kavramını kullanmadığı ölçüde Marksist yaklaşımlardan farklı bir yerde duran Delacroix rantiyeye devlet kavramını dağıtımcı devlet olarak belirlemiştir. Petrol zenginliğine dayanan Orta Doğu tipi ülkelerde ve Orta Doğu tipi iktidar örgütlenmesinin bulunduğu ülkelerde sınıf sömürsünün bulunmadığını ifade etmiştir (Sune ve Özdemir, 2012).

Rantiye Devlet Teorilerinde 2.Kuşak

Bu bölümde Luciani, Beblawi ve Crystal’in 80’lerin sonu ve 90’ların başında geliştirdiği tezleri inceleyeceğiz.

Luciani çalışmalarında devleti Arap coğrafyasının özgülüğü içerisine yerleştirmeye çalışır ve devletin ekonomik faaliyetteki rolüne odaklanır. Bu yönelim onu dağıtım ve üretim devletleri olarak ifade ettiği bir ayrıma götürür. Luciani’ye göre bütün devletler dağıtım faaliyeti ile meşguldürler fakat rantiyeye devletin dağıtım faaliyeti bu devletin yerel ekonomisi ile biricik ilişki tarzıdır. Bu ilişki tarzı devlet ve toplum ilişkilerini devlet lehine etkiler. Devlet ve devlet elitleri odaklı bir siyasal alan gelişir. Demokrasi bir iç talep olarak gelişmez. Muhalefet hareketleri olsa da bunların ufku ve eksenini rant dağılımı ile sınırlıdır. Ancak dış dinamiklerin desteğiyle iktidar elitleri yer değiştirebilir (Sune ve Özdemir, 2012).

Beblawi'nin rantiyeye devlet teorilerine özgün katkısı ise rantiyeye zihniyet kavramıdır. Rantiyeye devlet içerisinde gelir dağılımını belirleyen kurallar Batı tipi çalışma etiğini engellemekte ve bireyleşmeyi kettirmektedir. Bunun sonucu olarak üretimin sonucu olmayan bir kazanç mantığı hâkim hale gelir. Başka bir ifadeyle Doğu'yu geri bırakan ona içkin olan özüdür (Beblawi ve Luciani, 2015). Crystal ise Delacroix'in Dünya Sistemleri Okulundan faydalanan merkez ve çevre ülkeler ayrımının Körfez Ülkeleri'ne uygulanamayacağını ifade eder. Crystal'e göre modern devlet her toplumda aynı şekilde ve aynı biçimde meydana gelmez. Kurumsal devlet kuramına referansla incelemelerini yapan Crystal devleti özerk bir alan olarak soyutlar ve analizinde toplumsal dinamiklerden ziyade elitler odaklı bir çerçeve benimseyerek ilerler (Sune ve Özdemir, 2012).

Rantiyeye Devlet Teorilerinde 3.Kuşak

Bu bölümde Chaudry ve Okruhlik'in 1990'larda geliştirdiği tezleri inceleyeceğiz.

Chaudry 1994 tarihli çalışmasında Irak ve Suudi Arabistan'ın liberalleşme adımlarını karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Sosyal reaksiyonlar ve politik kurumsallaşmanın ekonomik sonuçlar üzerindeki etkilerinin belirlenmesinde tarihsel özgünlüklerin rolünü belirlemeyi hedefleyen Chaudry rantiyeye devlet teorisini rant eksenli açıklamalardan uzaklaştırarak ülkesel ve tarihi dinamiklere referans vererek ilerler (Sune ve Özdemir, 2012). Chaudry üstü örtük de olsa devlet otonomisine vurgu yapar ve mikro ölçekte karar verme süreçlerini inceler (Chaudry, 1994).

Okruhlik 1999 tarihli çalışmasında kendisinden önce gelen isimlerin siyasal düzeyi yeterli oranda hesaba katmamakla devleti şeyleştirdiğini ifade eder. Luciani'nin rantların eşitsiz dağılımının toplumsal muhalefetle sonuçlanmayacağı tezine Beblawi'nin rantiyeye zihniyet tezine karşı çıkar. Luciani indirgemeci ve Beblawi ise özcü olmakla nitelenir (Sune ve Özdemir, 2012). Yazara göre petrol gelirlerinin rejim için olduğu kadar rejim karşıtı hareketler için de bir potansiyel barındırdığı söylenebilir (Okruhlik, 1999).

Bu kuşakta yer alan kuramcılar devletin şeyleştirilmesine ve siyasal alanın özgül dinamiklerinin göz ardı edilmesine karşı çıkmışlara da liberal bir perspektiften sivil toplum-devlet ikiliği ayrımını yeniden ürettikleri ölçüde yeni bir devlet kavramsallaştırmasına gidememişlerdir. İç dinamiklerin, rejim karşıtı hareketlerin ve ülkesel özgünlüklerin öneminin altının çizilmesi bu kuşağın rantiyeye devlet teorilerine en önemli katkısıdır.

Rantiyeye Devlet Teorilerinde 4.Kuşak

Bu bölümde Moore'un rantiyeye devlet teorileri üzerine geliştirdikleri tezlerini inceleyeceğiz.

Moore'a göre her ülkede devlet yapısının özgül bir biçimi vardır. Bu özgül biçim rantların kullanımı

ve toplumsal gruplarla devlet arasındaki ilişkilerle şekillenir. Yaptığı analizde toplumsal ittifaklara dikkat çeken Moore önceki kuşak kuramcılarının aksine rant gelirlerinin yeknesak olarak ele alınmasına karşı çıkar (Sune ve Özdemir, 2012). Her farklı rant geliri ve rant faaliyetinin farklı bir rant ilişkisi geliştirdiğini ifade eden yazara göre bu ilişkiler devletin yapısında değişikliklere yol açmaktadır. Bu sebeple mikro-düzyey karar alma süreçleri, iş çevrelerinin devletle ilişkilerini ve kararlarını belirleyen unsurlar öne çıkarılmalıdır. Tüm bu çabalar özgül bir çerçeve içerisinde tarihselleştirilmelidir (Moore, 2002).

Rantiye Devlet Teorilerinin Kısa Bir Değerlendirmesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler disiplinlerinde “devlet” üzerine en sık tartışma yapılan ve üzerinde en az uzlaşma bulunan kavramdır. Kavramın bu özelliğinden rantiyeye devlet teorileri de nasibini almıştır.

Rantiye Devlet Teorilerinde “devlet” çoğuzaman devlet kuramlarına referans verilerek incelenmemiştir. Tanım ve kuram yoksunluğu içerisindeki bu yaklaşımlar neticesinde devlet şeyleştirilmiştir. Rantiye Devlet Teorilerinde devlet tarih-dışı, tek bir yolla-modelle oluşturduğu varsayılan ideal bir forma gönderme yapılarak ele alınmıştır. Buna ek olarak devlet sivil toplumdun ve toplumdun soyutlanarak özerk bir alan-varlık-entite olarak ele alınmıştır. Buna ek olarak modern devletin-kapitalist devletin olması gereken ve tarih dışı bir biçimde tanımlanmış statik-şematik bir bağımsız değişken olarak sunulduğunu görüyoruz.

Toplumdan özerk ve tarih-dışı bir ideal özne olarak kurgulanan devletin politikanın merkezi olduğu, modern anlamıyla demokrasiye cevaz veren tek alan olduğu, gelişme, ilerleme, kalkınma ve modernleşmeye olanak sağladığı ifade edilmiştir. Bunlara ek olarak toplumsal sınıflardan / sivil toplumdun yalıtık ya da sınıf-devlet ve sivil toplum-devlet ikiliklerini yeniden üreten bir devlet yaklaşımı benimsendiğini görüyoruz.

Tarihsel Sosyoloji ve Rantiye Devlet Teorileri

Giriş bölümünde ve Rantiye Devlet Teorileri bölümünde kısaca değindiğimiz üzere rantiyeye devlet teorileri tarih-dışı, devleti şeyleştiren, coğrafi-indirgemeci ve özcu birtakım özelliklere sahiptir. Tarihsel sosyoloji; devleti, moderniteyi, coğrafyayı tarihsel ve sosyolojik bir bağlama oturtmaya çalışmasıyla, konuya özgü yaklaşımlar getirerek özgül bağlamlı analizler geliştirmesiyle, uluslararası ve ulusal yeniden ve ilişkisel bağlantılar kurarak araştırmasıyla öne çıkan bir alandır (Özdalga, 2009; Yalvaç, 2013, 2018).

Tarihsel sosyoloji içerisinde kuramlar kısaca 3 dalga adı altında incelenmektedir. Bu çalışmada 3.dalga tarihsel sosyoloji kuramları içerisinde PM (Political Marxism) Siyasal Marksizmin uluslararası tarihsel

sosyolojiye yaptığı katkılardan faydalanılmaya çalışarak bir analiz geliştirilmeye çalışılacaktır. Bunun sebepleri 1.dalga Weberyan Tarihsel Sosyolojinin toplumu yeniden analize dahil etmesine rağmen devleti özerk bir alan olarak ele alması ve neo-realist bir uluslararası kurama olanak sağlamasıdır. Bir diğer sebebi 2. dalga Weberyan Tarihsel Sosyolojinin devlet ve sivil toplum, devlet ve toplum arasındaki ikilikleri-dışsallıkları yeniden üretmesidir. Bunun metodolojik nedeni ise tarihsel sosyolog Weber'in otonom eylem anlayışı ve ideal-tip kavramsallaştırmasıdır (Teschke, 2021).

Fakat 3.dalga tarihsel sosyoloji yaklaşımlarından PM (Political Marxism)'nin de sorunsuz olduğu söylenemez. Her kuram gibi PM de eleştirilmiştir. PM yaklaşımı; kapitalizmin kökeni, kapitalizm ve devlet, kapitalizm ve modern devlet, devletler sistemi ve jeopolitik hakkında önemli çıktılar sağlasa da post-kolonializm ve maduniyet çalışmalarından gelen eleştiriler de mevcuttur (Tansel, 2015). Çalışmada PM'ye dönük bu eleştiriler göz önüne alınmış olup post-kolonial çalışmalardan ve maduniyet çalışmalarından faydalanılmaya çalışılacaktır.

Tarihsel Sosyoloji ve Devlet

Devlet, tarihsel sosyolojinin özgün polemiklerinden birini oluşturmaktadır. PM yaklaşımında devlet kendi başına bir özne, özerk bir alan olarak tanımlanmamaktadır. Devlet sınıflarla, devletler sistemiyle ve kapitalizmle kurduğu ilişki içerisinde toplumsal ve tarihsel bağlamıyla birlikte incelenmektedir. Burada sırasıyla devlet; sınıf analizi, devletler sistemi, kapitalizm ve emperyalizm bağlamları içerisinde analiz edilmektedir (Yalvaç, 2018).

Klasik sosyoloji teorisinin yöntemsel ulusçuluğu; ulusal ve uluslararası arasındaki ayrımı yeniden üretmekte olup; toplumsal bütüne ilişkin gelişmeleri yalıtık biçimde ele almaktadır. Bu durumdan bütün sosyolojik gelenek mustarıdır. Bu durumu aşmak için sınıf oluşumu ve toplumsal ilişkileri ulusal ve uluslararası bağlamıyla birlikte ele almak gerekmektedir. Öte yandan Uluslararası İlişkilerin "yöntemsel uluslararasıcılığı ve iç toplumsal yapıları göz ardı etmesi UTS'nin önündeki engellerden biridir. Bu engel yüzünden bölge analizleri coğrafi-indirgemeci ve özcü bir karakter taşır, emperyalizm kuramları ise realist devlet teorilerini yeniden üretme riskiyle yüz yüze kalma ihtimalini taşır. Toplumsal olguların bütüncül bir yaklaşımla kuramsallaştırılmaması nedeniyle iç ve dış dinamikler arasındaki ayrımlar mutlaklaşır. İçsel ve dışsallıklara dair eğilim ve analizler ancak bu eğilimler görünür olduğu oranda sorunsallaştırılır. Batı-Merkezcilik bir başka riskli eğilim olup Batı'da oluşan "modern devleti" ideal tip haline getirip her bölge ve coğrafyada tarih-dışı biçimde bu devleti aramak ya da bu şablonu diğer coğrafyalara dayatmakla sonuçlanır (Arı, 2014; Yalvaç, 2018).

Devleti modernitenin ve ideal tiplerin içinde idealist bir kurguyla yerleştirmeden, doğrusal ve eş-zamanlı bir tarih anlayışıyla geriye dönük devlet oluşumunu meşrulaştırmadan bir devlet incelemesi yapmak mümkündür. Kapitalizm ve devlet arasında eş zamanlı bir gelişim süreci olmasa da

kapitalizm ve devletin gelişimi arasında sıkı bağlar vardır. Aynı durum modernizm ve kapitalizm için de geçerlidir. Uluslararası ilişkilerde yaygın olarak kabul edilen Westphalia Mitinin aksine (Teschke, 2021) uluslararası ilişkilerde de donuk ve tarih-dışı bir anarşi durumu söz konusu değildir, aynı durum jeopolitik mantık için de geçerlidir. Jeopolitik mantık da değişip dönüşmekte, toplumsal mülkiyet ilişkilerinin mantığı içerisinde şekillenmektedir (Yalvaç, 2018).

Sonuç olarak devlet olmadan kapitalizm, kapitalizm var olmadan da bugün bildiğimiz haliyle devlet var olmazdı. Kapitalizm ve devlet-devletler sistemi arasında sıkı bağlar vardır. Kapitalizm aynı zamanda bir aşamadan sonra uluslararası olmadan gelişemezdi. Fakat kapitalizm ve devlet arasında tek boyutlu ve tek-zamanlı bir ilişki söz konusu değildir. Farklı coğrafyalarda farklı gelişim çizgileri içerisinde bir gelişim öngörülmektedir. Bu durum Orta Doğu için de geçerlidir. Kolonyalizm ve emperyalizmin açık baskı dönemlerinden bağımsızlığını elde edip kapitalizme eklenen Orta Doğu ülkelerinin kadim ve derinden incelenmeyi bekleyen bir tarihi vardır. Bu tarih teleolojik bir biçimde Batı'nın (ideal tip olarak) izlediği yollardan geçmek zorunda değildir. Aynı şekilde Orta Doğu'ya ilişkin coğrafi-indirgemeci tezler de Orta Doğu'nun anlaşılmasında güçlükler yaratmaktadır.

Tarihsel Sosyoloji ve Bölge Çalışmaları

Bölge çalışmalarının ana ağırlığı realist / realist-inşacı ön kabullere dayanmakta olup bölgeleri bir devlet-toplum kompleksi olarak değil, buldukları toplumdan soyutlanmış birimler olarak ele almaktadırlar. Bölge çalışmaları inceledikleri bölgeyi birer veri olarak ele alırlar ve çalışmalarında değişim ve tarihselliğin izine pek rastlanmaz. Tepeden-inme ve "biçimsel-kurumsal" bakış açısının hâkim olduğu bölge çalışmalarında "Avrupa merkezci" bir evrensellik anlayışına dayalı ideal tipler geliştirilmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplinde genellikle soyut bölge ile ilgilenilmektedir. Bu bölge anlayışında toplumsal ilişkilerden yalıtılmış ve sadece devlet merkezli mekânsal pratiklerle yeniden üretilen bir soyut bölge anlayışı ortaya konmuştur (Yalvaç ve Erçandırılı, 2022).

Bölge çalışmalarına eleştirel yaklaşan tarihsel sosyolojiye göre bölge bir toprak parçası olmaktan ziyade toplumsal ilişkiler bütünü olup statik mekânsal sabitler olmanın aksine dinamik oluşumlardır. Bölge toplumsal ilişkilerin akışkanlığını da içeren bir uzam olarak düşünülmelidir (a.g.e.).

Uluslararası ilişkiler söz konusu olduğunda toplumsal ilişkilerin bütünlüğünden söz eden tarihsel sosyolojik perspektif; üretim ilişkileri, toplumsal güçler, devlet, devletler sistemi ve kapitalist dünya ekonomisi arasındaki ilişkileri bütünlüklü olarak görmemize fayda sağlar (a.g.e.).

Sonuç olarak devlet ve devletlerden oluşan bölge anlayışı Orta Doğu'ya ilişkin bakışımızı sabitlemektedir. Bu bir yandan özcü bir evrenselliğe dayalı Avrupa evrenselliğini yeniden üretirken, bölgeye ilişkin dinamik ve aktif bir bakışın öne çıkması önünde ciddi engeller yaratır. Oysa bölge/

mekân hem neden hem sonuç hem ürün hem de üreticidir (a.g.e.). Orta Doğu'nun mevcut durumu özcü bir şekilde onun “Orta Doğu” olmasından ileri gelmemektedir. Orta Doğu kendi tarihselliği ve bölgesel dinamikleri içerisinde Dünya ekonomisine bağlı ve bu ekonomiye-politikaya-kültüre özgül bağlarla eklenmiş bir bölge olup “kendi modernitesi” içerisinde devinmektedir.

Orta Doğu'yu Yeniden Tahayyül Etmek

Bu bölümde Marksist çalışmalar, kolonyalizm sonrası çalışmalar ve maduniyet çalışmalarından aldığımız perspektifleri bir araya getirmeye çalışacağız. Bu bir araya getirme işlevinde tarihsel sosyoloji açısından merkezi öneme sahip “tahayyül²” kavramını öne çıkarmaya çalışacağız. Bir araya getirme işleminde Hanieh, Dabashi ve Bayat'ın tezlerinden ve incelemelerinden faydalanmaya çalışacağız (Bayat, 2006, 2016; Dabashi, 2012; Hanieh, 2015).

Hanieh tezlerinde Marksist bir çerçeveden yararlanarak Körfez Ülkelerinde sınıf, kapitalizm ve devlet kompleksinin karşılıklı gelişimi ve ilişkilerini ele almıştır. Bayat ise maduniyet çalışmalarının mahir örneklerini sunarak Orta Doğu'nun sokak dinamikleri, siyasal dinamikleri ve kültürel dinamikleri hakkında bize geniş bilgiler sunmaktadır. Dabashi ise tezinde bir “bilgi rejiminin” yıkıldığını artık kolonyalizm ve post-kolonyalizmin ötesine geçildiğini iddia etmiştir.

Çalışmalarında karşılaştırmalı yöneme dayanarak bilgi üreten Bayat'a göre Orta Doğu hakkında yapılan çalışmaları üç ana kategori altında incelemek mümkündür. Bunlardan biri dar görüşlülük, ikincisi betimsel ve ampirisist olarak kurama karşı mesafelilik, üçüncüsü ise Orta Doğu'ya dair araştırmaları gettolaştıran Orta Doğu istisnacılığıdır. Bayat'a göre bu sorunların üstesinden gelmek için saha araştırmasını da kuramsal araştırmayı da bir kenara bırakmak gerekmemektedir. Bunların üstesinden gelebilmek için yapılması gereken şey Orta Doğu istisnacılığı-bölgeselciliğinin ötesinde karşılaştırmalı yöneme dayalı yeni bir analiz ortaya koymak olacaktır (Bayat, 2006).

Bayat'a göre özcü kuramcılığın ve istisnacılığın Orta Doğu'ya bakışının aksine Orta Doğu'nun sıradan insanları eyleyici birer fail olarak kuramda-analizde-incelemede yerlerini almalıdırlar. Sıradan insanlar Orta Doğu'yu değiştirip, dönüştürmektedirler. Fetişleştirilmiş bir devlet ve bölge analizi; siyaseti ve siyasal alanı “sıradan insanların” dışarısında niteler, bu hatalı bir yaklaşım olacaktır. Bu durumu Bayat vezir ifadeleriyle şu şekilde aktarmaktadır:

...2011'de Ortadoğu'ya yayılan isyanlar dönüm noktası olaylar olarak kalacak. Bu isyanlar uzun süreli diktatörleri devirdi, kemikleşmiş çıkarları altüst etti ve otoriter rejimleri herkesi

² Tahayyül kavramı C.Wright Mills'in “Sosyolojik Tahayyül” kitabından gelmektedir. Bir olguyu bir durumu bir problemi derinlemesine, konuya özgü biçimde, farklı kavramsallaştırmalardan yararlanılarak incelemek anlamına gelir. Bunun da ötesinde var olan kavramsallaştırmaların ve olgusallaştırmaların ötesine geçmeye işaret eder.

– karar alıcıları, istihbarat ajanlarını, bilim insanlarını ve hatta taraftarlarını- hayrete düşüren bir ölçüde ve büyüklükte sarstı. Bununla beraber ayaklanmalar dış olay ve etkilerden uzak bir biçimde ortaya çıkmadı. Kentsel büyüme, demografik kaymalar, eşitsizliğin artması olarak yansıyan yapısal değişikliklerde, yeni siyasal aktörlerin oluşumunda.. gündelik mücadelelerde öncülleri vardı. Şimdi yeni bir Ortadoğu sıradan insanların da tesir ettiği bir bölge olarak bir Ortadoğu ufukta görünüyor olabilir (Bayat, 2016).

Hanieh (2015) kitabında sermayenin bir toplumsal ilişki biçimi olduğunu ifade ederek rantiyeye devlet teorilerinin ekonomik-indirgemeci tezlerini eleştiriyor. Ayrıca siyasal iktisadi açıklamaların dar bir çerçeve içerisine sıkışmasının toplumsal dinamikleri göz ardı etmekle sonuçlanacağını söylüyor. Toplumsal bir ilişki olarak sermayenin oluşumunu incelerken Marksist teoriden faydalanan Hanieh sınıf oluşumunu incelemek için mekânsal çözüm ve sermayenin yeniden bölüşümü kavramlarını gündeme getiriyor (Demirtaş, 2017). Ayrıca devletin sınıfsal içeriği göz önünde tutulmadan rejimlerin karakterlerinin de anlaşılamayacağını ifade ediyor. Hanieh'e göre sermaye birikimi Körfez petrolünün üretiminden başlıyor ve ihracatla beraber uluslararası bir karakter taşımaya başlıyor. Bu gelirlerin ülke içerisine yeniden dağıtımı ile bölgeselleşiyor. Bu sürecin sonunda devletle sermaye iç içe geçmeye başlıyor. Körfez ülkelerinde uygulanan göçmen işçi stratejisi ile rejimler ve sermaye istikrarı sağlamaya çalışıyor. Hanieh'in tezlerinde sermayenin uluslararası ve bölgesel-mekânsal karakteri arasındaki ilişkilerin gösterilmesi, Orta Doğu rejimleri ile dünya rejimleri arasındaki ilişkilerin ekonomik-siyasal ilişkilerini bize gösteriyor. Öte yandan Körfez ülkelerinde uygulanan göçmen işçi stratejisinin de ezeli bir süreç olmayacağını kırılganlıkla-çelişkilerle malul olduğunu sermayenin toplumsal bir ilişki olduğu tezleriyle bize ifade ediyor. Hanieh tezleriyle Orta Doğu sadece Orta Doğu olmaktan çıkarak bölgesel özgünlükleriyle beraber kapitalist dünya ekonomisinde tuttuğu yer içerisinde bir anlam kazanıyor.

Dabashi ise tezlerinde Arap Baharı ile beraber post-kolonyal durumun sonuna geldiğini bölgeyi anlamak ve anlamlandırmak için getirilen “post-kolonyal bilgi rejimlerinin” alaşağı edildiğini ifade ediyor. Tezlerini Arap Baharı eksenli geliştiren Dabashi yeni bir isyan dilinin ve yeni bir dünyanın keşfedildiğini belirtiyor. Arap Baharı ile beraber bölgeselci-özcü-dilsiz-durağan bir toplum-bölge tasavvurunun sonuna geldiğini ifade ediyor. Artık bu devrimsel sürecin dünyanın birçok bölgesini tesiri altına alacağını belirten Dabashi ırksal-etnik-dinsel gerilim ve tansiyonlara dayalı siyaset ve siyasal alan tasvirinin de sonuna geldiğini ifade ediyor (Dabashi, 2012). Kitabının giriş bölümünde şu şiire yer vererek yukarıda anlattığımız tezlerini özetliyor:

Kadim söz öldü / Kadim kitaplar öldü

Devlerden bir nesil arzusundayız / Arap çocuklar / Geleceğin koçanları Zincirlerimizi siz

kıracaksınız / Başımızdaki afyonu siz

Sanrılarımızı siz vuracaksınız (Nizar Kabbani 1923-1998)

Bu üç yazardan elde ettiğimiz sonuçlara göre Orta Doğu rantiyeye devlet teorilerinin betimlediği ve genel bölge çalışmalarının tasvir ettiği biçimde durağan ve salt dış dinamiklere dayalı bir gelişim gösteren bir bölge değildir. Orta Doğu bugün çelişkilerin çok boyutlu olduğu, savaşın, iç savaşın ve uluslararası savaşın merkezi olduğu, kadın hareketlerinin, kent hareketlerinin mevcut ve kuvve halinde olduğu, sermaye birikiminin ve sınıf mücadelelerinin olduğu, kültürel olarak heretik, melez ve senkretik bir bölge olarak karşılıklı etkileşimlerin olduğu bir bölgedir. Bu bölge içerisinde “sıradan insanlar” Orta Doğu’yu değiştirmektedirler ve eğer ifade yerindeyse bir Orta Doğu modernliği yaratmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada sosyal bilimler literatürü içerisinde ele aldığımız siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve bölge çalışmaları literatüründe Orta Doğu bağlamına yerleştirilen rantiyeye devlet teorilerine ilişkin kavramsallaştırmalar ve tezleri incelemeye çalıştık. Bu çalışmaların Orta Doğu’yu verili olarak ele aldığını, Orta Doğu rejimleri ve Orta Doğu ekonomilerini dünyadan yalıtık olarak ele aldığını gördük. Ayrıca bu çalışmaların Orta Doğu’ya ilişkin mevcut ön yargıları da yeniden ürettiğini fark ettik.

Mevcut çalışmalar ya salt ampirisist bir düzlemde ya da özcü bir düzlemde hareket etmekteydi. Tarihsel sosyolojik bir perspektiften bakıldığında devlet ve rantiyeye devlet kavramları rantiyeye devlet teorilerinde tarih-dışı bir kategori içerisinde ele alınmaktaydı.

Batı’da gelişen devlet-toplum modeli bir ideal tip olarak kurgulanmaktaydı. Bu ideal tipin olası davranış ve hareketleri devlet-toplum, devlet-sivil toplum ve devlet-burjuvazi ilişkilerinde aranmaktaydı. Bu ideal tipten uzak görgüllerle karşılaşıldığı oranda devlet fetişleştirilerek ele alınmaktaydı.

Verili bir demokrasi, sivil toplum, devlet ve burjuvazi kavramları ve aralarında olması gereken ilişkilere dair şablonlarla hareket eden bu yaklaşımlar Ortadoğu’da durgun/durağan bir toplum yapısı olduğunu, Ortadoğu’da içsel dinamiklerin olmadığını ve Ortadoğu toplumlarında-devletlerinde gelişmenin ise dış dinamiklerle gerçekleşebileceği tezini ortaya atmaktaydılar.

Çalışmanın sınırlılıkları içerisinde rantiyeye devlet teorilerinin genel bir değerlendirmesini yapmaya çalıştık. Bu değerlendirmede devletin şeyleştirildiğini ve sermayeden, sınıflardan, kapitalizmden ve uluslararasıdan bağımsız “özerk” bir devlet anlayışı benimsendiğini ifade ettik. Bu anlayışın Orta Doğu rejimlerini anlamada yetersiz kalacağını ve toplumsal unsurları analiz dışı bırakacağından bahsettik. Toplumun edilgen ve fail-dışı kategorilerle ele alındığı bu analizin tarih-dışı ve toplum-dışı olduğunu ifade ettik.

Bu eleştiriyi derinleştirmek ve Orta Doğu üzerine daha geniş eksenli bir düşünme pratiği ortaya koymak adına Tarihsel Sosyolojik perspektiften yararlanmaya çalıştık. Bölümde daha detaylı aldığımız üzere 3.dalga Uluslararası Tarihsel Sosyolojik perspektiften yararlandık. Bu yaklaşım kapitalizmin kökenlerini, devlet ve kapitalizm arasındaki ilişkileri, uluslararasına analize dâhil etmektedir. Devlet ve sınıf arasında, devlet ve devletler sistemi arasında sistemik ve yapısal bağlantılar kurarken faillerin-sınıfların-aktörlerin yaklaşımlarına da açık olduğu ölçüde Orta Doğu'yu anlamaya dönük analitik araçlar sunmaktadır. Bu analiz çerçevesi içerisinde devleti; devlet-toplum-uluslararası kompleksi içerisinde anlamaya çalıştık.

Bölge çalışmaları ve tarihsel sosyoloji başlığında ise mevcut Orta Doğu çalışmalarının özcü ve verili olarak ele aldığı mutlak mekân anlayışına karşı göreceli ve ilişkisel mekân anlayışından temellenen bir bölge tanımını benimsedik. Bu tanıma göre Orta Doğu birtakım coğrafi-indirgemeci fetişizmlerin ve mitlerin etrafında değil; kendi içerisinde ve dünyayla birlikte yani iç ve dış dinamiklerin karşılıklı belirlenimi etrafında devinen bir bölge olarak karşımıza çıkmaktaydı.

Orta Doğu'yu yeniden tahayyül etmek başlığı altında Hanieh, Dabashi ve Bayat'ın tez ve incelemelerine yer vererek maduniyet çalışmaları, post-kolonyalizm eleştirisi ve Marksist perspektiflerin yaklaşımlarını birlikte incelemeye ve Orta Doğu tahayyülümüzü zenginleştirmeye çalıştık. Orta Doğu rejimlerinin analizinde devlet merkezli ve siyasal alanı devletlerden ibaret gören realist-devletçi-kurumsalcı yaklaşımların eleştirisini "tarihsel sosyoloji ve devlet" başlığı altında ele almıştık. Burada toplum incelemesine katkı sunması açısından bu çalışmalardan faydalandık.

Tüm bunlardan elde ettiğimiz sonuçlara göre Orta Doğu rantiyeli devlet teorilerinin resmettiği siyasal ve iktisadi açıklama çerçevelerine sığmamaktadır. Orta Doğu toplumları durağan ve rejimler karşısında edilgen değildir. Devlet-merkezli analiz toplumsal dışarıda bırakırken, devleti de özerk-bir ideal tip olarak gördüğü ölçüde tarih dışıdır. Bu Orta Doğu toplumları ve rejimlerinin anlaşılmasında güçlükler yaratmaktadır. Bu tarih-dışı ve toplum- dışı oryantalist ve özcü tezlerin dışında Orta Doğu'nun yeni perspektiflerle ve yeni bakış açılarıyla yeniden tahayyül edilmesi gerekir. Bu çalışmanın yazarına göre ise Orta Doğu bugün çelişkilerin çok boyutlu olduğu, savaşın, iç savaşın ve uluslararası savaşın merkezi olduğu, kadın hareketlerinin, kent hareketlerinin mevcut ve kuvve halinde olduğu, sermaye birikiminin ve sınıf mücadelelerinin olduğu, kültürel olarak heretik, melez ve senkretik bir bölge olarak karşılıklı etkileşimlerin olduğu bir bölgedir. Bu bölge içerisinde "sıradan insanlar" Orta Doğu'yu değiştirmektedirler ve eğer ifade yerindeyse bir Orta Doğu modernliği yaratmaktadırlar.

Kaynakça

- Arı, Tayyar. "Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2, Dora Yayıncılık". 2014
- Bayat, Asef. Ortadoğuda Maduniyet: Toplumsal Hareketler ve Siyaset. İletişim Yayınları, 2006.
- . Siyaset Olarak Hayat: Sıradan İnsanlar Ortadoğuyu Nasıl Değiştiriyor S. Metis Yayıncılık, 2016.
- Beblawi, Hazem, ve Giacomo Luciani. The Rentier State. Routledge, 2015.
- Chaudhry, Kiren Aziz. "Economic Liberalization and the Lineages of the Rentier State". Comparative Politics 27, sy 1 (1994): 1-25. <https://doi.org/10.2307/422215>.
- Dabashi, Hamid. The Arab Spring: The End of Postcolonialism. Bloomsbury Publishing, 2012.
- Hanieh, Adam. Capitalism and Class in the Gulf Arab States. Palgrave Macmillan US, 2015.
- Moore, Pete W. "Rentier Fiscal Crisis and Regime Stability: Business-State Relations in the Gulf". Studies in Comparative International Development 37, sy 1 (01 Mart 2002): 34-56. <https://doi.org/10.1007/BF02686337>.
- Okruhlik, Gwenn. "Rentier Wealth, Unruly Law, and the Rise of Opposition: The Political Economy of Oil States". Comparative Politics 31, sy 3 (1999): 295-315. <https://doi.org/10.2307/422341>.
- Özdalga, Elizabeth. Tarihsel Sosyoloji. Şerif Mardin - Mehmet Genç - Çağlar Keder - Ali Yaşar Sarıbay - Fethi Açıkel - Oktay Özel - Ferdan Ergut. Doğu Batı, 2009.
- Tansel, Cemal Burak. "Deafening silence? Marxism, international historical sociology and the spectre of Eurocentrism". European Journal of International Relations 21, sy 1 (01 Mart 2015): 76-100. <https://doi.org/10.1177/1354066113514779>.
- Teschke, Benno. Uluslararası Tarihsel Sosyoloji. Nika Yayınevi, 2021.
- Sune, Engin, ve Özdemir, Ali Murat. "Rantçı Devlet Yazını Üzerine Deneme". Uluslararası İlişkiler / International Relations 9, sy 35 (2012): 3-31.
- Yalvaç, Faruk. Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler. Nika Yayınevi, 2018.
- Yalvaç, Faruk. "Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler: Jeopolitik, Kapitalizm ve Devletler Sistemi". Uluslararası İlişkiler / International Relations 10, sy 38 (2013): 3-28.
- Yalvaç Faruk ve Erçandırılı Yelda, ed. Elestirel Uluslararası Politik Ekonomi 2: Bölgesel Dinamikler. Nika Yayınevi, 2022.

OCTOBER, 26-28TH, 2023 ANKARA, TÜRKİYE
busoc.baskent.edu.tr

Ideology and Class Representations in Contemporary Culture

Dila DERKAN¹

Abstract

In this article I will discuss whether individuals from different classes are represented differently to us by analysing five tv series from Netflix. These are: Dynasty, Elite, Riverdale, Bridgerton and Ginny and Georgia. My research question is to what extent are popular representations of class in contemporary culture are ideological. To do this, I will be using discourse analysis by looking into key characters' clothes, life standards, capitals, occupation, taste and their educational background. I have chosen these series because they are reflective of representations of class difference in a range of different western societies. Therefore, my argument is that representations of class in contemporary culture are ideological and that individuals from the upper and working classes are represented differently in such a way that reproduces the idea of class among audiences who watch these shows. I feel that class as a social issue is not seen as important which it should be. It is a factor that shapes what we do, what we like, how we dress, how we talk and our education background. In my research I found out that, here is a capitalist ideology behind Netflix, as upper and working classes are represented differently. There are discourses behind the Netflix shows I have analysed based on class stereotypes and class inequality. It can be said that class inequality is normalised in Netflix and there is class stereotyping which exists in many forms in chosen Netflix TV shows.

Key Words: Class, capitalism, inequality, capitals, ideology, class representations, class conflict, elites, working class, popular culture, bourgeois enlightenment, and Culture Industry

Introduction:

The focus of my research is based on the social construction of class in contemporary global culture. To this end making I will make a use of Marxist approaches to understand culture and the reproduction of inequality. As written in abstract research question is based on the question of to what extent are popular representations of class in contemporary culture are ideological. To study the reproduction of class in culture which are available on the popular streaming service on Netflix, I will be focusing on five series of Netflix which are:

- Riverdale
- Elite
- Dynasty
- Bridgerton
- Ginny and Georgia

¹ Master Student, University of Essex, derkan.dila@gmail.com

In those series I looked into the key characters' clothes, life standards, capitals, occupation, taste and their educational background. I have chosen these series as they are reflective of representations of class difference in a range of different western societies. For example, Riverdale takes place in the USA. Similarly, Dynasty is based in California. By contrast, Elite takes place in Europe, specifically Spain. Bridgerton is based in London and finally Ginny and Georgia take place in Canada. In this respect the TV shows enable me to have a global perspective of constructions of class difference and class distinction centred upon western Europe and North America. Apart from selecting popular Netflix series, which are viewed by large audiences in a range of different countries, all of these series are interesting in terms of class representations due to the ways in which they construct visions of class difference. Thus, each of the series shows differences between the working and upper classes in terms of how they are displayed. In this way we can see that they conform to a classic and materialistic Marxist view of class difference.

From this point of view, my argument is that representations of class in contemporary culture are ideological and that individuals from the upper and working classes are represented differently in such a way that reproduces the idea of class among audiences who watch these shows. To demonstrate these class constructions, I propose to use the method of discourse analysis to explore my chosen TV shows. This is because I want to investigate the representation of characters by, focusing on their cultural interests, including the type of music they like such as, classical or pop music, whether they are interested in elite fields, including art, the kinds of alcohol they consume and how their taste in clothing is represented in TV. To explain these symbols of class difference and class construction I will draw on key literatures about class and ideology with film studies. Specifically, I focused on the theory of the culture Industry written by Adorno and Horkheimer (1997). Their theory is based on the rise of new forms of culture in post-war society. This new form of culture includes popular cultural forms such as: music and forms of media, as in their view it is designed to sell and reproduce class difference. In this way they argued that there is a capitalist ideology behind popular culture. Similarly, Adorno and Horkheimer (1997) stated that media forms, such as films and TV series, represented constructions of real life. They refer to these movies and other media forms as products of the culture industry. In this sense, they argued that in today's media, every movie is highly scripted and repetitive and becoming valueless. They added that there is an existence capitalist ideology behind the media. From their perspective, elites are the ones who own the media companies which make films and TV series. The masses who are in their theory us and working class, watch these Tv series due to boredom and for leisure. By this way we subconsciously begin to conform this capitalist ideology. As a result, for Adorno and Horkheimer (1997), this leads to mass deception as the masses are no longer really free thinking individuals anymore, rather a group that consume the products produced by the culture industry and end up on being thinking conformist

thoughts about class. Therefore, Adorno and Horkheimer (1997) named their theory as the Culture Industry. What is behind the Culture Industry is what they call as “Bourgeois Enlightenment” meaning, what we see is controlled and produced by elites. From their view, the main objective of this Culture Industry to distract the masses from the fact that they are exploited by elites resulting in false consciousness (Adorno and Horkheimer,1997). As we are not aware of the fact that what we see is not real and is fake, its existence is just for distraction from the system of capitalism. Additionally, Culture industry is argued to be highly commercialised and made up for masses in this sense to us to distract us from the real inequality we experience in the workplace which again forms the base of capitalism. It contains adverts which make individuals buy things that they do not even need leading to commodity fetishism, a word which is firstly put forward by Marx. It refers to obsession of consumerism which ends up on reproducing class difference and inequality on those who have money and those who have not. Thus, class inequality arises with capitalism.

Literature Review

Adorno and Horkheimer (2002) were inspired by Karl Marx (1818-1883) and his theories of capitalism. In their book, *Dialectic of Enlightenment*, they argued that culture today is infecting everything with the sameness where all forms of popular culture - films, radio, and magazines form a system of exploitation. They call movies, TV series, music, and other forms of popular culture examples of products produced by the culture industry. In a similar manner Adorno and Horkheimer (2002) explain that the truth is that these products are nothing but business used as an ideology to legitimize the trash capitalism intentionally produces in order to make money. In reality consumer capitalism is a cycle of manipulation and retroactive need that unifies to create ‘the system’. In their theory people are seen as little more than consumers who use popular culture for purposes of leisure. In this way Adorno and Horkheimer (2002) say that films become indistinguishable from real life and people disappear into a fantasy world of capitalism. Hence Adorno and Horkheimer created terms called “the masses” and “mass culture”, which refer to people from working class and the kind of culture these people are force fed by the capitalist system. What we can see here is that mass culture is a shallow and disposable form of culture consumed by the working class who are no longer defined by their work, but their buying power and commitment to consumption. They pointed out that the masses are demoralized by their existence living under the pressure of the system which exists for no other reason than to sell products and make money. As a result, the capitalist ideology within mass culture leads to the formation of pseudo-individuality, which means the illusion of choice where there is none. There is nothing free about the culture industry, but only conformity. This system results in what Adorno and Horkheimer call mass deception.

Supporting Adorno and Horkheimer’s theory, Dominic Strinati (2004) states that the social significance of popular culture in the modern era can be understood through the way it has been

identified with mass culture. In his book, he points out that in the 1930s mass media forms, such as radio and film, transmitted and inculcated the official ideology of the fascist state. In the post-World War II period these mass media forms began to reflect consumer capitalist ideology. This can be seen evidence of the ideological power of popular culture. In this way Strinati talks about mass society, which means a society where media is dominant and controls public opinion creating a mass view or perspective. In this view, mass culture equals popular culture. There is no difference between the two. In this way Strinati's mass society theory is an attempt to understand the rise of mass propaganda and the potential for elites to use the mass media to systematically and pervasively cajole, persuade, manipulate, and exploit the people than had previously been possible (Strinati,2004).The point here is to show that those who control the institutions of power pander to the tastes of the mass in order to control them (Strinati,2004).

Strinati adds that mass culture is therefore a culture which lacks intellectual challenge and stimulation, providing instead the undemanding ease of fantasy and escapism. Mass culture is a culture which discourages the effort of thinking and creates its own emotional and sentimental responses. It is made up of commercialism and celebrates consumerism, together with the virtues of profit and the market, which represent the key principles of capitalist ideology. In this way Strinati (2004) highlights the division between low and high culture. High culture is what is consumed by high cultural elites. This culture is authentic and thoughtful. Considered examples such as original art, opera, classical music, and theatre that are related to an idea of good taste of music. By contrast, mass culture is defined as low culture. It is seen as inferior. While the elites see themselves as superior because they think mass culture is inauthentic, they come to believe they are naturally better and more deserving than other people. According to Strinati, low culture consists of pop music, concerts, and unoriginal art. This point demonstrates that taste in music differs from class to class. This is an aspect of cultural power that I will focus on in my analysis. To sum up, Strinati (2004) supports the theory set out by Adorno and Horkheimer, as he develops his argument that capitalist ideology defines popular culture.

Beyond Adorno and Horkheimer and Strinati, Louis Althusser, who was a structural, psychoanalytic Marxist, developed a theory of cultural power characterised by what he called ideology and ideological state apparatuses. In his view these ideas can be used to explain how ideology operates through the state. Outlining his theory, he argued that state power was defined by two terms. What he called ideological and repressive state apparatuses. Ideological state apparatus consists of media, school, and religion. These are part of a broader cultural state apparatuses that include literature, the arts and sports. He also identifies a communications ideological state apparatuses that involves the press, radio, and television. By contrast, the repressive state apparatus involves government, the police, and judiciary. In this way Althusser (2001) argued that the objective of class struggle

concerns opposing state power and, as a consequence the use of state apparatus by the dominant classes. In this regard, Althusser argues that capitalist ideology exists everywhere we find the state as well and within the media. The media or communications state apparatuses help elites to spread their ideology through adverts and TV series. Cultural ideological state apparatuses functions by promoting ideology and transforming the masses into docile capitalist individuals. In this respect, the state is the “state of ruling class”.

In Althusser’s view this is ruling ideology (Althusser, 2001). In ruling ideology, the world view of the elites is presented to the people in media and through the communications ideological apparatus to transform them into willing consumers. This is the case because the ruling class (the elites) in principle hold state power and are able to manipulate this in order to ensure ideological dominance (Althusser, 2001). Therefore, the communications and cultural ideological state apparatuses are regulated by ruling class and serve the ruling class’s interests through their ideology. This validates my point about ideology and cultural control exercised through popular TV and film consumed on platforms like Netflix.

Another key writer who explains the impact of ideology and cultural power is Nicholas Abercrombie et al (2015) who writes about what he calls as the “Dominant Ideology Thesis “. In his book Abercrombie says that Marx sets out the dominant ideology thesis in his key work, *The German Ideology*. By arguing that class is defined by a relationship to the means of material production, Marx begins to set out a sociological theory of class conflict. While the worker is in a subordinate position to the means of production, the ruling class controls the means of mental production. The ruling ideas reflect the ideal expression of the dominant class and their material relationship to the subordinate class. In this way the material relationship of class is grasped in the form of ideas and cultural representation. Hence the class relationships, which make one class the ruling class and the other class the subordinate class, are captured in the ideas of dominance and domination (Abercrombie, 2015). In this way Abercrombie says that the ruling class has a grip over the mental life of its society, because it controls the ideological apparatuses, which Althusser (2001) explained in his theory.

We can find similar arguments in Gramsci’s work (1971). For Gramsci cultural power takes the form of ‘class hegemony’, which refers to the way the dominant class manipulate the subordinate class and make them accept their view of the world. Supporting the idea that the ruling class hold hegemony over the working class, we can use Gramsci’s work to understand today’s popular culture. In this theory of hegemony, Gramsci expresses the notion of cultural leadership, which is as much ideological as it is political (Anderson, 1976/7). Beyond Gramsci, Althusser’s, and Adorno and Horkheimer’s theories are the fundamental literatures that can provide an understanding of how

contemporary class culture operates through the media. Having reviewed these texts, now I will move on to explore literature on depictions of class on screen.

To begin, I consider Sarah Attfield's (2020) book which offers a classic Marxist approach to understand how culture divides people according to their position in capitalist society. There are two main classes in this classic Marxist model: the bourgeoisie, who are the capitalists who own the means of production, and the proletariat who sell their labour to the capitalists in a system of exploitation that requires the proletariat to 'generate a social surplus product for those who own the means of production' (Boucher 2014;31). In this sense, a more contemporary economic definition might consider the role of cultural power (Zweig 2004,4). As a result, a sociological approach to class and culture can be found in the work of French sociologist Pierre Bourdieu who considers the cultural aspects of class, particularly those which are related to the consumption of art and culture. The key concept in this respect is 'taste' (Bourdieu 1984,6). In this model, class is not determined by income alone, but instead by the amounts of other types of capital that are possessed and accumulated. Here, middle and upper-class people have high levels of cultural capital, which is the knowledge of things deemed important by middle and upper-class people. This includes knowledge of high art, literature, and general knowledge that allows entry into middle and upper-class spaces. While working-class people have lower levels of educational capital (obtained from formal education), often have lower levels of cultural capital, they therefore find it difficult to be accepted into these middle and upper-class spaces (Bourdieu 1984, 1).

In order to explain cultural power Bourdieu uses the terms cultural, symbolic, economic and social capital as determining factors of class in terms of to what extent people can have specific resources. Due to the decline of manufacturing in western countries, and a move towards service industries, Bourdieu argues culture becomes more important. In a situation where working class people earn lower wages, what unites them globally is the ways in which they are exploited by employers and subject to the whims of the ruling classes (Attfield, 2020). Working class people are often marginalised, and despite being completely crucial to the running of societies and economies, working class people often do not see their own stories told in the public sphere. This is significant because representation matters (Attfield, 2020). As Linkon and Russo (2005) note, representations provide important insights into how working-class people are understood and viewed by various institutions such as 'the media'. That is why representations matter in my thesis. Because they do form a world view and influence the ways in which we understand society.

Supporting this idea, Dowd (2013) comments on the way that films are consumed, usually in a 'relaxed mode' and says that this belies the ideologies that underpin them. In a state of distraction audiences can be easily persuaded by what they see on screen. Accordingly for Sarah Attfield

(2020), it is important to remember that class representations differ from location to location. In her book many American films tell stories of workers and the poor and were instrumental in shaping the ways in which people view American society (Ross 1998,10). The films of the silent era in the US catered to working-class audiences, and according to Ross (1998) this early cinema was 'remarkably sympathetic to the plight of the working class'. Thus, we can say that films depict workers' struggles for decent pay and conditions, fights with bosses and a life defined by trying to make ends meet. In this way these films were argued to be ideological in nature (Ross 1998, 62) and characterised by the presentation of a particular political messages to working-class audiences. In fact, radical filmmakers knew that film could be employed as a 'powerful weapon of mass ideology' (Ross 1998, 85), thus demonstrating my argument about the influence of ideology on popular culture. However, in European films both upper- and working-class lives are presented to audiences. In the case of the working classes, films were based on the lives of workers, and in the post-war period when Neo-realism took hold, particularly in Italy, they offered audiences realist representations of working-class life with stories of poor individuals and struggling families set against the backdrop of unemployment and economic instability (Attfield,2020). The context of these films was based upon representations of the poor neighbourhoods that formed the stories' settings. Non-professional actors played the roles, adding to the authenticity, and the focus of the narratives was working-class life (Attfield, 2020). In the European context the directors involved tended to be left-leaning politically and believed that film was dominated by middle and upper-class concerns, which is my key point about ideology. These directors turned their cameras onto working class subjects, making documentary films about working class people and culture (Attfield,2020), in order to try to accurately represent their lives. Cloarec et al (2016), whose book is on American and British Screens, make a different point, stating that the middle-class super-parent formula is similarly alive and well. In this genre there is a clear difference between working- and middle-class family norms. While the middle-class family is seen to pay more attention to their children's education and success, the working class is shown to ignore family responsibility. In this vision of class difference, fun-loving middle-class men are successful, affluent, slim, trim and attractive models (Cloarec et al,2016).

Perhaps we can understand these representations of class difference through Bourdieu's theory. His argument is based on the idea that it is the cultural power that acts as a sign of status in this society. Making a similar point, Jonathon Bignell (2016) explains the ways that this context impacts upon hierarchies of power and class in the case of reality TV. For Bignell, reality TV adopts and transforms both highly valued and low-valued types of culture. Many reality TV programs make class highly visible in particular ways. However, his view is based on the idea that many recent reality TV programs privilege soap opera's emphasis on character, storyline, and performance. This affects the ways that class authenticity is understood, undermining factual programs' usual claim to legitimacy based on reference to a reality that pre-exists them. Furthermore, TV can reinforce

marginalization, by representing its subjects' performance of their own deviance from norms of taste and social behaviour and separating them and their actions from social and political contexts. In this way TV makes the audience recognize and stigmatize social divisions and position themselves within the norm from which deviance departs. At this point what Bignell (2016) argues underpins my own thesis as TV shows can be seen to represent specific group of people as different, bad, and morally inferior. Hence reality TV has a strong class dimension. The reality that is presented to us is one that is potentially conditioned by people in power who present their own view of the world. The discourse of these TV programs therefore represents a tension between assuming a program of improvement and yet also making a spectacle of differences in social power and class (Bignell 2016). In this context Bignell notes that being an upper class person is defined as possessing a different accent compared to other classes and being in a specific peer group. These are the markers of class distinction. While working class people have parents working in the service industries and have peer groups that support each other, the upper classes have no such problems and are much more individualistic. Consequently vertically structured society appears on screens, especially on British TV, which is influenced by politics presenting social life through an ideological lens (Bignell, 2016). This is the central point of my dissertation.

Finally, we can refer to Carys Lewis, who argues that to consider representation in film or television as a mere depiction of reality is to diminish the importance of these codes and the way in which a particular audience will perceive and make sense of the reality encoded by a televisual or filmic representation. As John Fiske (2016:140) notes, "there may be an objective, empiricist reality out there but there is no universal, objective way of perceiving and making sense of it ". What passes for reality in any culture is the product of that culture's codes, so 'reality' is always already encoded it is "never raw". This supports what I have set out through my discussion of Strinati, Althusser, and Adorno and Horkheimer and the theoretical perspective I want to carry through into the analysis section of my dissertation.

Methodology

As written above the research question is to what extent are popular representations of class in contemporary culture are ideological. To do this, I will be using discourse analysis by looking into key characters' clothes, life standards, capitals, occupation, taste, and their educational background. It will help me to show how popular cultural texts are constructed in such a way that encode class bias. According to Alan Bryman (2012), discourse analysis is an approach to language and text that can be applied to forms of communication other than talking. In fact, my methodology will be based on the version of analysis which is called as "critical discourse analysis". I want to use this version of discourse analysis, as it emphasizes the role of language in the creation of power relations. In this way, I aim to use discourse analysis in such a way that brings it into conversation with notions

of ideology and the possibility of socio-cultural change. To sum up, it will provide me assistance on uncovering ideologies behind those tv series. This research method is found by Michel Foucault who view discourse as a form of constructed truth (Bryman,2012). To this end, Philips, and Hardy (2002) explain that discourse analysis consists of five key characteristics. These are the idea that (1) discourse draws on and influences other discourses as (2) discourse is constructed through texts (such as academic articles or journalistic writing). At the same time, they note that, (3) discourse gives meaning to social life and (4) makes certain activities possible, desirable, or inevitable. Thus, they explain that (5) actors draw on the discourse to legitimate their social positions and actions. By using discourse analysis, I will seek a look into class representations in the TV series under consideration, with a view to showing how they form a kind of global picture of a class society. My overall point here is that as what I found from my literature review, the TV programmes present a strong ideology of superiority, which we consume unconsciously. Hence, it is easier to see this through discourse analysis in terms of how we end up repeating these ideological messages. In this respect, Foucault points out that discourse has a strong connection with how human subjects are formed and how institutions try to 'normalise' persons on the margins of social life. In my analysis, which rests on a Foucauldian perspective, discourses are characterised by the existence of criteria of formation, transformation, and correlation with other frameworks. What Foucault (1926-1984) argued is that "knowledge" that we perceive is more about the social, historical and political conditions under which, for example, things or statements that count as true or false. From his perspective the "truth" about power shows itself when this discourse analysis is carried out through a critical reading of texts, as the "truth" is decided and applied by elites. The truth that he stated has the "power" over what can be said as discourses. As a definition it comes from below, in a sense that there is no binary or all-encompassing opposition between ruler and ruled at the root of power relations.

Findings

Firstly, what I have found is that there is a capitalist ideology behind Netflix, as upper and working classes are represented differently. Also, there are discourses behind the Netflix shows that I have analysed based on class stereotypes and class inequality. It can be said that class inequality is shown as normal in Netflix, which can be seen when we look at popular shows and the appearance and the status in the society of key characters and families. For instance, the upper classes treat working classes differently in these TV shows. Hence, people from the upper classes are shown as good and wealthy while those from the working class can be shown as bad and not wealthy. In this sense the discourse which we subconsciously receive from the Netflix shows I have analysed can be said to be decided by elites and that is why the rich are presented as perfect, while the working classes are presented as somehow deficient. Another point I would emphasise on the basis of my analysis of the TV shows is that people from the working classes always have a different accent compared to people from the upper classes, which supports insights presented by Bourdieu through his theory

of habitus and lifestyle. In addition, there is class stereotyping existing in many forms in Netflix TV shows. According to my analysis working class people are presented as criminals while upper class people are presented as perfect business owners. In these tv shows working class people always somehow lack the necessary educational background while the upper classes do not. In fact, there is a culture difference between working and upper classes, in terms of cultural taste over music and art.

Class representations in TV shows:

Riverdale:

Veronica Lodge:

Veronica Lodge:

South side serpents:

Cheryl blossom:

Dynasty:

Carrington family:

Fallon Carrington:

Ginny:

Georgia:

Ginny and Georgia (working class family):

Conclusion

To conclude, what I have discovered is that there is a strong ideology behind Netflix that is presented to us through various ways. I gathered lots of evidence to prove my hypothesis. Specifically, what took my attention is that the type of ideology behind which is capitalism. This has a huge effect on individuals as by watching we are made to buy things and watch these tv shows over and over, resulting in commodity fetishism which is the most remarkable aspect of ideology. Moreover, there is a high possibility that what we watch is controlled by the elites and watching these are gradually making us conformists. At the same time, class inequality is normalised in Netflix too as people who are from working class are shown as poor while elites always presented as rich and sophisticated. Lastly there is class stereotyping as characters who are from upper and working class have specific looks with accents. There is a culture difference between working and upper classes as well. Additionally working-class people always somehow lack the necessary educational background in the TV shows I explored while the upper classes do not. In fact, there is a culture difference between working and upper classes too, in terms of cultural taste which is explained above. The theories for my research over tv show especially Adorno and Horkheimer's support my argument over contemporary culture. However, using discourse analysis was hard as it was not easy to point those as discourses. In other words, I managed to gather detailed information by doing discourse analysis and the theories supported my research very well as I connected theories with the factors I stated in my introduction. In terms of discussion, as I used discourse analysis to investigate the factors I wanted to investigate, and it is a method which is open to interpretation which I had to do to draw my results which might have decreased the objectivity. However, as it is a qualitative method, it helped me to gather in-depth data about the life of people in those series which increases the validity of my research. In terms of the sample of people in these series, all tv shows included people who are both elites and working class which can be applied to other tv shows with similar content. Therefore, this increases the representativeness of my research and If I have given a chance to this study again, I would have chosen more global tv shows even though some of them are. In this manner, there should be more research on ideology and class representations as we humans still are unaware of the fact that there is inequality, and we are exposed to this ruling class ideology subconsciously which is what I mainly wanted to illustrate while writing this dissertation.

References

- Abercrombie et al, (2015). *The dominant ideology*. Routledge: Abingdon.
- Adorno. T. and Horkheimer. M.,(1997). *The culture Industry*. Verso: London.
- Althusser. L., (2001). *Ideology and Ideological State Apparatuses*. Monthly Review Press: New York.
- Attfield. S., (2020). *Class on screen: The global working class in contemporary cinema*. Palgrave Macmillan: Australia.
- Available at: <https://www.digitalspy.com/tv/ustv/a35612262/ginny-and-georgia-season-2-release-date-netflix/>
- Bourdieu. P., (1986). *The habitus and the space of lifestyle*. Routledge: London.
- Bridgerton*, 2022. [film] Directed by Chris Van Dusen, Shonda Rimes and Betsy Beers. Available through: Netflix [Accessed 12 April 2020].
- Bryman. A., (2012). *Social research methods*. Oxford University Press: Oxford.
- Cloarec et al, (2016). *Social class on British and American Screens*. McFarland and Company Publishers: North Carolina.
- Dynasty*, 2021. [film] Directed by Josh Schwartz, Stéphanie Savage and Sallie Patrick. Available through: Netflix [Accessed 12 April 2020].
- Elite*, 2022. [film] Directed by Carlos Montero and Dario Madrona. Available through: Netflix [Accessed 12 April 2020].
- Fairclough, (1992). *Discourse and Social change*. Polity Press: Cambridge.
- Ginny and Georgia*, 2021 [film] Directed by Sarah Lampert. Available through: Netflix [Accessed 12 April 2020].
- <https://dynastycloset.tumblr.com/post/176391024899/my-favorite-fallon-outfits-chlo%C3%A9-suit-tiffany>(accessed 11/02/2022).
- <https://elite-netflix.fandom.com/wiki/Category:Characters>(accessed 11/04/2022).
- https://filmmakingismylife16.tumblr.com/post/646598353807966208/owenjoyner-ginny-georgia-2021-georgia?is_related_post=1(accessed 11/04/2022).
- https://google.com/search?q=bridgerton&rlz=1C1CHBF_enGB877GB877&sxsrf=APqWBun3b4n00f7j8f78Zu7wHlh5T1ZcA:1649710449545&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiY8c6q8oz3AhVXi1wKHcsoDHQQ_AUoAXoECAIQAw&biw=1280&bih=609&dpr=1.5 (accessed 11/04/2022).
- <https://wornontv.net/riverdale/cheryl-blossom/>(accessed 11/02/2022).
- <https://wornontv.net/riverdale/cheryl-blossom/>(accessed 11/04/2022)
- <https://wornontv.net/riverdale/veronica-lodge/>(accessed 11/04/2022)
- https://www.google.com/search?q=south+side+serpents+riverdale+photos&rlz=1C1CHBF_enGB877GB877&sxsrf=APq-WBsOIPb7g443LwTUjeq6rPIONrJNlg:16497(accessed 11/04/2022).

- Jones. M, 2017. Riverdale: How to get that Southside Serpents look without joining a gang. *Colorweb mag*, October 23. Available at: <https://www.colorwebmag.com/2017/10/23/riverdale-how-to-get-that-southside-serpents-look-without-joining-a-gang/>.
- McHoul. A and Grace. W,(1993). *A Foucault primer: Discourse,power and the Subject*. Routledge: London.
- Mckenzie, J. P. Bridgerton's Queen Charlotte Was a Real Royal. *Oprah daily*, May 14. Available at: <https://www.oprahdaily.com/entertainment/tv-movies/a34950295/queen-charlotte-bridgerton-real-person/>
- Riverdale*, 2021 [film] Directed by Roberto-Aguirre-Sacasa. Available through: Netflix [Accessed 12 April 2020].
- Robinson et al. Ginny and Georgia season 2 potential release date, cast, plot and everything you need to know. *Digital spy*, April 5.
- Strinati. D., (2004). *An introduction to the theories of popular culture*. Routledge: London.

History of Cyprus: History of Cyprus Transportation

İzzet DERKAN¹

Abstract

This article is a summary of Cyprus transportation history. In fact, the history of Cyprus transportation began with the conquests of Cyprus, and in this process, many means of transport were used in sea by human and animal resources. These years are the years that have come to our day after 1100 years. The main developments in the field of infrastructure investments and transportation in Cyprus have been experienced in the period from the British colonial rule to the present day. Especially after camels, rail train system and highway investments were clearly seen in the early 1900s. Between 1963 and 1974, there were conflicts between the peoples of the island. Later, the island was divided into two parts, but differences emerged in the transportation sector between both parts.

Key Words: Cyprus, Cyprus Transportation, Cars, Railway, Railway Cyprus, Cyprus Aviation, Cyprus Transportation

Introduction:

In order to talk about the Cyprus transportation history, first of all, History of Cyprus should be known. so, let's talk about it.

If we are going to talk about Cyprus Aviation, first, we need to know the history of Cyprus. Here are the order of reign in Cyprus was below:

- a. Lusignan in Cyprus: 1192-1489
- b. Venice in Cyprus: 1489- 1571
- c. Ottomans in Cyprus: 1571-1878
- d. British Rule in Cyprus: 1878-1914
- e. British Military Occupation in Cyprus: 1914-1925
- f. British Crown Colony in Cyprus: 1925-1960
- g. Cyprus Government in Cyprus: 16 August 1960

After the Conflicts in Cyprus:

- I. Provisional Turkish Cypriot Administration: 27 December 1967
- II. Cyprus Turkish Autonomous Administration: 1 October 1974- 13 February 1975
- III. Cyprus Turkish Federation: 13 February 1975
- IV. Turkish Republic of Northern Cyprus: 15 November 1983

¹ Ercan Air Traffic Control Centre, TRNC, izzet.derkan@hotmail.com

The arrivals are seen in all years. In particular, the construction of the walls and castles started after 1100 years (Hatice Özler Şahin, 2023).

In sea transportation boats and ships were used while in land transportations human resources and animal resources were used. However, the castle and the walls were the most difficult ones to get built. Because those years were not modern year. It was the period where more human and animal resources were used intensively.

There are Buffavento Castle, St.Hilarion and Kantara Castle in Northern Cyprus. St.Hilarion Castle is on the eastern slope of the Beşparmak Mountains, the Buffavento Castle is right in the middle, next to the Beşparmak Mountains, the Kantara Castle is located to the east of this range of mountains.

Buffavento Castle is located at an altitude of 950 m at sea level, and it is claimed that it was built in 1191-1489 according to the sources. In other words, this place was used during the period of Luzonians and the Venetians.

St. Hilarion Castle was built to protect the island people against the Arab invasions and attacks. Although the date is not clear, it is thought to have been built in 1100 years according to the sources. This castle was used actively during the Lusignan and Venetian periods. The castle is located on two very steep hills 700 meters above sea level.

Kantara Castle; the word “Kantara” means “*bridge*” in Arabic. Although it is not known exactly when it was built, according to most of the sources, it is written that it was made by the Byzantines after 1965, when the Arab attacks ended. However, there is no record of the castle until the English king Richard I took the island. This record indicates that Isaakios Komnenos, who declared himself the king of Cyprus, who was a refuge here to escape from the British armies under Guy de Lusignan, and then left the castle and surrendered after the Kyrenia Castle fell.

In 1489 the island was captured by the Venetians. From this date on, the castle began to lose its importance. Kantara in the Beşparmak Mountains, St. The castles of Hilarion and Bufavento were abandoned by the Venetians as an effect of not being considered important and a shortage of soldiers. Kantara Castle located in the east of the island is 500-600 m above sea level.

Likewise, the Nicosia walls and the Famagusta walls were built after these years.

Nicosia Walls: The Nicosia walls are a series of defensive walls surrounding the capital city of Cyprus, Nicosia. The first city walls were built in the Middle Ages which got completely rebuilt by the Republic

of Venice in the mid-16th century. This is done by Venetian engineer Giulio Savorgnan, the walls are 4.8 kilometers (3.0 mi) long and feature eleven bastions and three gates.

Famagusta Walls: Until 1489, the walls surrounding the city were high, but they were very thin. With the capture of the city by the Venetians, they began to strengthen these defences, especially against the Ottomans. Especially the seaside fortification, the Martinengo bastion and the Land Gate are part of these works. In addition, a ditch 46 meters wide is dug on the outer part of the wall. The walls surrounding the city are 3 kilometres long, 18 meters high and 9 meters wide.

In the construction of both the walls and these castles, which are located at a height of meters, a great source of human power and animal power were used.

After 1878, diversification was observed in the vehicles used in the field of transportation. Developments in the world have also affected Cyprus.

1878-1960 is a revolution in Cyprus in the field of transportation for both on land and in the air.

Means of transportation arising on land, phaetons, bicycles, rail trains, cars, airports, and airplanes. all took place in Cyprus during the years of British Colonial Rule.

The Venetian Column (Dikilitaş) in Atatürk Square got done by the Venetians in 1550. Formerly on St. There was the lion of Mark. The Ottomans who came to the island in 1571 removed the column and placed it in the courtyard of the Sarayönü Mosque. Later, the British placed the 6 m high column in its current location in 1915. It is thought that this transport was made with oxen from Magusa to Nicosia. Camels and oxen were used in Cyprus, especially for the transport of heavy objects. (North Cyprus, 2023)

First Flights. The 1st and 2nd world Wars also had a positive impact on transportation both on land and in the air. December 17, 1903, With the first flight of the Wright Brothers in the world, the development of the aircraft industry gained great momentum with the wars.

Hezarfen Ahmet Çelebi (1609-1640). The first attempts at flight date back to the Renaissance period (15-16 centuries). Ottoman Turkish scientist made his first flight attempt with a 1325-meter flight from Galata Tower to Arrow Square. This scientist is Hezarfen Ahmet Çelebi. The flight of Hezarfen Ahmet Çelebi took place in 1632 in a lodus windy weather with wings similar to a bird's wing. He was rewarded at first by Sultan Murad IV, but later he was threatened and sent to prison. The name Hezarfen Ahmet Çelebi was given to a private airport built near Istanbul in 1992. This airport is used for flight training and pilot training.

Railway in Cyprus. *There were great innovations in land transportation in Cyprus in the early 1900s. The rail train system was used in land transportation in 1903-1951. The rail train system in England dates back to the 1830s. The history of rail transport in England goes back to 1830 spans the period until the opening of the Liverpool and Manchester Railway, the world's first intercity passenger railway operated solely by steam locomotives. As of 1995, the rail train system in England has made great progress.*

image 1: Famagusta port construction, (1903)

The history of the Republic of Cyprus Railway covers from 21 October 1905 to 31 December 1951. *The Cyprus Government railway was 122 km and went from village Evrychou to Famagusta. During the operation of the Railway, 3,199,934 commercial goods and cargo and 7,348,643 passengers were transported. Both the years of World War II played a role in the closure of the rail system. Due to the rail system being not feasible, and the train's parts were scarce, the rail system was disassembled by the British government in 1951 and transported from the island with large ships.*

Cars in Cyprus. *In 1892, Nikolaos Leremias, a pharmacist from Smyrna (İzmir), brought the first steam car to Cyprus, which would run on water converted to steam after selling his cars. Collective cars first arrived on the island in 1907. These cars were bought in 1907 from Larnaca to Limassol in a 3.5-hour journey.*

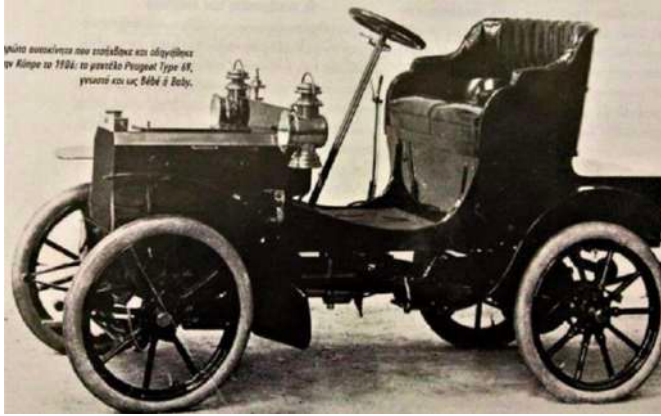

image 2: First car, Larnaka- Limasol, (1907)

Horses were consistently used by the British government in the 1920s.

image 3: Parade at the Old Police Station of Leymos, (1920)

Rural road investments and intercity road investments. According to British Blue Book sources, Grass, earthen grounds, inner-village roads and inter-city roads previously used with donkeys, mules and camels were drawn by the British Colonial Administration and after that these roads were started to be filled with stones in the following process in 1922.

The phaetons In the 1940s, phaetons were used a lot in Cyprus. The phaetons were one of the major means of transportation. It was possible to see them especially in the inner city.

image 4: Garosta, Gabriyole, (1940s)

Tractors. *As it can be understood from the source (The Cyprus Blue Book,1923), we have seen that the import of machine tractors took place in Cyprus in 1923.*

The British government was placing great importance to Cyprus, and they were implementing all the developments and investments that took place in the world and in the UK, also in Cyprus.

Winston Churchill *visited the island twice, the first was in 1903 and the second in 1945, the years of the Second World War. First visit by Churchil was from sea via train. On his second visit, he used the plane as a means of transportation. As seen in the years 1907-1943, many innovations in the field of transportation in Cyprus got emerged during these visits (Mehmet Altuner, 2023).*

image 5: Winston Churchill, (1907)

Airports. Aerodrome airfield investments increased during the war years.

These flights made via visual rules under pilot responsibilities. In 1919, RAF Famagusta – Karakol airfield was used by British mail planes. This was the first airfield used in History of Cyprus Aviation. According to the Blue Book, in 1930s RAF Nicosia, RAF Limassol and RAF Larnaca were used effectively during the war years.

After the years 1940s, RAF Lakadamia, RAF Tymbou (Ercan), RAF Dikelia, RAF Episkopi and RAF Agrotiri were used for military and strategic purposes. These airfields were used effectively in World War II and the Suez crisis.

About RAF Tymbou (Ercan Airport).

Airfield establishment in 1945.

First flight was held by Nord atlas 2501 in 1945.

First flight to Ercan Airport was held by Dokota, Douglas C-47 Skytrain in December, 1974.

Ercan Airport officially opened on 3rd February, 1975.

image 6: RAF Famagusta, (1919)

During the war years, especially Cyprus was heavily attacked by the Germans in 1940,1941,1942, 1943, both the train system and the airfields were badly damaged in these attacks.

In World War II, Turkish Cypriots were fighting together with Greek Cypriots against the Germans (Airports in Cyprus, 2015).

Also, Captain Mehmet Hassan Tayyareci, the first Turkish Cypriot pilot of the RAF, fought with the Greek leader Glofkols Klerides against the Germans.

Captain Mehmet Hassan Tayyareci was born on March 5, 1918 in Mehmetçik Village and died on March 18, 1982 at the age of 64. In 1936, at the age of 18, he went to England to study. He entered the RAF (Royal Air Force) in 1940.

image 7: Cpt. Mehmet Hassan Tayyareci

Glafcos Clerides was a fighter pilot too. In the first world war he was captured by the Germans during the war but was later released. Clerides was later elected as the leader of the Greek government (1993-2003).

Glafcos Clerides made peace talks with the Turkish leader Rauf Raif Denktaş during the peace talks (Ipek Amber, 2016).

image 8: Glafcos Clerides, Kurt Waldheim, Rauf Raif Denktash, Nicosia Airport, (1977)

In that time Planes shot down in war. During the Second World War, Cyprus was hit from the air by the German air force under the British colonial rule. In 1940, a German fighter plane was shot down by British fighter in the Larnaca Salt Lake. This plane was bombing the British gas station.

In 1943, Bristol 156 Beufighter British plane was hit by German Air force North of Catalköy Village near the Teknecik Power Station.

Plane crashes. Egypt Airlines plane crashed in Lapta Mountains from low visibility conditions on its second attempt at landing at Nicosia Airport in 1973.

In 1988, Talia Airlines B727 plane crashed 3 km east of Beşparmak Mountains-Buffavento Castle due to a rule violation on its first flight.

Literature Review

The history of Cyprus transportation history is available in “The Cyprus Blue Book”. The information that is collected and what’s written are accessed digitally from this website.

Most of the information is gathered through interviews. In the interview with Hatice Ozler Sahin we talked about the history of Cyprus who is a historian (Hatice Özler Şahin, 2023).

Mehmet Hassan Tayyareci is the first Turkish Cypriot RAF pilot in the History of Cyprus Turkish Aviation. The interview was held with his granddaughter İpek Amber about the subject in Nicosia in 2016 (İpek Amber, 2016).

Another interview was held in 2022 with an archivist Mehmet Altuner in Nicosia, about transportation vehicles in Cyprus. Data on Cyprus Aviation history were taken from the book published by me in 2015 (Mehmet Altuner, 2022).

The pictures which are used in the article were taken from the archive of archivist Mehmet Altuner and some of them were taken from the pictures taken by me.

Methodology

Both Primary and secondary sources were used, written sources and interviews were used as a method for writing this article.

I have accessed digital information about transportation in Cyprus between years 1922 - 1956 from The Cyprus Blue Book documents.

In our interview with Mehmet Altuner, we talked about the first vehicles in Cyprus (Nicosia, 2022). Secondly, in our interview with Hatice Özler Şahin we talked about the history of Cyprus (Nicosia,2023). Lastly in our interview with İpek Amber we talked about her grandfather Mehmet Hassan Tayyareci (Nicosia, 2016).

Data Analysis And Results:

Until 1960, Turkish Cypriots and Greek Cypriots lived together on the island. They shared the innovations and developments together. The Republic of Cyprus was established after 1960, but this common republic only lasted for 3 years with the attacks of EOKA.

After the conflicts in Cyprus, the island got divided into two and borders came to place. Turks living in the North and Greeks living in the South.

Greeks Cypriots who are living in the south made more infrastructure investments in a more beautiful and more characteristic way and made transportation investments in the civilization region.

While Turkish Cypriots living in the north did not invest in infrastructure very well. They did not do road controls well, so these infrastructure investments, transportation channels and transportation vehicles lagged of Southern Cyprus in mutual comparison. Investments and controls after 1974 have been more efficient in Southern of Cyprus than in Northern of Cyprus.

The reason for this is the recognition of their political regimes and their political leadership. The Merit Bureaucracy is the regime that exists in the south. In comparison to this in the north, there is a Patronage Bureaucracy.

IV. Conclusion

Firstly, I would like to emphasize that Investments in Cyprus have been at a high level until the British administration. This was triggered by the First and Second World War years. With the geographical discoveries, the importance of Cyprus increased in 1100 years. In the field of transportation, human power source and animal power source were used in the period of Lusignan's, Venetians and Ottomans. Examples of these can be given to the construction of walls and castles.

We can say that development and modernization took place in Cyprus after 1878. The examples we can give after these years are the arrival of the vehicles in Cyprus after 1900s, the arrival of the rail train system in Cyprus in 1905 and the start of the airport infrastructure investments with the first flights of the planes in the sky.

The first and second World Wars affected Cyprus both positively and negatively. On the one hand, while airports were being built, Cyprus was under air attacks in the 1940s. Germany was attacking every country of the British. Moreover, the British administration recovered and continued innovations in the transportation sector. Until 1960, both peoples lived together and became partners in innovations in the transportation sector. Then, in July 1974, the people were divided into two parts. Turkish Cypriots have been living in the north and Greek Cypriots have been living the south since 1974.

The government in the south took advantage of the opportunities and entered the European Union bilaterally. By reinforcing the advantage of this with good management, they brought their country to a modern level in the transportation sector.

For the government living in the north, things that are not that sufficient. After the partial inclusion of Southern Cyprus in the European Union, the north part of government could not develop the transportation sector due to the lack of management and administration (Roads, detection of dangerous roads, transportation facilities, etc.).

Finally, there are differences in the managerial field and vision between the two parts which can be distinguished.

References:

- Derkan, İ., History of Cyprus Turkish Aviation, Aiports in Cyprus, p.68
- Altuner, M., 2022. *Interview on Morning Cyprus*. Interviewed by Mehmet Altuner about Tractors in Cyprus, 17 February 2022, 09:50.
- Derkan, İ. (2015). *History of Cyprus Turkish Aviation Book*. Cyprus: Okman Printing.
- Derkan, İ. (2018). Adverse Impact On Air Traffic Management (Atm) Research On Ercan Air Traffic Controller (Atco) Candidates. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries* , 2 (2) , 1-19 .
- North Cyprus, 2023. *Buffavento Castle*. [online] Available at: < <https://www.visitncy.com/discover/buffavento-castle/>> [Accessed 24 September 2023].
- Şahin, Ö, Ş., 2022. *Interviewed by Hstice Özler Şahin about History of Cyprus*, 10 September 2023, 10:00.
- Sandybayev, A.; Derkan, İ. Management System and Optimization: Life Cycle of Ercan International Airport (Northern Cyprus). *International Journal of Engineering, Business and Enterprise Applications*. Vol 1(10). pp. 52-57 (2014)
- Swenson, H. and Vincent, D. (1997). Design and Operational Evaluation of the Traffic Management Advisor at the Ft. Worth Air Route Traffic Control Center, *For Publication in the US/Europe ATM R&D Seminar*.

Tayyareci, H, T., 2016. *Interview on Morning Cyprus. Interviewed by İpek Amber about Mehmet Hassan Tayyareci*, 15 February 2016, 09:30.

The Cyprus Blue Book, (1922-1956),Cyprus Digitallibrary, Nicosia Government Printing Office, available through: Cyprus Digital Library website <cyprusdigitallibrary.org.cy/items/show/152> [Accessed 12 May 2023].

The Cyprus Blue Book, (1922-1956),Cyprus Digitallibrary, tractors, available through: Cyprus Digital Library website <cyprusdigitallibrary.org.cy/items/show/152> [Accessed 12 May 2023].

Sandviç Kuşağı Kadınlarının Sosyo-Ekonomik Statüsüne Göre Ambivalans Düzeylerinin Çözülmesi¹

Pelin ÖNDER EROL², Hande ŞAHİN³, Banu SARIBAY⁴, Burcu ÖZDEMİR OCAKLI⁵

Özet

Türkiye’de hem doğurganlığın düşüşü hem de doğumda yaşam beklentisinin yükselmesi nüfusun yaşlanmasına ve böylece aynı aileden birçok kuşağın bir arada uzun yıllar hayatta kalmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda özellikle hem yaşlı ebeveyni hem de çocuğunun, torunun bakım ve destek talepleri arasında sıkışıp kalan kuşaklar, demografik geçişi daha önce tecrübe etmiş olan batıdaki literatürde ‘sandviç kuşağı’ olarak tanımlanmaktadır. Günümüz literatüründe X kuşağı (1961-1981 yılları arasında doğanlar), kuşaklararası transferde üstlendiği bu sorumluluk nedeniyle sandviç kuşağı olarak kabul edilmektedir. Kadına geleneksel olarak atfedilen bakım verme rolü de dikkate alındığında bu kuşağın içinde özellikle kadınların deneyimleri önem kazanmaktadır. Bu bağlamda çalışma İzmir örneği üzerinden; sandviç kuşağına atfedilen ‘kuşaklararası ambivalans’ ile sandviç kuşağı nitelemesine uyan kadınlarının sosyo-ekonomik statüleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını sorgulamaktadır. Sosyo-ekonomik statü bileşenleri olan gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve çalışma durumunun ambivalans düzeyi üzerindeki etkisinin mercek altına alındığı çalışmanın bulguları, SES bağımsız değişkeni ile ambivalans düzeyi bağımlı değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Aynı zamanda daha yüksek eğitim düzeyine sahip, tam zamanlı çalışan ve gelir düzeyini çok yeterli olarak tanımlayan sandviç kuşağı kadınlarının kuşaklararası ambivalans düzeylerinin diğer kadınlara göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sandviç kuşağı, Kuşaklararası ambivalans, Kuşaklararası ilişkiler, Demografik yaşlanma

¹ Bu bildiri, 222K043 numaralı ve “Değişen Demografik Yapıda Sandviç Kuşağı Kadınlarının Ambivalans Deneyimleri ve Düzeylerinin Çözülmesi: İzmir Örneği” başlıklı TÜBİTAK 1002-A projesinden elde edilen bulgulara dayanarak hazırlanmıştır. Yazarlar, bilimsel ve mali desteğinden ötürü TÜBİTAK’a teşekkür eder.

² Doç. Dr., Ege Ün., Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü, pelinondertr@yahoo.com

³ Prof. Dr., İzmir Demokrasi Ün., Fen-Ed. Fak. Sosyoloji Böl., hande.sahin@idu.edu.tr

⁴ Dr. Öğr. Üyesi, Türk Hava Kurumu Ün. İşletme Fak., bsaribay@thk.edu.tr

⁵ Doç. Dr., Ankara Ün. Sağlık Bilimleri Fak., Sosyal Hizmet B., ozdemirburcu@gmail.com

Giriş

Nüfusun yaşlanması, birçok kuşağın bir arada daha uzun yıllar boyunca hayatta kalmalarına neden olmaktadır. Benzer biçimde bu dinamiği tecrübe eden Türkiye’de de, farklı kuşakların bir arada varlık göstermeleri kuşaklararası ilişkilerin giderek önem kazanmasına yol açarken, bu ilişkin tesisinde dayanışma, çatışma ve ambivalans gibi geniş bir yelpazede çeşitli biçimler göze çarpmaktadır. Hem yaşlı ebeveyni hem de çocuğunun/torunun bakım ve pratik, finansal ve psikolojik düzeyde destek talepleri arasında sıkışıp kalan kuşaklar, demografik geçişi daha önce tecrübe etmiş olan Batı’daki literatürde “sandviç kuşağı” olarak tanımlanmaktadır.

Sandviç kuşağı tanımı itibariyle dinamik bir kuşak olup bebek patlaması, X, Y ve Z kuşakları gibi sabit kategorilerden bu haliyle ayrılmaktadır. Zira yakın zamana değin bebek patlaması kuşağını oluşturan bireyler, yaşları itibariyle sandviç kuşağı olarak görülmekte iken (Chisholm, 1999; Spillman ve Pezzin, 2000); günümüzde X kuşağı bu tanıma daha yakın bulunmaktadır (MacDonald, 2021; Sridhar ve Phadtare, 2022). DeRigne ve Ferrante (2012), bu sorumluluğu üstlenen her kuşağın sandviç kuşağı olarak adlandırılabilceğini belirtmektedirler.

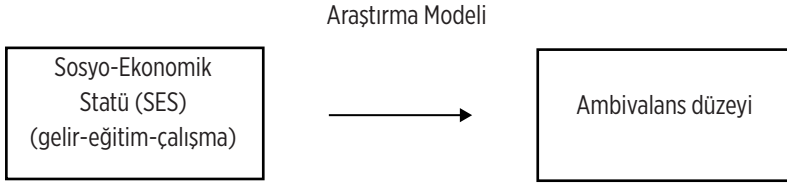
Kuşaklararası ilişkileri anlamak için “kuşaklararası çatışma”, “kuşaklararası dayanışma” ve “kuşaklararası ambivalans (ikilem)” kuramlarına başvurulmaktadır (Vlajić, 2021). Bunlar arasından kuşaklararası ilişkilerde hem çatışma hem de dayanışmanın bir arada bulunması ve bunun zaman zaman bir ikileme (ambivalans) neden olması insan ilişkilerinin karmaşıklığı dikkate alındığında çok daha muhtemel gözükmektedir. Connidis ve McMullin (2002)’e göre kuşaklararası ambivalans, sosyal-yapısal düzenlemeler, aile içi ilişkileri müzakere ederken faillik gösterme girişimleriyle çatıştığında ortaya çıkmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, her iki kuşaktan aile üyelerine asgari düzeyde de olsa bakım veren sandviç kuşağı kadınlarının sosyo-ekonomik statüye (SES) göre ambivalans düzeyleri sorgulanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, “İzmir’de yaşayan X kuşağı içinde (1961-1981 arası doğanlar) sandviç kuşağı olarak nitelenen kadınların sosyo-ekonomik statüsü (SES) ile ambivalans düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki mevcut mudur?” biçimindeki araştırma sorusunu yanıtlamayı amaçlamaktadır. İzmir’de yaşayan ve yaşları 2023 yılı itibariyle 42 ila 62 arasında değişen 420 kadına yapılandırılmış görüşme uygulanmış, bunlar arasından her iki kuşağa da bakım verdiği tespit edilen sandviç kuşağı nitelenmesine sahip 332 kadının verileri analiz edilmiştir.

Yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veri SPSS 25.0’a işlenmiş, istatistiki analizler program aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. *SES bileşenleri olan gelir düzeyi 1- yeterli 2- kısmen yeterli 3- yetersiz olarak; yine çalışma durumu 1- çalışmıyor 2 – yarı zamanlı 3- tam zamanlı olarak ve nihayetinde eğitim*

düzeyi 1-ilkokul, 2-ortaokul, 3-lise, 4-önlisans ve 5-lisans mezunu olarak kodlanmıştır. Ambivalans düzeyi ise yapılandırılmış görüşmede yer alan 19 adet 5'li Likert tipi ifade ile ölçülmüştür.

Araştırmanın hipotezleri ise şu şekildedir:

H1: Sandviç kuşağı nitelemesine uygun olan kadınların sosyo-ekonomik statüsü ile ambivalans düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1_a: Gelir düzeyi ile kadınların ambivalans düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1_b: Eğitim düzeyi ile kadınların ambivalans düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1_c: Çalışma durumu ile kadınların ambivalans düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmada kadınların sosyo-ekonomik statüsü ile ambivalans düzeyleri arasında bir etkileşim olup olmadığının görülmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda sosyo-ekonomik statü ile ambivalans düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi için regresyon analizinden yararlanılmıştır. Regresyon modelinde ambivalans düzeyi bağımlı değişken, sosyo-ekonomik statü faktörlerinden gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve çalışma durumu ise bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla yapılan regresyon analizinden elde edilen bulgular aşağıda paylaşılmaktadır.

Tablo 1: Sandviç Kuşağı Nitelemesine Uyan Kadınların Sosyo-Ekonomik Statüsü ile Ambivalans Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	<i>R</i>	<i>R</i> ²	<i>Beta</i>	<i>Sig.</i>
Gelir düzeyi	Ambivalans Düzeyi	,432	,187	,110	,017
Eğitim durumu				,051	,027
Çalışma durumu				-,250	,000

(Anova Testi $F=13,128$; $sig=,000$)

Sandviç kuşağı kadınlarının sosyo-ekonomik statülerinin (SES) ambivalans düzeyleri üzerindeki etkisini tespit etmek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analize göre kadınların SES'i ile ambivalans düzeyleri arasında pozitif ve önemli bir değişkenin olduğu görülmektedir ($R=0,432$). Anova testi sonucuna göre, $F=13,128$; $sig= 0,000$ olduğu için oluşturulan regresyon modeli anlamlıdır. Regresyon modelindeki R^2 determinasyon katsayısı değerine göre kadınların ambivalans düzeyindeki değişkenliğin %19'u bu üç bağımsız değişken (gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve çalışma durumu) tarafından açıklanmaktadır. Sandviç kuşağı kadınlarının tecrübe ettikleri ambivalans üzerinde demografik değişkenler, ekonomik koşullar, kültürel koşullar vb. çok boyutlu bir etki seti bulunabileceği dikkate alındığında SES'i belirleyen sadece 3 değişkenin tüm değişkenler arasındaki etki düzeyinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda oluşturulan H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Araştırma kapsamında oluşturulan alt hipotezleri test etmek için ise tekli doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır. Bulgular aşağıdaki gibidir.

Tablo 2: Sandviç Kuşağı Nitelemesine Uyan Kadınların Gelir Düzeyi ile Ambivalans Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	<i>R</i>	<i>R</i> ²	<i>Beta</i>	<i>Sig.</i>
Gelir düzeyi	Ambivalans Düzeyi	,228	,052	,188	,000

(Anova Testi $F= 65,912$; $sig= ,000$)

Yapılan regresyon analizi incelendiğinde, gelir düzeyi ve ambivalans düzeyi arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Bu iki değişken arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($R=0,228$). Değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bir başka deyişle gelir düzeyi daha yetersiz olanların ambivalans düzeyinin daha yüksek olması beklenmektedir.

Regresyon modelindeki R^2 determinasyon katsayısı değerine göre kadınların ambivalans düzeyindeki değişkenliğin %5'i gelir düzeyi tarafından açıklanmaktadır. Sandviç kuşağı kadınlarının ambivalans düzeyi, diğer SES bileşenleri ile karşılaştırıldığında en çok gelir düzeyinden etkilenmektedir. Buna göre ortaya konan H1a hipotezi kabul edilir.

Tablo 3: Sandviç Kuşağı Nitelemesine Uyan Kadınların Eğitim Durumu ile Ambivalans Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	R	R ²	Beta	Sig.
Gelir düzeyi	Ambivalans Düzeyi	,137	,019	-,052	,000

(Anova Testi $F= 6,295$; $sig= ,013$)

Tablo 3'teki regresyon analizi özet tablosuna göre eğitim düzeyi ve ambivalans düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($R=0,137$). Anova testi sonucuna göre oluşturulan regresyon modeli anlamlıdır ($p<0,05$). Regresyon modelindeki R2 determinasyon katsayısı değerine göre kadınların ambivalans düzeyindeki değişkenliğin %2'si eğitim durumu değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında ise negatif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre eğitim durumundaki bir birimlik artış, kadınların ambivalans düzeylerinde 0,05 birimlik bir azalışa yol açmaktadır. Bu doğrultuda oluşturulan H1b hipotezi kabul edilmiştir.

Buna ek olarak, örnekleminizde en düşük eğitim durumu olan ilkököl mezunu sandviç kuşağı kadınlarının %79'unun çalışmadığı ya da yarı-zamanlı çalıştığı, %94,7'sinin ise gelir düzeyini yetersiz ya da kısmen yeterli olarak değerlendirdiği saptanmıştır. Sonuç olarak sandviç kuşağı kadınları arasında ambivalans deneyimi bağlamında; kuşaklararası ambivalansa SES bileşenleri olan değişkenlerin etkisinin aynı yönde olduğu, böylece ambivalans ile SES arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tablo 4: Sandviç Kuşağı Nitelemesine Uyan Kadınların Çalışma Durumu ile Ambivalans Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	R	R ²	Beta	Sig.
Gelir düzeyi	Ambivalans Düzeyi	,408	,166	-,238	,000

(Anova Testi $F= 65,912$; $sig= ,000$)

Tablo 4 incelendiğinde çalışma durumu ve ambivalans düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($R=0,408$). Anova testi sonucuna göre oluşturulan regresyon modeli anlamlıdır ($p<0,05$). Regresyon modelindeki R2 determinasyon katsayısı değerine göre kadınların ambivalans düzeyindeki değişkenliğin %17'si çalışma durumu değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Değişkenler

arasındaki ilişkiye bakıldığında ise negatif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre çalışma durumundaki bir birimlik artış, kadınların ambivalans düzeylerinde 0,24 birimlik bir azalışa yol açmaktadır. Bu doğrultuda oluşturulan H_{1c} hipotezi kabul edilir.

Tablo 5: Sandviç kuşağı kadınlarının çalışma durumuna göre ambivalans düzeyi

Ambivalans Düzeyi			
Çalışma durumu	Ortalama	N	Std. Sapma
Tam Zamanlı	2,83	234	0,35391
Yarı Zamanlı	3,08	36	0,54805
Çalışmayan	3,29	62	0,55543

Yine çalışma durumu kategorilerine göre ortalama ambivalans düzeyi incelendiğinde en yüksek ambivalans düzeyinin (3,29/5) çalışmayan kadınlar arasında; en düşüğünün (2,83/5) ise tam zamanlı çalışanlar arasında olduğu görülmektedir.

Nihayetinde, SES'e etki eden değişkenlerin ortalamalarına bakıldığında sandviç kuşağı kadınlarının ambivalans düzeylerinin ortalama bir değerde (2,94/5) olduğu görülmüştür. Yine, gelir düzeylerinin kadınlar tarafından öznel olarak kısmen yeterli olarak tanımlandığı, çalışma durumlarının yarı zamanlı ve tam zamanlı arasında değiştiği ve eğitim durumlarının lise mezunu ve lisans mezunu arasında değiştiği bir profil çizdikleri görülmektedir.

Tartışma

X kuşağı kadınları içinden hem çocuklarına hem de yaşlılarına bakım/destek vermek durumunda olan sandviç kuşağı kadınlarının tecrübe ettikleri ambivalans düzeyi ile sosyo-ekonomik statüleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SES bileşenleri olan eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve çalışma durumunun sandviç kuşağı kadınlarının ambivalansına yol açabilecek çok çeşitli faktörler arasında %19'luk gibi önemli bir ağırlıkta açıklayıcı olması özellikle anlamlıdır. Bir başka deyişle sandviç kuşağı kadınlarının SES'leri onların sandviç kuşağı olmaları nedeniyle deneyimledikleri ambivalans düzeyinde etkilidir.

Yapılan tekli doğrusal regresyon analizi yoluyla tüm SES faktörleri içinde çalışma durumunun %17'lik ağırlıkla en etkili faktör olduğu görülmüştür. Bunu, sırasıyla gelir düzeyi (%5) ve eğitim düzeyi (%2) izlemektedir. Bu bulguya göre sandviç kuşağı nitelenmesine uygun olsa dahi tam zamanlı çalışmanın

kadının özel alandan özgürleşmesine yol açtığı; böylece ambivalans veya sıkışmışlık hissetme olasılığını büyük ölçüde azalttığı ifade edilebilir. Yine çalışma durumunun tecrübe edilen ambivalans düzeyine yansması, kategoriler arasındaki ortalamalardan da görülmüş olup en düşük düzeyde ambivalans deneyimleyenlerin tam zamanlı çalışan sandviç kuşağı kadınları oldukları bulgusuna erişilmiştir. Bu kadınlar, her iki kuşağa da eş zamanlı ve tam zamanlı bakım veren sandviç kuşağı kadınları değildir, bunlar daha ziyade daha esnek zamanlı bakım ve/veya destek düzeyinde genç ve yaşlı kuşaklara bakım/destek transferi sağlayan sandviç kuşağı kadınları olmaktadır.

Sonuç

Gelir düzeyleri öznel olarak kısmen yeterli olarak tanımlanmış olan, çalışma durumları yarı zamanlı ve tam zamanlı arasında değişen ve eğitim durumları lise mezunu ve lisans mezunu arasında değişen sandviç kuşağı kadınlarının ambivalans ortalamasının 2,94/5 olduğu; bir başka deyişle orta düzeyde ambivalans deneyimledikleri görülmüştür.

Sandviç kuşağı kadınlarının eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve çalışma durumu bileşenlerinden oluşan SES bağımsız değişkeni ile ambivalans düzeyi bağımlı değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Daha yüksek eğitim düzeyine sahip, tam zamanlı çalışan ve gelir düzeyini çok yeterli olarak tanımlayan sandviç kuşağı kadınlarının kuşaklararası ambivalans düzeylerinin diğer kadınlara göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür.

İzmir ilinde X kuşağına mensup olanlar içinden ailenin daha genç ve daha yaşlı kuşağına bakım ve farklı düzeylerde destek (pratik, finansal ya da psikolojik) verme konusunda sorumluluk üstlenen kadınları sandviç kuşağı olarak tanımladığımız araştırmamızdan elde ettiğimiz bulgular, X kuşağı içinde bu grubun yaygınlığına (%79) işaret etmektedir. Bir başka deyişle İzmir’de 1961-1981 arası doğan her 10 kadının yaklaşık 8’i eş zamanlı olarak hem çocuğuna hem de yaşlısına bakım ve/veya destek vermektedir. Bu durum nüfusun yaşlanması ile daha da yaygınlaşmıştır. Yakın gelecekte kuşaklararası transfer ve bundan doğan kuşaklararası dayanışma, kuşaklararası çatışma ve çok daha muhtemel bir biçimde kuşaklararası ambivalans, üzerinde önemli durulması gereken konular arasında yer alacaktır. Bu alanda çok daha fazla çalışmaya gereksinim olacağı ve sosyo-ekonomik statü dışında diğer değişkenlerin de ambivalans üzerinde etkisi olup olmadığının çalışılmasının bir gereklilik olarak karşımıza çıkacağı öngörülmektedir.

Kaynaklar

- Chisholm June F. 1999. "The Sandwich Generation", *Journal of Social Distress and the Homeless*, 8(3), 177-191.
- Connidis, I. A., McMullin, J. A. 2002. "Sociological Ambivalence and Family Ties: A Critical Perspective", *Journal of Marriage and Family*, 64, 558-567.
- DeRigne, L., Ferrante, S. 2012. "The Sandwich Generation: A Review of the Literature", *Florida Public Health Review*, 9, 95-104.
- MacDonald, S., 2021, "What Do You (Really) Meme? Pandemic Memes as Social Political Repositories", *Leisure Sciences*, 43:1-2, 143-151.
- Spillman, B.C., Pezzin, L.E. 2000. "Potential and Active Caregivers: Changing Networks and the "Sandwich Generation". *The Milbank Quarterly*, 78(3), 347-374.
- Sridhar S., Phadtar, P. 2022. "Behavioral shift of generation X towards OTT during Covid'19 in India", *Cardiometry*, 22, 176-184.
- Vlajić, M. 2021. "Dominant theoretical approaches to the study of intergenerational family relations", *Sociologija*, 63(4), 708-727.

Voicing Older People's Problems Through Parliamentary Election Years 2004-2018

Otto GERDINA¹, Sinja COZ²

Abstract

This article presents the results of a comprehensive study of news coverage on old age and related problems in the main national newspaper of Slovenia, Delo, during five parliamentary election years stretching over the period 2004-2018. The content and news source analyses showed the prevalence of politically salient issues on the institutional aspects of ageing over the diverse challenges faced by older people, as well as the prevalence of elite sources on most topics related to older people's problems. We observe a change in the distribution of topics from unequal to more levelled over the years. Structure of topics that relate to old age and older people neglects areas that are increasingly important for forming strategies and solutions for a more equal participation of older people in the society. Newspaper's reliance on elite sources is worrisome, as elites are inclined to maintaining the status quo and are devoid of the transformative potential that could improve the situation of older people in society.

Key words: newspaper reporting, election, old age, source analysis

Introduction

More than a decade ago, Livingstone (2009: xi) observed that the 'media mediate everything', entering and shaping everyday relationships between individuals and between individuals and society. Despite this, research on ageing takes little account of the impact of the media (Harrington et al., 2014). News media significantly determines the social imaginaries available to people in a given culture to understand the world, social groups, individuals and the relationships between them (e.g. Gorham, 1999; Mosberg Iversen and Wilinska, 2020). News media, in particular, shapes the media agenda by selecting what is newsworthy and directing attention towards certain topics and problems (McCombs and Reynolds, 2009). The construction of social problems in the news media has wider implications, as people recognise the priority that journalists give to singular problems and internalise them to a certain extent (McCombs and Reynolds, 2009). In other words, analysing the supply side of information (e.g., news content) is important because people obtain different information about complex phenomena through the media (Damstra and Vliegthart, 2018).

¹ Dr., University of Ljubljana, otto.gerdina@fdv.uni-lj.si

² Dr., University of Ljubljana, sinja.coz@fdv.uni-lj.si

Population ageing is one of such phenomena. The 20th century saw an unprecedented increase in the average human lifespan, as well as a rapid decline in human fertility, in many countries of the world (Philipson, 2013). The accompanying worldwide change in the demographics of human populations is linked to unanticipated and unprecedented economic, cultural, medical, social, public health and public policy challenges, whose full implications on a societal level are only just beginning to be fully appreciated (Sander et al., 2015). The proportion of people 65 years and older in Europe increased from 16.7% in 2004 to 20% in 2018 (Eurostat, 2023). To address and tackle demographic issues European Union (EU) has laid out various documents (cf. Chapman, 1993), bringing ageing and the integration of older people into society to the European political agenda (Zimmermann, 2015). Slovenia has been a member of the EU since 2004 and belongs to the group of European countries in which population ageing is faster than average (Kenda, 2021). In line with European political agenda, old age and ageing, as well as older people's problems, have become increasingly important topics on the Slovene political agenda since the beginning of the 21st century (Mali and Hrovatič, 2015). Meanwhile, older people's problems remain marginalised in the main national newspaper (Gerdina, 2023).

Role of media and news sources

Agenda setting is important for understanding social change and social stability because it explains why information about certain problems and not others is available to the public, and it describes how this information shapes public opinion and consequently influences policies to address certain problems and not others (Dearing and Rogers, 1996).

The concept of agenda setting is based on the premise that all social systems face more problems, harmful social conditions and regulations than they can effectively address or give attention to (McCombs and Reynolds, 2009). The news media acts as a gatekeeper (Park, 1922), perhaps most obviously in judging which topics are newsworthy in the first place. It plays a key role in the hierarchical ranking and selection of problems that enter the public and political agenda (McCombs and Reynolds, 2009). The more a problem is stressed in the media, the more important it will seem to people (McCombs and Shaw, 1972). In words of Bergström and Edström (2022: 191): "The media have an influence on the public agenda, on what we think about and believe is important." Conversely, problems that do not make the news tend to be largely ignored by the public and remain politically unaddressed. Problems that are framed and understood as private challenges are depoliticised, excluded from the public sphere, separated from structural conditions and most often linked to the personal or behavioural characteristics of people (Mandič, 2002).

There is no clear-cut link between the magnitude of a social problem and the placement of such a problem on the media agenda (Funkhouser, 1973). Rather, the selection of problems to be reported in the news media is a consequence of the socialisation of journalists, which involves their reliance on specific rules and formulas that help them obtain a successful story and determine what can make the news (Gibb and Holroyd, 1996: 152). These specific rules include social norms, values, organisational pressures and constraints, and professional routines (Scheufele, 1999) through which journalists filter or index news according to the perceived power relations between different (political) actors (Bennett, 2015). While journalists and editors determine what is viewed, read, heard, which issues warrant public attention and how are they represented, it is the sources that form the backbone of journalistic reporting and play a pivotal role in determining the quality of the news (Manninen, 2017). Source selection is crucial for the journalist's construction of reality because sources shape, structure, (re)interpret information and determine meaning (Laban and Poler Kovačić, 2007: 65).

Dekavalla and Jelen-Sanchez (2016) provide a typology of news sources from which journalists can draw information to construct the content of news, which are classified between elite (official, expert) and non-elite (official, unofficial) sources. Elite official sources have the highest status on the credibility hierarchy, whereas their non-elite counterparts have a lower status of legitimacy and credibility. Experts are classified among elite because of their expertise and act as objective or neutral commentators. While non-elite unofficial are used because of their personal experiences of the lived reality. Which sources are selected in the end is dependent on their news value, editorial agendas and influences, time pressures or the purpose to provide objectivity and balance (Boyce, 2006).

Studying the news media agenda, as well as the sources on which journalists rely, is important because the hierarchy of topics on the news media agenda and the analysis of sources can be used to infer which areas of media coverage highlight the problems of older people the most and which actors are involved in the discussions about them. The latter often identify not only which topics and problems need public attention but also how the public should view them (Roggeband and Vliengenthart, 2007).

In ageing countries, older people form a large electoral base (Thurow, 1996). Therefore, an increase in news reporting on topics related to old age and ageing, specifically on older people's problems, is expected during election years in order to appeal to these potential voters. How society will deal with challenges of population ageing depends heavily on how old age and older people's problems are represented in the media. The media is a major source of images and information about ageing (Kroon et al., 2016) and plays an important role in shaping attitudes towards older people (Pickard, 2019). As Hjarvard (2014: 222–223) puts it, the real power of the media comes from its 'ability to

control how information is represented (e.g., ideologically framed or artistically narrated), how relationships are constructed (e.g., who gets to be connected to whom and in what ways), and what social purpose communicative actions serve (e.g., entertainment, education, persuasion, etc.)'. Therefore, we set ourselves to explore topics and sources that appear in media reporting during parliamentary election years in a main national quality newspaper covering a 15-year period. In this paper we will present results of following research questions: 1) what themes characterise newspaper reporting on old age and older people during five sequential parliamentary election years; 2) how many specifically report on older people's problems; and 3) who is voicing these problems.

Method

We conducted a study of the main Slovene national quality newspaper, Delo, focusing on five parliamentary election years within a 15-year period in order to answer our research questions. The chosen timeframe refers to the election years between Slovenia's accession to the EU and the 2018 parliamentary elections.

Data collection

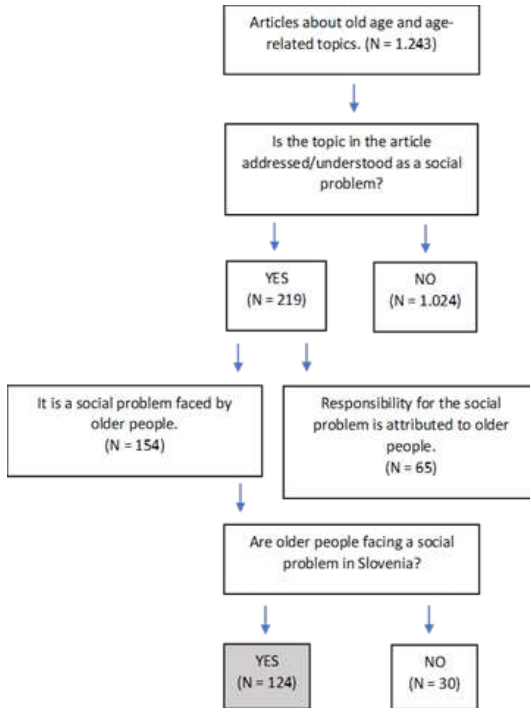
Between March 2019 and June 2019, we searched the Delo internal archive for relevant newspaper articles using the keywords old* (original star*) and retire* (original pokoj*), which yielded 1,243 articles on old age and age-related topics. We made an additional selection process, with which we identified 219 newspaper articles reporting on age-related social problems. The criteria to determine a social problem were adopted from Jamroznik and Nocella (1998). The newspaper article had to meet the following three criteria:

- a. It reports on something deemed by the author of the text as undesirable, negative or threatening to important social values and interests, or is perceived as threatening to society.
- b. It concerns something of a social origin (e.g. a social circumstance, process, arrangement or attitude).
- c. It is socially manageable and amenable to social control by the author of the text.

We further excluded contributions that addressed social problems for which older people or an ageing population were blamed, and foreign older people's problems, as this study was concerned with who is voicing older people's problems in Slovenia. The final sample for this study consisted of 124 news articles (see Figure 1 for the detailed selection process).

Figure 1: Flow chart of newspaper article selection

Data analysis

The quantitative content analysis was done in multiple steps. First, we extracted the data on basic information about the newspaper article (i.e., title, publishing genre, section, date, region, length of the text in number of words) and central theme of the article. This was done using a codebook. The codebook was developed using a hybrid approach as it combines the principles of inductive and deductive code development (Fereday and Muir – Cochrane, 2006). Primarily, codes were grounded on a preliminary review of 100 randomly selected texts from corpus. Then when we clustered the codes together into meaningful categories, we drew on sociological constructs used in the theoretical framework of the parent study. The use of constructs allowed us to capture sociological meanings in the text that would otherwise be missed in the analysis. Two researchers were involved in the coding process for the central theme. The reliability of the coding was verified by calculating inter-coder agreement on a subsample of 35 articles. The degree or proportion of agreement was calculated using Scott's ω (0.82), which indicated that the measurements in the study were reliable (Allen, 2017). Second, the extraction and coding of news sources was done by the second author. For the data (i.e., name and affiliation, number of sources per newspaper article, gender, number of

words dedicated to the source) to be extracted, the source had to be explicitly stated and identified as primary source of information. Coding was done using taxonomy model of news sources made by Dekavalla and Jelen-Sanchez (2016), which we turned into a codebook. Any uncertainties about the coding were discussed on an ongoing basis between the first and second authors until a final agreement was reached.

Finally, we conducted a descriptive statistical analysis to compare the frequencies of the identified central themes and types of news sources between the five different years.

Results

Our analysis identified 12 different themes with 38 subcategories in news reporting on old age and age-related topics (hereafter old age) in the 1243 identified newspaper articles. Within these articles 10% specifically reported on older people's problems, among which 11 themes and 25 subcategories appeared (see Table 1).

Table 1: Comparison of number of news articles on old age and older people's problems across identified central themes and subcategories

Central themes and subcategories	No. of news articles on old age	No. of news articles on older people's problems	% of articles on older people's problems in news reporting on old age
Policies and legislation on ageing	278	7	2,5
Legislation	164	6	3,7
Political struggle	101	1	1,0
Public opinion	13	0	0,0
Health and social care services	230	31	13,5
Nursing homes	172	14	8,1
Other forms of formal care	37	11	29,7
Problems with care	8	6	75,0
Community care services	11	0	0,0
Other	2	0	0,0
Rights	148	16	10,8

Pension and social rights	131	10	7,6
Health rights	11	3	27,3
Human rights	4	3	75,0
Other	2	0	0,0
Everyday life of older people	66	2	3,0
Achievements	26	0	0,0
Celebrations	21	0	0,0
Experiencing old age	18	1	5,6
Other	1	1	100,0
Projects and activities	138	17	12,3
Activities	73	5	6,8
Education	25	4	16,0
Volunteering	19	8	42,1
Culture	12	0	0,0
Sports	6	0	0,0
Other	3	0	0,0
Pension funds and savings	93	0	0,0
Pension funds	87	0	0,0
Savings	6	0	0,0
Ageing populations	41	2	4,9
Burden	32	1	3,1
Demographic trend (neutral or positive)	9	1	11,1
Health	95	2	2,1
Risks and illnesses	52	2	3,8
Healthcare tips	19	0	0,0
Scientific knowledge in the field of medicine	19	0	0,0
Other	5	0	0,0
Social inequalities	55	38	68,1

Poverty	28	17	60,7
Negative attitude (towards old age or older people)	12	11	91,7
Marginalisation	8	5	62,5
Double marginalisation	3	2	66,7
Other	4	3	75,0
Intergenerational relations	17	2	11,8
Coexistence	12	0	0,0
Conflict	4	2	50,0
Other	1	0	0,0
Labour market	78	6	7,7
Position of older workers	33	1	3,0
Retirement	23	0	0,0
Ageing workforce	16	0	0,0
Discrimination	6	5	83,3
Other	1	1	100,0
TOTAL	1243	124	10,0

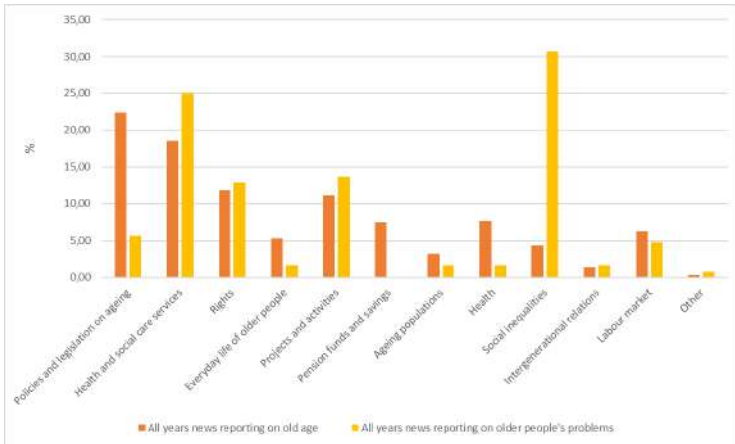
Comparison of presence of topic in news reporting on old age and older people's problems

The most frequent central themes in news articles reporting on old age in general (see Figure 2) throughout all the years were *policies and legislation on ageing* (22,4%), which covers reporting on legislation, changes to legislation or proposals to change legislation on ageing or health as well as interactions between the different actors involved in the policy field of ageing and results of opinion polls on support for these actors or their proposals for changes in policies or legislation on ageing. In contrast in news reporting on older people's problems (see Figure 2 for comparison), policies and legislation on ageing were less frequent (5,7%), while most frequent central theme was *social inequalities* (30,7%), covering the unequal position of older people in society, including poverty and material deprivation among the older people, social attitudes towards old age, or more specifically the marginalisation and exclusion of older people, which was not frequent in news reporting on old age (4,4%).

In both news reporting on old age as well as older people's problems second most frequent is the topic on *health and social care services*, referring to the provision of formal health or social care to older people and includes contributions describing these services, reporting on investments related to institutional care or raising issues of accessibility to health or social care services; followed by either *rights*, referring to either the entitlement of different types of rights that people enjoy in old age, their scope and level of these rights or the respect of human rights among older people and their violation; or *projects and activities*, which includes reports on activities in different fields, such as education, volunteering, culture and sport, aimed at older people or run by organisations working on ageing or by older people themselves.

Topics on *health*, including reports on risks and illnesses related to old age, healthcare tips or results on medical research, which was a bit more frequent among news reporting on old age (7,6%) than in news reporting on older people's problems, where it was one of the least present topics (1,6%); we can observe similar with *pension funds and saving* (7,5%), referring to supplementary pension insurance, or pointing to the need to save for old age/in old age, typical are reports on the introduction of supplementary pension insurance, the performance of the insurance companies offering it, or the need to save for old age in the face of the declining level of pensions under the first pillar of the pension system, which was absent in news reporting on older people's problems. Less and the least frequently identified central themes in both news reporting on old age as well as older people's problems were *labour market*, considered in terms of labour market effects and dynamics, covering mostly position of older people in the labour market, retirement, ageing workforce and least discrimination of older workers; *everyday life of older people*, which includes reports on life of older people and their experiences of ageing; *ageing populations*, covering reports on demographic trends related to ageing, such as for example negative positive or negative consequences of ageing populations; and *intergenerational relations*, which thematise relations between different generations, mostly coexistence and least intergenerational conflict.

Figure 2: Comparison of the relative presence of central themes between the news reporting on old age and older people’s problems

Frequency of themes in news reporting on old age through the years

In terms of the presence of central themes over the years within the news reporting on old age (Table 2), we can observe that their distributions varied significantly. In some years (2008, 2011), there was a concentration of published articles on one (or few in 2004) particular central theme, while in other years (2014, 2018), no such extremely unequal distribution was seen. In 2004, five central themes received almost all attention, whereas six received almost none (see Table 2); the most prominent theme was pension funds and savings (23.4%), followed by rights (18.8%). In 2008, the most salient topic was health and social care services (30.4%). In 2011, we observed a large concentration of articles on the topic of policies and legislation, accounting for almost half of all the articles published that year. In 2014, four topics received more attention, while the rest shared a small yet relatively similar proportion of attention (see Table 2). In 2018, the distribution of themes began to level, meaning that no theme received considerably higher attention than other themes.

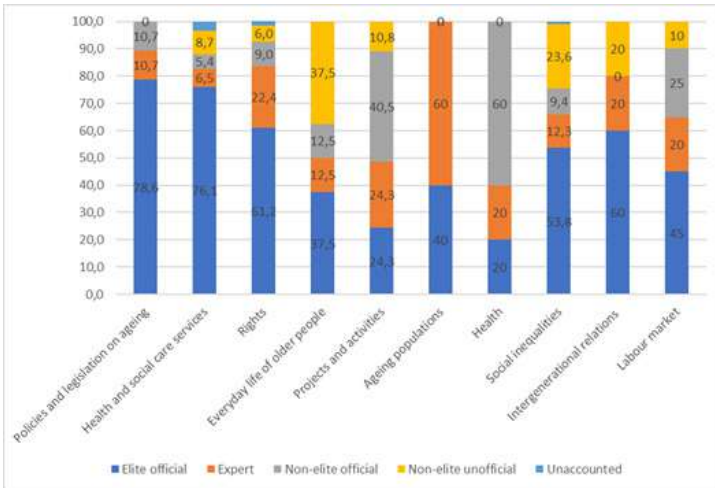
Table 2: Comparison of central theme distributions across the years within the corpus

Year	2004		2008		2011		2014		2018	
	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No	%
Policies and legislation on ageing	33	17.19	29	11.15	135	47.37	35	17.50	46	15.03
Health and social care services	27	14.06	79	30.38	37	12.98	41	20.50	46	15.03
Rights	36	18.75	28	10.77	28	9.82	27	13.50	29	9.48
Everyday life of older people	3	1.56	15	5.77	15	5.26	14	7.00	19	6.21
Projects and activities	20	10.42	33	12.69	13	4.56	29	14.50	43	14.05
Pension funds and savings	45	23.44	17	6.54	19	6.67	6	3.00	6	1.96
Ageing populations	4	2.08	12	4.62	6	2.11	11	5.50	8	2.61
Health	6	3.13	26	10.00	16	5.61	13	6.50	34	11.11
Social inequalities	6	3.13	11	4.23	6	2.11	6	3.00	26	8.50
Intergenerational relations	2	1.04	4	1.54	1	0.35	2	1.00	8	2.61
Labour market	8	4.17	5	1.92	9	3.16	16	8.00	40	13.07
Other	2	1.04	1	0.38	0	0.00	0	0.00	1	0.33
TOTAL	192	100.00	260	100.00	285	100.00	200	100.00	306	100.00

Who is voicing older people's problems

Source analysis shows that the representation of sources within central themes in news reporting on older people's problems varies, where elite official sources are most often consulted in 6 out of 10 themes (policies and legislation on ageing, health and social care services, rights, social inequalities, intergenerational relations, labour market). Whereas in the theme everyday life of older people non-elite unofficial sources share equal representation with elite official sources (see Figure 3). With regards to two topics – project and activities and health - non-elite official sources are most often consulted. In aging population experts are most represented. We can also observe that non-elite sources, either official or unofficial, are the least consulted with regards to most themes reporting on older people problems, where unofficial sources are not represented at all on topics about policies and legislation on ageing, ageing populations and health, while their official counterparts are missing on topics about ageing populations and intergenerational relations.

Figure 3: Representation of source types within central themes

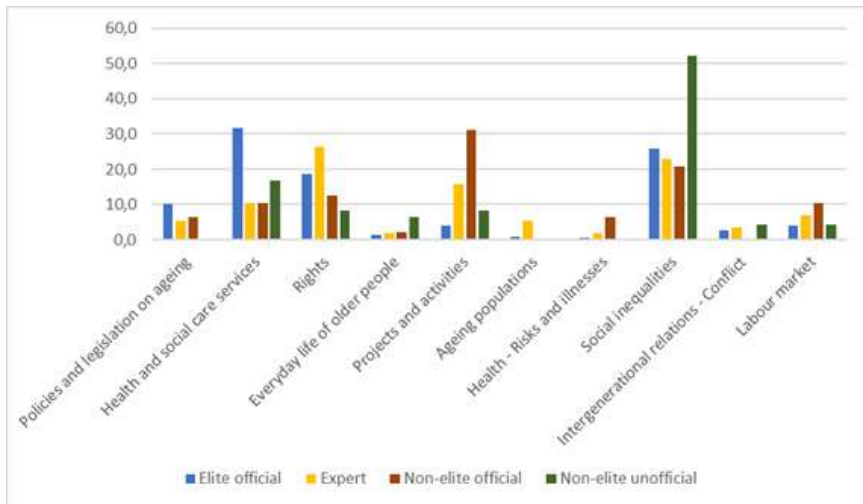
To get a better understanding of source type representation across themes, we looked at the distribution of individual source type across all themes (see Figure 4). We can observe that most elite official sources are distributed among two topics - health and social care services (31,8%) and social inequalities (25,9%) - where relatively high share is also among rights (18,6%) and policies and legislation on ageing (10,0%). Least elite official sources are present in articles on everyday life of older people, projects and activities, ageing populations, health, intergenerational relations and labour market.

Majority of expert sources are distributed across rights (26,3%) and social inequalities (22,8%), also relatively high presence is among projects and activities (15,8%) and health and social care services (10,5%). Whereas expert sources are the least present among policies and legislation on ageing, everyday life of older people, ageing populations, health, intergenerational relations and labour market.

Non-elite official sources are most present on themes projects and activities (31,3%) and social inequalities (20,8%). Fair share of non-elite official sources is distributed across three themes – rights (12,5%), health and social care services (10,4%) and labour market (10,4%). While least of this source type is across health, everyday life of older people and none among ageing populations and intergenerational relations.

Vast majority of non-elite unofficial sources are concentrated on the theme of social inequalities (52,1%). Also, higher representation is among health and social care services (16,7%). Among other themes – rights, everyday life of older people, project and activities, intergenerational relations and labour market – presence of non-elite unofficial sources is less then 10%. While as mentioned before none on the topics of policies and legislation on ageing, ageing populations and health.

Figure 4: Distribution of sources by source type across central themes

Discussion

In ageing societies, the media play a key role in how a society will face the challenges of shifting demographics by determining which problems are important to talk about, influencing the consideration of potential solutions. Who is selected to voice these problems is also of considerable importance, as each source has their own agenda on how they want an issue to be presented or not. Newspaper articles play a pivotal role in shaping the social construction of reality by normalizing and legitimizing specific social processes, actors, and relationships, while simultaneously sidelining alternative perspectives. In other words, the exclusion of certain viewpoints is as significant as their inclusion in the media discourse (Hall, 1997).

Institutional aspects of ageing trumping the diverse challenges faced by older people

Policies and legislation on ageing, as well as health and social care services, were the most reported themes about old age and ageing in the newspaper articles during the parliamentary election years,

which is in line with the role of the media in mediating messages from the political sphere to the public (Strömbäck and Esser, 2009). These aspects are also relevant to the older electorate, as they need to be informed of the aspects directly affecting their care and position in society in order to vote for representatives who will best take care of their interests. However, both themes also open economic aspects of population ageing, as they regulate pension and social and health care expenditures, which are notable factors in Slovene state welfare spending (Gregorčič and Kajzer, 2021). This may give rise to the reporting of apocalyptic demography (cf. Katz, 1992), in which economic and social rights become framed as political privileges, spreading fear about the future provision of general welfare (Ossewaarde, 2014; Pickard, 2019). The latter can fuel the discriminatory and inequitable treatment of older adults in modern society (Carr, 2019) instead of the search for equitable solutions for the ever-increasing number of older people.

Certain themes do not receive sufficient media attention in news reporting on old age and age-related topics, such as the everyday life of older people, social inequalities and the labour market. Their salience in the media suggest they are deemed less newsworthy (Gerdina, 2023). These are topics that present the older population as a diverse group with diverse challenges and could mitigate the dangerous view that spreads misperceptions of older people being more or less a homogeneous social group with huge political power. Excluding these issues from the media agenda can prevent the bottom-up transmission of the reality faced by older people from penetrating the political agenda, adding to the civic exclusion of older people that perpetuates power imbalances and inequalities in later life (Serrat et al., 2021).

From episodic to thematic news reporting on old age?

This study investigated how relative thematic emphases changed over the observed period in the news reporting on old age and age-related topics. In the election years of 2004–2011, one or a few topics dominated the media agenda. For instance, in 2004, the newspaper reporting on old age and ageing was dominated by the public discussion on the obligatory inclusion of the public sector in supplementary pension insurance, which led to the rise in the themes of policies and legislation on ageing, rights and pension funds and savings. In 2008, a discussion about Slovene capacity for providing institutional care for older people followed the Court of Auditors' conclusion that Slovenia does not have a sufficient capacity in care homes for older people, which led to a significant rise in articles on health and social care services. In 2011, the government proposed a pension reform that was heavily opposed by trade unions, and the subsequent debate took over almost half of the media space given to old age and ageing. In 2014 and 2018, no such peaks were observed, indicating a potential change in newspaper reporting on old age and ageing towards a more levelled presence of different themes.

Our findings suggest that from 2004 to 2011, newspaper reporting on old age and ageing was more episodic, i.e. centred around clearly identifiable themes, which is in line with the finding of Trivundža (2016) that old age appears only episodically as a topic associated with a higher-profile event. Episodic framing can depict social problems in terms of concrete instances, reduce the complexity of social problems and can lead to attribution of responsibility to individuals (Boukes, 2022). When problems are being individualised, so are the potential solutions.

However, from 2014 onwards, especially in 2018, the themes have become more evenly distributed, with no clearly identifiable single peaks. This suggests that the coverage of different aspects of old age and ageing in the recent period is starting to be more evenly distributed, which could indicate more consistent thematic coverage. This would be in our belief a positive development, especially in the context of reporting on social problems, as thematic reporting normally places social problems in a more general context, presents broader societal or political patterns and is more likely to attribute responsibility to society or political actors (Boukes, 2022). The latter opens opportunities for systemic rather than individualistic solutions.

Highlighted and overlooked problems of older people

In terms of news reporting specifically addressing older people's problems, social inequalities and health and social care services were found to be the most frequent themes. The prevalence of social inequalities was expected, considering that this analysis focused on news articles that reported specifically on older people's problems. Many of these challenges stem from the discriminatory and inequitable treatment of older adults mentioned previously. The theme of health and social care services was a prominent feature in our sample, which can be attributed to the prolonged political discourse surrounding long-term care law during the period under investigation. In the last two decades, the Long-term Care Act in Slovenia was proposed six times by various ministers across different governments before it was ultimately approved in 2021 (Prevolnik Rupel, 2022). The protracted process resulted in the non-regulation of many health and social care services for older individuals in Slovenia for two decades, leading to numerous social issues related to the availability and accessibility of these services. This highlights the importance of addressing disparities in access to resources and services, as well as the need for effective healthcare and social support systems for older adults.

It is noteworthy that the theme of health received minimal attention in our study, despite older individuals being significant consumers of health services. Eurostat (2020) reports that households with respondents over 60 years old in Europe in 2015 spent 42% more of their budgets on health services than the average for all households. This finding underscores the importance of addressing the health needs of older individuals, particularly given their heightened demand for health services.

The finding that the theme on everyday life of older people was practically absent from news reporting on older people's problems is surprising, especially in the context of the greying of the readership. Since older people read newspapers more often and for longer periods of time than other age groups (Sawchuk, 1995), it would make sense for newspaper editorial policy to address the problems that this reading segment faces in everyday life in order to appeal to it. The fact that pension funds and savings are not addressed in the sample is also striking, as the financial literacy of older people has been identified as a particular pressing issue, especially for less educated individuals with lower incomes (Lusardi and Mitchell, 2008; Seligman, 2012). This indicates that this issue has most probably not been properly addressed in Slovenia at the societal level.

The limited significance of the theme of population ageing in new reporting on older people's problems may be attributed to our sampling strategy, which excluded articles that viewed older people as a problem. For instance, Lessenich's (2015) analysis of the German media revealed that almost every social issue is linked to demography, which has become a constant feature of public debate and political agenda setting. This includes connecting economic competitiveness with age structure and redefining distributive inequalities as a problem of generational justice (Lessenich, 2015: 166).

Who is talking about older people's problems and in relation to what themes?

Elite sources dominated in news reporting on older people's problems in most themes. The only themes that they did not predominate were projects and activities, which talked about activities in different fields, such as education, volunteering and sport, aimed at older people or run by organisations working on ageing or by older people themselves, and health talking about risks and illnesses, which is not surprising as these topics are not of high political importance. Further, we observed that the vast majority of elite sources were official sources, particularly state, political and municipal institutions. When they spoke, they most often spoke about health and social services and social inequalities. This could be related to the specific Slovene context, we mentioned before, that during the period under review there was an on-going long-term political discussion on the long-term care law. Surprisingly however elite official sources did not speak much about labour market in relation to older people's problems, which would be expected to appear due to wider neoliberal tendencies to extend working lives and eliminate discrimination of older workers in order to keep them in the labour market as long as possible (Macnicol, 2015).

A small part of elite official sources are also two major (in size and influence) organisations advocating for the rights of older people in Slovenia - the Slovenian Federation of Pensioner's Associations (ZDUS) and the Pensioners' Syndicate of Slovenia (SUS), - which also participate in political decision making. Despite them supposedly formally representing older people's voices in political decision-

making, the organisations were not consulted in the salient topic of health and social care services but rather on topics of social inequalities followed by rights and projects and activities. Indicating that their advocacy did not surpass from protecting established rights to co-creating policies that would lead to new rights for older people.

A smaller share of elite sources were experts, these were mostly specialists and professionals followed by academics and social scientists. Experts most often spoke on topics about rights and social inequalities, similarly to major NGOs, and were strikingly silent on the issue of policies and legislation on ageing. In other words, experts who should hold most in-depth knowledge and understanding of different topics and give most objective estimations of situation are rarely consulted, which may in our opinion indicate an unbalanced, biased debate on older people's problems led by interest of the political elites.

Non-elite sources were rarely consulted on almost all topics, except projects and activities and health, namely risk and illness, which is not surprising as these are in domain of civil society. There was a huge difference in the distribution of voices between official and unofficial sources within non-elite group. While non-elite official sources, including voices of small NGO, association, union as well as projects, programs, organised activities, movements, pressure groups made by or for older people, were quite equally dispersed among all topics, with projects and activities and social inequalities having a somewhat higher share, which is unsurprising due to their purpose. Meanwhile unofficial sources, these include mostly voices of older people or other ordinary people participating in everyday life events, were mostly centred around social inequalities, and had very little voice on any other issues, suggesting again that older people are marginalized in Slovenia (Gerdina, 2023).

We believe that the newspaper's reliance on elite sources is problematic, as the elites are interested in maintaining the status quo, which currently marginalises older people; this means that their solutions for older people's problems may be devoid of the transformative potential that could significantly improve the situation of older people in society (Gerdina and Čož, 2023). It could mean that the newspaper's coverage of older people's problems neglects areas that are important for forming strategies and solutions for a more equal participation of older people in society.

Journalists need to continue and further strengthen cooperation with experts in the field of old age and ageing and give more voice to older people themselves by incorporating their insights into their articles in order to further increase the quality of newspaper reporting on old age and ageing. This will help ensure that the information presented is accurate and relevant and that it contributes to a more informed and empathetic understanding of older people and the challenges they face.

Conclusion

Our study on news coverage on old age and older people's problems in the main national newspaper Delo during five parliamentary election years stretched in a 15-year period showed that, central themes related to the economic aspects of ageing are highlighted in newspaper reporting on old age and age-related topics in the election years. While older electorates undoubtedly need to be informed on aspects affecting their care and societal positions to vote effectively, the prevalence of topics related to welfare spending may invoke the imagery of apocalyptic demography, which may lead to discriminatory treatment and hinder equitable solutions for the growing older population. On the other hand, we found that from 2014 onwards, newspaper reporting became more diverse with regard to central theme distribution, indicating greater social sensitivity to old-age related topics, which could also suggest a shift from mostly episodic to more thematic news reporting.

Furthermore, our study revealed that among news reporting on older people's problems the institutional aspects of ageing trump the diverse challenges faced by older people, and elite voices dominate as news sources. This suggests that the discussion of older people's problems in the Slovene national newspaper during parliamentary election years tends to focus on problems that are easier to exploit with an aim to gain short-term political support, and which are devoid of perspectives that could help to improve the marginalized position of older people in society long-term.

Implications for future research

It should be noted that our research excluded thematic supplements, in which interpretive media genres are usually more common. If we had analysed other media and supplements, we could have detected a different distribution of central themes or sources, such as one with a higher representation of experts and non-elite official sources. Furthermore, our study was conducted before the pandemic caused by corona virus in 2019, which may have shifted the hierarchy of themes that appear in the newspaper representations of old age and ageing. This allows for a comparative study to determine how the pandemic might have affected news coverage about old age and older people's problems. Lastly, this study was concerned with published texts, which were the end products of complex news selection processes influenced at least by social norms and cultural values, organisational pressures and constraints, interest and political group pressures, and professional routines (Tewksbury and Scheufele, 2009); future research will therefore be needed to explore these influences in more detail. Overall, this study underscores the need for continued research and discussion on ageing and older people's problems, with a focus on news reporting and sources that help to determine, shape or marginalise certain social problems.

Funding

The research results were obtained in the framework of tasks (co-)financed from the Slovenia state budget under contracts concluded between the ARIS and the first author.

References

- Allen M (ed.) (2017) *The SAGE encyclopedia of communication research methods*. Milwaukee: SAGE publications.
- Bennett WL (2015) *Indexing Theory*. The International Encyclopedia of Political Communication (1-5).
- Bergström A and Maria Edström (2022) Invisible or powerful? Ageing in a mediatised society. In: Falk Erhag H, Nilsson UL, Rydberg Sterner T and Skook I (eds) *A Multidisciplinary Approach to Capability in Age and Ageing*. Springer, pp. 191-205.
- Boomgaarden HG and Vliegenthart R (2009) How news content influences anti-immigration attitudes: Germany, 1993-2005. *European journal of political research* 48(4): 516-542.
- Boyce T (2006) Journalism and expertise. *Journalism Studies* 7(6): 889-906.
- Boukes M (2022) Episodic and thematic framing effects on the attribution of responsibility: The effects of personalized and contextualized news on perceptions of individual and political responsibility for causing the economic crisis. *The International Journal of press/politics* 27(2): 374-395.
- Bright J (2016) The social news gap: How news reading and news sharing diverge. *Journal of Communication* 66(3): 343-365.
- Carr D (2019) *Golden years?: Social inequality in later life*. New York: Russell Sage Foundation.
- Chapman K (1993) A European policy for older people?. *Ageing International* 20(4): 1-3.
- Damstra A and Vliegenthart R (2018) (Un) covering the economic crisis? Over-time and inter-media differences in salience and framing. *Journalism Studies* 19(7): 983-1003.
- Dearing JW and Rogers EM (1996) *Agenda-setting*. Thousand Oaks: Sage.
- Dekavalla M and Jelen-Sanchez A (2016) Whose voices are heard in the news? A study of sources in television coverage of the Scottish independence referendum. *British Politics* 12(4): 449-472.
- Edström M (2018) Visibility patterns of gendered ageism in the media buzz: A study of the representation of gender and age over three decades. *Feminist media studies* 18(1): 77-93.
- Elster J (1998) Introduction. In: Elster J (ed.) *Deliberative Democracy*. New York: Cambridge University Press, pp. 1-18.
- EUROSTAT (2022): *Population and demography*. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography>
- EUROSTAT (2023): *Proportion of population aged 65 and over*. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TPS00028/default/table?lang=en>
- Fealy G and McNamara M (2009) *Constructing ageing and age identity: A case study of newspaper discourses*. Dublin: National Centre for the Protection of Older People.

- Fereday J, Muir - Cochrane E (2006) Demonstrating rigor using thematic analysis: A hybrid approach of inductive and deductive coding and theme development. *International Journal of Qualitative Methods* 5(1): 80-92.
- Funkhouser GR (1973) The Issue of The Sixties: An Exploratory Study in the Dynamics of Public Opinion. *Public Opinion Quarterly* 37(1): 62-75.
- Gerdina O (2023) Marginalisation of older people's problems in the main Slovenian quality newspaper. *Social Science Forum XXXIX(103)*: 41-61.
- Gerdina O and Čož S (2023) Kdo opozarja na probleme starih ljudi in predlaga rešitve zanje? : analiza virov v slovenskem osrednjem nacionalnem časopisu. Ine Kuhar R, Sedmak M, Jurekovič I (eds.) Dolgoživa družba : posledice in izzivi : zbornik prispevkov : Slovensko sociološko srečanje, pp. 165-173.
- Gibb H and Holroyd E (1996) Images of old age in the Hong Kong print media. *Ageing and Society* 16(2): 151-175.
- Gorham BW (1999) Stereotypes in the media: So what?. *Howard Journal of Communication* 10(4): 229-247.
- Gregorčič M and Kajzer A (2021) *Evropski steber socialnih pravic, Slovenija 2000-2020*. Ljubljana: UMAR.
- Hall S, Critcher T, Jefferson T et al (1978) *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*. Basingstoke: Macmillan Press.
- Harrington CL, Bielby D and Bardo AR (eds) (2014) *Aging, media, and culture*. London: Lexington Books.
- Hjarvard S (2014) Mediatization and cultural and social change: An institutional perspective. In: Lundby K (ed.) *Mediatization of Communication*. Berlin: Walter de Gruyter, pp. 199-226.
- Jamrozik A and Nocella L (1998) *The sociology of social problems: Theoretical perspectives and methods of intervention*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Katz S (1992) Alarmist demography: Power, knowledge, and the elderly population. *Journal of Ageing Studies* 6(3): 203-225.
- Kenda A (2021) Response of the Republic of Slovenia to Population Aging. Available at: <https://www.aarpinternational.org/the-journal/current-edition/journal-articles-blog/2021/12/atj2021-kenda>
- Kovács G, Aczél P and Bokor T (2021) The portrayal of elderly men and women in Hungarian television news programmes. *Ageing and Society* 41(9): 2099-2117.
- Kroon AC, van Selm M, Hoeven CL and Vliegenthart R (2016) Poles apart: The processing and consequences of mixed media stereotypes of older workers. *Journal of Communication* 66(5): 811-833.
- Laban, V and Poler Kovačič M (2007) Poročevalska sklicevalnost v agencijskih besedilih. *Social Science Forum, XXIII(54)*: 65-83.

- Lessenich S (2015) From retirement to active aging: changing images of 'old age' in the late twentieth and early twenty-first centuries. In: Torp C (ed.) *Challenges of Aging*. London: Palgrave Macmillan, pp. 165–177 .
- Livingstone S (2009) On the mediation of everything: ICA presidential address 2008. *Journal of communication* 59(1): 1–18.
- Lusardi A and Mitchell OS (2008) Planning and financial literacy: How do women fare? *American Economic Review* 98(2): 413–417.
- Macnicol J (2015) *Neoliberalising old age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mali J and Hrovatič D (2015) Razvoj gerontologije in gerontološke dejavnosti v Sloveniji nekdaj in danes. *Socialno delo* 54(1): 11–20.
- Mandič S (2002) Socialni programi, družbeni problemi in krepitev vpliva javnosti. *Teorija in praksa* 39(2): 204219.
- Manninen V J (2017) Sourcing Practices in Online Journalism: An Ethnographic Study of the Formation of Trust in and the use of Journalistic Sources. *Journal of Media Practice* 18(2-3): 212–228.
- McCombs M and Reynolds A (2009) *How the news shapes our civic agenda*. In: Bryant J and Oliver MB (eds) *Media effects: Advances in Theory and Research* (3rd edn). New York and London: Routledge, pp. 1-16.
- McCombs ME and Shaw DL (1972) *The agenda-setting function of mass media*. *Public Opinion Quarterly* 36(2): 176–187.
- Mosberg Iversen S and Wilinska M (2018) Ageing, old age and media: Critical appraisal of knowledge practices in academic research. *International Journal of Ageing and Later Life*, 14(1): 121–149.
- Ossewaarde M (2014) Sociological imagination for the aged society. *Canadian journal of sociology* 39(2): 159–180.
- Park RE (1922) *The immigrant press and its control*. New York: Harper.
- Phillipson C (ed.) (2013): *Ageing*. Cambridge: John Wiley and Sons.
- Pickard S (2019): Age war as the new class war? Contemporary representations of intergenerational inequity. *Journal of Social Policy* 48(2): 369-386.
- Prevolnik Rupel V (2022) Slovenia adopts the long awaited Long-Term Care Act. ESPN Flash Report, 2022 September. *Ljubljana: Institute for Economic Research*.
- Roggeband C and Vliegenthart R (2007) Divergent framing: The public debate on migration in the Dutch parliament and media, 1995–2004. *West European Politics* 30(3): 524-548.
- Sander M, Oxlund B, Jespersen A, Krasnik A, Lykke Mortensen E, Gerardus Johannes Westendorp R and Rasmussen LJ (2015) The Challenges of human population ageing. *Age and Ageing* 44(2): 185-187.

- Salter B and Salter C (2018) The politics of ageing: health consumers, markets and hegemonic challenge. *Sociology of Health and Illness* 40(6): 1069-1086.
- Sawchuk KA (1995) From gloom to boom: age, identity and target marketing. In: Featherstone M and Wernick A (eds) *Images of Ageing*. London: Routledge, pp. 173-187.
- Scheufele DA (1999) Framing as a theory of media effects. *Journal of communication* 49(1): 103-122.
- Seligman JS (2012) Evidence on the financial capability of elder workers facing lump-sum retirement plan distributions. *Accounting and Finance Research* 1(2): 177-195.
- Serrat R, Scharf T and Villar F (2021) Reconceptualising exclusion from civic engagement in later life: Towards a new research agenda. In: Walsh K, Scharf T, Van Regenmortel S and Wanka A (eds) *Social exclusion in later life: Interdisciplinary and policy perspectives*. Springer Cham, pp. 245-257.
- Strömbäck J and Esser F (2009) Shaping politics: mediatization and media interventionism. In: Lundby K (ed.) *Mediatization: Concept, Changes, Consequences*. New York: Peter Lang, pp. 205-223.
- Tewksbury D and Scheufele DA (2009) News framing theory and research. In: Bryant J and Oliver MB (eds) *Media effects: Advances in Theory and Research (3rd edn)*. New York and London: Routledge, pp. 17-33.
- The Slovenian Advertising Chamber (2022) Audited circulation sales table. Available at: https://www.soz.si/projekti_soz/rpn_revidiranje_prodanjih_naklad
- Thurow LC (1980) *The zero-sum society: distribution and the possibilities for economic change*. New York: Basic books.
- Tomanic Trivundža I (2016) *Poročilo o analizi prispevkov v slovenskih medijih v obdobju 28. 3. do 1. 6. 2016*. Ljubljana: Društvo novinarjev Slovenije.
- Zimmermann A (2015) Demographic change on the political agenda of the European Commission (Discussion Paper, Number 2). Population Europe. Secretariat. Available at: https://population-europe.eu/files/documents/pe_discussion_paper_policy_final_web.pdf

Birinci Kuşak Göçmenlerin Deneyimlerinin Uyum Tartışmaları Açısından Analizi:

İsveç Örneği

Fuat GÜLLÜPINAR¹

Öz

Bu çalışma, Konya iline bağlı Cihanbeyli ve Kulu ilçelerinde yer alan Bulduk, Yeniceoba, Gölyazı, Taşpınar [Cihanbeyli] ve Celep, Ömeranlı/ Tavşançalı [Kulu] köylerinden İsveç, Danimarka ve Norveç'e gitmiş olan 25 göçmen ile yapılan derinlemesine görüşmeleri içeren saha araştırmasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler yapmak üzere söz konusu göçmenlere, kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Türkiye'den Avrupa'ya 1960'lı yıllarda ikili anlaşmalarla başlayan göçün aktörleri olan birinci kuşak göçmenlerin çoğunluğu eğitimsiz ve vasıfsız insanlardan oluşmaktaydı. Dahası, çoğunluğu kentlerden değil köy veya ilçelerden geliyordu. Birinci kuşak göçmenlerin eğitimsiz, vasıfsız ve taşradan geliyor olma durumu onların çalışma hayatına ve gündelik yaşama uyum yeteneklerini sınırlandıran bir etki yaratmıştır. Bu çalışma, 1960-1990 yılları arasında İsveç, Norveç ve Danimarka'ya göç eden birinci kuşak göçmenlerin sonraki kuşaklardan farklı uyum deneyimlerini değerlendirmek üzere birinci kuşak göçmenlerin hikayelerine ve anlatılarına odaklanacaktır. Bu kapsamda birinci kuşağın Avrupa'da yaşama koşulları ve Türkiye ile kurdukları kültürel, ekonomik ve sosyal bağlar açısından tutumlarına odaklanan bu çalışma, birinci kuşak göçmenlerin anlatılarını ve hikayelerini merkeze alarak, onların kendine özgü zorluklarını, sosyal ve kültürel sermaye eksikliklerini, yabancılaşma duygusunu, iletişim sorunlarını analiz edecektir. Birinci kuşak, diğer kuşaklardan farklı olarak, yaşadıkları deneyimin olumsuz boyutlarına ve travmalara odaklanmış ve kültürel olarak yabancılaşma ve izolasyonu oldukça güçlü biçimde deneyimlemiştir. Ekonomik olarak ise, baştan beri planladığı yurda geri dönme fikriyle uyumlu olacak şekilde çoğunlukla Türkiye'ye yatırım yapmayı tercih etmiştir. Sosyal ilişkilerini kendi akraba ve soydaşlarıyla kurduğu ilişkiler üzerine inşa eden birinci kuşak göçmenler, etnik niş ekonomisinin, etnik gettoların ve mekânsal izolasyonun kültürel ve sosyal zeminini de oluşturmuştur. Bu çalışma, söz konusu İskandinav ülkelerindeki etnik ilişkilerin gölgesinde gelişen sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeleri birinci kuşak göçmenlerin deneyimlerine odaklanarak açıklığa kavuşturmak amaçındadır. Son olarak, bu ülkelerdeki göçmenlere ilişkin kabul konusundaki başlangıçtaki olumlu yaklaşımların, birinci kuşak göçmenleri çatışmacı ve tepkisel bir kimlik geliştirmek yerine kendilerine ve çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlamak adına bütünleşmeye açık, fedakâr, uyumlu ve uzlaşmacı bir bakış açısı kazanmalarında etkili olduğu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birinci kuşak, göçmen, yabancılaşma, Cihanbeyli/Kulu, İsveç

¹Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Analysis of the Experiences of First-Generation Migrants in the Context of Integration Debates: The Case of Sweden

This study is based on field research involving in-depth interviews conducted with 25 migrants who migrated from the villages of Bulduk, Yeniceoba, Gölyazı, Taşpınar [Cihanbeyli], Celep, Ömeranlı/Tavşançalı [Kulu], located in the Cihanbeyli and Kulu districts of Konya province, to Sweden, Denmark, and Norway. To conduct in-depth interviews, a snowball sampling method was used to reach the migrants. The majority of the first-generation migrants, who were the actors of migration initiated by bilateral agreements between Turkey and Europe in the 1960s, were uneducated and unskilled individuals. Moreover, most of them came from villages or districts rather than cities. The uneducated, unskilled, and rural background of the first-generation migrants created an impact that limited their adaptability to work and daily life. This study will focus on the stories and narratives of first-generation migrants to evaluate their unique adaptation experiences different from later generations, who migrated to Sweden, Norway, and Denmark between 1960 and 1990. In this context, the study, concentrating on the living conditions in Europe and the cultural, economic, and social connections established with Turkey by the first generation, will analyze the narratives and stories of first-generation migrants, highlighting their specific challenges, deficiencies in social and cultural capital, feelings of alienation, and communication problems. Unlike other generations, the first generation focused on the negative aspects and traumas of their experiences, experiencing cultural alienation and isolation intensely. Economically, they mostly preferred to invest in Turkey in harmony with the idea of returning to their homeland. Building their social relationships on the connections with their relatives and compatriots, the first-generation migrants also shaped the cultural and social foundation of ethnic niche economies, ethnic ghettos, and spatial isolation. This study aims to clarify the social, cultural, and economic developments overshadowed by ethnic relations in the Scandinavian countries by focusing on the experiences of first-generation migrants. Finally, it will be discussed how the initial positive attitudes towards immigrants in these countries have been effective in encouraging first-generation migrants to adopt an inclusive, sacrificial, adaptive, and conciliatory perspective, rather than developing a conflicting and reactionary identity, for the sake of providing a better future for themselves and their children.

Keywords: First generation, migrant, alienation, Cihanbeyli/Kulu, Sweden.

Giriş

Türkiye'den Avrupa'ya yapılan göçler, işçi göçü, aile birleşmesi ve siyasi mültecilik biçiminde gerçekleşmiştir. Özellikle İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya ve Almanya gibi ülkelerde, 1960'lı yıllarda misafir işçilere yönelik benimseyici ve yardımsever bir kabul anlayışı benimsenmiştir. Bu dönemde, 1960'lar, misafir işçilere yönelik sosyal yardım sistemini içine alan ve cömert sosyal devlet imkanlarını seferber eden bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu, göçmenlerin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bir politika çerçevesinde gerçekleşmiştir. Ancak, 1980li yıllar ve sonrasında, özellikle aile birleşmeleriyle ortaya çıkan kültürel farklılıklar ve ekonomik krizler, göç politikalarında daralmaya ve göçmenlerin yaşamını zorlaştırmaya yol açmıştır. Bu dönemde, kültürel çeşitlilik ve ekonomik zorluklar, göçmenlerle ilgili politikalarda bir değişiklik ve sıkılaştırma sürecini tetiklemiştir.

İsveç'e Türkiye'den 1960'lı yıllarda sadece genç erkeklerin göçü olarak başlamıştır; 1970li yılların ortasından itibaren ise aile birleşmelerinin etkisiyle eşler, kadınlar ve çocuklar da göçün güçlü bileşenleri haline gelmişlerdir. İsveç'e 1960'larda işçi göçüyle başlayan göç hikayesi 1980'lerdeki siyasal iklimin etkisiyle yavaş yavaş mülteci başvurularıyla şekillenerek devam etmiştir. Genellikle İsveç'e Türkiye'den gerçekleşen göçler Konya'nın Cihanbeyli ve Kulu ilçelerinden gelen göçmenlerin ağırlıkta olduğu "zincirleme göç" biçiminde artarak devam etmiştir.

Uyum Tartışmaları Açısından İsveç'te Birinci Kuşak Göçmenler

1960lı yılların ilk göçmenlerinin demografik özelliklerine yakından baktığımızda, hemen hemen hepsinin genç, işsiz, yoksul, düşük eğitim seviyeli ve köyde yetişmiş erkeklerden oluştuğunu gözlemliyoruz. Göç edenlerin önemli bir bölümü, neredeyse hiç kentsel deneyime sahip olmadan köyden ayrılarak Avrupa'ya gitmiştir. Bu dönemde göç edenlerin eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Özellikle bazı durumlarda, hiç okuma yazma bilmeyen göçmenlerin de bulunduğunu belirtmek önemlidir. Bu kişiler genellikle kol gücüne ve "beden emeğine" dayalı işlerde, özellikle fabrika, maden ve ağır sanayide çalışmışlardır. Bu durum, göçmenlerin genellikle düşük sosyo-ekonomik arka planlara sahip olduklarına ve göç ettikleri yerde genellikle düşük vasıflı işlerde istihdam edildiklerine işaret etmektedir. Cihanbeyli ve Kulu yöresinden, temelde ekonomik nedenlerle Avrupa'ya yönelen göçmenlerin bir bölümü, vizesiz olarak Avusturya'ya kadar ulaşırken, Avusturya'dan daha kuzeydeki Avrupa ülkelerine (İsveç, Danimarka, Almanya) ise büyük ölçüde kaçak yollarla ulaştıkları gözlemlenmiştir. Bu durum, 1960'lı yıllarda dahi göçmenleri para karşılığında kaçak yollarla ve zorlu koşullarda Avrupa'ya taşıyan şebekelerin, yani "göç endüstrisinin," güçlü bir ağ oluşturulmuş olduğuna işaret etmektedir. Bu, Türkiye'den yurtdışına göçün oldukça erken bir dönemde bile göçmenlerin kaçak yollarla Avrupa'ya gitmelerine imkân tanıyan bir yapı oluşturduğunu gösterir (Yılmaz ve Güllüpinar, 2019).

Günümüzdeki göçmenlerin yeni nesil çocuklarının deneyimlerinden farklı olarak, 1960'lı yıllardan 1990'lı yıllarda kadar iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki sınırlılıklar yüzünden, birinci kuşak göçmenler bu açıdan anavatanla zayıf bir ilişki ağına sahip olabilmişlerdi. Ancak, bu zayıflığı bazı dernekler ve dayanışma örgütleri kurarak telafi etmeye çalışmışlardır. Yine de birinci kuşak göçmenlerin deneyimleri günümüzdeki göçmenlerin deneyimlerinden oldukça farklı bir yapıya sahip olmuştur. Bu bağlamda, birinci kuşak için göç, o dönemin kısıtlı imkanları nedeniyle kişinin köken ülkesi ile sosyal, kültürel ve ekonomik bağlarının zayıflaması anlamına geliyordu. Henüz ulus-ötesi fırsat yapılarının (transnational opportunity structures) (Koopmans ve Statham, 2001) çok güçlü olmadığı bir dönemde birinci kuşak göçmenler, gittikleri ülkelerde daha izole bir kültürel ve sosyal iklim içinde yaşamışlardır. Her ne kadar göçmenler bu bağların zayıflamasına direnc göstermek için farklı dayanışma biçimleri geliştirmiş ve bazı dernekler üzerinden bu bağları diri tutmaya çalışmış olsa da yine de en azından anavatanla kurulan ilişkiler sistematik olamamıştır.

Vurgulamak gerekir ki, birinci kuşak göçmenlerin anavatanla ilişki ve iletişim ağlarının zayıflığı öncelikle nesnel olarak şartların buna izin vermemesiyle ilgiliydi (özellikle iletişim ve ulaşım araçlarında göçün ilk zamanlarında ciddi bir kısıtlılık olduğunu hatırlamak yeterli olacaktır). Anavatanla bağ kurmayı zorlaştıran bu nesnel şartlar bir biçimde farklı girişimler (dayanışma dernekleri, bir arada yaşama vb.) yoluyla aşılmaya çalışılsa da, göçün ilk zamanlarında uzaklığın ve mesafenin yarattığı travmatik deneyimlerle baş etmek birinci kuşak göçmenlerin anlattığı tüm hayat hikayelerinde güçlü bir yer tutmaktadır. Geride bırakılan anavatan ve sosyal ilişkilere duyulan hasret, kurumsal dil kurslarının ve psikolojik destek yoksunluklarının da etkisiyle travmatik duygulara ve deneyimlere kapı aralamıştır. Ayrıca, birinci kuşak göçmenler vasıfsız işler ve düşük eğitim seviyeleri nedeniyle İsveç toplumunda sosyal ve kültürel teması da oldukça zayıf kalması nedeniyle, toplumdaki imajı da bu etkileşimsizlik sürecinden olumsuz etkilenmiştir.

İsveç'in entegrasyon politikaları kapsayıcı refah devleti uygulamalarının güçlü bir bileşeni olarak işlemiştir. Bu açıdan, İsveç'in göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları sosyal devletin eğitim, sağlık, barınma (konut) vb. alanlarda güçlü destekleri ile şekillenmiş ve göçmenlerin yaşamlarını kolaylaştırmayı hedeflemiştir. İsveç'in entegrasyon politikası, genellikle toplumsal dışlanma, ayrımcılık ve fırsat eksikliği ile mücadele eden gruplara yönelik bir güçlendirme politikası çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Bu politikalar, refah devleti oluşturma sürecinde geliştirilen önemli araçlardan biridir ve kamu eğitimi, sosyal refah yardımları, kamu sağlık hizmetleri, siyasi katılım, çıkar örgütleri ve aktif işgücü piyasası müdahaleleri gibi politikaları içermektedir (EFFNATIS, 2001; Heckmann ve Schnapper, 2003: 105-134'den aktaran Bayram vd., 2009: 91). Bakıldığında, İsveç toplumunda göçmenlerin entegrasyonuna yönelik güçlü bir sosyal devlet müdahaleciliği ve kamu refah politikası söz konusudur.

1980li yıllardan itibaren aile birleşmelerinin yoğunlaşmasıyla birlikte kamusal alanda görünür olmaya başlayan kültürel ve dilsel açıdan farklı göçmen gruplar diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İsveç toplumunda da uyum tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Genellikle uyum tartışmalarında birinci kuşak, sahip olduğu zayıf kültürel arka plan nedeniyle topluma uyum meselesinde kusurlu, eksik ve yetersiz bir grup olarak etiketlenerek toplumsal yapıdaki eksiklikler ve yanlışlıklar çoğu zaman görmezden gelinmiştir.

Birinci kuşak Türk göçmenlerin İsveç toplumuyla kurduğu zayıf etkileşim sonucunda göçmenlerin toplumda marjinalleşmesi hem istihdam ilişkileri açısından olumsuz sonuçlar yaratmıştır hem de İsveç toplumuyla kültürel etkileşim süreçlerini sekteye uğratıp geciktirmiştir. Bu açıdan bakıldığında, istihdam ve kültürel konularda yaşanan eksiklikler şüphesiz gelecekte göçmenlerin çocukların toplumdaki imajını da olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, ailelerin düşük eğitim seviyeleri çocukların eğitim süreçlerini oldukça olumsuz etkileyerek akademik başarısızlığı bu çocuklar için bir kapana dönüştürmüştür. Eğitimdeki akademik başarının düşüklüğü de bir başka olumsuz sonucu beraberinde getirmektedir: İstihdam eksikliği. Eğitimdeki başarı oranının düşük olması istihdam eksikliği konusunu da birlikte büyüterek bir kısır döngüye neden olmaktadır.

Öte yandan, birinci kuşak Türk göçmenlerin düşük eğitim seviyesi ve kültürel sermayelerinin sınırlılığı nedeniyle İsveççe dilini öğrenememiş bir kitle olduğunu düşündüğümüzde, bu durumun birinci kuşak göçmenlerin toplumsal uyum yeteneklerini zaafa uğratan bir sonuç ürettiğini tahmin edebiliriz. Bütün bu sınırlıklar İsveç toplumuyla teması zayıflattığı ölçüde etnik grupların birbirine daha sıkı bir biçimde yaklaşmaları ve toplumdaki izole bir hayat yaşamalarının da önünü açmaktadır. Nitekim, birinci kuşak göçmenler, İsveç toplumunda sosyal devletin cömert istihdam, ekonomi ve bölüşüm politikaları nedeniyle belli bir yaşam standardına sahip olmasına rağmen, başta dil becerilerinin zayıflığı olmak üzere kültürel açıdan sahip oldukları kısıtlılıklar nedeniyle sosyal, kültürel olarak yalıtılmış bir sosyal çevreye sahip olmakta ve ekonomik olarak izole bir etnik niş ekonomisinin büyümesine katkıda bulunmaktadır.

İsveç'te Türk göçmenlerin yaşadığı Stokholm'de, çoğunluk Rinkeby, Tensta, Skarholmen, Fittja, Alby, Handen, Hallunda ve Norsborg bölgelerinde yoğun olarak yerleşmiştir. Türkiye'den göç eden birinci kuşak göçmenlerin bu bölgelere yoğunlaşmış olmalarının temel nedeninin zincirleme göç etkisi olduğu söylemek mümkündür. Bu bölgelerde Türk Dernekleri, İsveç'in dördüncü büyük ulusal örgütü olan "Turkiska riksförbundet" (Türk ulusal örgütü) şubeleri olarak kurulmuştur. Bu dernekler, gelecekteki göçmenlere danışmanlık hizmetleri sağlayarak Türkiye ile İsveç arasında bir bağ kurarlar. Ayrıca, yerel entegrasyondan sorumlu otoritelerle iyi çalışan bir ilişki kurabilir ve entegrasyon prosedürlerini kolaylaştırabilmektedirler. Üçüncü olarak, Türk göçmenler için birleştirici bir güç olarak hizmet edebildikleri de vurgulanmaktadır. Ayrıca, Stokholm şehrinin entegrasyonla

İlgili birimleri de, yerel etnik örgütlere temel idari ihtiyaçlar için finansman sağlamaktadır ve her derneğin büyüklüğüne göre destek miktarı artmakta veya azalmaktadır (Bayram vd., 2007: 1321). İsveç, göçmen toplulukları arasında eşitlik ilkesine büyük önem veren bir ülkedir. Bu yüzden, İsveç'teki Türk göçmenleri, yerel vatandaşlarla aynı haklara sahip olarak, refah sistemine tam erişim imkanına sahiptirler. Özellikle göçmen çocukları için hedeflenmiş dil destek programlarına olanak tanımaktadır. Dil desteği, göçmen çocuklarının entegrasyon sürecini güçlendirmek adına önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Göçmen entegrasyonu, 1985 yılında kurulan Göçmen Kurulu tarafından yönetilmektedir. Kurul, dil ve mesleki eğitim ile konut desteği temelinde bir entegrasyon programı oluşturmuş ve bu programların uygulanmasını belediye yetkililerinin sorumluluğuna bırakmıştır. 1990'ların ortalarında yapılan revizyonlar, entegrasyon programını daha yönetilebilir kılarak, belediyelerin daha büyük bir esneklikle bu programları uygulamalarına olanak tanımıştır. Revizyonun en dikkat çekici yanlarından biri, göçmenlere yerleşim alanlarını seçme hakkının tanınmasıdır. Önceki programda bu hak kısıtlanmışken, yeni program göçmenlere yerleşim konusunda daha fazla seçenek sunmaktadır. Bu değişiklik, göçmenlerin kendi ihtiyaçları ve tercihleri doğrultusunda daha bilinçli kararlar almalarına imkân tanımaktadır. Sonuç olarak, İsveç'in Türk göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları, eşitlik ilkesi, dil destek programları, ve yerel yönetimlerin daha etkili bir rol oynaması gibi unsurları içermektedir (Bayram vd., 2009: 101).

Görüldüğü üzere, 1980li yıllardan itibaren artan ve farklılaşan göçmen nüfusunun İsveç'e uyum sağlamasına yönelik hem sosyal devlet uygulamaları ve hem de çokkültürlü göçmen politikaları çeşitlenmiş ve güçlendirilmiştir. Bu çeşitlenme ve güçlendirme politikalarının etkisi şüphesiz göçmenlerin sonraki kuşak çocuklarının İsveç toplumuna yönelik uyum ve aidiyet duygularını pekiştirecek sonuçlar üretebilecektir. Yapısal ve kurumsal destekleri göçmenler lehine geliştiren özellikle çokkültürlü göçmen politikalarının göçün başlamasından yaklaşık 30 yıl sonra çok geç bir dönemde uygulamaya geçirilmiş olması, birinci kuşak göçmenlerin yaşamlarını değiştirebilecek bir sonuç üretememiştir. Dahası, bu durum sonraki kuşaklar için de kültürel, sosyal ve ekonomik maliyetler üretmeye devam etmektedir.

Ebeveynlerin sahip oldukları ekonomik kaynaklar ve fırsatlar, eğitim, meslek ve gelirler; göçmenlerin sonraki kuşak çocuklarının sadece devam eden eğitimini değil, aynı zamanda iş piyasasındaki başarısını da etkilemektedir. Etnik kökenlerine bakılmaksızın, genç herkes için, ebeveyn sermayesi olarak ebeveynlerin elde ettiği eğitim, meslek ve gelir hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle, kuşkusuz İsveç için beklenenin aksine, göçmenler açısından nesiller arası sermaye transfer hala önem taşımaktadır (Taşiran ve Teziç, 2007: 821).

Yoksulluk ve Göçün Değişen Rotaları

Birinci kuşak göçmenlerin neredeyse tamamı ekonomik açıdan yoksulluk çeken alt sınıftan insanlar oldukları için göç bu kuşak için bir zorunluluk veya yazgıya dönüşmüştü. Öte yandan, Konya'dan Avrupa'ya göç etmeye karar veren erkek göçmenler, öncelikle Türkiye'ye daha yakın olan refah ülkeleri olan Almanya Avusturya gidip ülkelere gitmeyi hedeflemişler ancak bu ülkeleri son durak noktası olarak görmeyip yaşam şanslarını ve standartlarını “rasyonel” bir biçimde değerlendirerek alım gücü ve maaşların daha yüksek olduğu sosyal devlet imkanlarının topluma daha cömertçe sunulduğu İsveç gibi ülkelere gitmeye yönelmişlerdir. Bu noktada, İsveç'e yönelen göçmenlerin bunu arkadaşlar, akrabalar ve tanıdıklar üzerinden bir network ağı üzerinden yaptıklarını ayrıca vurgulamak gerekiyor. Bu noktada, ekonomik zorluklar ve yoksulluğun Konya'dan yola çıkan göçmenleri rasyonel kararlar sonucunda farklı destinasyonlara yönlendirdiği açık görünmektedir. Göçmenler, gittikleri ülkelerde, diğer refah ülkelerinin koşulları ve fırsatları hakkında değerlendirme yapıp, başka bir yere gitme alternatifini de cesaretle değerlendirdikleri söylenebilir. Tabii ki göçmenlerin gittikleri yerlerde yer değiştirmeye cesaret etmelerini sağlayan başka ülkelerde büyük sosyal ağlara sahip olmalarıdır. Bu noktada birinci kuşak göçmenlerin sahip oldukları sınırlı kültürel sermayeye rağmen, kendileri için fırsat ve kaynakların daha güçlü bir refah imkanı sağlayabileceği sosyal devlet uygulamalarının söz konusu ülkelere doğru hareket halinde olduklarını belirtmek gerekiyor. Dolayısıyla, Konya'nın Kulu ve Cihanbeyli ilçelerinin köylerinden başlayan göç macerasının farklı duraklarda rasyonel ve pragmatik değerlendirmeler sonucunda farklı ülkelere doğru genişlediği görülmektedir.

Göçün Geçiciliği Düşüncesi ve Sonuçları

Birinci kuşak göçmenlerin sonraki kuşaklarla kıyaslandığında, Türkiye ile daha güçlü duygusal bağlar kurma eğilimde olduğu söylenebilir. Bu duygusal bağın kurulmasında hiç şüphesiz, geçmişte Türkiye'de uzun bir süre yaşamış olmalarının büyük bir etkisi bulunmaktadır. Ayrıca, göç etmenin nihai amacı ilk zamanlarda biraz para biriktirip sonra Türkiye'de rahat bir hayat kurmak olmuştur. Dolayısıyla birinci kuşak göçmenlerin gözünde Avrupa'ya gitmek, “oralı olmak” hedefiyle değil, tekrar Türkiye'ye gelip burada yaşamak için katlanılması gereken geçici ve zorunlu bir yer değiştirme anlamı taşıyordu. Ancak, zaman içinde aile birleşmeleri ve çocukların gidilen yerde doğması ve eğitim alması, başlangıçta geçici olarak düşünülen bu göç deneyimini kalıcı bir biçime dönüştürmüştür. Ancak, yine de sonraki kuşaklarda bile Türkiye'ye geri dönme hayali plan düzeyinde varlığını sürdürmüştür.

Çoğunluğu kırsal kökenli olan Türk göçmen aileleri için kız ve oğullarını genç yaşta evlendirmek önemliydi. Erken dönem Türk göçmenlerinin birçoğu, kızlarının İsveç okullarına devam etmeleri durumunda evlenmeye hazır oldukları yaşta “yozlaşacağından” endişe ediyordu. Dahası, Türkiye'ye geri dönme duygusu birinci kuşak göçmenlerin çocuklarının eğitimine odaklanmaktan daha çok para biriktirmeye daha fazla ağırlık vermelerine yol açtı. İsveç'te çocukların eğitimi ile Türkiye'deki

geniş aile çıkarları arasındaki çatışmada, kırsal kökenli ebeveynler genellikle ikincisine öncelik verirdi. Eğer ebeveynler, çocuklarının daha yüksek eğitim hedeflerini destekleme konusunda bir ilgiye sahip değillerse, gençler akademik olarak performans göstermeye veya rekabet etmeye özellikle motive olmayabilirler (Westin, 2003: 1001).

Öte yandan, birinci kuşak erkekler, İsveç toplumunda yaşamaya başlayan ergen oğulları ve kızları arasındaki değişen değerler ve yaşam tarzları konusunda bilgisiz değillerdir, ancak tepkileri farklılık göstermektedir. Bazıları değişikliklere onay verirken, diğerleri geleneksel ataeril otorite çizgilerine sıkı sıkıya bağlı kalarak tepki göstermektedir. Bu tepkilerdeki farklılıklar genellikle kentsel/kırsal geçmiş, yüksek/düşük eğitim düzeyi ve ev sahibi toplumda daha fazla/az katılım gibi faktörlere büyük ölçüde bağlıdır (Westin, 2003: 996).

Daha önemlisi, göçün geçici olarak görülmesi ve bir gün geri döneleceğine dair genel bakış açısı, birinci kuşak göçmenlerin Türkiye'ye ekonomik, kültürel ve sosyal açılardan yatırım yapmasını motive etmiştir. Bu açıdan birinci kuşak bir taraftan Türkiye'de ev, arsa vb. gayrimenkul yatırımları yaparken diğer taraftan çocuklarının Türkiye'den akrabalarıyla evlenmesi konusunda da çok ısrarcı olmuşlardır. Bu durum, Türkiye ile hem ekonomik hem de kültürel bağların bir şekilde sürdürülmesinde rol oynamıştır.

Birinci kuşak göçmenler ekonomik gerekçelerle Avrupa'ya göç ettiklerinden, en önemli öncelikleri, para biriktirme ve tasarruf yapmak olmuştur. Bu durum Türkiye'ye dönme fikrinin bir sonucu olarak, göçmenlerin gelecekteki mali zorluklara karşı hazırlıklı olma çabasını yansıtabilir.

Dil bariyeri, birinci kuşak göçmenler için önemli bir zorluk olarak karşımıza çıkar. Dil engeli, toplumla etkileşimde bulunmayı ve iş hayatına entegre olmayı zorlaştırmış ve bu durum birinci kuşak göçmenlerin sosyal ve kültürel katılımını sınırlandırmıştır.

Ağır çalışma koşulları, birinci kuşak göçmenlerin karşılaştığı diğer bir zorluktur. Genellikle düşük vasıflı işlerde çalışan göçmenler, uzun ve zorlu çalışma saatleriyle baş etmek durumunda kalmışlardır. İş hayatındaki zorluklar hem çocukların eğitimiyle ilgilenmeyi zorlaştırmış hem de onların sosyal hayattan izolasyonlarını arttırmıştır. Sosyal ve kültürel hayata sınırlı katılım, birinci kuşak göçmenlerin genellikle kendi etnik gruplarıyla sınırlı sosyal çevrelerde buldukları anlamına gelir. Göçmenler, iş dışı zamanlarında genellikle kendi akrabaları ve kültürel yakınlık hissettikleri kişilerle sosyalleştiklerinden gittikleri toplumla kültürel/sosyal temasları da zayıflamıştır.

1960'lı yıllarda göç edenlerin yaşam tarzı, genellikle birbirlerine yardım etme ve dayanışma içinde olma eğilimindedir. Bu dönemde göç edenler, genellikle kendi yörelerinden gelmiş diğer göçmen

erkeklerle yurtlarda veya evlerde birlikte yaşayarak ev arkadaşlığı yapma eğilimindeydiler. Bu, sosyal destek ağlarını güçlendirmeye ve birbirleri ile dayanışma ihtiyacını karşılamaya yönelik bir strateji olarak görülebilir.

Sonuç

İsveç toplumuyla kültürel diyalogun minimum seviyede olduğu 1960'lı ve 1970'li yıllarda birinci kuşak göçmenlerin İsveçlilerle yakın arkadaşlık ve evlilik ilişkileri gerçekleştirmedikleri, aksine kendi kültürel yalıtılmışlıklarını pekiştirecek tarzda etnik gettolar ve etnik niş ekonomisi inşa etme eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu sonucu üreten kültürel bir zemin olduğu açık olsa bile İsveç toplumunun çokkültürlü doğasına ve sosyal devletin cömert politikalarına rağmen, İsveç toplumunda Türk göçmenlerin en azından 2000'li yıllara kadar sahip olduğu uyum deneyimi genellikle göçmenlerin izolasyon, içe kapanma ve marjianelleşme eğilimlerine kurban gitmiş görünmektedir.

Bu yüzden birinci kuşak göçmenler kendi deneyimlerini anlatırken daha dramatik bir söylem üzerinden bir anlatı inşa etmekte ve genellikle göç deneyimlerini vatan hasretinin, kültürel yabancılığın ve acıların çekildiği bir süreç olarak aktarma eğiliminde olduğu ifade edilebilir. Daha önemlisi, birinci kuşak Türk göçmenler, Türkiye'ye dönme düşüncesini ve arzusunu gerçekleştirmek için başlangıçtan beri ekonomik yatırımı önemli ve öncelikli bir tercih olarak değerlendirmektedir. Bu ekonomik yatırımlar, birinci kuşak göçmenler açısından en azından Türkiye'de bir hayat hayal edildiğinin ve oradan kopmak istememenin bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

Birinci kuşak göçmenler, her şeye rağmen, gittikleri yerlerde işçilere gösterilen misafirperverlikle karşılaşmaktan oldukça memnun olmuştur. İsveç toplumunun gösterdiği bu kabulleni tutum, hiç şüphesiz onlara ekonomik kalkınmanın ağır sanayi alanında duyulan acil ihtiyaçla yakından ilgilidir. Ancak, yine de birinci kuşak göçmenler bu hüsnü kabulden oldukça etkilenmiş ve bu cömertlik karşılığında İsveç toplumuna yararlı olma duygusuyla hareket etmişlerdir. Bu anlamda İsveç toplumunda kendilerine ve çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlamak adına birinci kuşak göçmenler fedakâr, uyumlu ve uzlaşmacı bir tutum içinde olma eğilimindedirler. Nitekim bahsedilen koşulların etkisiyle birinci kuşak göçmenler, çatışmacı ve tepkisel bir kimlik geliştirmek yerine olumlu bir yaklaşım benimsemelerine neden olmuştur.

Kaynakça

Bayram, N., Nyquist, H., Thorburn, D., & Bilgel, N. (2009). Turkish Immigrants in Sweden: Are They Integrated? *International Migration Review*, 43(1), 90-111. <https://doi.org/10.1111/j.0197-9183.2008.01148.x>

Bayram, N. Thorburn, D., Demirhan, H. ve Bilgel, N. (2007) Quality of life among Turkish immigrants in Sweden, *Qual Life Res.* 16:1319–1333, DOI 10.1007/s11136-007-9249-6

- Yılmaz, E. ve Güllüpinar, F. (2019) Cihanbeyli ve Kulu'dan Avrupa'ya Göçlerin Sosyolojik ve Tarihsel Analizi: Kuşaklar Üzerinden Bir Değerlendirme, *Konya Kitabı XVII: Geçmişten Günümüze Göçler*. (Alaattin Aköz, Doğan Yörük, Haşim Karpuz), Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları, ss.63-89.
- Koopmans, R. & Statham, P. (2001) How national citizenship shapes transnationalism: a comparative analysis of migrant claims-making in Germany, Great Britain and the Netherlands, *Revue Europeenne de Migrations Internationales*, 17(2), pp. 63 – 100.
- Taşiran, A. and Teziç, K. (2007) Early labour-market experiences of second-generation immigrants in Sweden, *Applied Economics*, 39(7): 809-824, DOI: 10.1080/00036840500461915
- Westin, C. (2003). Young People of Migrant Origin in Sweden. *International Migration Review*, 37(4), 987-1010. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00167.x>

Vitae

Fuat GÜLLÜPINAR

Prof. Dr. Fuat Güllüpinar received a PhD from the Department of Sociology of Middle East Technical University, Ankara, Turkey, in 2010. He worked as a Visiting Researcher at Max Planck Institute for Social Anthropology (Halle/Saale) in Germany between the years 2005-2006. In 2009-2010, the Department of Sociology of Princeton University also awarded him as a Visiting Student Research Collaborator to work at Center for Migration and Development. He is interested in sociology of migration, xenophobia, sociology of education and citizenship, sociology of generation and youth. He has conducted extensive empirical research on citizenship and inequality; immigration and integration; racism and new right movement in Germany; institutional discrimination, integration of Turkish youth to the education and the labor market in Germany. He has worked in many research teams carrying out in-depth interviews, qualitative evaluation, participant observations and focus groups. Also, his methodological experience includes “extended case method” within the scope of ethnography.

Mülteci Lise Öğrencilerinin Sosyal Yaşam Süreçlerinin Analizi: Sosyolojik Bir Saha Araştırmasının Sonuçları¹²

Mehmet AKSOY³, Fuat GÜLLÜPINAR⁴

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, Afganistan, Irak, İran ve Suriye gibi ülkelerden Türkiye'ye gelmiş ve Eskişehir'deki farklı türdeki liselerde öğrenimlerine devam eden mülteci öğrencilerin sosyal yaşam pratiklerini ortaya koymak ve sosyolojik perspektiften irdelemektir. Karma yöntemin açılımlı sıralı deseniyle hazırlanan bu çalışmada 976 mülteci öğrenci çalışma evrenini oluşturmaktadır. Nicel kısımda 276; nitel kısımda ise 27 mülteci öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Nicel boyutta hedeflenen verilere ulaşmak amacıyla 87 sorudan oluşan bir anket formu; nitel boyutta hedeflenen verileri toplamak için ise 43 sorudan oluşan bir yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Nicel verilerin analizinde SPSS veri analiz programı kullanılmış, bunun için betimleyici istatistik hesaplamalar yapılmış; nitel veriler için betimsel analiz yapılmıştır. Açılımlı sıralı desenin ilkeleri doğrultusunda nitel veriler, nicel verileri detaylandırmak, tamamlamak ve desteklemek için kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda mülteci lise öğrencilerinin farklı alanlarda hissettikleri yoksunluklar nedeniyle dezavantajlı bir sosyal yaşam süreci yaşadıkları tespit edilmiştir. Toplumsal iletişim ağlarının bireyler için değer arz eden bir zenginlik olduğu göz önüne alındığında, yabancı, mülteci ve göçmen olma gibi durumların yarattığı psikolojik durumların, mülteci öğrencilere ait iletişim ağlarının verimli ve sağlıklı bir şekilde işlenmesini olumsuz etkilediği görülmüştür. Öte yandan, bu durumların, mülteci çocukların arkadaşlık ilişkilerini de şekillendirdiği bulgulanmıştır. Yine, sosyal sermayenin geliştirilmesine katkı yapan serbest zaman faaliyetleri noktasında da bir kısır süreci deneyimledikleri; öğrencilerin önemli bir kısmının okul saatleri dışında daha çok aileleriyle veya ikamet ettikleri mahallelerde vakit geçirdikleri tespit edilmiştir. Bu durum ise kentli mülteciler bağlamında bir tür mekânsal yoğunlaşma ve mekânsal ayrışmayı da inşa etmektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında ise özellikle kız öğrencilerinin okul saatleri dışında genellikle eve gittikleri ve ev işleri konusunda annelerine yardımcı oldukları; bazılarını ise güvencesiz ve düşük ücretli part time işlerde (kuaför, garson vb.) çalıştıkları görülmüştür. Ders saatleri dışında doğrudan eve gitmeyi tercih eden katılımcılardan bazıları bu durumu köken ülkeye ait kültürel kodlara vurgu yaparak açıklamışlardır. Kısaca, ulaşılan bulgulardan hareketle, mülteci lise öğrencilerinin sosyal

¹ Bu çalışma için etik kurul izni Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun onayı ile 18.05.2021 tarihinde 69682 protokol numaralı kararıyla alınmıştır.

² Mülteci Lise Öğrencilerinin Yoksulluk Deneyimleri: Eskişehir'de Bir Saha Çalışması" başlıklı doktora tezinden derlenerek üretilmiştir.

³ Dr., Felsefe Grubu Öğretmeni, Eskişehir Cemal Mümtaz Sosyal Bilimler Lisesi, aksoy.mehmet27@hotmail.com

⁴ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, fgullupinar@anadolu.edu.tr

sermayelerini güçlendirecek bir sosyal yaşama sahip olmadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda, mülteci çocukların toplumsal hayat pratiklerini irdeleyen çalışmaların yapılması ilgili literatüre önemli katkılar yapacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mülteci, Mülteci lise öğrencileri, Sosyal yaşam, Eskişehir.

Giriş

Göç hareketlerinin en kırılgan gruplarından biri olan çocukların çoğu okul çağında bulunmakta ve çocuklar yeni topluma entegre olmak için uzun bir sürecin içine girmekte; uyum sürecini başarılı bir şekilde sağlamak için hem yerli hem diğer gruplarla iletişim kanalları kurma yoluna gitmektedirler. “Bu süreçte, sosyal uyumu gerçekleştirme noktasında eğitim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Yaşamaya başlanılan toplum tarafından kabul edilebilme, toplumsal hayata uyum sağlama sürecinde çocuklar, önemli bir sosyalleşme sürecini deneyimlemektedirler. Bu deneyimin farklı bir kültürel ortamda ve göç sonucunda gerçekleşiyor olması ise sosyalleşme sürecindeki çocukların karşısına farklı problemler çıkarabilmektedir (Sezgin ve Yolcu, 2016: 419).” Dolayısıyla, bütün çocuklar gibi göçmen çocuklar da yaşamaya başladıkları toplum tarafından kabul edilmeyi, akranlarıyla olumlu ilişkiler kurmayı; içine girdikleri toplumun sosyal ve kültürel yaşamına uyum sağlamayı arzulamaktadırlar. Fakat yeni toplumda karşılaştıkları dil, eğitim ve kültürel problemler farklılıklar yüzünden toplumsal uyum sorunları yaşamaktadırlar. Karşı karşıya kalınan bu olumsuzluklar sebebiyle, göçmen çocuklar, yaşadıkları toplumlara ve yerel halka karşı aidiyet hissi inşa etme noktasında problem yaşamakta, toplumsal anlamda uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler (Biçer, 2023: 30).

Öte yandan, mülteci çocuklar, içinde yaşadıkları toplumdaki ilişki ağlarına katılmada ve toplumsal sermayenin inşası noktasında farklı faillikler gösterebilmektedirler. Nitekim Biçer’in (2023: 57) yaptığı araştırmada ulaştığı sonuçlardan biri, bu durumu destekler niteliktedir. Araştırmada, mülteci öğrencilerin bir kısmının, cinsiyet farklılığına dayalı olarak akran gruplarıyla toplumsal ilişkiler ve yakın kişisel ilişkiler kurma konusunda sorunlar yaşadığı belirlenmiş; mülteci öğrencilerin karşı cinsle arkadaşlık kurmaktan çekindikleri tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada Biçer (2023: 58), mülteci öğrencilerin akranlarıyla toplumsal ilişkiler kurma noktasında; cinsiyete bağlı olarak düşünsel anlamda problem olduğunu tespit ettiğini belirtmektedir. Biçer ayrıca, mülteci öğrencilerin, karşı cinsle ilişki ve iletişim kurarken arkadaş olma kavramlarıyla ilgili olarak, köken ülke kodlarından kaynaklanan bazı çelişkiler yaşadıklarını tespit ettiğini ifade etmektedir. Mülteci çocukların geldikleri ülkelerde inşa etmeye çalıştıkları sosyal yaşam ve bu yaşama ait süreçler, onların hem uyum süreçlerini hem aidiyet durumlarını etkilemektedir. Şüphesiz bu süreci etkileyen çok sayıda değişkenden bahsedilebilir. İçinde yaşanılan topluma önce ya da sonra gelme; sahip olunan kültürel kodlar ve sermayelerin gücü, mülteci çocukların sosyal yaşama katılma durumlarını etkileyen önemli faktörler olmaktadır.

Bu çalışmada, farklı ülkelerden Türkiye gelmiş, Eskişehir'e yerleşmiş ve farklı türde liselerde öğrenim hayatlarına devam eden mülteci öğrencilerin sosyal yaşam süreçlerine odaklanılmaktadır.

Mülteci Çocuklarda Sosyal Yaşam

Farklı sebeplere bağlı olarak ülkelerini terk etmek zorunda kalan çocukların, yaşamaya başladıkları yeni topluma uyum sağlamaları önemli bir sorun olabilmektedir. Özellikle dil sorunu söz konusu süreci zorlaştırabilmekte ve dolayısıyla mültecilerin tümünde olduğu gibi mülteci çocukların da yeni toplumun sosyal hayatına uyum sağlayabilmeleri uzun bir zaman alabilmektedir. Ayrıca, bu sürecin uzaması beraberinde çeşitli sorunlar da getirmektedir. Dolayısıyla, kültürleşme sürecinin hızlı ve işlevsel yürümesi, mültecilerin sosyal yaşamlarını pozitif yönde etkilediği gibi uyum sürecini de olumlu anlamda pekiştirmektedir. Bu bağlamda, mülteci çocukların sosyal yaşama katılma konusunda gösterdikleri faillik, onların kültürleşme ve beraberinde gelen sosyal uyumu belirleyen bir faktör olmaktadır. Genellikle sosyal yaşama katılım derecesine göre şekillenen kültürleşme sürecinin tüm mülteciler için aynı şekilde gerçekleştiğini söylemek zordur. Nitekim bu konuda farklı görüşlerin dillendirildiği görülmektedir. Örneğin, Berry ve Sam (akt. Kağnıcı, 2017, s. 1770), göçmenlerin, mültecilerin, uluslararası öğrencilerin ve çalışanların kültürleşme sürecini etkileyen unsurlar arasında farklılıklar görülsede bu grupların tümünün benzer bir uyum sürecinden geçtiğini vurgulamaktadır. Kirmayer ve diğ. (akt. Kağnıcı, 2017, s. 1770) göre de mülteci grupların kültürel uyum süreçlerinde diğer gruplardan farklı olarak ele alınması gereken başka saikler de bulunmaktadır. Mültecilerin vatanlarından ayrılma durumunda bir gönüllülük bulunmamakta ve ayrılışları daha çok bir zorunluluk niteliği taşımaktadır. Mülteci insanlar ayrıca göç öncesi travmatik deneyimlerine, zorlu yaşam şartlarına ve kayıplara maruz kalmaktadırlar. Öte yandan, kültürel uyum sürecinde yerel halkın ya da toplumun mülteci gruplara dönük sahip olduğu tutumların da kültürel uyum sürecinde kritik bir öneme sahip olduğunu (Berry 1997'den aktaran Kağnıcı, 2017, s. 1770) söylemek gerekir.

Tüm bunlar, mültecilerin deneyimlediği kültürleşme sürecini ve onların bu süreçteki kültürleşme yönelimlerini akla getirmektedir. Süreç ve yönelim boyunca mülteci bireyler, hem köken ülkeden getirilen kültürel kodların yaşatılmasını hem yaşamaya başladıkları yeni topluma ait kültüre uyum sağlanmasını adeta bir ikilem olarak hissederler. Nitekim Berry (akt. Güngör, 2014, s. 18), kültürel azınlık üyelerinde ve göçmen gruplarda ortaya çıkan kültürleşme yönelimlerinin, a) öz kültürümü sürdürmek benim için ne kadar önemlidir? b) ana akım kültürle temas kurmak benim için ne kadar önemlidir? şeklindeki iki temel soruya verilen cevaplar çerçevesinde ele alındığını ifade etmektedir. Dolayısıyla, farklı kültürlerle ve ana dillerine sahip mülteci çocukların sosyal yaşamlarının; yeni toplumda gerçekleştirilen kültürleşme süreçlerinin içeriğine ve bu süreçteki kültürleşme yönelimlerine göre şekillendiğini söylemek doğru bir çıkarım olacaktır. Aynı şekilde, mülteci çocukların öz kültürün devamı ve ana akım (yerli halka ait kültür) kültürle iletişim kurma dilemmasında sergiledikleri faillik, onların hem eğitim yaşamına hem toplumsal hayata uyum sağlama süreçleriyle korelasyonel bir ilişki içindedir.

Göç, Mülteci Çocuklar ve Kültürleşme

Göç hareketleri bir ülke içinde gerçekleşebileceği gibi (iç veya iç göç), aynı bölgedeki başka ülkelere (bölgesel göç) ya da dünyanın başka yerlerine (uluslararası göç) gitmeyi de gerektirebilmektedir (Al-Baldawi, 2010, s. 70). Son dönem göç hareketlerine bakıldığında çocukların sayıca fazla olduğu göze çarpmaktadır. Göçün önemli özneleri olan çocukların, çoğu zaman rızaları olmadan ebeveynlerinin verdiği kararlar göç yollarına düşmektedirler. Refakatli ya da refakatsiz şekilde gerçekleşen çocukların göçü, gittikçe artan bir hal almaya başlamıştır. Dolayısıyla, ülkeler arasında ya da ülke içinde, akrabaları eşliğinde olsun veya olmasın göç eden çocuklar, günümüzün küresel ve karma göç akışlarının tanınan bir parçası haline geldiler (International Organization for Migration, 2011, s. 11). Gelişme ve sosyalleşme çağında bulunan göçmen çocuklar, ana kültürlerini tam anlamıyla özümsemeden göçün bir parçası haline gelmektedirler. Böylece, her göçmen grup gibi çocuklar da gittikleri yerlere kültürlerini taşımaktadırlar. Dolayısıyla, gerek yakın gerekse uzak mesafeli olarak gerçekleşen insan akıntılarıyla eş zamanlı şekilde kültürler de akıntı halindedir. Öte yandan, göç hareketleri, göç edilen toplumların yerli halkı için köklü değişiklikleri de beraberinde getirmekte (Zafer, 2016, s. 76), göçmenlerin yerli halkla etkileşimlerine fırsat veren ve kültürleşme olarak adlandırılan bir süreci başlatmaktadır.

Temel kültürel süreçlerden biri olan kültürleşme; farklı kültürden birey ya da grupların belli bir etkileşime girmesi ve bu etkileşim sonunda her iki tarafın da değişikliğe uğraması (Demirtaş vd., 2021, s. 120) olarak tanımlanmaktadır. Redfield vd. (akt. Hasanovic, 2020, s. 387) ise kültürleşmeyi, iki farklı kültürel grup arasında doğrudan ve sürekli temas halinde meydana gelen kültürel değişimler olarak tanımlamaktadır. Berry'e (akt. Zafer, 2016, s. 77) göre ise farklı kültürlerle mensup insanlar iletişim kurduklarında birbirlerinin davranış, kişilik, yaşam biçimi, dil ve inançlarını etkileme eğilimi gösterirler. Bu bakımdan kültürleşme, iki veya daha fazla kültür grubu ve üyelerinin ilişki kurması sonucunda meydana gelen kültürel ve psikolojik değişim süreci anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Şeker'in (akt. Balta, 2018, s. 488) de belirttiği gibi kültürleşme hem göç eden topluluğun hem de ev sahibi toplumun etkilendiğini dile getiren bir süreçtir. Kağıtçıbaşı'na (akt. Balta, 2018, s. 489) göre iki boyutlu kültürleşme modeli, yeni kültüre uyum sağlarken köken kültürden uzaklaşmanın kaçınılmaz olduğu tek boyutlu kültürleşme modeline itiraz etmektedir. İki boyutlu kültürleşme modeli, iki farklı kültürü kazanmanın ve kültürleşme süreçlerinin birbirinden bağımsız olmasını sağlamaktadır. Öte yandan, kültürleşme stratejilerini belirleyen noktalar; bireyin kendi kimlik ve özelliklerini devam ettirmeye değer bulma düzeyi ile baskın toplumla iletişimi sürdürmeyi değer bulma düzeyidir. Baskın olmayan grupların ayırma, asimilasyon, marjinalleşme ve bütünleşme baskın olan grupların ise eritme potası, ayırma, dışlama ve çok kültürlülük olarak ifade edilmiş kültürleşme stratejilerini benimsediği gözlemlenmektedir (Berry, 2001'den; Berry, 2005'ten aktaran Balta, 2018, s. 489). Bu bağlamda, mülteci çocukların hem sosyal yaşamda hem okul hayatında iki boyutlu kültürleşme süreci içinde olduklarını söylemek mümkündür. Mülteci çocukların bu konudaki çabaları şüphesiz

ebeveynlerin kararlarına ve stratejilerine göre de şekillenebilmektedir. Ancak okul ortamının kültürlenme bakımından ebeveynlerin etkisini azaltan bir nitelik taşıdığını da söylemek gerekir. Haftanın beş günü okul ortamında bulunan mülteci çocukların yerli öğrencilerle kurdukları iletişim, sosyal yaşam süreçlerini şekillendiren bir etki yaratmaktadır.

Yöntem

Desen

Afganistan, Irak, İran ve Suriye gibi ülkelerden Türkiye geldikten sonra Eskişehir'e yerleşmiş mülteci lise öğrencilerinin sosyal yaşam süreçlerini irdeleyen bu çalışmada *karma desenin* bir türü olan *açımlayıcı* sıralı desen kullanılmıştır. Barnes'a (akt. Aydın-Çakır ve Türkes-Kılıç, 2021, s. 8) göre bu desende öncelikle nicel veriler toplanıp analiz edildikten sonra nitel araştırma aşamasına geçilir. Önceliğin nicel verilerde olduğu bu desende nitel veriler nicel verileri detaylandırmak amacıyla kullanılır.

Çalışma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, Afganistan, Irak, İran ve Suriye gibi köken ülkeleri farklı olan ve Eskişehir il merkezinde bulunan liselerde okuyan 976 mülteci öğrenci oluşturmaktadır. Nicel kısımdaki örneklemin belirlenmesinde basit seçkisiz, nitel kısımdaki örneklemin belirlenmesinde ise amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Böylece, araştırmanın nicel ve nitel kısımlarında yer alan örneklem grupları şöyle bir görünüme sahiptir.

Tablo 1. Araştırmanın nicel boyutuna katılan öğrencilerin demografik bilgileri

Geldiği ülke	Örneklemede yer alan öğrenci sayısı (Kız: 149; Erkek: 129)
Afganistanlı	77
Filistinli	1
Gürcistanlı	1
Iraklı	131
İranlı	24
Pakistanlı	1
Suriyeli	27
Diğer	16

Tablo 2. Araştırmanın nitel boyutuna katılan öğrencilerin demografik bilgileri

Geldiği ülke	Örneklemede yer alan öğrenci sayısı (Kız: 8; Erkek: 19)
Afganistanlı	9
İraklı	14
İranlı	2
Suriyeli	2

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel kısmında hedeflenen verileri toplamak amacıyla 87 sorudan oluşan bir anket, nitel kısımda yapılacak derinlemesine görüşmeler için 43 soruluk bir yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verilerinin analizinde SPSS 22.0 programı kullanılmış; bunun için betimsel (frekans ve yüzde) hesaplamalar yapılmış, bu hesaplamalara ait tablolar çıkarılmış ve yorumlanmıştır. Nitel verilerin analizi için ise ‘betimsel içerik analizi’ kullanılmıştır. Nitel kısımda, öncelikle, yapılan görüşmelerle elde edilen verilere ait ses kayıtları yazılı hale getirilmiş; kodlama işlemi yapıldıktan sonra kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. Son aşamada ise açılımcı sıralı desenin destekleme, tamamlayıcılık ve detaylandırma ilkelerine uygun olacak biçimde; nitel veriler, nicel verileri desteklemek, tamamlamak ve detaylandırmak üzere yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen nicel bulgular analiz edildikten sonra açılımcı sıralı desenin tamamlama, detaylandırma ve destekleme ilkeleri doğrultusunda nitel bulgular kullanılmıştır. Betimsel içerik analizine tabi tutulan nitel bulgular, nicel bulgularla sentezlenmiştir.

Ötekilik ve arkadaşlık ilişkileri: Sosyal sermayenin inşası

Bu başlık altında, mülteci lise öğrencilerinin, nasıl bir arkadaş grubuna sahip olduklarına ilişkin görüşlerinin tablolarına, tablolara ait yorumlara ve nitel bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 3. Sahip oldukları arkadaş grubu

Sahip olunan arkadaş grubu	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Tamamı kendi ülkemden	68	24,3	24,5	100,0
Türk arkadaşlarım da var	197	70,4	70,9	100,0
Farklı ülkelerden de arkadaşlarım var	116	41,4	41,7	100,0
Diğer	8	2,9	2,9	100,0

Tablo 3'te mülteci lise öğrencilerinin sahip oldukları arkadaş gruplarına ilişkin görüşlerine yer verilmektedir. Bu soruda öğrencilere birden fazla seçeneği işaretleyebilme fırsatı verilmiştir. Buna göre, katılımcıların yarısından fazlası (197 öğrenci; %70,4) Türk arkadaşlarının da olduğunu, 116'sı farklı ülkelerden de arkadaşları olduğunu ve 68'i tamamı kendi ülkesinden olan bir arkadaş grubuna sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 8 katılımcı diğer cevabını vermiştir. Görüşme yapılan kadın öğrencilerden biri arkadaşlık kuramama sebebini sosyal ve kültürel kodlara vurgu yaparak açıklamış ve şunları ifade etmiştir:

“Benim hiç yabancı arkadaşım olmadı, şu anda da yok. Çok fazla arkadaş çevrem yok. 1000 kişilik okulda 10 kişiyi tanırım onlardan da bir kişi benim arkadaşımdır. Çok fazla sosyal değilim normal hayatımda da. Bir kız olarak da böyle olması gerekiyor diye düşünüyorum (Ö17-K, Derinlemesine mülakat).”

Yine, öğrencilerden biri hem okulda hem yaşadığı mahallede çok az arkadaşına sahip olduğunu şu sözleriyle dile getirmiştir:

“Mahallede henüz hiç kimseyi tanımıyoruz. Okulda da bizim gibi göçmen çok az. Okulda çok fazla arkadaşım yok, daha çok tek başımayım (Ö4-K, Derinlemesine mülakat).”

Yerli öğrencilerle yeterli iletişim kuramayan bazı mülteci öğrencilerin farklı ülkelerden gelen öğrencilerle yakınlaştıkları görülmektedir. Nitekim, iletişim sıkıntısı yaşadığını belirten bir öğrenci, kendisi gibi göçmen olan arkadaşlara sahip olduğunu şöyle belirtmiştir:

“Genelde göçmen arkadaşlarım var onlar da benim gibi Irak'tan göçmüş olanlar. Dil anlaşma problemi yaşadığım için Türkiye'den Türk arkadaşım çok yok. Bir tane var sınıfımda benimle daha çok konuşan (Ö11-E, Derinlemesine mülakat).”

“İranlı ve Afganistanlı tanıdığım bir kaç arkadaşım var, çok fazla samimi değiliz. Yerli halktan da çok fazla iletişim kurduğum arkadaşım yok (Ö22-K, Derinlemesine mülakat).”

Göçle birlikte hemşehri ve ulusötesi göçmen ağları devreye girebilmekte; göçmenler aynı mahallade yaşamayı ve aynı köken ülkeden gelen kişilerle arkadaşlık kurmayı tercih edebilmektedirler. Nitekim bu konuda bazı öğrenciler şunları anlatmışlardır:

“Daha çok göçmen arkadaşlarım var ama az da olsa Türk arkadaşlarım da var. Mahalle de benim gibi Afgan arkadaşım var. Daha çok onlarla vakit geçiriyorum (Ö16-E, Derinlemesine mülakat).”

“Mahallemde Iraklı göçmen arkadaşlarım var (Ö8-E, Derinlemesine mülakat).”

Öte yandan, mülteci çocukların sahip olduğu maddi durum, onların arkadaşlık ilişkilerini şekillendiren bir faktör olmaktadır. Nitekim, öğrencilerden biri de hem göçmen hem yerli arkadaşlara sahip olduğunu ancak ekonomik sıkıntılar yüzünden aktif bir arkadaşlık yürütemediğini şöyle ifade etmiştir:

“Iraklı arkadaşlarım var onlarla çıkıyorum. Zaten iki kere çıktım bir daha yok. Zaten bir yere gidecek param yok. Gezerler, para harcarlar bende yok (Ö20-K, Derinlemesine mülakat).”

Dil sorunu, toplumsal uyumu zorlaştırmakta ve sosyal dışlanmaya yol açabilmektedir. Bu durumun farkında olan kimi öğrencilerin, Türkçeyi daha iyi öğrenmek için Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bir strateji olarak değerlendirilebilecek bu durum hakkında öğrencilerden biri şunları anlatmıştır:

“Benim daha çok Türk arkadaşlarım var. Ben de öyle tercih ediyorum, bu da benim Türkçemin gelişmesine katkı sağlıyor (Ö13-E, Derinlemesine mülakat).”

Görüşülen bazı öğrenciler ise hem Türk hem göçmen arkadaşlara sahip olduklarını şöyle ifade etmişlerdir:

“Benim hem Türk hem göçmen arkadaşlarım var (Ö14-E, Derinlemesine mülakat).”

“Hem yerli hem de göçmen mülteci öğrencilerden arkadaşlarım var (Ö15-E, Derinlemesine mülakat).”

Araştırmanın nitel kısmında yer alan mülteci lise öğrencilerinin farklı arkadaşlıklar kurdukları; kimilerinin sadece yaşadığı mahallede kendisi gibi göçmen çocuklarla, kimilerinin ise sadece okuldaki çocuklarla arkadaşlıklar kurdukları görülmektedir. Kimi öğrencilerin de hem yerli hem göçmen çocuklarla arkadaşlık kurdukları gözlemlenmektedir.

Mülteciyim ama: Birlikte vakit geçirebilir miyiz?

Bu başlık altında, mülteci lise öğrencilerinin arkadaşlarıyla aktivitede bulunma, vakit geçirme, eğlenme ve oyun oynama sıklıklarına ilişkin görüşlerinin tablolarına, tablolara ait yorumlara ve nitel bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4. Arkadaşlarıyla aktivitede bulunma, vakit geçirme, eğlenme ve oyun oynama sıklıkları

Arkadaşlarıyla aktivitede bulunma, vakit geçirme, eğlenme ve oyun oynama sıklıkları	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Her zaman	34	12,1	12,2	12,2
Ara sıra	191	68,2	68,7	80,9
Hiçbir zaman	51	18,2	18,3	99,3
Total	278	99,3	100,0	

Tablo 4'te mülteci lise öğrencilerinin arkadaşlarıyla aktivitede bulunma, vakit geçirme, eğlenme ve oyun oynama sıklıklarına ilişkin görüşlerine yer verilmektedir. Buna göre, arkadaşlarıyla aktivitede bulunma ve vakit geçirme ile ilgili olarak, katılımcıların büyük çoğunluğu (191 öğrenci; %68,2) ara sıra, 51'i hiçbir zaman ve 34'ü her zaman cevabını vermiştir. Görüşme yapılan öğrencilerden bazıları ise kendisi gibi göçmen olan arkadaşlarıyla okul saatleri dışında geldiklerini şu sözleriyle belirtmişlerdir:

“Okulda arkadaşlarım var bazen onlarla okuldan sonra geziyoruz (Ö5-E, Derinlemesine mülakat).”

“İraklı göçmen arkadaşlarım var 5-6 kişiyiz. Onlarla geziyoruz (Ö8-E, Derinlemesine mülakat).”

“Afgan arkadaşım var. Daha çok onlarla vakit geçiriyorum (Ö16-E, Derinlemesine mülakat).”

“Çoğu arkadaşım İranlı. Türk arkadaşım da var. Hafta sonları geziyoruz (Ö21-E, Derinlemesine mülakat).”

Göçmenliğin dezavantajlarına ek olarak sosyal ve ekonomik eşitsizlikler de mülteci ve yerli öğrenciler arasındaki arkadaşlık ilişkilerini etkileyen önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eşitsizlikleri yeniden üreten bir kurum olan okul ve dışlanma durumu: Yerli ve mülteci öğrenci dikotomisi (mi?)

Bu başlık altında, mülteci lise öğrencilerinin okuldaki arkadaşları tarafından dışlanıp dışlanmadıklarına ilişkin görüşlerinin tablolarına, tablolara ait yorumlara ve nitel bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 5. Okuldaki arkadaşları tarafından dışlanıp dışlanmadıkları

Dışlanma durumuna ilişkin görüşü	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	37	13,2	13,3	13,3
Hayır	146	52,1	52,5	65,8
Fikrim yok	95	33,9	34,2	100,0
Total	278	99,3	100,0	

Tablo 5'te mülteci lise öğrencilerinin okuldaki arkadaşları tarafından dışlanıp dışlanmadıklarına ilişkin görüşlerine yer verilmektedir. Buna göre, katılımcıların yarısından fazlası (146 öğrenci; %52,1) okuldaki arkadaşları tarafından dışlanmadığını, 37'si dışlandığını ve 95'i ise fikri olmadığını belirtmiştir. Görüşülen öğrenciler ise okul arkadaşları tarafından dışlanıp dışlanmadıklarına ilişkin çeşitli görüşler ifade etmişlerdir. Dışlandıklarını söyleyen katılımcılar şunları dile getirmişlerdir:

“Dil bilmediğimiz zaman çok fazla dışlandım. Dil bilmediğim zaman da bu durum derslerime yansıdı haliyle. Toparlanmam gerektiğini düşünüp toparladım. Çok kısa sürede Türkçe'yi çözdüm, öğrendim. Bir senede normal Türk gibi Türkçeyi konuşmaya başladım. Sırf öğrenmek için çok fazla televizyon izledim. Çok fazla dışlandım başlarda dil bilmediğim için ve çok ağladım (Ö17-K, Derinlemesine mülakat).”

“Tabii ki düşünüyorum. Onların tavırlarından, davranışlarından belli oluyor. Konuşmalarından anlıyorum bunu. Yani ben bu durum için bir şey yapamam. Tek tek lütfen bana böyle davranmayın diyemem. Önemli olan insani değerler ve insan olmaktır. Benim yaşadığım durumları, zorlukları onlara ne kada anlatsam da anlamazlar (Ö22-K, Derinlemesine mülakat).”

Görüşülen bazı öğrenciler nicel boyutta ulaşılan bulguları destekler nitelikte böyle bir durum yaşamadıklarını, hatta okuldaki arkadaşlarının kendilerine bazı konularda yardımcı olduklarını şöyle ifade etmişlerdir:

“Hayır, ben hiç yaşamadım (Ö2-E, Derinlemesine mülakat).”

“Dışlanma, ötekileştirme, böyle bir duruma maruz kalmadım (Ö11-E, Derinlemesine mülakat).”

“Hayır hiç öyle bir durum yaşamadım (Ö13-E, Derinlemesine mülakat).”

“Maruz kalmadım. Anlayamadığım yerlerde bana yardımcı oluyorlar (Ö26-E, Derinlemesine mülakat).”

Okullar, yerli ve göçmen öğrencilerin aynı ortamı paylaştıkları ve bu ortamda gerçekleştirilen eğitsel faaliyetlere birlikte katıldıkları mekânlardır. Yapılan sohbetlerde öğrencilerin okullarda mekânsal dışlanma yaşamadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Adaman ve Keyder (akt. Kaypak, 2013: 7) göre mekânsal dışlanmayı, belli mekânlara erişimde ve bunlardan yararlanma noktasında sorunların bulunması, engel teşkil eden durumlarla karşılaşılması olarak tanımlamaktadır. Bunun yanında, yapılan birçok araştırmanın aksine bu çalışmada, hem nicel hem nitel boyutta yer alan mülteci öğrencilerin önemli bir bölümü okul arkadaşları tarafından dışlanmadığını ifade etmiştir. Dışlandığını dile getiren katılımcıların bazıları, özellikle ortaokulda sosyal dışlanma ile daha çok karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Sonuç

Bu çalışmada, Afganistan, Pakistan, Irak, İran ve Suriye gibi ülkelerden Türkiye'ye gelmiş ve Eskişehir'e yerleşmiş mülteci lise öğrencilerinin sosyal yaşam süreçleri irdelenmiştir. Bu bağlamda, mülteci öğrencilerin sosyal yaşam süreçleri bakımından farklı deneyimlere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, okulda çeşitlilik gösteren bir arkadaş grubuna sahip oldukları, yaşadıkları mahallelerde ise daha az arkadaşına sahip oldukları görülmektedir. Okul ortamında hem Türk hem farklı ülkelerden hem de kendi ülkelerinden arkadaşlara sahip oldukları, yaşadıkları mahallelerde ise daha çok kendi ülkelerinden çocuklarla arkadaşlıklar kurdukları belirlenmiştir. Bunun yanında, arkadaşlıkların kurulmasında göçmenlik, yoksulluk ve dışlanma gibi faktörlerin etkisi de söz konusu olabilmektedir.

Diğer yandan, göçmenlik ve yoksulluk durumu, ikamet edilen mahallelerde göçmen ve yerli çocuklar arasında inşa edilebilecek arkadaşlıkları olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Söz konusu durum zamanla Aytaç'ın (2016, s. 144) da belirttiği gibi mekânsal yarılma oluşturabilmekte ve bu durum, şehrin yaşamına entegre olamama, kentteki fırsatlardan yararlanamama gibi dezavantajların kalıcılık kazanmasına yol açabilmektedir. Yine, öğrencilerin, arkadaşlarıyla etkinlikte bulunma, onlarla zaman geçirme, oyun oynama ve eğlenme durumlarının düşük olduğu belirlenmiştir. Mülteci öğrencilerin gerek yerli gerekse diğer göçmen çocuklarla faaliyetlerde bulunma veya onlarla vakit geçirme, arkadaşlık ilişkilerinin ne düzeyde kurulduğunun da önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Mültecilerin arkadaşlarıyla aktivitede bulunma düzeyleri, uyum düzeylerini ve toplumsal kabul

görme durumlarını da pekiştirmektedir. Görüşme yapılan katılımcıların yerli ya da göçmen arkadaşlarıyla kaliteli ve zengin içerikli faaliyetlerde bulduklarını, vakit geçirdiklerini söylemek zordur. Bu durumun şüphesiz birçok nedeni vardır. Yabancılık hissi, misafirlik, ötekileştirilme, dil sorunu, ekonomik eşitsizlikler, geçmiş yaşantılar, aile yapısı, aile içi ilişkiler, kültürel farklılıklar vb. gibi faktörler, arkadaşlıkların kurulmasında ve yürütülmesinde etkili olmaktadır. Göçmenliğin yaratmış olduğu sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin yanında zaten var olan dezavantajlar, mülteci çocukların arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkileyici bir sonuç yaratmaktadır.

Yine, öğrencilerin önemli bir kısmının okulda dışlanmaya uğramadıklarını ifade ettikleri belirlenmiştir. Fakat, nicel kısımda yer alan öğrencilerden fikrim yok diyenlerin oranının da azımsanmayacak bir düzeyde olduğunu söylemek gerekir. Öte yandan, görüşülen ve dışlandığını söyleyen öğrencilerden bazılarının bu durumu özellikle dil bağlamında açıkladıkları; Türkçeyi öğrendikçe bu durumun da azaldığını belirttikleri tespit edilmiştir. Başlangıçta Türkçeyi iyi konuşmadıkları için dışlanma türü davranışlara maruz kaldıklarını dile getiren katılımcılar, lise öğrencilerinin göç ve mültecilik konusunda daha bilinçli olduklarını, bunun ise sosyal dışlanma türü davranışların önüne geçtiğini belirtmişlerdir. Örneklemde yer alan mülteci lise öğrencilerinin, dil ve dışlanma arasında bir korelasyon kurmaları ve Türkçeyi doğru ve güzel kullanabilmenin sosyal dışlanmayı azalttığını dile getirmeleri, araştırmada dikkat çeken bir nokta olmaktadır. Son olarak, farklı eğitim kademelerinde öğrenim gören mülteci öğrencilerin toplumsal hayat, sosyal uyum ve kültürleşme pratiklerini karşılaştırmalı şekilde ele alan çalışmaların yapılması, onların sosyal yaşam süreçlerinin anlaşılmasına katkı sunacaktır. Sahip olunan habitusu ve sermaye türlerini odağa alarak, mülteci lise öğrencilerinin toplumsal yaşamda sergiledikleri failliği irdeleyen çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Al-Baldawi, R. (2010). The impact of migration and acculturation processes on family relations. *World Cultural Psychiatry Research Review*, 70-85.
- Aydın-Çakır, A. ve Türkes-Kılıç, S. (2021). Bilimsel çalışmalarda karma yöntem nasıl kullanılır? *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42(1 / Özel sayı), 1-15.
- Aytaç, Ö. (2016). Kent, yoksulluk ve sosyal düzensizlik potansiyeli. *Mukaddime*, 7(1), 135-155
doi: 10.19059/mukaddime.50521
- Balta, E. E., (2018). Çocuk kitaplarında mülteciler ve kültürleşme stratejileri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2), 487-498.
- Biçer, S. (2023). *Mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumları: Sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, D. (2014). İkinci kuşak avrupalı türklere psikolojik entegrasyon ve uyum: Çift boyutlu kültürleşme temelinde karşılaştırmalı bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 16-31.

- Hasanovic, M., Šmigalovic, D. & Fazlovic, m. (2020). Migration and acculturation: What we can expect in the future. *Psychiatria Danubina*, 32(3), 386-395.
- International Organization for Migration (2011). Unaccompanied children on the move. *The work of the International Organization for Migration (IOM)*, <https://www.corteidh.or.cr/sitios/Observaciones/11/Anexo3.pdf> Erişim tarihi: 16.10.2023
- Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar. *Elementary Education Online*, 16(4): 1768-1776. doi: 10.17051/ilkonline.2017.342990
- Kaypak, Ş. (2013). Yoksulluğun değişen yüzü; kentsel yoksulluk ve sosyal dışlanma. *Sosyal Adalet İçin İnsan Hakları: Sosyal Haklar Konferansı Bildiriler Kitabı*, (Editörler: K. Akkoyunlu Ertan, Filiz Kartal ve Y. Şanlı Atay), Ankara: TODAİE, 261-282.
- Sezgin, A. A. ve Yolcu, T. (2016). Göç ile gelen uluslararası öğrencilerin sosyal uyum ve toplumsal kabul süreci. *Humanitas*, 4(7), 419-438.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2023, Ekim 10). *Geçici koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim tarihi: 09.10.2023
- Zafer, A. B. (2016). Göç çalışmaları için bir anahtar olarak “kültürleşme” kavramı. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(30), 75-92.

Vitae

Mehmet AKSOY

The researcher was born in Gaziantep in 1977. He graduated from Dumlupınar University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology. He completed his master's degree in the Sociology department of Anadolu University Social Sciences Institute in 2013 and his doctorate in 2022. In addition to writing book chapters, books (editor), articles and papers, he has participated in various scientific symposiums and seminars. He currently works as a philosophy group teacher at Eskişehir Cemal Mümtaz Social Sciences High School. He is married and has one child.

Vitae

Fuat GÜLLÜPİNAR

Prof. Dr. Fuat Güllüpinar received a PhD from the Department of Sociology of Middle East Technical University, Ankara, Turkey, in 2010. He worked as a Visiting Researcher at Max Planck Institute for Social Anthropology (Halle/Saale) in Germany between the years 2005-2006. In 2009-2010, the Department of Sociology of Princeton University also awarded him as a Visiting Student Research Collaborator to work at Center for Migration and Development. He is interested in sociology of migration, xenophobia, sociology of education and citizenship, sociology of generation and youth. He has conducted extensive empirical research on citizenship and inequality; immigration and integration; racism and new right movement in Germany; institutional discrimination, integration of Turkish youth to the education and the labor market in Germany. He has worked in many research teams carrying out in-depth interviews, qualitative evaluation, participant observations and focus groups. Also, his methodological experience includes "extended case method" within the scope of ethnography.

Japon Kentlerinde Kadınların Öncülük Ettiği Ortaklaşmacı Mekân ya da Uygulamalar¹

Meriç KIRMIZI²

Özet

Bu çalışma Japonya'nın büyük kentlerinde yaşayan yetişkin kadınların öncülük ettiği ortaklaşmacı mekân ya da uygulamaları konu edinmektedir. Japonya cinsiyet eşitliğine ilişkin uluslararası dizinlerde başka gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında geri sıralarda yer alan bir ülkedir. Bunda Japon toplumunun süregelen geleneksel yapısının etkisi olduğu kadar bu indekslerin genellikle toplumda söz sahibi olmaya yönelik güce ve buna olanak sağlayacak üst düzey yönetici ve siyasetçi gibi konumlara erişimle ilgili olması da etkilidir. Öte yandan, bu uluslararası ölçümler belirli bir karşılaştırma ölçününü elde etme adına Japon toplumunun kendi iç işleyişini ve kadınların toplumsal yaşamda etkin bir biçimde üstlendikleri rolleri büyük ölçüde göz ardı etmektedir. Bu çalışmanın amacı Japon toplumunun gerçekte çoğunlukla görünmezleşen kadın emeği üzerine kurulu olduğu ve toplumsal yaşam çarkının bu emek çerçevesinde döndüğü savını Japon kadınların gündelik yaşamda ön ayak oldukları ya da katkıda buldukları toplumsal girişim örneklerini inceleyerek desteklemektir. Bunun için, 2023 Mart ve Ağustos ayları arasında altı ay boyunca ülkenin özellikle Osaka ve Tokyo gibi büyük kentlerinin de yer aldığı Kinki ve Kantō bölgelerinde yaşayan ve çalışan en az on kadın girişimciyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılacaktır. Çalışmanın kavramsal çerçevesi için kent çalışmalarında sıklıkla kullanılan ortaklaşmacılık (kentsel müşterekler) ve feminist coğrafya alanında Leslie Kern'in ortaya attığı "feminist kent" kavramlarından yararlanılacaktır. Böylelikle kadınların oluşturduğu ortaklaşmacı ortamlar aracılığıyla günümüz ataerkil neoliberal kentlerine karşı daha eşitlikçi ve adil feminist kentler oluşturulmasına Japon kadınların kendi toplumları bağlamındaki katkılarının niteliğine ışık tutulacaktır. Bu çalışmayla günümüzün birçok önemli düşünürünün arayışında olduğu, giderek karmaşıklaşan kentsel toplumlardaki bir arada barışçıl yaşama olanakları ve koşullarına ilişkin ana sorunsala kent ve kadın çalışmalarını buluşturan bir bakış açısından katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Feminist kent, kentsel ortaklaşmacılık, Japon kadın girişimciler, cinsiyet eşitsizliği, gündelik yaşamda kadın emeği

¹ TÜBİTAK BİDEB 2219-2022 Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı'nca desteklenmiş bir araştırmaya dayanan bu çalışma bir ön makedir (working paper).

² Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, merickirmizi@gmail.com

Giriş

T.C. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Başkanlığı (TÜBİTAK) Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) 2219-Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı 2022 Yılı 1 Dönem burslusu olarak gerçekleştirilen bu çalışma, Japonya'nın Saitama kentindeki Saitama Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu sosyolojik araştırmanın amacı, Japonya'da özellikle ülkenin merkezinde yer alan ve büyük kentleri barındıran Kantō ve Kinki bölgelerinde yaşayan ve çalışan ya da gönüllü etkinliklerde bulunan her yaşta yetişkin kadının çalışmalarıyla ortaya koyduğu ortaklaşmacı uygulamalar ve gerçek ya da sanal kentsel alanlar ve oluşumların incelenmesidir.

Japonya'nın korumacı (paternalist) devlet anlayışı ülkedeki politik ekonomik düzeni bütünüyle neoliberal olarak tanımlamayı güçleştirmekte ve buna ilişkin bilimsel tartışmalara yol açmaktadır (DeVerteuil, Kiener, & Mizuuchi, 2022). Öte yandan, Japonya özel mülkiyet anlayışının ve özel sektörün güçlü olduğu kapitalist bir gelişmiş ülkedir. Bu çalışmada ülkedeki egemen politik ekonomik düzenin boşluklarından yararlanarak, düzen kaynaklı ve yapısal olan eşitsizlik, yoksulluk, vb. toplumsal sorunları aşağıdan yukarı ortaklaşmacı çabalarla bir dereceye kadar giderme ve seçenek yaratmada kadınların üstlendiği rolün anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu kadın girişimleri ağırlıklı olarak insanların ana gereksinimleri olan barınma, beslenme, eğitim, sağlık, toplumsal etkileşim ya da toplumsallaşma ve çeşitli kişisel ve toplumsal tutum, davranış ve durumlarla ilgili insanları ortak tartışma etkinlikleri üzerinden bilinçlendirmeye yönelik özelliktedir.

Araştırma kapsamında toplam yirmi kadınla görüştim. Ancak bu çalışma kapsamında bunlardan ilginç olabilecek birkaç tanesiyle ilgili bilgiler paylaşacağım.

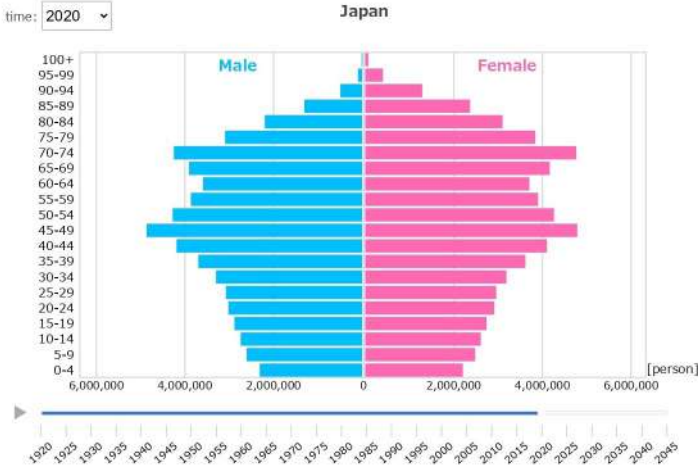
Bağlam

Günümüz Japonya'sının toplumsal bağlamı burada genel hatlarıyla ele alınacaktır. Ekonomiden başlamak gerekirse, 1990 başları Japon ekonomisi için önemli bir tarihsel kırılma noktası olmuştur, çünkü aşırı değerlenmiş taşınmaz ve hisse senedi fiyatlarındaki köpük 1991'de patlamıştır. Britannica'nın internet ansiklopedisindeki "Japon ekonomisi" maddesine göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayi üretimi, dışsatım ve iç pazarın genişlemesine dayalı, önemli bir büyüme ivmesi kazanan Japonya 1990'lardan sonra bugün hâlâ etkileri süren uzun bir durgunluk evresine girmiştir. 2000'lerden sonra ekonomik durum bir parça düzeldiyse de, küresel ekonomik krizlerin etkisi ve işgücüne katılacak genç nüfusun azlığı gibi etmenler büyüme oranlarını düşük tutmuştur (Masai, Hijino, & Latz, 2023). Buna karşılık, Japonya 2021'deki yaklaşık 39,000 dolarlık kişi başı gayrisafi yurtiçi hâsılasıyla yaşam düzeyi yüksek gelişmiş ekonomiler içerisinde yer almaktadır (The World Bank Group, 2023).

Genç Japon kadınların yetişkinliğe geçiş sürecini incelediği kitabının girişinde, Okano (2009) incelediği dönemin toplumsal bağlamını özetlemektedir. Buna göre, İkinci Dünya Savaşı ertesindeki hızlı ekonomik büyüme dönemi kapsamında sayılan 1980’li yılların belirleyici özellikleri, “süren ticaret fazlası, taşınmaz fiyatlarında gerçekçi olmayan bir artış, tam istihdam ve tüketimcilik”tir (Okano, 2009, s. 2). Ancak özellikle 1990 ortalarından başlayarak, Okano (2009) kadınların adım attığı çalışma piyasalarında esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşması ve Japon üreticilerin üretimlerini başka ülkelere taşımaları nedeniyle yaşanan iş olanaklarının azalması gibi değişimler yaşandığını belirtmektedir. Japon ekonomisindeki son 30-40 yıllık bu yapısal değişimler Harvey (1997) ve Sennett (2003) gibi toplumbilimcilerin erken dönem eserlerinde tanımladıkları Fordizm sonrası (post-Fordist) ekonomiye geçişin özellikleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir.

Bugün Japonya’nın toplumsal demografik yapısındaki en önemli değişim yaşanan nüfustur ve bu değişim bütün toplumsal yaşamı etkilemektedir. Buna göre, 2020 yılındaki nüfus sayımında 126.146.099 kişi olan Japonya nüfusunun önümüzdeki yıllarda azalması ve 2045 yılına gelindiğinde 106.421.185 kişi olması öngörülmektedir. Aşağıdaki nüfus piramidi (bkz. Şekil-1.) azalan çocuk ve genç nüfusunu ve artan orta yaş üstü nüfusu göstermektedir. 2022 Kasım’ında doğum ve ölüm sayıları arasındaki doğal değişim miktarı -70,048 kişidir (Statistics Dashboard, 2023).

Çağdaşlaşması 1868-1912 Meiji yenilemesine (restorasyon) dayanan Japon toplumunun yönetim biçimi parlamenter demokrasidir ve 1947 anayasasından başlayarak imparatorun gücü simgesel ve kültürel bir rolle sınırlandırılmıştır. Bu anayasa Japon halkına konuşma, seçme ve örgütlenme özgürlükleri gibi çeşitli haklar tanımıştır. Politik düzen başbakanlık ve bakanlar kurulu, seçkin bürokratlardan oluşan bir bürokrasi, meclis ve yargı organlarından oluşmaktadır; aynı zamanda ülkenin 47 eyaletindeki yerel yönetimler de seçimle işbaşına gelmektedir (Asia for Educators, 2023). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra barış yanlısı (pasifist) bir politika izleyen ve anayasasının dokuzuncu maddesiyle bu savaş karşıtı politikası güvence altına alınmış olan Japonya, 2022’de bir silahlı saldırı sonucunda öldürülen eski başbakanı Shinzo Abe’nin girişimleriyle savaş karşıtı bu maddeyi tartışmaya açmıştır. Ülkedeki bir başka güncel politik tartışma, 2023 Haziran’ında meclisten geçirilen ve birden çok kere sığınmacılık başvurusunda bulunan göçmenlerin sınır dışı edilebilmelerini sağlayan, yeni göçmenlik yasası düzenlemeleridir (Take, 2023).

Şekil-1. Japonya'nın 2020 yılı nüfus piramidi (Kaynak: Statistics Dashboard, 2021)

Meiji döneminden başlayarak kültürel anlamda da Batılılaşan Japonya, bu kapsamlı değişikliklere karşın, yeme içme, giyim, toplumsal törenler ve dil gibi konularda kendi kültürünü büyük ölçüde korumayı başarmış bir toplumdur. Kültürel çağdaşlaşmayla birlikte toplumun geçirdiği dönüşümü ve kadın-erkek Japonların bu toplumsal dönüşümlerden nasıl etkilendiklerini, Natsume Sōseki ve Yasunari Kawabata gibi ünlü Japon yazarlar öykü ve romanlarında işlemişlerdir. Din açısından, ağırlıklı olarak, Şinto ve Budist olan Japonlar, gündelik yaşamlarında dinsel etkilenişlerden özgür olarak hareket ederler ve bu konudaki bireysel özgürlükler ve laiklik anayasasının yirminci ve seksen dokuzuncu maddelerince güvence altına alınmıştır (Kimpara, 2010).

Genel olarak, bir ada ülkesi olmasının da etkisiyle, Japonlar içine kapalı bir toplum olmakla birlikte, günümüzde artan işgücü gereksinimi, turizm ve her türlü uluslararası işbirliği nedeniyle ülkenin yabancılar ve yabancı kültürlerle olan etkileşimi artmaktadır. Bu olumlu yönlere karşın, toplumsal yaşamda, özellikle büyük kentlerde yoğunlaşan genç nüfus arasında, bireyselleşmenin artması ve kentsel alanların artan özelleştirilmesi, insanların toplumsal altyapı olarak değerlendirilebilecek olan mahalle dernekleri gibi oluşumlar üzerinden ortaklaşa hareket etme ve dayanışma olanaklarını sınırlandırmaktadır. Japon kentlerinin geleneksel bir örgütlenmesi olan mahalle derneklerinin hem kendileri sayıca azalmakta hem de üye oranları düşmekte ve bu yüzden, sürdürülebilirlikleri tehlikeye girmektedir (The Asahi Shimbun, 2023).

Japon toplumunun eğitim düzeyi yüksektir ve ilk ve ortaokulu içeren dokuz yıllık zorunlu eğitim ve üstünü kapsar (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, t.y.). Örneğin, Japonya Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2018 sonuçlarında elde ettiği 504 ortalama puanıyla OECD ülkeleri ortalamasının (487 puan) üzerinde bir başarı göstermiştir (OECD, 2019, s. 56-57). Öte yandan, eğitim olanaklarına erişim bakımından son yıllarda öğrenciler arasında sınıf ayrımlarının oluştuğu bilgisi haberlere yansımaktadır (NHK, 2023). Ülkedeki çocuk yoksulluğu ve liseyi yarıda bırakan öğrencilerle ilgili birçok çalışma vardır (Aoto, 2009; Aoto & Saitama Youth Support Net, 2015). Kız öğrencilerin dünya genelinde erkek öğrencilerden daha başarılı olma eğilimine karşın, Japon eğitim düzeni lise ve üniversite giriş sınavlarında kızlara erkek öğrencilerden ayrı davranabilmektedir ve bu durum ve buna karşı geliştirilen önlemler haberlere konu olmaktadır (Masutani, 2021; Okubo, 2021). Bu türden haberler cinsiyet eşitsizliği sorununun kurumsallaşmış yapısını ve erken yaşlardan başlayarak, insanları etkilediğini göstermektedir.

Japon kentlerindeki kadın girişimlerine örnekler

Ele alacağım ilk örnek, kendi işini yapan bir kadın girişimci değil, kamu bünyesindeki bir deprem araştırma merkezinde araştırmacı olarak çalışan, otuzlarındaki doktoralı bir görüşmecidir. Bu araştırma merkezinde sosyoloji alanındaki doktorasını bitirdiğinden beri çalışmaktadır. Pandemiyle birlikte evden de çalışabildiği bu merkezde araştırmaya ek olarak, toplumun çeşitli kesimlerine (öğrenciler, mahalle dernekleri, kamu kuruluşları, engelli kişilere yönelik kuruluşlar, vb.) depreme hazırlık konulu eğitimler verme sorumluluğunu da üstlenmektedir. Aynı zamanda, Kinki bölgesindeki çeşitli üniversitelerin sosyoloji bölümlerinde yarı zamanlı öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Bu görüşmecinin iş ve iş dışı toplumsal etkinlikleriyle ilgili ilginç olan nokta, doktora çalışmasının konu seçiminden başlayarak, toplumun engelli üyelerini topluma katmayı amaç edinmiş olmasıdır. Bunun için, alışlagelmiş yöntemlerden ayrı olarak, yalnızca engelli kişilere yönelik toplumsal etkinlikler düzenlemek değil, engelli olan ve olmayan insanların aynı etkinlikte bir araya gelmelerini sağlamaya dayalı bir yaklaşım sergilemektedir. Toplumun ayrı yaşantı alanları olan değişik kesimlerinin karşılaşma olanaklarının hâlâ oldukça sınırlı olduğunu belirten bu görüşmeci, ancak bu türden olanakların arttırılması yoluyla toplumun ayrı varoluş biçimleri olan üyelerinin birbirlerinin varoluşlarını ayımsayıp, birlikte eşitlikçi bir biçimde var olmayı başarabileceklerini düşünmektedir. Böyle bir eşitlikçi ve dayanışmacı toplum özlemini şu sözlerle dile getirmiştir:

Engellilik ve refah üzerine araştırma yapıyorum, ama değişik kesimlerden insanların birbirlerinin değerlerini tanıyabildiği bir toplum görmek istiyorum. (...) Bence Japonya, göreceli olarak aynı konumdaki insanların aynı şirkette ya da kuruluştaki olduğu ve başka insanlarla ilişki kurma fırsatınızın pek olmadığı bir toplum. Japonya'da engellilik konusunda, bir bakalım, bütünüyle ayrı okullara giden engelli çocuklar ve engelsiz çocuklar var, vb. Yaşlılar,

yaşlılar ve gençlerin toplumda birbiriyle iletişim kurmak için çok fırsatı yok. Evet, bunun gibi. Bu yüzden, bunu değiştirmek istiyorum, daha doğrusu, evet, birçok değişik türde insan olduğunu göstermek, çünkü sizden ayrı bir konumda olan, başka insanların düşüncelerini ve değerlerini dinlemek için yeterince fırsat olduğunu düşünmüyorum.

Etkinlikleri Kinki ve Kantō bölgelerinin dışında kalan ikinci örnek, doğma büyüme Tokushima kentinden olup, burada tekstil ticareti yaparken, 2000'lerin ortasında kentin eski antrepoların yer aldığı nehir yanındaki bir bölgesinin yeniden canlandırılması amacıyla kâr amacı gütmeyen bir kuruluş oluşturmuş, yetmişlerindeki bir kadın görüşmecidir. Bugün artık etkinliklerini oğluyla birlikte yürüten görüşmeci yerlisi olduğu bu kente, yıllar içinde liman bölgesinin kentin başka bir noktasına taşınmasıyla kullanım dışı ve bakımsız kalmış antrepoların yenilenmesi için büyük paralar harcayarak, yeni bir mekân kazandırmıştır. Bunu ekonomik kazanç elde etme düşüncesinden daha çok, kendi kentine toplumsal bir katkıda bulunmak amacıyla yapan görüşmeci, antrepoları kiralayıp, iş yapmak için insanların sırada beklediği başarılı bir sonuç elde etmiştir.

Görüşme öncesinde kendisiyle birlikte büyük ölçüde yenilenmiş olan antrepo bölgesini gezme ve yapılanları görme fırsatımız oldu. Ağırlıkla giyim ve mobilya-dekorasyon mağazalarına ek olarak, birkaç işyeri, müzik, vb. kültürel amaçlı ortak kullanım alanı ve karavanlarıyla gezici yiyecek satıcılarının olduğu bölge, kentli ailelerin hafta sonunda alışveriş yapıp, çeşitli canlı etkinliklere katılarak, eğlenebilecekleri bir mekâna dönüşmüş görünüyor. Aynı zamanda, nehir kıyısında olduğu için, kenti turlayan teknelerle tekne gezintisi yapma olanağı da olan bu yerin görüşmeciye göre çevresi de kentsel dönüşüme uğramaktadır. Çeşitli zincir mağazalar ve büyük konut üreticilerinin yakın çevreye ilgi göstermesini, görüşmeci bölgenin araba park yeri sorunu, vb. açılardan pek olumlu görmese de, antrepo bölgesinin dönüşümün böyle daha genel bir kentsel dönüşümü tetiklediği bilgisini paylaşmıştır. Bu görüşmeci büyük bir başarıyla kentine keyifli bir alan kazandırmışsa da, mekânın ticari niteliği ve çevresine olası soylulaştırma etkisi gözden kaçırılmamalıdır.

Üçüncü ve son örnek olarak, Tokyo merkezli kendi araştırma ve danışmanlık şirketi olan, ellilerindeki bir görüşmeciye kısaca değineceğim. Daha öncesinde devlet memuru kökenli olan bu görüşmeci danışmanlık sektöründe başka şirketlerde çalıştıktan sonra kendi şirketini kurmuş olan, başarılı bir iş kadınıdır. Çalışma konusu gereği daha çok toplumun üst katmanlarında yer alıp, etkinlik gösteren, yani güçlü sayılabilecek kadınlardan oluşan bir toplumsal çevresi bulunmaktadır. Danışmanlık işinin yanında G20 Empower, Women 20 ve Women's EXPO gibi kadınları güçlendirmeyi, özellikle de ekonomi ve politika alanlarında daha çok söz sahibi yapmayı amaçlayan çeşitli uluslararası örgütlerde Japonya temsilciliği görevi yapmaktadır. Women's EXPO, 2025 yılında Japonya'nın Osaka kentinde düzenlenecek uluslararası fuar kapsamında, kadın yöneticilerin ön ayak olduğu bir oluşumdur. Yaşamını yitirmiş, başarılı bir Japon iş kadını anısına oluşturulmuş, Haruno Yoshida Anma Komitesi

temsilcisi de olan bu görüşmecinin Temmuz 2023'te çevrimiçi olarak düzenlediği, yıllık bir toplantı etkinliğinde Japonya'da üst düzey yöneticilik yapan, değişik uluslardan gelme kadın konuşmacıları dinleme fırsatım oldu. Katılımcılar Japonya'nın iş yaşamına ilişkin kişisel gözlem ve deneyimlerini paylaştılar ve özellikle cinsiyet eşitliğine yönelik değişimin nasıl olması gerektiğiyle ilgili düşüncelerini aktardılar. Değişim konusunda, Asya kökenli kadın yöneticilerin daha yumuşak ve olumlu bir duruş sergiledikleri, Batılılarinsa daha eleştirel ve sert değişimlerden yana bir yaklaşım benimsediğini gözlemledim. Son olarak, aynı görüşmeci topluma katkı anlamında yapmak istedikleriyle ilgili olarak sunuları şöylelemiştir:

(...) her şeyden önce Japonya'da bu alanda biraz daha cinsiyet eşitliği görmek istiyorum. Ayrıca, benim durumumda, cinsiyet eşitliğine toplumsal bir perspektiften bakmak yerine, cinsiyet eşitliğini bir iş zorunluluğu olarak düşünüyorum. Ben çocukken ve öğrenciyken, Japonya'nın ekonomik ivmesinin daha çok olduğunu düşünüyorum. Şu anda Japon şirketlerinin çok yarışmacı olmadığını düşünüyorum. Japon şirketlerinden insanlarla görüştüğümde bunu hissediyorum. Tartışmalar bu biçimde ilerlemiyor ve gelişmiyorsa, o zaman şirketin hiç yarışmacı olmadığını düşünüyorum. Yalnızca, Japonya için çalışmıyorum, ama Japonya'da doğdum ve büyüdüm, bu nedenle Japon şirketlerinin ve toplumunun biraz daha gelişmesini istiyorum. Çeşitliliğin bunu desteklemek için çok büyük bir güç olduğunu düşünüyorum. Sanırım bu gücü başka biçimlerde kullanmanın daha iyi olacağını düşünene kadar bunu bir süre daha yapacağım.

Sonuç

Burada paylaşılan örnekler, sayıca sınırlı olmakla birlikte, günümüz Japon toplumunda her yaşta, toplumsal sınıftan ve işkolundan kadının, erkekler karşısında yapısal anlamda işe her ne kadar daha geriden başlamak zorunda kalsalar da, içinde yaşadıkları toplumu daha iyi bir düzeye çekmek için büyük bir özveriyle çalıştıklarını göstermektedir. Ekonomik gelir elde ettikleri işleri ve buna ek olarak, ilgilendikleri gönüllülük etkinlikleri aracılığıyla, Japon toplumunun var olan eşitsizlik ve cinsiyet, engellilik, etnik köken, vb. konulardaki ayrımcılık gibi sorunlarını iyileştirmeye çalıştıklarını söylemek olanaklıdır. Japon kadınlar bu tür etkinlikleri sayesinde feminist kentler ve toplumsal ortaklaşma ya da dayanışma adına toplumsal yaşama önemli katkılar sunmaktadırlar.

Elbette, cinsiyet eşitsizliği, vb. yapısal sorunlar bir anda düzeltilebilecek konular değildir, ama Japon kadınların gündelik yaşam içerisindeki çoğunlukla görünmez emekleri, değişim için önemli ilerlemelere gebe olduğu gibi, aynı zamanda, toplumsal yaşamın sürdürülebilmesini de sağlamaktadır. Bu anlamda, toplumun her kesiminden gelen bu kadınların yoğun çabalarının yalnızca dayanışmayla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda, aşağıdan yukarıya doğru bir politika ve toplumsal düzen seçeneğinin de belirtilerini taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kaynaklar

- Aoto, Y. (2009). ドキュメント高校中退—いま、貧困がうまれる場所 [*Lise terklerin belgelenmesi: Yoksulluğun şimdi doğduğu yer.*] Chikuma Shinsho.
- Aoto, Y., & Saitama Youth Support Net (Der.) (2015). 若者の貧困・居場所・セカンドチャンス [*Yoksulluk, yerleştirmeler ve gençler için ikinci şanslar*]. TaroJiro-Sha Editus.
- Asia for Educators, Weatherhead East Asian Institute, Columbia University. (2023). Government and politics in modern Japan. http://afe.easia.columbia.edu/special/japan_1950_politics.htm
- DeVerteuil, G., Kiener, J., & Mizuuchi, T. (2022). The service hub as bypassed social infrastructure: Evidence from inner-city Osaka. *Urban Geography*, 43(5), 669-687. <https://doi.org/10.1080/02723638.2020.1826751>
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin durumu: Kültürel değişimin kökenleri* (S. Savran, Çev.). Metis Yayıncılık. (Özgün eserin yayımlanma tarihi 1990)
- Kimpara, K. (2010, Temmuz). *Religion and the secular state in Japan*. (Sözlü bildiri). The XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law, Washington, D.C.
- Masai, Y., Hijino, S., & Latz, G. (2023, 14 Mart). Economy of Japan. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/economy-of-Japan>
- Masutani, F. (2021, 22 Ekim). University of Tokyo to set up 100 billion yen fund, hike female ratio. *The Asahi Shimbun*. <https://www.asahi.com/ajw/articles/14456905>
- Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT). (t.y.). Overview: Principles guide Japan's educational system. <https://www.mext.go.jp/en/policy/education/overview/index.htm>
- NHK (2023, 10 Mayıs). 子ども1万人に調査 「大学まで無料にして」が40% (10.000 çocuk üzerinde yapılan anket: 'Üniversiteye kadar ücretsiz olsun' %40). *News Web Easy*. <https://www3.nhk.or.jp/news/easy/k10014057741000/k10014057741000.html>
- OECD. (2019). How did countries perform in PISA 2018? <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/28450521-en.pdf?expires=1684475615&id=id&accname=guest&checksum=2715787E5F59DC3436BE3DBAEBB2EB7F>
- Okano, K. H. (2009). *Young women in Japan: Transitions to Adulthood*. Routledge.
- Okubo, A. (2021, 26 Mayıs). Girls still need higher entrance exam scores than boys at 80% of Tokyo high schools. *The Mainichi*. <https://mainichi.jp/english/articles/20210526/p2a/00m/0na/017000c>
- Sennett, R. (2003). *Karakter aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri* (1. bs.) (B. Yıldırım, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Özgün eserin yayımlanma tarihi 1998)

- Statistics Dashboard, Statistics Bureau, Ministry of Internal Affairs and Communications. (2021). Population pyramid. <https://dashboard.e-stat.go.jp/en/pyramidGraph?screenCode=00570®ionCode=00000&pyramidAreaType=2>
- Statistics Dashboard, Statistics Bureau, Ministry of Internal Affairs and Communications. (2023). Live births/deaths. <https://dashboard.e-stat.go.jp/en/graph?screenCode=00020>
- Take, S. (2023, 9 Haziran). Japan passes immigration reform bill: 4 things to know. *Nikkei Asia*. <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Japan-immigration/Japan-passes-immigration-reform-bill-4-things-to-know>
- The Asahi Shimbun. (2023, 9 Nisan). Neighborhood associations in crisis over aging, other challenges. <https://www.asahi.com/ajw/articles/14881422>
- The World Bank Group. (2023). GDP per capita (current US\$) – Japan. https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=JP&most_recent_value_desc=true

Vitae

Meriç KIRMIZI

Meriç Kırmızı received her Ph.D. in Human Sciences from Osaka University in 2017. Since 2018, she has been working as an assistant professor of sociology at Ondokuz Mayıs University. She conducted postdoctoral research on urban sociology at the Fondation France-Japon (FFJ) de Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS) and the Graduate School of Humanities and Social Sciences, Saitama University.

Evlilik Göçü Ve Toplumsal Katılım: Türkiye Kökenli (Bayan) Evlilik Göçmenleri'nin Habitus Analizi

Serçin ŞAHİN¹

Özet

Bu çalışma doktora tezi kapsamında ki araştırma projesi olan, Türkiye'den Almanya'ya yapılan "Evlilik Göçü ve Toplumsal Katılım: Türkiye Kökenli (Bayan-) Evlilik Göçmenleri'nin Habitus Analizi" konusunu ele almaktadır. Amaç olarak araştırmanın merkezinde şu soru sorulmaktadır; "Evlilik Göçü yoluyla Almanya'ya gelmiş olan bayanların sosyal kökenleri (soziale Milieus), daha doğrusu habitusu ne yönden, göç ülkesi olan Almanya'da toplumsal katılımlarında müessirdir?" Almanya'daki göç araştırmalarında, entegrasyon, toplumsal katılım ve bunun gibi, başta evlilik göçü bağlamında ki bilimsel çalışmalarda ki yaklaşımlar, göçmenlerin geldikleri ülkede ki majör toplumuna, kültürel-sosyal davranış ve pratiklerinde ne derece benzerlik gösterdikleri ve geldikleri inanç ve kültürlerin, entegrasyon sürecinde bir etken olup olmadığını ihtiva etmektedir. Bu alan üzerine yapılan çalışma eğilimleri tek yönlü dimensiyonlar ekseninde, daha çok entegrasyon açığı, eğitim eksikliği, geri kalmış kültür veya sosyal eylemlerin (homojen) kültürün ürünü, gibi bulgulara indirgenerek, göç toplumuna uyum paradigmatlarıyla sınırlanmaktadır. Çok yönlü bireysel ve yapısal değişkenleri içeren göçmenlerin toplumsal katılımları, nitel araştırma olan bu çalışmada farklı boyutlardan ele alınarak, örneğin sahip oldukları sermaye donanımları (ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermayeler), Türkiye'den geldikleri kentsel ve kırsal yerleşim yerlerinin altyapı olanakları ve bunun gibi edindikleri habitusları tayin eden sosyal unsurlarla beraber, yaşadıkları göç ülkesinde uyum süreci üzerindeki belirleyici ön koşullar, göçmen perspektifleri açısından tavzih edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik göçü, habitus, sosyal sınıf (Milieu), toplumsal katılım (Partizipation)

¹ Lecturer PhD, Leibniz Universität Hannover Philosophische Fakultät Institut für Politische Soziologie, sercin.sahin@stud.uni-hannover.de

Habitus Analysis of Turkish Origin Marriage Migrants

Abstract

This study is part of a qualitative research project within a doctoral dissertation and deals with the topic of “Marriage Migration and Social Participation: A Habitus Analysis of Female Marriage Migrants of Turkish Origin”. The focus lies on answering the question: In which way does the social background (Milieu), more precisely habitus, of women who came to Germany through marriage migration influence their social participation in the country of immigration? The term habitus comes from Bourdieu’s habitus theory but is also considered as the habitus of social space, social capital, and social class (Milieu). Social participation represents the participation of migrants in the receiving country’s education system, labor market, social life, and cultural spheres. This concept examines the dynamics of integration. The results emphasize the primary impact of habitus regarding resilience and social inclusion but also draw attention to social class cohesion in marriage practices.

Keywords: Marriage migration, habitus, social class (Milieu), social participation

Giriş

Almanya’nın göç tarihi ile başlayan kontinuitet, 19. ve 20. yüzyıla dayanmakla beraber, aynı zamanda birinci dünya savaşı sonrasında, özellikle 1939 dan itibaren işçi talebinin artmasıyla da hız kazanmıştır. Bunun akabinde 1955 yılından sonra süregelen göç unsuru ile de karşı karşıya kalan Almanya, çok kültürlü toplum olarak da çeşitli uyum politikalarına gitme zorunluluğunun kaçınılmaz olduğunu benimsemeye başlamıştır (Bade: 1983). Burada süregelen göç olgusuyla beraber, göç kavramı da Alman toplumunda kendine özgü terminolojide biçimlenmiş olup, bu bağlamda göç ve göçmen bugün gelen ve yarın geri dönen yabancılardan ziyade, yaşam merkezlerinin coğrafik konumu itibariyle, sınır ötesi bir ülkeden diğer bir ülkeye uzun vadeli değiştirilmesi veya taşınması olarak tanımlanmaya başlamıştır (Treibel: 2008).

İstatistiksel verilere göre Almanya’da artan göç unsuruyla beraber, yaklaşık 22,3 milyon göçmen kökenli vatandaş yaşamaktadır (Statistisches Bundesamt für Migration und Flüchtlinge 2022/ İstatistik Kurumu, Göç ve Mülteciler). Almanya’daki göçün süregelmesinde etken olan bir diğer faktör de göç sınıflandırılmalarında; işçi göçü, eğitim göçü ve şuan ki mülteci akımının yanı sıra, özellikle 1973 yılından itibaren durdurulan işçi göçü talebinin ardından, gelişmekte olan ülkelerden Almanya’ya yapılan evlilik göçü olmuştur (Keim et al.: 2012; Aybek et al.: 2013; Büttner & Stichs: 2013). Dolayısıyla Türkiyeden talep edilen konuk işçi göçünün yanısıra, aile birleşimi yoluyla süregelen göç unsuru, aynı şekilde Almanya’da yaşayan Türk nüfusunun artmasında önemli ölçüde etken olmakla beraber, Türkiye’den verilen göçün akımında önemli bir rol oynamaktadır (Keim et al.: 2012; Canbulat: 2009). Almanya’da yaşayan göçmen yoğunluğunun yaklaşık 1,46 milyon gibi büyük bir oranını da aynı

zamanda Türkiye vatandaşı olan göçmenler oluşturmaktadır (Statistisches Bundesamt für Migration und Flüchtlinge 2022/ İstatistik Kurumu, Göç ve Mülteciler). Burada Almanya'ya yapılan evlilik göçü bağlamında, Türkiye diğer göçmen gruplarına kıyasla da en ön sırada bulunmakla beraber, cinsiyet bakımından da aynı şekilde Türkiye kökenli bayanlar, nüfus olarak önde gelen grubu temsil etmektedirler (Aybek et al.: 2013).

Göç olgusuyla beraber toplumsal yaşamında çok kültürlülüğü de içinde barındıran Alman toplumunda, gerek basın diskurslarında gerekse ampirik çalışmalarda, göçmenlerin sosyal ve kültürel entegrasyon sorunları, egemen toplum perspektifleri doğrultusunda ele alınmakta ve kontrovers bir şekilde irdelenmektedir. Bu çalışmalarda sıkça tartışılan, göçmenlerin geldikleri yeni topluma uyum/adaptasyon süreçlerinde engel teşkil eden nedenler olarak, Türkiye kökenli göçmenlerin ve çocuklarının eğitim sistemine yetersiz eğilimleri, egemen toplumla sosyal etkileşim eksikliği, dil yetersizliği, özellikle kendi kültürlerine dönük yaşam biçimleri gibi (Von C. Lauer et al.: 2010) ve bununla beraber Türkiye kökenli göçmenlerin eş seçimlerinde kendi kültürlerinden olan bireyleri tercih etmeleri (Sarrazin:2010) gibi argümanlar ekseninde, entegrasyonu engelleyen nedenlere vurgu yapılmaktadır.

Göçmenlerin entegrasyon sorunlarının, geldikleri topluma uyumda gönülsüz olmalarına ve egemen toplum değerlerini benimsememeleri gibi, çoğunluk toplumu tarafından kendilerine atfedilen nedenlerin üretilmesi ve bunun gibi bulgulara indirgenmesi, sağlıklı bir entegrasyon politikası oluşturmayı engellemektedir. Bu bağlamda göçmenler salt bir kültür ürünü olarak kabul edilmekle beraber, entegrasyon sürecinde geliştirdikleri stratejiler ve erişim mücadelelerinde sosyal kökenleri (Milieu) ve daha önce yaşadıkları ülkelerinde edindikleri habituel pratiklerinin, bunun gibi toplumsal katılımlarda önemli rolü olan sermaye (ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermayeler gibi) donanımı, göçmenlerin geldikleri yeni göç toplumunda ne derece toplumsal katılım gibi adaptasyon süreçlerinde etken olması, göz ardı edilmektedir.

Aynı şekilde göçmenlerin sahip oldukları yukarıda belirtilen farklı sermaye kaynaklarının, göç toplumunda yapısal unsurlar açısından ne ölçüde geçerlilik bulduğu da, uyum sürecinde önemli faktörlerden biri olarak, entegrasyon çalışmaları ve diskurslarında göz önüne alınması, önem arz etmektedir. Burada kullanılan toplumsal katılım kavramı olarak, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun sosyal ve kurumsal alanlarına, iştirak etme ve dahil edilme süreçlerinde ki entegrasyon derecesini (Häussermann & Kapphan: 2008) teşkil eden, iş pazarına katılımları, sosyal ilişkiler düzeyi, eğitim, meslek ve kültürel alanlara katılımları ve bunun gibi almanca dil seviyesi, kültürel entegrasyon, aynı zamanda subjektif entegrasyon hissi kastedilmektedir.

Habitus analizi içeren bu nitel çalışmada vurgulanan habitus teriminin anlam kavramı Pierre Bourdieu'nün sosyal öznelerin/aktörlerin, sosyal alandaki konumlarını belirleyen ön koşulların nasıl oluştuğunu, sosyolojik çözümleme de anlamak ve açıklamak için geliştirdiği, habitus konseptine dayanmaktadır (Bourdieu:1993a; 1993b; 1976; 1987; Bourdieu & Wacquant: 1996; Mörth & Fröhlich: 1994; Vester: 2010; Audem: 2017). Sosyal praksiyolojiyi üretme prensibi olarak işlev gören habitus, aynı zamanda içinde yaşadığı sosyal yapının da etkisini taşımakla beraber, kısaca bireylerin sosyal yaşam alanlarında edindikleri sosyal deneyimleri ve pratikleri doğrultusunda, içselleştirdikleri sosyal, kültürel, tercih ve alışkanlıklar birikimleri olan; algı, düşünce ve davranış şemalarını kapsamaktadır (a. mfl.).

Burada habitus, sosyal pratikleri biçimlendiren kökleşmiş kurallar şemasından ziyade, bireylerin içine girdikleri yeni toplum ve kültürlerde oryantasyon süreçlerinde, strateji geliştirmelerini mümkün kılan sosyal rehber topluluğu olarak da düşünülebilir. Bourdieu'ya göre sosyal yapıyı ve sosyal eşitsizliği anlamak için, önce sosyal bağlam içinde ki deneyimleri, habitusu, dolayısıyla sosyal özneyi anlamak gerekir. Bu çerçevede Bourdieu habitusu toplumsal sınıf ve bunun içinde biçimlendirilen cinsiyetin öznel anlayışı gibi, sosyal alanla ilişkilendirerek idrak ve izah etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Bourdieu „İnce Ayrımlar“ çalışmasında altını çizdiği bu formül ile; {(Habitus) (Kapital)}+Alan = Praksis (Bourdieu:1987, S.17), habitusun sermaye, alan, ve praksis ilişkisinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla göçmenlerin uyum ve toplumsal katılım süreçlerini anlamak için önce Habitus sermaye, alan ve praxis ilişkisini anlamak gerekmektedir.

Durum Çalışması

Türkiye kökenli eşlerin ve eş adaylarının evlilik pratikleri ve tutumları bağlamında mevcut olan bilimsel çalışmalar, nicel ve nitel çalışmalar olarak farklılaşmaktadır. Öncelikle nicel çalışmalar şu bulgulara dayanmaktadır:

- İstatistiksel verilerin, kurumlarına göre farklılık göstermesi ve aile birleşiminde kısıtlayıcı entegrasyon politikalarına gidilmesi (Aybek et al. 2013).
- Evlilik göçmenlerinin göç yaşının ortalama 25 yaş ve üzeri olmasından dolayı bu göçmen grupların iş pazarı için büyük bir potansiyel oluşturmalarına dikkat çekilmesi ve bu gruplar arasında entegrasyon motivasyonunun oldukça yüksek oluşu sonuçlarına varılması (Büttner & Sticks: 2013).

Nitel çalışmalara bakıldığında, Türkiye kökenli eşlerin ve es adaylarının evlilik pratikleri ağırlıklı olarak göz önünde bulundurulmakla birlikte, şu şekildeki farklılıklar perspektifleri açısından ele alınmaktadır:

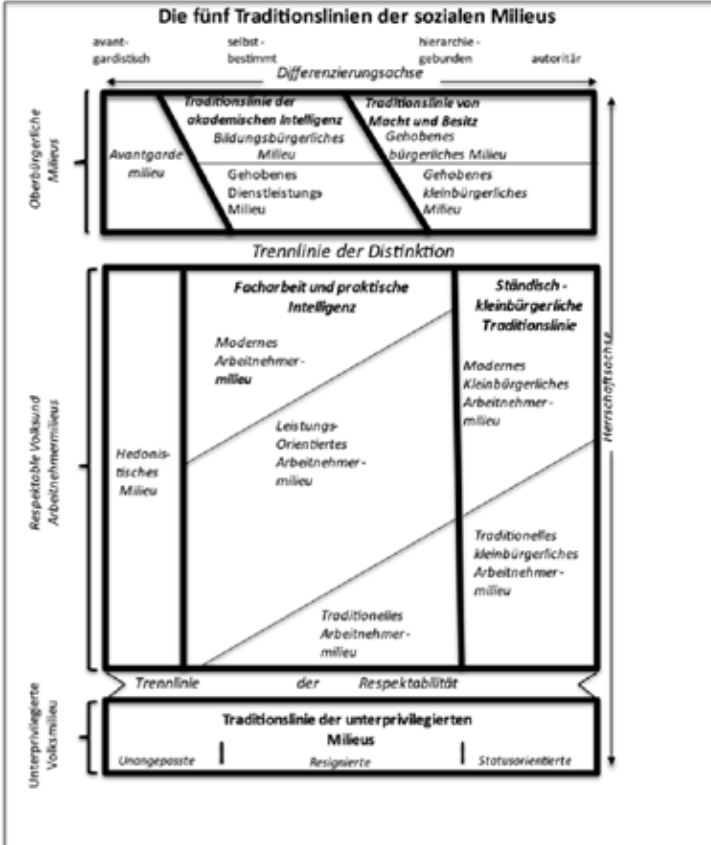
- Evlilik pratiklerinde endogam; kendi etnik kökenleri içerisinde yapılan tercihler (Nauk: 2001)
- Aile odaklı ve aile onayı ile yapılan evlilik seçimleri (a.y.)
- Fertil ve kohabitasyon durumu doğrultusunda farklılaşması (Naderi: 2009)

- Türkiye kökenli eşlerin aile içi pratiklerinde asimetrik ilişki düzeyi ve geleneksel rol dağılımının burada hakimiyeti gibi entegrasyon boyutları bu gibi paradigmlar altında değerlendirilmektedir (Steinbach: 2009)

Teorik Çerçeve

Bu çalışmanın teorik tabanı yukarıda da belirtildiği gibi Bourdieu'nun habitus konsepti ve milieu modeli ile oluşturulmuştur. Bourdieu'ya göre habitus sabit kültürel eğilimler ve tercihler sistemi olmakla birlikte, bireylerin algı, düşünce ve davranış tutumlarında da önemli ölçüde etkindir. Sosyal kılavuzlar topluluğu olarak nitelendirilen habitus aynı zamanda sosyal sınıfların kendi bünyesinde şekillenmekle beraber, sosyal praksis inşasında da işlevselliğini göstermektedir. Habitus pratiklerinin anlamının ve çözümlemenin sadece meslek ve eğitim diplomaları doğrultusunda yapılan sınıflandırma ile anlaşılmasının yetersizliğine dikkat çeken, Vester ve diğerlerinin (2015) sosyal alan ve habitus konsepti üzerine geliştirmiş oldukları milieu modeli'nde (Sosyal harita düzenlemesine bakınız), aktörlerin beğeni ve değer yargılarının aynı zamanda sınıf habitusu sonucuna bağlamaktadır. Milieu modelindeki diğer bir vurgu ise habitus'un sosyal sınıf doxaları ile relasyon içinde olmasına yapılmasıdır. Bu bağlamda soylu üst, orta ve prekarya sınıfının kendine özgü gelenek ve ayırım sınır çizgilerine sahip olması burada nitelendirilirken, örneğin ekonomik sermayenin yoğun olduğu sınıflarda özellikle otorite düzenine bağlılık ve bu değerlere itaat ve sadakat beklentisi burada belirgin olmakla beraber, emekçi ve başarı odaklı orta sınıfta ise, daha ziyade eşitlikçi değerleri hakim olmaktadır. Buna nazaran prekaryada ise daha çok anomi durumları riskine dikkat çekilmektedir.

Sosyal Harita 1

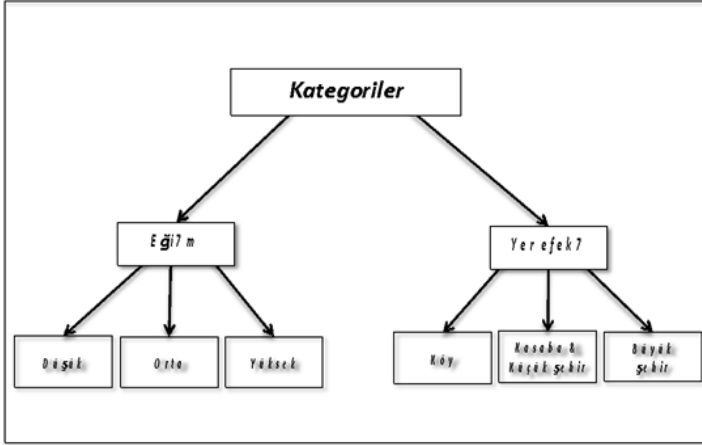
Kaynak: Vester & Gardemin: 2003 & 2012.

Yöntem ve Kullanılan Araştırma Teknikleri

Nitel araştırma olan bu ampirik çalışmada, örnekleme seçiminde öncelikle kartopu yöntemi kullanılmış olup, örnekleme şekilde sıralanan şu kategoriler doğrultusunda seçilmiştir.

Örnekleme Seçiminde Kullanılan Kategoriler Kategoriler 2

Düzenleme: Sercin Sahin (2023)

Örnekleme seçimini farklı şemalardan ele alabilmek için, bireylerin Türkiye’den geldikleri, kentsel ve kırsal yerlerin altyapı özellikleri, yani faaliyet alan olanakları dikkate alınarak, köy, küçük şehir ve büyük şehirlerden gelen kişiler; Türkiye’den daha önce edindikleri üç boyutlu kurumsal eğitim derecesine örneğin; düşük, orta ve yüksek eğitime göre seçilmişlerdir. Göçmen sayısının yoğun olması ve araştırma konumunun da aynı bölgede bulunması göz önüne alınarak, örnekleme Almanya’nın Aşağı Saksonya Eyaleti ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada metodoloji olarak, verilere ulaşmak için nitel araştırma yöntemi olan, konu ve hayat hikâyesi odaklı (Themenzentriertes Interview) söyleşi yöntemi kullanılmıştır (Geiling et al. 2011; Brake et al. 2013; Witzel 2000 &1982 & 1985). Burada örneğin yaşam alanlarını kapsayan, günlük ve aile içi pratikler, çocukluk, okul, meslek veya üniversite dönemi, sosyal ilişkiler gibi konular önceden rehber kılavuzlarında belirlenmiştir. Bunun yanısıra tamamlayıcı metod olarak, sosyal verilere ulaşmak için de, sosyal veri anketi kullanılmıştır (Geiling et al., 2011).

Nitel araştırmanın temeli olan anlama (Verstehen) kriteri, dil olgusunun da aynı zamanda önemini vurgulamaktadır. Dolayısıyla söyleşiler katılımcıların kendi ana dilleri olan türkçe dilinde gerçekleştirilmiş olup, almanca dilinde tercüme edilmiştir. Veriler habitushermeneutik (Brake et al. 2013) betimleme yöntemi ile yine iki dil de, betimleme analiz çalışma gruplarıyla, küçük basamaklı

segment analizleri şeklinde yorumlanmıştır. Burada farklı yorumlara imkân tanıyan bu yöntemde, yine habitus spesifik olan zıt kutuplu temel kategoriler de kullanılarak (a. mfl.), habitus sendromu olarak nitelendirilen sosyal tutumlar, değerlendirilmiştir.

Bulgular

Burada evlilik göçmenlerinin farklı yaşam alanlarında ki habitus pratikleri yukarıda söyleşi rehber kılavuzunda belirlenen konularda örneklediği gibi, günlük yaşam alanları, sosyal pratikleri, sosyal ilişkileri ve mesleki durumları betimleme analiz gruplarıyla Almanca ve Türkçe dilinde yorumlanarak, katılımcıların habitus pratikleri öncelikle irdelenmiş olup, farklı habitus kalıpları sonucuna varılmıştır. Katılımcıların örnekleme seçimindeki kategorilere göre karşılaştırılmalarında; geldikleri köy, küçük ve büyük şehir olarak yerleşim yerlerine ve eğitim durumlarına göre bakıldığında, sosyal pratiklerinin eğitim ve yerleşim yeri efektinden ziyade, Türkiye’de ve Almanya’da yaşadıkları aile yapısına göre benzerlik gösterdiği sonucuna varılmaktadır. Bu benzerlikler örneğin aile içinde ki sosyal pratiklere, çocuk yetiştirme stiline, aile içi rol dağılımına ve de Türkiye’de daha önce edinilen meslek ethosuna göre gözlemlendiği gibi, aynı zamanda bu sosyal dinamiklerin toplumsal katılım stratejilerinde etki efektini artırabildiğini ortaya çıkarmaktadır.

Elde edilen genel sonuçlar kapsamında katılımcıların Almanya’daki oryantasyon ve adaptasyon süreçlerinde, Türkiye’deki içselleştirdikleri sosyal değerler ve kültürel tercihleri doğrultusunda entegrasyon yaklaşımları gözlenmektedir. Burada entegrasyon diskurslarında olduğu gibi, eğitim ve dil olgusunun göçmenlerin uyum süreçlerinde önemine vurgu yapıldığı gibi, genel sonuçlar doğrultusunda yüksek eğitimin ve yüksek sermayelerin entegrasyon üzerinde salt bir etkisi olmadığı gözlenmektedir.

Aynı şekilde genel sonuçlar kapsamında değerlendirildiğinde, katılımcıların toplumsal katılım süreçlerinde geliştirdikleri erişim stratejilerinde habitus’un dirençlilik etkisinin kentsel-kırsal yerleşime göre otonom olması sonucuna varılmaktadır. Diğer taraftan eğitim efektine bakıldığında, burada da eğitim efektinin yani kültürel sermayenin habitus’ a göre aynı şekilde ikincil etkisinin olması tespit edilmektedir.

Bireysel faktörlerin habitus efektinde olduğu gibi, göçmenlerin geldikleri, içinde buldukları göç toplumunda ki yeni sosyal çevre ve yerleşim yerlerinin faaliyet alan ve olanaklarının, toplumsal katılıma teşvik eden etkenler açısından, elde edilen sonuçlar doğrultusunda, aynı şekilde önem teşkil etmesidir. Toplumsal katılım sürecinde habitus’un birincil etkisinin yanı sıra, diğer bir etken olarak da göçmenlerin meslek ve diplomalarına geldikleri göç toplumunda denklik değerinin verilmemesinin, entegrasyon sürecinde, yapılan genel değerlendirme sonuçlarında, aynı şekilde engel teşkil ettiğinin altının çizilmesi gerektiğidir.

Yapısal faktörler açısından, örneğin katılımcıların meslek ve akademik diplomalarının geldikleri toplumda ki denklik durumu, göçmenlerin toplumsal katılımında, sermayelerini çoğaltmak için vermiş oldukları erişim mücadelelerinde, bu sermayeleri zenginleştirebileceği gibi, özellikle örneklemede içe dönük strateji geliştirmede teşvik edilmemiş habitus tiplerinde olduğu gibi, habitus sınırlarını aşma mücadelesi ve stratejileri geliştirilemediği takdirde, bu sermayelerin fakirleştirilmeye ve dolayısıyla habitus'un gerilemesine neden olacağı unsuru da entegrasyon politikaları açısından tartışılmalıdır. Son olarak habitus tutumları sosyal tipolojik bakımdan değerlendirildiğinde, yapılan analiz sonuçlarında temel de üç farklı uyum habitus kalıpları tespit edilmiştir. Burada başlıca habitüel tutumlar geleneğe bağlı konvansiyonel, müşterek sosyal ilişkiler odaklı ve toplumsal süreçlere yönelik olmak üzere farklılaşmaktadır. Yine bu typus ayrımında da eğitim statüsünün ve coğrafik konumun habitusun sabitliği karşısında sekonder olduğunu, aynı şekilde tipolojik ayırmda da göstermiş olmaktadır.

Kaynaklar

- Audehm, Katrin (2017): Habitus. In: Anja Kraus; Jürgen Budde; Maud Hietzge; Christoph Wulf (Hrsg.): Handbuch Schweigendes Wissen. Beltz Juventa Verlag, Weinheim Basel.
- Aybek, Can M.; Babka v. Gostomski, Christian; Rühl, Stefan; Straßburger, Gaby (2013): Heiratsmigration und Ehegattenzug aus der Türkei nach Deutschland: Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung
- Bade, J. Klaus (1983): Vom Auswanderungsland zum Einwanderungsland? Colloquium Verlag, Berlin
- Bourdieu, Pierre (1976): Entwurf einer Theorie der Praxis. Auf der ethnologischen Grundlage der kabyliischen Gesellschaft. Suhrkamp, Frankfurt am Main
- Bourdieu, Pierre (1987): Sozialer Sinn. Kritik der theoretischen Vernunft. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main. Übersetz von Günter Seib
- Bourdieu, Pierre (1987): Die feinen Unterschiede. Kritik der gesellschaftlichen Urteilskraft. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main. 25. Auflage 2016
- Bourdieu, Pierre (1993a): Sozialer Sinn: Kritik der theoretischen Vernunft. Übers. von Günter Seib. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main. 9. Auflage 2015
- Bourdieu, Pierre (1993b): Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital In: Reinhard Kreckel (Hrsg.): Soziale Ungleichheiten. (Soziale Welt Sonderband 2), Göttingen
- Bourdieu, Pierre & Wacquant; Loïc J. D. (1996): Reflexive Anthropologie. Übersetzt von Hella Beister. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main
- Büttner, Tobias; Stichs, Anja (2013): Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. Die Integration von zugewanderten Ehegattinnen und Ehegatten in Deutschland. BAMF-Heiratsmigrationsstudie 2013

- Brake, Anna; Bremer, Helmut; Lange-Vester, Andrea (2013): Empirisch arbeiten mit Bourdieu. Theoretische und methodische Überlegungen, Konzeptionen und Erfahrungen. Beltz-Juventa Verlag, Weinheim und Basel
- Canbulat, Mehmet (2009): Migration in Deutschland - eine Reise ins Ungewisse. Eine Reflexion aus türkischer Perspektive. In: Jugend-Migration-Sozialisation-Bildung. Festschrift zum 65. Geburtstag von Hartmut M. Griese. Lit Verlag, Berlin 2009
- Geiling, Heiko; Gardemin, Daniel; Meise, Stephan; König, Andrea (2011): Migration-Teilhabemilieu. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden
- Häussermann, Hartmut & Kapphan, Andreas (2008): Integrationspolitik der Städte – ein Paradigmenwechsel. In: Migrationsreport 2008- Fakten- Analysen –Perspektiven
- Keim, Inken; Ceylan, Necmiye; Ocak, Sibel; Sirin, Emran (2012): Heirat und Migration aus der Türkei. Biographische Erzählungen junger Frauen. Narr Francke Attempto Verlag GmbH+Co. KG, Tübingen
- Nauck, Bernhard (2001): Generationenbeziehungen und Heiratsregimes-theoretische Überlegungen zur Struktur von Heiratsmärkten und Partnerwahlprozessen am Beispiele der Türkei und Deutschland. In: Klein, Thomas (Hrsg.): Partnerwahl und Heiratsmuster. Strukturelle Voraussetzungen der Liebe. Springer Fachmedien-Wiesbaden GmbH
- Naderi, Robert (2008): Ehen und nichteheliche Lebensgemeinschaften im Lebensverlauf von Deutschen und türkischen Staatsbürgern in Deutschland. In: Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 33(2008)3-4-433-448
- Mörth, Ingo & Fröhlich, Gerhard (1994): Das Symbolische Kapital der Lebensstile. Zur Kulturosoziologie der Moderne nach Pierre Bourdieu. Campus Verlag, Frankfurt/ New York
- Sarrazin, Thilo (2010): Deutschland schafft sich ab. Wie wir unser Land aufs Spiel setzen. Deutsche Verlags-Anstalt, München
- Statistisches Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: (2022) [ps://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/Migrationsatlas/migrationsatlas-12.pdf?__blob=publicationFile&v=3](https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/Migrationsatlas/migrationsatlas-12.pdf?__blob=publicationFile&v=3)
- Steinbach, Anja (2009): Die häusliche Aufgabenteilung bei Paaren mit türkischem Migrationshintergrund und einheimischen deutschen Paaren im Vergleich. In: Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft 34 (2009) 1-2:79-104-DOI 10.1007/s12523-010-0034-1
- Treibel, Anette (2008) Migration, In: Bauer, Nina; Korte, Hermann; Löw, Martina und Schröder, Markus (Hg.): Handbuch der Soziologie. VS Verlag, Wiesbaden
- Vester, Michael; von Oertzen, Peter, Geiling, Heiko; Hermann, Thomas; Müller, Dagmar (Auflage 2015): Soziale Milieus im gesellschaftlichen Strukturwandel. Suhrkamp Verlag, Frankfurt

- Von C. Lauer; D. Siems; D. Ehentraut (2010): Türken sind die Sorgenkinder der Integration-Migrantenstudie (veröffentlicht in Welt-n24) Letzter Zugriff am 08.07.17: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article7222075/Tuerken-sind-die-Sorgenkinder-der-Integration.html>
- Witzel, Andreas (1982): Verfahren der qualitativen Sozialforschung. Ein Überblick und Alternativen. Verlag Campus, Frankfurt/ Main; New York
- Witzel, Andreas (1985): Das problemzentrierte Interview. In: Jüttermann, Gerd: Qualitative Forschung in der Psychologie. Grundfragen, Verfahrensweisen, Anwendungsfelder. Verlag Beltz, Weinheim und Basel
- Witzel, Andreas (2000): Das problemzentrierte Interview: FQS <http://www.qualitative-research.net/fqs/>

OCTOBER, 26-28TH, 2023 ANKARA, TÜRKİYE
busoc.baskent.edu.tr

Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Adalet Perspektifinden Demografik Yaşlanma

Cansu Taşcı¹

Özet

Dünya nüfusu hızla yaşlanmakta, tüm dünya demografik yaşlanma gerçeğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bununla birlikte yaşlı bireyler küresel kaynaklardan diğer nüfus gruplarıyla eşit derecede faydalanamamakta; eşitsizliklere ve hak ihlallerine karşı savunmasız kalmaktadır. Oysa küresel ve ulusal düzeyde yaşlı bireylere yönelik eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen kapsayıcı politika ve uygulamaların geliştirilmesi sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmanın konusunu sürdürülebilir kalkınma perspektifinden yaşlılıkta küresel ve yerel eşitsizlikler oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı doküman analizi ve mevcut istatistiklerin incelenmesi yoluyla sürdürülebilir kalkınma göstergeleri üzerinden yaşlı eşitsizliğini analiz etmek ve yaşlı eşitsizliğinin giderilmesi adına öneriler sunmaktır. Bu kapsamda üç temel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi(SKH) üzerinden küresel ve yerel düzeyde yaşlıların mevcut durumu ele alınmıştır Analiz sonucunda ele alınan sürdürülebilir kalkınma hedeflerine henüz ulaşılmadığı; yaşlı bireylerin temel insan haklarının ihlal edildiği; yaşlı eşitsizliğinin yüksek oranlarda devam ettiği görülmüştür. Yaşlı eşitsizliğinin ve hak ihlallerinin giderilmesi için yaşlılara yönelik geliştirilecek etik düşünüşe bağlı bir sosyal adalet yaklaşımının iyi bir kamu politikası açısından kritik önemde olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle toplumdaki tüm yaşlıları kapsayan yeni bir sosyal adalet anlayışına ve bu anlayış temelinde ülke içinde ve ülkeler arasında eşitsizlikleri hedef alan küresel ve toplumsal eylemlere ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Demografik yaşlanma, eşitsizlikler, yaşlı, sürdürülebilir kalkınma

Giriş

Demografik veriler yaşlı nüfusun tüm dünyada artmakta olduğuna işaret etmektedir. İnsan ömrünün uzaması, teknoloji ve sağlık alanında ilerlemeler, doğum oranlarının azalması gibi gelişmeler tüm dünyayı demografik yaşlanma olgusuyla karşı karşıya bırakmaktadır. 1980 yılında dünya genelinde 258 milyon 65 yaş üstü kişi varken bu sayı 40 yıl gibi kısa bir sürede 3 katına çıkarak 771 milyona ulaşmıştır (United Nations, 2022:7). Bu oran dünya nüfusunun %10'una tekabül etmekte olup, bu oranın 2030'da yaklaşık %12'ye; 2050'de ise %22'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir (UN, 2022). Küresel ölçekteki artışa benzer biçimde Türkiye'deki yaşlı nüfus oranları da çok kısa sürede çok hızlı biçimde artış göstermiştir. 2017 yılında yaklaşık olarak 6.9 milyon olan yaşlı kişi sayısı son beş yılda %22,6 artarak 8.4 milyona yükselmiştir (TUİK,2022). 2022 yılında %9,9'a karşılık gelen bu oranın 2040 yılında %16,3'e, 2060 yılında ise %22,6'ye yükseleceği öngörülmektedir (TUİK, 2022).

¹ Araştırma Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, cansuutsc@gmail.com

Artan yaşlı sayısına rağmen pek çok hükümet hala küresel kaynaklardan diğer nüfus gruplarıyla eşit derecede faydalanabilme hakkına sahip olan yaşlı bireylerin temel ihtiyaç ve haklarını dikkate almamaktadır (Tang & Lee, 2006: 1144). Bu durum yaşlı bireyleri eşitsizliklere ve hak ihallerine karşı savunmasız bırakmaktadır. Oysa yaşlı insanların yaşam kalitesindeki eşitsizliklerin azaltılması büyük ölçüde sosyal kontrol dahilinde olup yaşlı bireylere yönelik adaletin tesisi tüm ülkelerde mümkündür (Venkatapuram, vd., 2017). Öte yandan demografik yaşlanma olgusunun dünya üzerindeki tüm ülkelerin sağlık ve sosyal sistemlerini büyük zorluklarla karşı karşıya bıraktığı da bir gerçektir (WHO, 2022). Bu gerçeklik ülkenin gelişimi ve sistemin sürdürülebilirliği adına yaşlıları bir “risk” ya da “tehlike” olarak etiketleyen bir yaklaşımı da beraberinde getirmektedir. Bu durum bir sosyal adalet meselesini de yeniden gündeme getirmektedir. Hükümetler ve vatandaşlar tarafından ülke ve kalkınma için bir yük olarak algılanan “yaşlılara” yönelik ülke içindeki sosyal adaletin nasıl sağlanacağı meselesi tartışmalıdır.

Küresel ve ulusal düzeyde yaşlı bireylerin maruz kaldıkları eşitsizliklerin ortadan kaldırılması sürdürülebilir kalkınma açısından da önem arz etmektedir. Sosyal kapsayıcılık ilkesi, ekonomik kalkınma ve çevresel sürdürülebilirlikle birlikte tüm ülkelerin ulaşmak için çalıştığı sürdürülebilir kalkınmanın üç temel ilkesinden birini teşkil ettiğinden toplumdaki tüm yaşlıları kapsayıcı yönde geliştirilen plan ve politikalar sürdürülebilir bir kalkınmanın da gerekliliklerindedir (Sachs, 2019). Diğer taraftan sürdürülebilir kalkınma hedefleri etik pozisyona bağlı olduğundan yaşlılara yönelik geliştirilecek etik düşünüşe bağlı bir sosyal adalet yaklaşımı da iyi bir kamu politikası açısından kritik önemde olacaktır (Sachs, 2019). Bu çalışmanın konusunu sürdürülebilir kalkınma perspektifinden yaşlılıkta küresel ve yerel eşitsizlikler ve sosyal adalet oluşturmaktadır. Bu bağlamda önce yaşlılığın sürdürülebilir kalkınmadaki yerine değinilecek ardından sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında mevcut göstergeler üzerinden yaşlanmaya ilişkin temel problemlerin bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Sonrasında yaşlılıkla ilişkili mevcut yasal düzenleme ve uygulamalar hakkında bilgi verilecek ve sosyal adaletin sağlanabilirliği hakkında mevcut sosyal tartışmaların bir değerlendirilmesi sunulacaktır.

Demografik Yaşlanmanın Sürdürülebilir Kalkınmadaki Yeri ve Mevcut Durum

Sürdürülebilir Kalkınma eşitlik ve kapsayıcılığın teşvik edilmesine öncelik verir (UN, 2018). 2000 yılının Eylül ayında 160’tan fazla ülke tarafından kabul edilen “Binyıl Bildirgesi” kapsamında 8 özel kalkınma hedefi benimsenmiş (Sachs, 2019) zaman içerisinde yeni hedeflerin eklenmesiyle hedeflerin sayısı 17’ye yükselmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri olarak bilinen bu hedefler en temelde büyük bir ahlaki soruna, en savunmasız kişilerin yaşam koşullarını iyileştirmeye hizmet etmek üzere geliştirilmiştir (Sachs, 2019). Yaşlı nüfusun dünya üzerindeki en savunmasız ve dezavantajlı gruplardan birisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda sürdürülebilir bir kalkınma için yaşlı kişilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi elzem görünmektedir. Öte yandan dünya nüfusu

hızla yaşlanmaktadır ve dünya üzerindeki yaşlı sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda geleceğin demografik olarak yaşlanan dünyası için hazırlıkların derhal yapılması ve yaşlı nüfus için daha yaşanabilir bir dünyanın acilen tesis edilmesi gerekmektedir. Keza dünyadaki pek çok ülke yaşlı hatta çok yaşlı konumdadır.

BM'ye göre yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde %8 ile %10 arasında olan ülkeler yaşlı, yüzde 10'un üzerinde olan ülkeler ise çok yaşlı olarak nitelendirilmektedir (Özütürker, 2021: 3046). TÜİK(2022) verilerinin ortaya koyduğu üzere 27 AB ülkesinden 19'unda yaşlı nüfus %20'nin üzerinde olmakla birlikte geriye kalan 8'inde %14'ü aşmış durumdadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri bağlamında küresel ve yerel düzeyde yaşlı bireylere yönelik eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen kapsayıcı politika ve uygulamaların geliştirilmesi şarttır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve nüfusun yaşlanmasının önemleri giderek artan iki eşdeğer konu olarak ülkelerin gündeminde bir arada yer alması gereken konular olduğu açıktır (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Oysa Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri üzerinden küresel ve yerel düzeyde yaşlıların mevcut durumu değerlendirildiğinde söz konusu hedeflere henüz ulaşılmadığı ve yaşlıların yüz yüze kaldığı mevcut eşitsizliklerin katlanarak devam ettiği görülecektir.

Bu bölümde üç temel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) üzerinden yaşlıların durumu ele alınmaktadır. Bu hedefler herkes için yoksulluğun tüm biçimlerini sona erdirmeyi amaç edinen SKH 1, sağlıklı ve kaliteli yaşamı her yaşta güvence altına almayı hedefleyen SKH 3 ve ülkeler içinde ve ülkeler arasındaki eşitsizliği azaltmayı hedefleyen SKH 10'dur. Söz konusu hedefler içinde cinsiyet eşitliğini sağlamayı ve tüm kadınlar ve kız çocuklarını güçlendirmeyi amaç edinen SKH 5'e dair çıkarımlar ve analizlere de yer verilmiştir.

SKH 1: Yoksulluğun tüm biçimlerini her yerde sona erdirmek

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında 2030 yılına kadar yoksulluğun tüm biçimlerinin her yerde sona erdirilmesi hedeflenmektedir. Alt hedefleri arasında yoksulluk içindeki her yaşta erkek, kadın ve çocuk oranlarını en aza indirmeyi; uygun sosyal koruma sistemleri, önlemler ve asgari güvenceleri uygulamaya koyarak yoksul ve kırılgan kesimin kapsanmasını; başta yoksul ve kırılgan olmak üzere tüm erkek ve kadınların ekonomik kaynaklara ve mali hizmetlere erişimde eşit haklara sahip olmalarını sağlamayı içeren bu hedefin yaşlı nüfus özelinde başarılı olamadığı görülmektedir (TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021).

Yaşlı nüfus dünya üzerindeki en yoksul nüfus grubunu temsil etmektedir. OECD 2021 verilerine göre yaş gruplarına göre yoksulluk oranları incelendiğinde yaşlı yoksulluğu 37 ülkeden 18'inde ilk sırada yer alan yoksulluk türü olmakla birlikte bu ülkelerin 3'te 2'sinde yaşlı yoksulluk oranı toplam yoksulluk oranının üstünde seyretmektedir (OECD, 2021). Bu durum toplumun kaynaklarının yaşlı ve genç

nesiller arasında adaletsiz dağıtımına işaret etmekte; nesiller arası eşitsizlik tartışmalarını gündeme getirmektedir. Mevcut veriler dünyadaki 65 yaş üstü bireylerin %14,1'inin ulusal ortalama eşdeğer hane halkı harcanabilir gelirinin yarısının altında bir gelire sahip olduğuna ve görelî gelir yoksulluğu içinde yaşadığına işaret etmektedir. Bununla birlikte yaşlı bireylerin görelî yoksulluk sınırıyla olan gelir farkları ortalama %23,8 iken nüfusun geri kalanı için bu oran %11,6'dır (OECD, 2021). Yaşlı yoksulluğu zamanımızın en önemli problemlerinden biri olsa da sosyal, ekonomik, etik tartışmalarda hala önemli bir endişe kaynağı olmadığı görülmektedir (HelpAge International,2000,2003'den akt. Tang&Lee, 2006: 1136).

Yaşlı yoksulluğu açısından ülkeler arasında da büyük farklar mevcuttur. Bu bağlamda görülmektedir ki yaşlı yoksulluğu açısından SKH 10'un hedeflediği gibi ülkeler arası eşitsizlikler hala giderilmiş değildir. 65 yaş üstü kişilerde görelî yoksulluk oranları Kore'de %40'in, Estonya ve Letonya'da %30'un, Avustralya, Litvanya, Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri'nde %20'nin üzerinde iken Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, İzlanda, Hollanda, Norveç ve Slovak Cumhuriyeti %5'in altındadır (OECD,2021). Türkiye'deki yaşlı yoksulluk oranının ise 2021 yılı için %11,4 olarak tespit edildiği bilinmektedir (TÜİK, 2022). Ülkeler arasındaki yaşlı yoksulluk oranları bakımından bu keskin eşitsizliğin en önemli nedeni olarak emeklilik sistemleri arasındaki farklılık gösterilmektedir. Neoliberal politikaların yükselişi ile birlikte devletin refah sağlayıcı sorumlu rolünden geri çekilişle emeklilik sistemlerinin cömertliğini azaltan emeklilik reformları gerçekleşmiştir (OECD,2021).

Yoksulluk oranlarında nesiller arası ve ülkeler arası eşitsizliğin yanı sıra bir nesil içi eşitsizliğin de sözü konusu olduğu söylenebilir. Yaşlı bireyler arasında yaş grupları ve cinsiyetler açısından da yoksulluk oranlarının eşit olmadığı görülmektedir. Bu durum da yine hem ülke içerisinde eşitsizliklerin giderilmesini hedefleyen SKH 10'un hem de cinsiyet eşitliğini sağlamayı hedefleyen SKH 5'in henüz başarıya ulaşamadığını göstermektedir. Örneğin daha genç yaşlılar kategorisinde değerlendirilen 66-75 yaş arasında yoksulluk, orta yaşlı kategorisinde değerlendirilen 75 yaş ve üstü arasında olduğundan daha az sıklıkta görülmekle birlikte OECD verilerine göre bu yaş gruplarının ortalama yoksulluk oranları sırasıyla %12,2 ve %16,6'dır (OECD,2021). Yaşlı kadın ve erkek nüfus arasındaki yoksulluk oranları bakımından da bir eşitsizlik söz konusudur. OECD (2021) ülkelerindeki kadınlar ve erkekler için ortalama yaşlı yoksulluğu oranları sırasıyla %16,2 ve %11,6'dır. Türkiye'deki yaşlı yoksulluğu cinsiyete göre incelendiğinde ise 2021 yılında bu oranın kadın ve erkekler için sırasıyla %12,6 ve %9,9 olduğu görülmüştür (TÜİK,2021). Kazanca bağlı daha düşük emeklilik geliri ve daha uzun yaşam beklentisinin kadınlar arasındaki yüksek yoksulluk vakalarının ana itici güçleri arasında olduğu söylenir (OECD,2021). Aynı zamanda kadınların bakım sorumlulukları nedeniyle emek piyasasından çekilmesi, erkeklere oranla daha düşük ücretle çalıştırılmaları ve sosyal normlar ile bağlantılı olarak kadınların önceki yaşamlarında çalışma yaşamına katılımda karşılaştıkları engeller de yaşlı kadın yoksulluğunun nedenlerindedir (Sach,2019).

SKH 3: Sağlıklı ve kaliteli yaşamı her yaşta güvence altına almak

Sürdürülebilir Kalkınma kapsamında 2030 yılına kadar yerel ve küresel düzeyde sağlıklı ve kaliteli yaşamı her yaşta güvence altına almak hedeflenmektedir. Alt hedefleri arasında 2030 yılına kadar, koruma ve tedavi yoluyla bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklanan erken ölümleri üçte bir oranında azaltmak ve akıl sağlığı ile esenliği desteklemek; bireyleri mali riskten korumayı, kaliteli temel sağlık-bakım hizmetlerine erişimi ve herkesin güvenli, etkili, kaliteli ve karşılanabilir zaruri ilaç ve aşılarla erişimini de kapsayan genel sağlık sigortasını oluşturmak olan bu hedefin söz konusu amaçlarını küresel ve yerel ölçekte yaşlı nüfus özelinde henüz gerçekleştirememiş olduğu bir gerçektir (TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021).

Tüm dünyada 65 yaşında beklenen yaşam süresinde önemli artışlar gerçekleşirken sağlık alanında eşitsizlikler devam etmektedir. Bugün 65 yaşındaki bir kişinin ortalama olarak 19,9 yıl daha yaşaması beklenmektedir. Bu umut verici bir gelişmeye işaret etse de yaşlı bireylerin yaşayabilecekleri ilave yılların tamamını sağlıklı olarak geçirdikleri anlamını taşımamaktadır. Keza yaşlı bireyler ilave yılların yalnızca 9 senesini sağlıklı -aktivite kısıtlaması olmadan- geçirebilmektedir. Üstelik tüm yaşlı bireyler eşit oranda sağlıklı yaşam süresine sahip olamamakta; sağlıklı yaşam süresi ülkeler arasında oldukça farklılaşmaktadır. Örneğin Norveç ve İsveç'te 65 yaşındaki bir kişinin 22 yıl daha yaşaması beklenirken 65 yaşında beklenen sağlıklı yaşam süresi 16 yıla yakındır. Bununla birlikte Letonya'daki 65 yaşındaki bir kişinin yaşayabileceği 14 ilave 5 seneden daha azını sağlıklı olarak geçireceği öngörülmektedir (OECD,2021).

Dünya genelinde birçok yaşlı, yaşamlarının büyük bir kısmını kötü ya da orta sağlık koşullarında geçirmektedir. Litvanya, Letonya, Portekiz, Estonya gibi ülkelerde 65 yaş ve üzeri kişilerin %80'inden fazlası sağlık durumlarının orta, kötü veya çok kötü olduğunu bildirirken; İrlanda, İsviçre, Norveç, İsveç ve Hollanda gibi ülkelerde 65 yaş ve üzeri toplam nüfusun %40'ından azı sağlık durumunun kötü veya orta düzeyde olduğunu bildirmiştir. Türkiye'de ise bu oran %79 civarındadır. Yaşlı nüfusun sağlık durumunun cinsiyetler arasında da farklılaştığı bilinmektedir. Nitekim 2019'da OECD ülkeleri genelinde kadınların %57'si sağlık durumlarının ortalama olarak orta, kötü veya çok kötü olduğunu bildirirken, erkeklerde bu oran %53'tür (OECD, 2021).

Yaşlı bireylerin gelir durumu sağlıkta eşitsizliklere neden olan temel bir faktördür. Düşük gelir düzeyine sahip yaşlı bireylerin daha kötü sağlık durumuna sahip olma olasılıkları daha yüksek olup, bu bireyler kaliteli sağlık hizmetlerine erişimde daha fazla güçlük yaşayabilmektedir. Nitekim OECD verileri en düşük gelir dilimindeki yaşlıların, en yüksek gelir dilimindekilere göre sağlıklarını kötü olarak değerlendirme olasılıklarının iki kat daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (OECD,2021). OECD ülkesinde ortalama olarak, en düşük gelir dilimindeki yaklaşık üçte biri (%27,1) sağlık durumunun kötü veya çok kötü olduğunu bildirirken, en yüksek gelir dilimindeki dokuz kişiden biri

(%11,1) sağlık durumunun kötü olduğunu bildirmiştir. Bununla birlikte artan sağlık risklerine rağmen, ülkeler genelinde çok sayıda yaşlı insan yeterli düzey ve kalitede sağlık hizmetlerine erişimden yoksun olmakta ve sağlık hizmetlerine erişimde zorluklarla karşılaşmaktadır (UN, 2018). Nitekim 2010 yılında gerçekleştirilen bir araştırma sonuçları görüşülen yaşlıların %63'ünün ihtiyaç duyulduğunda sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşadığını ortaya koymuştur (UN,2018).

Küresel ve yerel düzeyde mevcut istatistiki veriler incelendiğinde yaşlı nüfusun yaşa bağlı hastalıklar ve engellilikler nedeniyle her geçen gün artan oranda bakım desteğine ihtiyaç duyduğu ancak sunulan bakım hizmetlerinin yetersiz kaldığı görülmektedir. OECD 2021 yılı verilerine göre 65 yaş ve üzeri kişilerin %50'si günlük faaliyetlerinde kısıtlamalar yaşamaktadır. Türkiye'de 65 yaş ve üzeri dört yetişkinden biri ciddi kısıtlamalar yaşadıklarını bildirmiştir (OECD,2021). Türkiye Sağlık Araştırması Sonuçlarına göre 65-74 yaş arasındaki nüfusun %15,4'ü, 75 yaş ve üzeri nüfusun %37,3'ü yardım almadan yürüyememekte; 65-74 yaş arası nüfusun %18,9'u, 75 yaş üzeri nüfusun %43,4'ü yardım almadan merdiven çıkamamaktadır (TÜİK, 2022). Türkiye'deki herhangi bir engele sahip yaşlı sayısı ise yaklaşık olarak 570 bin civarındadır (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2021). Bu durum başkasının desteği ve yardımına ihtiyaç duyan yaşlı bireylerin oranının hala oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Dünya üzerindeki çok sayıda yaşlı birey, hareket kısıtlılıkları ve engellilikleri nedeniyle uzun süreli kurumda ya da evde bakım desteğine ihtiyaç duymaktadır. Buna karşın az sayıda yaşlı uzun süreli bakıma erişebilmektedir. 2019 yılında OECD ülkeleri genelinde 65 yaş ve üzeri kişilerin yalnızca %10,7'si evde veya bakım tesislerinde uzun süreli bakım hizmetinden faydalanabilmiştir. 22 Avrupa ülkesinde günlük yaşam aktivitelerinde en az bir kısıtlama ile evde yaşayan bireylerin yarısı ve üç ya da daha fazla kısıtlama ile yaşayan beş kişiden ikisi (%37) yeterli uzun süreli bakım yardımı veya desteği almamıştır. Uzun süreli bakım alanların oranı ülkeler arasında da değişiklik göstermektedir. İsrail (%23,1) ve İsviçre'de (%23,4) 65 yaş ve üzeri beş kişiden birinden fazlası uzun süreli bakım hizmetleri alırken, bu oran Japonya (%2,6), Portekiz (%1,9) ve Polonya (%0,8) gibi ülkelerde ise %5'ten azdır (OECD,2021). Bu durum ülkeler içindeki yaşlı sayısının eşitsiz dağılımıyla ilgili olabileceği gibi ülkelerin uyguladığı farklı bakım politikalarının da sonucudur. Nitekim pek çok ülke uzun süreli bakım harcamalarının ülke ekonomisi üzerinde yaratacağı mali yük nedeniyle informal bakım uygulamalarını arttırıcı politikaları devreye sokmaktadır. Avrupa'da kuzeyden (İskandinav ülkeleri) güneye (Akdeniz ülkelerine) gidildikçe yaşlı bakımında kurumsal bakım azalarak evde bakım artmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2018). Türkiye'de de informal evde bakım hâlâ en ağırlıklı yaşlı bakım uygulamasıdır.

Mevcut veriler artan sağlık ve bakım hizmetleri ihtiyacına rağmen nitelikli sağlık ve bakım personellerinin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 2005-2015

yılları arasında Türkiye’de her 10 bin kişi başına 42,7 nitelikli sağlık personeli düşmektedir. Bu oran oldukça düşük olup Avrupa ülkeleri içinden sondan ikinci sıradadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,2018). Evde ve kurumda uzun süreli bakım hizmeti sağlayan profesyonel bakım çalışanlarının sayısının da oldukça yetersiz olduğu bilinmektedir. 32 OECD ülkesinde 100 yaşlı kişi başına ortalama 5 uzun süreli bakım çalışanı düşmektedir. Üstelik bakım sağlayan profesyonellerin büyük çoğunluğu yaşlı bireylere kaliteli bakım desteği sunabilecek yeterli bilgi ve eğitimden yoksun, düşük vasıflı ve kalifiye olmayan çalışanlardır. Nitekim OECD verileri uzun süreli bakım çalışanlarının yalnızca dörtte birinden azının yüksek öğrenim eğitimi aldıklarını gösterir (OECD,2021). Oysa her yaşlı kaliteli bir sağlık ve bakım hizmeti almayı hak etmektedir.

Küresel ve yerel düzeyde uzun süreli bakım hizmeti sunan tesislerin sayısının ve kapasitesinin de yetersiz olduğu bir gerçektir. OECD verileri 2019 yılında uzun süreli bakım tesisleri ve hastanelerde 65 yaş ve üzeri 1.000 kişi başına 46 yatak düştüğünü gösterir. Türkiye ise 1000 kişi başına en az yatağın(20’den az) düştüğü beş ülkeden biridir (OECD, 2021). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın 2018 yılında hazırladığı rapora göre Türkiye’de huzurevlerinde verilen bakım hizmeti OECD ve Avrupa ülkelerine göre çok sınırlı sayıda olup, özel huzurevleri de dâhil edildiğinde kurumsal bakım hizmetlerinden yararlanan yaşlıların oranı %1’in dahi çok altındadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2018).

Türkiye’de 184 kurum bünyesinde yalnızca 16.369 yaşlı, yatılı bakım hizmetinden faydalanabilmektedir (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2021). Yatılı bakım hizmeti sunan özel huzurevlerinin sayısı ise yalnızca 267’dir. Ancak özel bakım evlerinde kalmanın maliyeti oldukça yüksek olup diğer nüfus gruplarına nazaran yoksulluk oranı en yüksek olan yaşlılardan çok azı özel yatılı bakım hizmetinden faydalanabilmektedir. OECD verilerine göre ciddi ihtiyaçlara yönelik kurumsal bakımın maliyeti yaşlı insanlar arasındaki ortalama gelirin iki katından daha fazladır (OECD,2021). Türkiye’de yalnızca 10.744 yaşlı bireyin özel yatılı bakım hizmetinden faydalanabildiği göz önünde bulundurulduğunda bakım hizmetlerine erişimde yaşlı bireylerin gelir farklılıklarının önemli bir eşitsizlik nedeni olduğu söylenebilir (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2021). Çok az sayıda yaşlı bireyin kurumda bakım hizmetinden faydalanabildiği göz önünde bulundurulduğunda yaşlıların sağlık ve bakım hizmetlerine erişimde hala eşitsizliklerin devam ettiği söylenebilir.

Modernleşme ve bireycileşme yönündeki eğilimle birlikte aile yapısında meydana gelen değişim ve dönüşümler yaşlıların bakım ihtiyaçlarının karşılanması konusunda sorumluluğu aile üyelerinden kurumlara aktaran bir süreç yaratmıştır. Bununla birlikte refah devletinin gerilemesiyle pek çok sağlık ve bakım hizmetinin özelleşmesi ekonomik durumları büyük oranda kötü olan yaşlıların temel bir insan hakkı olan “sağlık hizmetlerine” erişememelerine neden olmaktadır. Gelinek nihai noktada pek çok yaşlı, bakım hizmetlerine erişemez ve aile desteğinden de yoksun kalarak ihmal ve istismara açık hale gelir.

SKH 10: Ülkelerin içinde ve arasındaki eşitsizlikleri azaltmak

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında 2030 yılına kadar ülkelerin içinde ve arasındaki eşitsizlikleri azaltmak hedeflenmektedir. Alt hedefleri 2030 yılına kadar yaş, cinsiyet, engellilik, ırk, etnik köken, din, ekonomik ya da başka bir durumuna bakılmaksızın herkesin sosyal, ekonomik ve siyasi olarak kapsanmasını sağlamak ve güçlendirmek; fırsat eşitliğini sağlamak ve ayrımcılığa yol açan yasaların, politikaların ve uygulamaların bitirilmesi ve bu bağlamda uygun yasaların, politikaların ve eylemlerin yaygınlaştırılması yollarını da içerecek şekilde eşitsizlikleri azaltmayı içeren bu hedefin yaşlı nüfus özelinde henüz başarılı olamadığı görülmektedir (TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021).

Yaşlı bireyler hala “yaş”larından ötürü çalışma yaşamından dışlanmakta, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımda engellerle karşılaşmaktadır. Yaşa dayalı ayrımcılık nedeniyle yeterli sağlık bakımı ve yasal koruma gibi temel haklara erişememektedir (HelpAge, International, 2002: 8). Covid-19 pandemisiyle birlikte tüm dünyada yaşlılara yönelik ayrımcı tutum ve davranışların arttığına şahit olunmuştur. Yaşlı bireylerin sokağa çıkmaları kısıtlandığı gibi bu süreçte pek çok yaşlı “yaşlarından ötürü” çalışma yaşamından dışlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nin işgücü istatistikleri Temmuz 2020 itibarıyla, 65 yaş ve üstü kişilerin yaklaşık yüzde 13’ünün (yaklaşık 1,1 milyon kişi) pandemi sırasında işini kaybettiğini göstermiştir (Jacobson & Feder, 2020). Benzer bir iş kaybı Türkiye’de de gerçekleşmiş yaşlı işsizlik oranı 2017 yılında %2,2 iken; 2021’de %3’e yükselmiştir (TÜİK,2022). Bu oranın Türkiye’de ABD’de olduğundan daha az olmasının Türkiye’deki yaşlıların büyük oranda kayıt dışı istihdama katılımlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine işgücüne katılım oranları açısından değerlendirdiğimizde de yaşlı nüfusta işgücüne katılımın 2017’de %12,2’den 2021’de %11,3’e gerilediği görülecektir (TÜİK,2022). Bu bağlamda SKH 10’un amaçladığı gibi yaşlı bireylere yönelik ne fırsat eşitliğinin tam anlamıyla sağlanabildiği ne de ayrımcılığa son verildiği görülmektedir.

Öte yandan hedeflendiği gibi yaşlı bireylerin sosyal, ekonomik ve siyasi olarak kapsanmasını sağlayacak ve onları güçlendirecek yasalar, politikalar ve eylemler yaygınlaştırılmamış yaşlı bireyler ihmal ve istismara karşı savunmasız kılınmıştır. Bu bağlamda hala dünya üzerinde çok sayıda yaşlı sosyal, fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik olarak istismar edilmektedir (HelpAge International, 2002: 8). Dünya Sağlık Örgütü’nün tanımlamasıyla yaşlı istismarı, güven beklentisinin olduğu herhangi bir ilişkide meydana gelen ve yaşlı bir kişiye zarar veya sıkıntı veren tek veya tekrarlanan bir eylem veya uygun eylem eksikliğidir. Bu tür şiddet bir insan hakları ihlalini teşkil eder ve mali ve maddi istismar; terk etme; ihmal etme; ve ciddi haysiyet ve saygı kaybı gibi fiziksel, cinsel, psikolojik ve duygusal istismarı içerir (WHO, 2022). Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 2021 yılında 60 yaş ve üzerindeki her 6 kişiden yaklaşık 1’i bir tür istismara maruz kalmıştır. 2050 yılında ise ihmal ve istismar mağdurları yaşlıların sayısının 320 milyona ulaşacağı öngörülmektedir (WHO, 2022).

Bu bilgilerin tümü bir arada değerlendirildiğinde yaşlı bireylerin yaşama ve özgürlük hakkı, çalışma hakkı ve ayrımcılığa uğramama hakkı gibi temel insan haklarının ihlal edildiği açıkça görülmektedir (Helpage International,2002: 8). Bu bağlamda yaşlılara yönelik sosyal adaletin nasıl sağlanacağı ve yaşlı haklarının nasıl korunacağı meselesi önemli bir tartışma alanına işaret etmektedir. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler, kentleşme, göç, toplumsal cinsiyet normları gibi sosyal koşulların neden olduğu yeni birtakım gelişmeler de yaşlı insanların yaşamlarını doğrudan ve dolaylı olarak etkilemeye devam etmekte ve eşitsizlikleri büyütmektedir (WHO,2022). Yaşa bağlı yoksulluk, yaş ayrımcılığı, bağımlılık, kötü sağlık, ekonomik güvence eksikliği gibi sorunlar bir kısır döngü içinde birbirini güçlendirmekte ve bu da etkili ulusal ve yerel tepkiler gerektirmektedir (Tang&Lee,2006: 1136). Hem küresel hem de ulusal düzeyde insanlar arasındaki eşitliği sağlamak hem de sürdürülebilir bir kalkınma tesis etmek üzere toplumdaki tüm yaşlıları kapsayan yeni bir sosyal adalet anlayışına ve bu anlayış temelinde ülke içinde ve ülkeler arasında eşitsizliklerin sosyal belirleyicilerini – yerel ve küresel düzeydeki sosyal kurumları ve uygulamaları- hedef alan küresel ve toplumsal eylemlere ihtiyaç vardır (Venkatapuram, 2017).

Mevcut Yasal Düzenleme ve Uygulamalar

Temel insan haklarını güvence altına almaya yönelik ilk metinler “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” ile “Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (ICCPR)” ve “Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” dir. 1948 yılında BM’ye üye devletler tarafından kabul edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) dünyadaki bütün insanların temel haklarının karşılanmasını, insanların onurunun güvence altına alınmasını ve ekonomik refahının artırılmasını hedeflemektedir. 1966 yılında kabul edilen Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ESKHUS) ise İHEB’in hayata geçmesine yardımcı olması için hazırlanmış ayrıntılı uluslararası metinlerdir (Sachs, 2019).

İnsan haklarına ilişkin uluslararası temel metinlerin yanı sıra yaşlı insanların haklarını koruması amacıyla geliştirilen 1982 tarihli BM Yaşlanma Eylem Planı, 1991 tarihli Yaşlı Kişiler için BM İlkeleri ve 1991 tarihli BM Yaşlanma Bildirgesi olmak üzere yaşa özgü üç uluslararası belge vardır (HelpAge International,2002:6). İHEB, tüm hak arayışında olan gruplara ilişkin uluslararası anlaşmaların olduğu gibi yaşlı haklarına ilişkin söz konusu uluslararası eylem, plan ve anlaşmaların da temelindeki belgedir.

İHEB ışığında yaşlı hakları özelinde geliştirilen ve mevcut yaşlılık politikalarına rehberlik eden 1982 tarihli Yaşlanmaya ilişkin Viyana Uluslararası Eylem Planı yaşlanmaya ilişkin ilk uluslararası araç olarak kabul edilir. Uluslararası toplumun sürdürülebilir kalkınma hedefleri temelinde geliştirdiği uluslararası standart ve stratejilerden oluşan planın bir parçası olarak geliştirilmiştir. 1991 yılında kabul edilen BM Yaşlı kişiler için İlkeler ise yaşlı kişilerin durumuna öncelikli ilgi gösterilmesini sağlamak

amacıyla geliştirilmiştir. Yaşlı kişilerin bağımsızlığını, katılımını, bakımını, kendini gerçekleştirmesini ve itibarını ele alan bu ilkeler aracılığıyla BM hükümetleri bu ilkeleri programlarına dahil etmeyi teşvik etmiştir (UN, 1999). BM'nin yaşlı haklarına dikkat çekmek amacıyla uygulamaları sonraki yıllarda da devam etmiş, 1999 yılı Uluslararası Yaşlı Yılı ilan edilmiştir. 2002 yılında ise Viyana'da birincisi düzenlenen Dünya Yaşlanma Meclisinin ikincisi Madrid'de yinelenmiş ve siyasi bir deklarasyon ile Madrid Uluslararası Eylem Planı kabul edilmiştir (Tang&Lee,2006: 1139-1140).

Mevcut uluslararası yasal düzenlemelerin yanı sıra yaşlı haklarının geliştirilmesine yönelik somut adımlar da atılmıştır. Bu adımlardan en önemlisi BM sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı temelinde hayata geçirilen “Sağlıklı Yaşlanma On Yıl Planı”dır. BMGK Sürdürülebilir kalkınma gündemi ve hedefleri kapsamında 2021-2030 yıllarını Sağlıklı Yaşlanma On Yılı ilan etmiş; daha uzun ve daha sağlıklı yaşamları teşvik etmek için 10 yıllık uyumlu, hızlandırıcı ve işbirlikçi eylem için hükümetleri, sivil toplumu, uluslararası kuruluşları, profesyonelleri, akademiye, medyayı ve özel sektörü bir araya getiren küresel bir işbirliği amaçlamıştır. On Yıl Planı DSÖ Küresel Stratejisi ve Eylem Planı ile Birleşmiş Milletler Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı üzerine kuruludur. BM Sağlıklı Yaşlanma On Yılı (2021–2030), dört alanda toplu eylem yoluyla sağlık eşitsizliklerini azaltmayı ve yaşlıların, ailelerinin ve toplulukların yaşamlarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır: yaş ve yaşlı ayrımcılığına yönelik düşünce, duygu ve davranış biçimimizi değiştirmek; toplulukları yaşlı insanların yeteneklerini geliştirecek şekilde geliştirmek; yaşlı insanlara yanıt veren kişi merkezli entegre bakım ve birinci basamak sağlık hizmetleri sunmak; ve buna ihtiyacı olan yaşlı insanlara kaliteli uzun vadeli bakıma erişim sağlamak (WHO, 2022).

Yukarıda yer verildiği üzere yaşlı haklarını garanti almaya yönelik hem uluslararası bağlamda hem de bölgesel düzeyde pek çok adım atılmış, pek çok plan ve program uygulamaya konulmuşsa da günümüzde yaşlı bireylerin mevcut durumları göz önüne alındığında hedeflerin büyük kısmının gerçekleştirilemediği ve yaşlı bireylerin hak ihlallerinin devam ettiği açıkça görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin de ilki olan “yoksulluk” sorunu yaşlı bireyler arasında hala çözülmüş değildir. Yaşlı yoksulluk oranları hala oldukça yüksektir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden üçüncüsü olan sağlığını ve kaliteli yaşamın henüz tesis edilmediği de açıktır. Yaşa bağlı hastalıklar ve kırılabilirliklerin neden olduğu bağımlılık yaşlıları savunmasız kılmaya ederken neoliberal politikaların özelleştirici tavrı nedeniyle özelleşen sağlık ve bakım hizmetlerinden pek çok yaşlı faydalanamamaya devam etmektedir. Bu da yaşlı bireylerin “sağlık” hakkını diğer nesillerin vicdanına bırakmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden onuncusu olan ülke içinde eşitsizliklerin de ortadan kaldırılmadığı açıktır. Yaşlılara yönelik ayrımcılık, ihmal ve istismarların devam ediyor olması bunun en net göstergesidir. Yaşlı ihmal ve istismarlarının çok yüksek olduğu da bir gerçektir. Yaş ve yaşlı ayrımcılığı tüm dünyada ve toplumun tüm kesimlerinde devam etmektedir. Özellikle Covid-19’la birlikte bu durum daha şiddetlenmiştir. Refah devletinin çöküşüyle birlikte yaşlıları edilgen,

pasif özneler olarak devlete bir yük gibi gören yaş ayrımcı etiket ve stereotipler Covid-19 ile birlikte daha da keskinleşmiştir. Bu ise temel bir insan hakkı olan “kötü muamele yasağının” ihlali anlamını taşımaktadır.

Yaşlılar İçin Sosyal Adaleti Sağlamak Mümkün Mü?

Uluslararası alandaki tüm bu çabalara rağmen yaşlılara yönelik hak ihlalleri ve eşitsizlikler sürüp gitmektedir. Hem nesiller arası hem de nesil içi adaletin nasıl sağlanacağı meselesi önem arz etmektedir. Eşitsizlikleri sona erdirmenin en temel yolu kaynakların hem nesiller arasında hem de nesil içinde adaletli dağıtımını sağlamaktır. Ancak bu durum çoğu zaman kıt kaynaklar üzerine yaşlı ve genç nesiller arasındaki rekabet ve çatışmayı ifade eden “kuşaklar arası bölüşüm” meselesi ile “nesiller arası adaletsizlik” tartışmalarını beraberinde getirmektedir (Moses, 2007). Oysa bu tartışmalar çoğu zaman yaşlanmayı bir kriz olarak gören anlayışın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir anlayış yaşlıları topluma katkı sağlamak bir yana toplum kaynaklarına adaletsiz biçimde el koyan ve kaynakların sürdürülebilirliğini riske atan pasif, edilgen özneler olarak tahayyül eder.

Sosyal adalet tartışmalarında pek çok düşünür yaşlılara yönelik politikaların kapasiteyi etkinleştirmeye dönük olmadığına marjinalleştirmeye yol açabileceğine; yaşlıların toplumun yardım alıcılarından ziyade toplumun üyeleri olarak görülmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Keza yaşlanmanın bir kriz ve sorun olarak görülmesi yaşlanma politikalarına dönük vizyonumuzun günümüz yaşlılarının özlemlerine ve insanlık onuruna saygı duyan sağlam ahlaki ilkelerden yoksun olmasına neden olabilir. Yaşlıları toplumun edilgen ve pasif özneleri olarak gören bir yaklaşım yerine yaşlı bireylerin yaratıcı yeteneklerini açığa çıkarmalarına imkan tanıyacak bir bakış açısı benimsenmelidir (Moses,2007:338-343).

Diğer taraftan yaşlıların ihtiyaçlarına vurgu yapan bir yaklaşım yaşlıları toplum üzerinde bir “yük ve sorun” olarak gören hakim bakış açısını pekiştireceğinden “hak temelli bir yaklaşım” benimsenerek onları sosyal yaşama en az diğer kuşaklar kadar katılmayı “hak eden” bireyler olarak görmek gerekir. Hak temelli yaklaşım her insanın yalnızca insan olmasından ötürü sahip oldukları ve toplum tarafından korunması zorunlu siyasi, medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel haklara sahip olduğu inancı üzerine kuruludur (Sachs, 2019). Ancak şefkat duygusuna bağlı olarak yaş almış bireyleri hak eden bir grup olarak görmek de bir tür şefkatli yaşlı ayrımcılığına yol açmaktadır (Sidorenko and Walker, 2004: 153’den akt. Harding, 2018: 16). Bunun yerine hak temelli bir yaklaşım temelinde yaşlı bireyleri eşit muameleyi “hak eden” bireyler olarak görmek gerekir.

Nesiller arası adaletin nasıl sağlanacağı meselesi bir yana nesil içi adalet sorunu da yaşlılıkta sosyal adalet meselesinin bir diğer boyutunu teşkil etmektedir. Yaşlı bireyler arasında cinsiyet, ırk, etnik köken bağlamında eşitsizliklerin nasıl ortadan kaldırılacağı ve adaletin nasıl tesis edileceği meselesi önemlidir. Yaşlılıktaki eşitsizliklerin birçoğu yaşamın önceki dönemlerinden kümülatif olarak ileri

yaşlara miras kalmıştır. Bu nedenle yaşlı insanlara yönelik adaleti sağlamak, salt kaynak tahsisinde öncelik belirleme uygulamasına indirgenemeyeceği gibi daha geniş sosyal koşulların bu insanlara tüm yaşamları boyunca ve yaşlılık döneminde verdiği doğrudan zararı önlemek ve düzeltmek için doğru sosyal tepkiyi belirlememizi gerektirir (Venkatapuram, 2017).

Yaşlı bireylere yönelik eşitsizliklerin ve hak ihlallerinin devam etmesi mevcut yasal belge ve düzenlemelerin yaşlı haklarını korumaya yetmediği şeklinde bir inancı beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda son yıllarda eşitsizliklerin giderilmesi ve sosyal adaletin sağlanması noktasında yaşlı haklarına ilişkin uluslararası bir sözleşmeye ihtiyaç olup olmadığı sorusu etrafında büyüyen bir ilgi ve tartışma söz konusu olmuştur (Doron & Apter, 2010: 586). Her ne kadar İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Viyana Eylem Planı, Madrid Eylem Planı, BM Yaşlılık ilkeleri, uzmanlar toplantısı gibi yaşlı haklarını korumaya yönelik uluslararası alanda ve bölgesel alanda bir dizi yasal düzenleme söz konusu olsa da yeni bir sözleşmeye yönelik talepler artan şiddetiyle ortaya çıkmaya devam etmektedir. Keza yaşlıların haklarını sağlayan belgelerin var olmasının yaşlıların korunmasını sağlamaya yetmeyeceği açıktır (HelpAge International, 2002: 6). Çünkü mevcut düzenlemelerin ülke içinde ve ülkeler arasında yaşlılar arasındaki eşitsizlikleri giderecek denli kapsayıcı olmadığı, güçlü yaptırımlar içermediği ve yaşlıların ihtiyaçlarına cevap verecek maddeler içermediği görülmektedir. Bu nedenle yaşlı insanların benzersiz ve çeşitli deneyimlerini kapsayacak ve ihtiyaçlarını göz önünde bulunduracak derecede kapsamlı yeni bir sözleşmeye ihtiyaç vardır (WHO, 2022).

Yaşlı bireyler için sosyal adaletin tesisi adına gerçekleştirilecek yeni sözleşmenin yaşlı bireylerin “katılım ve dahil edilme haklarını” güvence altına alması esastır. Keza bu yaşlı bireyler için “katılım olarak adaletin” sağlanması açısından da önemlidir. Katılım olarak adalet yaşlıların insanlık onurunun ve kişiliğinin bir ifadesi olarak toplumun ortak sosyal yaşamına katkıda bulunma ve sorumluluk alma biçimlerini ele alan ahlaki duruşu temsil eder (Moses, 2007: 344). Moses yaşlanan bir toplumda adil koşullar yaratılmasına yardımcı olunabilecek üç alan belirler: bakım, emeklilik, sağlık. Bu üç alanda adaleti sağlamak katılımcı bir adalet anlayışı perspektifinden kişisel bir mesele olmanın çok ötesinde yaşlıların topluma katılabilmeleri için olanak ve koşulları en üst düzeye çıkarmak ve böylece toplumsal onur ve haysiyeti korumak için sosyal bir sorumluluk meseledir. Yaşla birlikte ortaya çıkabilecek tüm sınırlamalara rağmen yaşlıların katkı yapmaya devam etmelerine izin veren koşulları ve politikaları yaratmaya yönelik gerçek bir sosyal taahhüt meselesidir (Moses, 2007: 348- 353). Bu aslında bir taraftan yaşlıların kapasitelerini etkinleştirmek; diğer taraftan ise yaşa bağlı sınırlamalar ve engelleri en aza indirmeye hizmet eden çift yönlü bir politika ihtiyacına işaret eder.

Sonuç ve Tartışma

Yaşlılara ilişkin pek çok yasal düzenleme ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında gerçekleştirilen pek çok eylemin büyük ölçüde başarıya ulaşmadığı aşikardır. Yaşlılar yaşamlarının pek çok alanında eşitsizliklere ve hak ihlallerine maruz kalmaya devam etmektedir. Yaşlılara yönelik hak ihlallerinin en büyük nedeni ahlaki gecikmede yatmaktadır. Moses (2007: 343)'e göre yaşlılar için adaletli toplum görüşünü dağıtımcı ve mübadeleci adalet ilkeleriyle sınırlamak kolay olsa da esas mesele politikalar geliştirirken ahlaki boyutun eksik kalmasıdır yani ahlaki gecikmedir. Yaşlılara yönelik politikalar tasarlanıp eylem planları hayata geçirilse de mevcut durum bir türlü değişmemektedir. Çünkü devletler ve toplumlar düzeyinde yaşlanmaya ve yaşlılara bakışta bir hata mevcuttur. Ahlaki gecikme tam da buradan kaynaklanmaktadır. Politika ve uygulamalara bu politikalarla uyumlu etik duruşun eşlik etmemesi söz konusudur. Hala yaşlı hakları ve refahı genellikle göz ardı edilmekte ve yaşlılar kamu kaynakları üzerinde bir yük olarak görülmektedir (Tang & Lee, 2006: 1136). Yaşlılara yönelik eşitsizliklerin ve hak ihlallerinin önüne geçilmek isteniyorsa önce bu anlayış değiştirilmelidir. Bu bağlamda hükümetlerin eylem ajandasındaki en önemli konu yaşlı insanlara yönelik adaletsizliklerin tespit edilmesi ve hafifletilmesi olmalıdır (Venkatapuram, 2017).

Sosyal adaletin sağlanması ve yaşlılara yönelik eşitsizliklerini azaltılması noktasında gerçekleştirilecek politika ve uygulamaların bir taraftan yaşlıların kapasitelerini etkinleştirmeye diğer taraftan yaşa bağlı sınırlamalar ve engelleri en aza indirmeye hizmet edecek biçimde tasarlanması elzemdir. Amartya Sen'in "yapılabilirlik yaklaşımında" ortaya koyduğu üzere bir taraftan yaşlı bireylerin diledikleri gibi "olma" özgürlüğüne saygı duyulması diğer taraftan "istediklerini yapabilme" imkanlarının yaratılması gerekir. Yapılabilirlik yaklaşımı genel olarak olma (be) özgürlüğünü ve özel olarak işlev görme yeteneklerini (do-yapma) inceleme ihtiyacına işaret ederek ve yaşlılara yönelik söylemi yaşlıların dezavantajlı ya da savunmasız olduğu savlarından uzaklaştırarak yaşlı insanların değer verdiklerini olma/ yapma biçimlerini seçmek için neye ihtiyaç duydukları noktasına kaydırır (Harding, 2018: 29). Yaş ayrımcı söylem, tutum ve davranışlarla yaşlı bireylerin istedikleri gibi olma özgürlüğü kısıtlanmamalıdır. Yaşlı bireylerin dilediklerini yapmalarını engelleyici etmenler hükümetler tarafından dikkate alınmalı ve onlara potansiyellerini gerçekleştirebilme imkanı sunulmalıdır. Örneğin uygun fiziki çevrenin yeniden düzenlenmesi yoluyla katılımcı sosyal adaleti tesis etmek mümkündür. Yaşlı bireyler yüksek kaldırımlar, yüksek merdivenler, bozuk kaldırımlar gibi fiziki aksaklıklar ve yetersizlikler nedeniyle kent mekanlarını kullanmada güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu durum yaşlı bireylerin kent imkanlarını kullanmaları önünde engel teşkil etmektedir. Oysa yaşlı bireyler her şeyden öte "insan" olmalarından ötürü diğer nüfus gruplarıyla eşit derecede kent hakkına sahiptir. Tüm bunların yanı sıra yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına, yetersizliklerine sıklıkla vurgu yapmak bir tür şefkatli yaş ayrımcılığına neden olacağından ihtiyaçtan ziyade "hak temelli" bir sosyal adalet anlayışı geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2018). *Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu*. Ankara: Ertem Basım Yayın.
- Doron, I., & Apter, I. (2010). The Debate Around the Need for an International Convention on the Rights of Older Persons. *The Gerontologist*, 586-593.
- Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni*. (2021). 08 20, 2023 tarihinde https://www.aile.gov.tr/media/85040/eyhgm_istatistik_bulteni_haziran_2021.pdf adresinden alındı
- Harding, R. (2018). Equality, social justice, and older people. I. Doron , & N. Georgantzi içinde, *Ageing, Ageism and the Law: European Perspectives on the Rights of Older Persons* (s. 15-36). Monograph Book. <https://doi.org/10.4337/9781788972116> adresinden alındı
- HelpAge International. (2002). AU Policy Framework and Plan of Action on Ageing. Kenya: United Nations. https://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/implementation/AU_FrameworkBook.pdf adresinden alındı
- Jacobson, G., & Feder, J. (2020). COVID-19’s Impact on Older Workers: Employment, Income, and Medicare Spending. *The Common Fund*.
- Kalkınma Bakanlığı*. (2018). Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Moses, S. (2007). A Just Society for the Elderly: The Importance of Justice as Participation. *27 Notre Dame J.L. Ethics & Pub. Pol’y*, 335, 335-362.
- OECD. (2021). *Pensions at a Glance 2021* : OECD and G20 Indicators, . OECD: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/d76e4fad-en/index.html?itemId=/content/component/d76e4fad-en#:~:text=On%20average%20in%20the%20OECD, line %20is%202023.8%25%20on%20average> adresinden alındı
- OECD. (2021). *Health at a Glance 2021*. 09 26, 2023 tarihinde <https://www.oecd.org/health/health-at-a-glance/> adresinden alındı
- OECD (2023), Poverty rate (indicator). doi: 10.1787/0fe1315d-en (Accessed on 15 January 2023)
- Özütürker, M. (2021). Yaşlı Ayrımcılığı. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(36), 3043-3056.
- Sachs, J. D. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Çağı*. (B. Gönülşen, Çev.) İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları.
- Tang, K.-L., & Lee, J.-J. (2006). Global Social Justice for Older People: The Case for an International Convention on the Rights of Older People. *The British Journal of Social Work*, 36(7), 1135-1150.
- TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Göstergeleri. 01 23, 2023 tarihinde <http://www.surdurulebilir kalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2021/02/SKA-ve-Gostergeleri-Kapak-Birlestirilmis.pdf> adresinden alındı

- TÜİK. (2022, 12 10). Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-YasliIar-2021-45636#:~:text=Ya%C5%9F1%C4%B1%20n%C3%BCfusun%20yoksulluk%20oran%C4%B1%20%16,y%C4%B1%C4%B1nda%20%21%2C9%20oldu.> adresinden alındı
- TÜİK. (2022). *Türkiye Sağlık Araştırması*. 06 01, 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Health-Survey-2022-49747> adresinden alındı
- UN. (1999). *Principles for older persons*. United Nations: <https://www.un.org/development/desa/ageing/resources/international-year-of-older-persons-1999/principles.html> adresinden alındı
- UN. (2018). *Health Inequalities in Old Age*. 01 05, 2023 tarihinde United Nations: <https://www.un.org/development/desa/ageing/wp-content/uploads/sites/24/2018/04/Health-Inequalities-in-Old-Age.pdf> adresinden alındı
- UN. (2022, 12 10). *United Nations*: <https://www.un.org/en/observances/older-persons-day> adresinden alındı
- United Nations. (2022). *World Population Prospects 2022*. Department of Economic and Social Affairs.
- Venkatapuram, S., Ehni, H.-J., & Saxena, A. (2017). *Equity and healthy ageing*. 95(11), s. 791-792. 20 tarihinde <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.16.187609> adresinden alındı
- WHO. (2022). 01 14, 2023 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health-2022> adresinden alındı
- WHO. (2022). Abuse of older people. 12 10, 2022 tarihinde World Health Organization: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people> adresinden alındı

OCTOBER, 26-28TH, 2023 ANKARA, TÜRKİYE
busoc.baskent.edu.tr

Different Dimensions of Digital Violence Against Women in Turkey During the Pandemic Period

Beril UĞUZ¹

Abstract

Violence against women, stemming from the existence of gender inequalities, has acquired a digital dimension in the 21st century due to the advancement of technology and the widespread use of the internet. Digital violence against women can take various forms, such as infringement of privacy, surveillance and monitoring, damaging reputation or credibility, harassment, direct threats or violence, and targeted attacks to communities. The aim of this study is to draw attention on the different manifestations of digital violence against women in Turkey, and its consequences. By doing so, the study aims to increase the visibility of digital violence against women, which is relatively underestimated compared to other forms of violence against women. Additionally, the study aims to identify what actions should be taken to address digital violence and raise awareness about the necessary measures. For this purpose, interview records of women who have experienced violence and applied to The Foundation for Women's Solidarity in Ankara were examined as data. A sample of 20 women who were found to have experienced digital violence was selected among the interview forms of women applying to The Foundation for violence, and a table was created containing their demographic characteristics, other forms of violence they encountered, and information about the institutions they sought help from. The content of the 20 interview forms, containing the stories of the violence experienced, was analyzed using a thematic analysis within the scope of qualitative analysis method. Regarding the analysis findings, three different dimensions of digital violence against women stand out: 1) The dimension of directly experiencing digital violence against women; 2) The dimension of psychologically experiencing digital violence against women; and 3) The dimension of legally experiencing digital violence against women.

It has been observed that almost all types of digital violence against women were experienced by women in Turkey during the pandemic period. The most commonly experienced type of digital violence by women are infringement of privacy, online harassment, and damaging reputation or credibility. The psychological consequences of the digital violence that women experience can be severe such as deterioration in their mental health, psychological distress, anxiety disorders, and even contemplate suicide due to the violence they endure. According to the interview reports, women encounter negative responses or outcomes from their applications to legal or law enforcement institutions, stating that no or little action was taken against the perpetrators. Women often express fear and concern before applying to mechanisms to combat violence which indicates that preventive

¹ Lecturer PhD, Baskent University, beriluguz@ankara.baskent.edu.tr

and protective measures do not always work as they should, leading women to feel more insecure. Digital violence experienced by women can manifest as an extension of the violence they face in reality. Women's lack of trust in the legal system and their feeling of insecurity in the real world also reflect in the digital world, where they do not feel safe either. In this context, it is crucial to address digital violence against women as a significant societal problem and emphasize the need for effective implementation of legal sanctions to protect women in the digital world.

Keywords: Digital violence, violence against women, patriarchy, social media, pandemic.

Introduction

The existence of gender inequalities has given rise to violence against women, which has acquired a digital dimension in the 21st century with the advancement of technology and the widespread use of the internet. Digital violence against women does not exist independently of real-world violence; rather, it emerges as an extension of gender-based violence experienced in everyday life by women and girls (Henry and Powell, 2016, p. 204). Terms such as cyber violence, online violence, virtual violence, cyberbullying, and violence through information and communication technologies are used interchangeably to describe digital violence. As technology advances, digital violence rapidly evolves, and there is still no singular, univocal or unanimous consensus to refer to this phenomenon (UNSC, 2018, p. 5). According to the United Nations' definition, digital violence against women is a form of gender-based violence partly or entirely carried out, supported, or intensified through the use of information and communication technologies (such as mobile phones, smartphones, internet, social media platforms, or email) disproportionately affecting women (UN WOMEN, 2020, p. 8).

Digital violence against women can be seen in different forms around the world. Due to the existence of evolving forms of digital violence, it is not possible to refer to a single classification in the field. According to a report on online exploitation and gender-based violence prepared by the Internet Governance Forum (2015, p. 22-24), a global multi-stakeholder organization for dialogue on internet governance, among the forms in which digital violence against women occurs are infringement of privacy, surveillance and monitoring, damaging reputation or credibility, harassment, direct threats or violence, and targeted attacks to communities.

Under the scope of infringement of privacy (1), examples of digital violence against women may include accessing, using, or disseminating information, content, personal data, photos, or videos without the person's permission; researching and publishing personal information with malicious intent; contacting acquaintances of a woman to reach them or harassing them. Regarding surveillance and monitoring (2), examples may include tracking and monitoring online activities; using spyware or keyloggers without consent; using location-tracking software like GPS without permission to track

a woman's movements, or engaging in harassment or persistent stalking. Damaging reputation or credibility (3) may involve spreading private information to damage a woman's reputation, creating and sharing fake personal data of her, making offensive or false online comments or posts, creating fake photos or videos, deleting or sending emails or content without permission, or engaging in identity theft. Harassment (4) may involve online bullying, seeking attention through unwanted messages or persistent harassment, direct threats of violence, insulting comments, unsolicited receipt or sending of sexual content, encouraging physical violence, hate speech, comments, social media posts or emails targeting a person's gender or sexuality, online content depicting women as sexual objects, using inappropriate or violent imagery to demean women, or exploiting and shaming a woman for expressing non-normative views. Direct threats and/or violence (5) may involve targeting a victim, gender-based blackmail or extortion, identity theft leading to physical assault. Targeted attacks to communities (6) may involve maliciously taking control of organizations' or communities' social media, email accounts, or websites; monitoring and surveilling the activities of community members, and direct threats of violence towards community members.

Although women frequently experience digital violence, it is still not adequately visible or problematized today (Sari, 2022, p. 280). The purpose of this study is to draw attention to and raise awareness of digital violence against women, which is relatively trivialized compared to other forms of violence, by revealing its different manifestations in Turkey, how women experience digital violence, and its consequences. The aim is to ensure visibility and highlight what needs to be done in response to digital violence.

Method

In this study, interview records from applications made to The Foundation for Women's Solidarity² located in Ankara by women who have experienced violence were examined as the data³. Due to the pandemic, it was chosen to focus on the year 2021, in which digital violence against women has shown an increase (UN Women, 2020, p. 1; Vera Morales, 2023, p. 5; Abay and Akın, 2021, p. 13). The interview forms of 271 existing counselees who applied from different cities of Turkey in this year were examined. Among these, 20 counselees who were identified to have experienced digital violence and shared their experiences related to the subject in their statements were selected as the sample. A table was created containing demographic information of these counselees (marital status, age, education, employment status) along with information about the perpetrator of the violence, the

² The Foundation for Women's Solidarity is a non-governmental organization that works in the field of gender equality and violence against women. It aims to provide free social and legal support based on applications made by women who are either experiencing or at risk of experiencing violence. In this work, the organization will be referred to as the 'Foundation'

³ The author Dr. Beril Uğuz is a volunteer and former employee of The Foundation for Women's Solidarity. The data from interviews conducted in the year 2021 have been used within the framework of permission granted by the Foundation to the author.

types of violence they experienced alongside digital violence, and which institutions they applied to. Then, the stories of violence in the application forms of the 20 counselees were examined, and using the thematic analysis technique within the scope of qualitative analysis method, the contents were categorized through the identification of recurring patterns, coding, and themes.

In the table, the abbreviation “C1” was used instead of the names of the counselees. According to the foundation’s policy, if demographic information is provided by the counselee during the interviews, it is noted on the interview forms. If not provided, in order not to make counselees who already feel psychologically pressured and stuck feel further interrogated, these details were not asked. Therefore, a single dash (-) was used in the table for missing demographic information. Applications to the Foundation on behalf of the woman experiencing violence are not always made by the woman herself, but sometimes by her relatives. However, in this context, it is not about who applied on behalf of the woman experiencing violence, but the story of violence is taken into consideration, and in terms of providing a terminological common ground, the person experiencing the story is referred to as the “Counselee”. Direct quotes from either counselees or the employees of The Foundation are enclosed in quotation marks. As can be seen from Table 1, some of the counselee experiences included in the study are accompanied by other forms of violence. Details of other forms of violence experienced within the scope of this study are not provided. However, as mentioned earlier, digital violence is not treated separately from other forms of violence.

Table 1. Digital Violence Against Women

Counselee	Marital Status	Age	Perpetrator of Violence	Education Level	Employment Status	Type of Violence/ Is there Other Violence Alongside Digital Violence?	Have They Previously Reported to Any Institution?
C1	Single	-	Acquaintance	-	-	Psychological, Digital, Sexual	Legal Authorities
C2	Single	30	Former Partner	University Grad.	Student	Digital	No
C3	Single	22	Acquaintance/ Social Circle	High School Grad.	Student	Psychological, Digital, Sexual	No
C4	-	-	-	-	-	Psychological, Digital, Sexual, Persistent Stalking	Legal Authorities
C5	Single		Former Partner	University Grad.	Salaried Employee	Digital, Persistent Stalking	Hayır
C6	Divorced	35	Partner	High School Grad.	Salaried Employee	Psychological, Digital, Physical	Security Institution, Health Institution

C7	Divorced	-	Partner	-	-	Psychological, Digital, Sexual	No
C8	Single	24	Boyfriend	High School Grad.	Student	Psychological, Digital, Sexual, Physical	Security Institution
C9	Single	20	Partner	High School Grad.	Student	Psychological, Digital	No
C10	Single	17	Neighbors	-	Student	Psychological, Digital, Physical	Security Institution
C11	Officially Married	-	Spouse	-	-	Psychological, Digital, Sexual	Security Institution, Cimer
C12	Single	22	Former Teacher	High School Grad.	Student	Psychological, Digital, Sexual	No
C13	-	-	-	-	-	Digital	No
C14	-	-	-	-	-	Digital	Legal Authorities
C15	-	-	Foreigner	-	-	Digital, Persistent Stalking	No
C16	Single	21	Former Boyfriend	High School Grad.	Student	Psychological, Digital, Physical	No
C17	Single	-	Former Partner	High School Grad.	Self-Employee	Psychological, Digital, Persistent Stalking	Security Institution, Legal Authorities
C18	Single	-	Former Boyfriend	-	-	Psychological, Digital, Persistent Stalking	Civil Society Organization, Legal Authorities
C19	Single	-	Former Partner	HighSchool Grad.	Student	Psychological, Digital, Persistent Stalking	Legal Authorities
C20	Divorced	-	Former Partner	HighSchool Grad.	Salaried Employee	Psychological, Digital, Persistent Stalking, Sexual, Physical	Security Institution, Legal Authorities

When looking at the statistics regarding the counselees, it is noteworthy that the average age is 24. From this, it can be inferred that since younger individuals tend to use digital technologies more, it is mostly young women who experience digital violence. Of the counselees, 75% are single, while 19% are divorced. Regarding education, 82% have completed high school, and 18% have a university degree. In terms of occupation, 66% are students, and 33% are employed. Among the counselees, 55% had previously applied to an institution due to the violence they experienced, while 44% directly contacted the Foundation. It is noteworthy that 94% of the individuals perpetrating digital violence

are acquaintances of the counselee (ex-boyfriend, former partner, neighbor, etc.). Other research on digital violence also has similar findings regarding the perpetrator being someone known to the woman (Wolak et al., 2007, pp. 55-56). According to the United Nations' estimation (Association for Progressive Communications, 2023), approximately 95% of aggressive behaviors, harassment, and demeaning language and imagery in online spaces are directed towards women, and these behaviors often originate from partners or former male partners.

15% of the counselees experience only digital violence, while 85% experience digital violence alongside one or more other forms of violence against women, such as psychological, sexual, physical violence, or persistent stalking.

Results

When the stories of violence experienced by the counselees who applied to The Foundation for Women's Solidarity were analyzed, it was observed that they expressed their experiences primarily in three different dimensions/stages: 1) The dimension of directly experiencing digital violence against women; 2) The dimension of psychologically experiencing digital violence against women; and 3) The dimension of legally experiencing digital violence against women.

1. The Dimension of Directly Experiencing Digital Violence Against Women

Based on the analysis findings, it has been observed that almost all types of digital violence against women were experienced by women in Turkey during the pandemic period. The most commonly experienced type of digital violence by women was infringement of privacy. Regarding the violence stories of the counselees, infringement of privacy particularly occurs when an ex-boyfriend or partner threatens the counselee's safety by stating that sexually explicit photos or videos taken together or secretly would be sent to the counselee's family, friends, or uploaded to pornographic websites. Blackmailing the counselee by using these means to force them into meeting again or engaging in sexual activities again is another common form of privacy violation. Sometimes, this goes beyond threats, and explicit photos are published on fake social media accounts created in the name of the perpetrator or the counselee. Furthermore, within the scope of infringement of privacy, another form of digital violence was observed where the counselee's family or close circle was harassed through the use of sexist insults directed at the counselee, as well as sending photos after making contact with them. This was carried out through fake social media accounts.

Following infringement of privacy, the most frequently experienced form of digital violence by women is online harassment. Within the scope of online harassment, the most common forms of digital violence include the counselee being subjected to harassment, threats, blackmail, and sexual assault by individuals met through her social media account. Additionally, it involves the sharing

of posts containing insults and threats on Twitter or Instagram accounts by former partners or boyfriends, or the sending of messages with similar content, causing discomfort to the counselee or sending harassment messages expressing a desire to reconcile through these platforms.

Harassment within this context also encompasses continuous calls, disturbances, and harassment through phone calls; messages containing insults, and death threats have also been experienced. When looking at resources related to digital violence, it becomes evident that this is not solely a form of violence that occurs in online environments. It can also be carried out through the call and messaging features provided by the mobile phone operators (Sarışın, 2022, p. 272). Indeed, Henry and Powell (2016, p. 204) take a broader approach to digital violence, terming it as Technology-Facilitated Sexual Violence (TFSV). They define this concept as the infliction of both virtual and face-to-face gender-based harm through the use of digital technologies.

After online harassment, the most commonly experienced form of digital violence is damaging reputation or credibility. Within this scope, the most prevalent form of violence is the opening of fake accounts (specifically on Instagram, as often expressed) in the name of the counselee by ex-boyfriends or former partners. Through these accounts, posts that undermine and humiliate the counselee are made, and third parties are offered money to follow these accounts. Additionally, it is observed that the perpetrator of the violence may attempt to reach the counselee or her acquaintances by opening fake accounts in his own name. Furthermore, within the context of damaging reputation or credibility, instances have been observed where the counselee's existing account is hacked and screenshots are taken.

Within the scope of digital violence against women, surveillance and monitoring have also been among the experiences reported by counsees. This includes instances where the counselee's partner forcibly takes her phone while they are together to check her social media accounts and interrogates her about blocked contacts. Additionally, questioning and monitoring by the partner, the whereabouts, activities, and conversations of the counselee through remote phone calls have emerged as examples.

Among the experiences of the counsees, there is also an example of digital violence that can be categorized as targeted attacks to communities. This involves instances where neighbors in an apartment building, through a social media account (Instagram), publish messages containing sexist insults about their daughter, profanity, and death threats targeting a family.

Furthermore, it's important to mention an example of an experience within the scope of infringement of privacy. In this case, the counselee publicly disclosed a sexual assault she experienced on Twitter.

Subsequently, members of the shared community, providing a false sense of trust, encouraged her to reveal her identity. However, the subsequent process involved the counselee's identity being exposed and her being maltreated by her social circle. At this point, the counselee's privacy was violated due to the disclosure of her identity.

When examining experiences of digital violence, it is noteworthy that women concurrently experience various types of digital violence or encounter digital violence alongside other forms of violence in their real lives. Persistent stalking can manifest itself in different forms, both as online harassment and offline harassment. In real-life situations, physical violence can evolve into subsequent threatening messages or online harassment. Different forms of digital violence can be experienced concurrently, independently from each other, or following forms of violence outside the realm of the internet (Vera Morales, 2023, p. 22).

Upon analyzing the experiences of the counsees, it was found that Twitter and Instagram were the most frequently used platforms. Additionally, phone calls and messages were among the commonly utilized forms of technology-based violence. It is also noteworthy that the perpetrator of the violence is often described as a former partner or ex-boyfriend. The pretext for the violence often emerges from reasons such as the woman breaking up with the perpetrator or expressing a desire not to meet with him. These forms of digital violence are employed to fulfill the request of a former partner who seeks to reunite, engage in a relationship once again, or reinstate sexual intimacy.

2. The Dimension of Psychologically Experiencing Digital Violence Against Women

When examining the psychologically experienced dimension of digital violence against women, it is noteworthy that the counsees primarily share their emotional states, followed by the reasons hindering them from taking action in response to it. It has been determined that the counsees experience deterioration in their mental health, psychological distress, anxiety disorders, and even contemplate suicide due to the violence they endure. They express a need for support, as they feel unable to resist the current situation. The prevalent emotions that the counsees feel as a result of their experiences are fear, anxiety, apprehension, and unease. The terms used by the counsees to articulate their feelings include concepts such as "psychologically worn down, damaged, worthless, inadequate, disgraced, trapped in a quagmire, mentally overwhelmed, under pressure, manipulated and threatened, stuck, life ruined at a young age, mental health deteriorated, isolated, and wronged." Some of the counsees have expressed having suicidal thoughts, and one counselee attempted suicide.

It has been observed that the psychological state the counsees find themselves in due to the violence they have experienced hinders their ability to take action. Expressions of counsees such

as “struggling to cope with what they have experienced, feeling unable to endure any further, not wanting to confide in anyone lately, feeling reluctant, thinking they can’t trust anyone, never talking to anyone else, feeling they can’t continue to battle with this psychology, and lacking the courage to continue the legal process” indicate that their emotional state significantly hampers their ability to resist. Another barrier for the counselees to take steps towards resistance in their current situation is the fear that the perpetrators of the violence will become even more aggressive or that they will follow through on their threats. Due to the fear instilled by the perpetrator’s threats, the counselee refrains from seeking help from any institution, and may even consider “withdrawing a previously filed complaint.” The counselees express that, due to their current psychological state, they feel incapable of gathering the strength to fight or resist. However, it should be remembered that reaching out to the Foundation and sharing their experiences, even asking for support, is an important step in itself.

The counselees’ deepest fear revolves around their families being informed about the situation, which encompasses concerns such as “keeping the matter hidden from their families and absolutely not wanting them to find out,” and “worrying about their families hearing about it.” This stems from obligatory practices in Turkish family structures, where female children are accustomed to concealing private aspects of their lives from their parents. Unfortunately, this ingrained habit persists even when they face adverse experiences, ultimately depriving women of potential familial support. According to Temelkuran (2004), the “false identity” that girls in Turkey develop from an early age is so well-structured that it cannot easily be dismantled.

Digital violence against women and girls is often dismissed as an insignificant and virtual phenomenon. However, as digital (online) and face-to-face (offline) spaces become more integrated, digital violence takes on a form that exacerbates or triggers physical-world violence and victimization (European Institute for Gender Equality, 2022, p.7). Moreover, the impact of digital violence on women is greater than initially estimated. Previous studies on digital violence and its effects (Aslan and Önay Doğan, 2017, p.103; Seçgin and Tarı Selçuk, 2023, p.208) reveal that it leaves serious damage on the victim. In fact, due to reasons such as the rapid spread of potentially embarrassing content in the online environment and a higher number of witnesses to the victim’s situation, digital violence has a greater psychological impact compared to other forms of violence. West (2014, p.15) states that the most common effect of digital violence against women is psychological. Among these effects, anxiety disorders, damage to self-perception, and, at the extreme, suicidal and self-harming behaviors are most frequently encountered. Other psychological effects include insomnia, panic attacks, feelings of humiliation, and agoraphobia. According to West’s research, suicidal thoughts not only remain as thoughts, but are also acted upon by some women. Looking at the results of global research on the effects of digital violence against women,

the psychological impacts of women seeking assistance from the Foundation seem accountable. When examining the feedback regarding the psychological well-being of the counsees, it becomes evident that their experiences align directly with the global context of what women and girls go through concerning digital violence.

3. The Dimension of Legally Experiencing Digital Violence Against Women

A small subset of counsees approached the Foundation solely with experiences of digital violence, while the majority also experienced another form of violence alongside digital violence. Some counsees had taken initiatives prior to contacting the Foundation, such as filing a criminal complaint with the prosecutor's office, giving statements or filing a complaint at the police station, reporting to the Cimer⁴ hotline, or initiating legal proceedings. However, these counsees reported negative outcomes from their applications to institutions, stating that no action was taken against the perpetrators. Complaints regarding the publication of the counsee's photos on a fake social media account opened in her name did not result in any action, with authorities stating that it was "not irregular." When the counsee's family reported death threats from neighbors on Instagram at the police station, the police dismissed the situation, saying "such things can happen between neighbors." Additionally, one counsee experienced mistreatment from the police officer who said, "How many cases do we have with you?" Counsees either reached out to the Foundation after seeing that no action was taken following their applications, or they had not applied to any institution beforehand and directly contacted the Foundation to request legal support. Some of the counsees made progress with the legal support provided by the Foundation, while others stated that they would return when needed.

Seçgin and Tarı Selçuk (2023, p. 209) emphasize that factors such as the lack of awareness of the rights of victims of violence, inadequacy of legal sanctions on individuals prone to violence, and ineffective enforcement of penalties contribute to the proliferation of digital violence. The study observes triggering elements in the experiences of the counsees that contribute to the spread of digital violence. Counsees who reported incidents to institutions in the face of violence were unable to achieve the desired outcome and were forced to continue experiencing violence. In addition to the failure of protective laws for women to function as needed, the lack of knowledge about their legal rights in the face of violence can also be seen as a contributing factor to the increase in digital violence.

The Foundation has provided consultations to counsees regarding the legal avenues they can pursue in the face of digital violence. Accordingly, for online harassment, it is necessary to obtain a restraining order under Law No. 6284 on Preventing Violence Against Women; in cases of privacy

⁴ Presidential Communication Center

infringement, legal applications must be made under the Crime of Violating the Privacy of Private Life in the Turkish Penal Code and the Personal Data Protection Law.

When subjected to digital violence such as insults, harassment, threats, persistent messages or calls, etc. through phone or social media, the counselee can request preventive and protective measures by submitting a petition to the nearest police station or gendarmerie, Republic Prosecutor's Office, or Family Court. These measures may include the aggressor ceasing the violence, refraining from further incidents, discontinuing persistent digital stalking if applicable, refraining from contacting or disturbing the counselee through communication and digital media, as well as protecting the confidentiality of her identity and address, and providing temporary accommodation and protection if necessary. A restraining order against the individual can be issued under Law No. 6284 on Preventing Violence Against Women. Restraining orders not only cover physical distance but can also prohibit the aggressor from communicating or approaching her through any means (phone, internet, social media)”

Unauthorized capturing, sharing, or distributing of images or videos: According to the Turkish Penal Code, sharing or threatening to share various images and videos of a person without their consent on social media or any platform constitutes a violation of the privacy of personal life. The person violating the privacy of personal life is subject to imprisonment ranging from one to three years. If the violation of privacy involves the recording of images or sounds, the penalty is increased by one-third. By filing a criminal complaint with the prosecutor's office and explaining the situation in a petition, this claim will be investigated. It will be determined from which account, phone, or computer the images were made public, and the individual can be prosecuted.

Privacy Decision: If the counselee is considering not filing a complaint or withdrawing their complaint due to concerns about their family finding out what happened, they can consult with the prosecutor to obtain a privacy order under Law No. 6284 on Preventing Violence, and request that their address be kept confidential.

Free Lawyer: The counselee can obtain legal representation for themselves in the legal process by applying to the Ankara Bar Association's Gelicik Center or Legal Aid Office for a free lawyer.

Discussions and Conclusion

When looking at the results of the research, it is evident that the fears and concerns expressed by women before seeking help for violence indicate that preventive and protective measures, as well as laws, are not functioning properly. This leads women to feel unsafe. Women not only lack trust in the legal system and do not feel safe in their physical lives, but they also do not feel safe in the virtual

world. They pay a heavy price for the digital violence they experience. In this context, it is crucial to address digital violence against women as a significant societal issue and emphasize the need for proper enforcement of legal measures to protect women in the digital world. It is also important to highlight the role of the police, who are often the first point of contact for women in accessing legal mechanisms (West, 2014, pp. 26-27). Therefore, among the legal steps taken to make online spaces safer for women, there should be policies that involve educating security institutions and law enforcement agencies about the occurrence and consequences of digital violence. This way, it can be ensured that the police or gendarmerie treat reports of digital violence from women seriously and take effective action.

Digital violence and physical violence in real life can become intertwined, especially when the perpetrator is someone close to or known by the woman. At times, violence may infiltrate from physical life into the virtual realm, and other times, it may spill over from the virtual world into physical life. It is not always easy to distinctly separate or express these, as different forms of violence can be extensions of one another.

The study reveals that digital violence against women emerges in our society as an extension of violence against women and the patriarchy that gives rise to it. Therefore, Seçgin and Tarı Selçuk (2023, p. 211) propose a more fundamental solution for the prevention of digital violence. They suggest that activities promoting a mental transformation towards gender equality and against violence should be more widely disseminated. It is advisable to inform the society about ensuring safe internet use and enhancing digital media literacy. Additionally, awareness-raising efforts should be conducted to educate women about both digital violence and their legal rights in the face of digital violence.

References

- Abay, E. & Akın, A. (2021). Covid-19 salgınında; dünyada ve Türkiye’de kadınlara yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet. *Sağlık ve Toplum*, 31(3), 11-16.
- Association for Progressive Communications. (2023). How technology is being used to perpetrate violence against women-and to fight it. <https://www.apc.org/en/node/11452>
- Aslan, A. & Önay Doğan B. (2017). Çevrimiçi şiddet: bir siber zorbalık alanı olarak “potinss” örneği. *Marmara İletişim Dergisi*, 27. 95-119.
- European Institute for Gender Equality. (2022). Combating cyber violence against women and girls.https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/combating_cyber_violence_against_women_and_girls.pdf
- Henry, N. & Powell, A. (2016). Technology-facilitated sexual violence: a literature review of empirical research. *Trauma, Violence, & Abuse*, 19 (2), 195-208.

- Internet Governance Forum. (2015). Online Abuse and Gender-Based Violence Against Women. https://genderit.org/sites/default/files/draft_jp_online_abuse_and_gender_based_violence_against_women_0.pdf
- Seçgin, L. & Tari Selçuk, K. (2023). Sanal ağların distopyası: kadına yönelik dijital şiddet. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 1. 203-217.
- Sarışın, M. (2022). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yeni yüzü: dijital şiddet, *Kadın Araştırmaları Dergisi (KADEM)*, 8(2), 257-285.
- Temelkuran, E. (September 20, 2004). Yaşamak İçin Kaçanlar. *Milliyet*. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ece-temelkuran/yasamak-icin-kacanlar-389155>
- UN Women (2020). COVID-19 döneminde kadınlara ve kız çocuklarına yönelik dijital şiddet vebityoluylaşiddet. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Brief-Online-and-ICT-facilitated-violence-against-women-and-girls-during-COVID-19-tr.pdf>
- UNSC (2018), United Nations Special Rapporteur On Violence Against Women, Its Causes And Consequences. [Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective]. file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/A_HRC_38_47-EN.pdf (Accessed: August 26, 2023).
- West, J. (2014). *Cyber-Violence Against Women*. Battered Women's Support Services. <https://www.bwss.org/wp-content/uploads/2014/05/CyberVAWReportJessicaWest.pdf> (Accessed: August 28, 2023).
- Wolak, J., Mitchell, K.J. & Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41, 51-58.
- Vera Morales, K. N. (2023). *Online Gender-Based Violence Against Women And Girls: Practical Self-Protection Handbook: Digital Security Tools And Response Strategies*. General Secretariat of the Organization of American States. <https://www.oas.org/en/sms/cicte/docs/Guide-basic-concepts-Online-gender-based-violence-against-women-and-girls.pdf> (Accessed: August 25, 2023).

Vitae

Beril UĞUZ

Beril Uğuz is a PhD instructor of Animation and Film Studies in Başkent University-Ankara, with a background in Economics from Hacettepe University and a Master's and PhD in Sociology from Ankara University. Her Master's and doctoral theses focused on women's films and feminist cinema in the context of Turkish cinema. Her areas of expertise and interest are cinema, art, feminism, women's rights, feminist art, animation, creative drama, and dance. She has contributed as an expert in grant projects addressing women's rights, children's rights, human trafficking, and occupational health and safety.

Sosyal Antropoloji ve Sosyolojide “Yeniden Ziyaret Çalışmaları” ve Bir Örnek Araştırma: Beypazarı

Tülay UĞUZMAN¹

Türkiye’de sosyal antropoloji ve sosyolojiye ilişkin olarak yapılan araştırmalar incelendiğinde bir takım alan çalışmalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Literatürde, bu çalışmaların öncelikle ekolojik ve sınıfsal olmak üzere iki ayrı eksen çevresinde değerlendirilebilir olduğuna, köy-kent ya da kır-kent ayrımının toplumsal yapımızı saptamaya ya da açıklamaya yönelik ilk ölçütlerden biri olarak kabul edildiğine dair bilgilerin yer aldığı yayınlar bulunmaktadır (Kongar, 1985, s. 329).

Türkiye’de bu tip çalışmalar, öncelikle ilk dönemlerde, ülkemizin bir tarım ülkesi olması niteliği dolayısıyla kırsal alanlarda yoğunlaşmış olup Ziya Gökalp’in II. Meşrutiyet döneminde savunduğu halkçılık tartışmaları çerçevesinde ve köyü, harsın (kültürün) temeli olarak gören teorik çalışmaları ile başlamış, Prens Sabahattin Okulu’nun temsilcilerinden Mehmet Ali Şevki’nin, Le Play tarafından oluşturulan ‘*Science Sociale*’ araştırma yöntemini köylere uygulayan pratik çalışmaları ile devam etmiştir (Kongar, 1985, s. 329).

Cumhuriyet döneminde, bilim insanlarının ve araştırmacıların köy yaşamına ilişkin ilgilerinin giderek arttığını, köye ve köylüye yönelik olumlu görüş ve düşüncelerin sıklıkla dile getirildiğini, o dönemde kurulan Halkevleri ile Halk Odaları’nın köylere yönelik folklor ve halk eğitimi çalışmaları yaptıklarını ve yayınladıklarını da bilmekteyiz (Kaçmazoğlu, 1999, s.52–56). 1930’lu yıllarda yayınlanan monografik nitelikli köy araştırmalarının, teorik ve pratik köy çalışmalarının arttığı ve köy sosyolojisinin bir disiplin olarak kurulduğu görülür. Bunu 1940’lı yıllardan başlayarak Behice Boran, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Selahattin Demirkan başta olmak üzere bazı sosyologlar ile Hilmi Ziya Ülken, Hamit Zübeyir Koşay gibi araştırmacıların çalışmaları izler.

Bu önemli çalışmaların yanı sıra 1960’lı yılların sonu ile 1970’li yılların başlarında, Millî Eğitim Bakanlığı’nın bir uygulaması olarak köylere atanan ilkokul öğretmenlerinin stajyerliklerinin kaldırılması için hazırlamaları gereken dosyalar içerisinde yer alan köy araştırmaları da oldukça önemlidir. Bu çalışmaların her biri, o yıllarda toplumumuzun sosyal ve kültürel yapısının nasıl olduğu konusunda bizlere ayrıntılı bilgiler vermektedir.

¹Prof. Dr., Başkent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, tuguzman@baskent.edu.tr

1950'li ve 1960'lı yıllarda, kır-kent ilişkileri, kır-kent farklılaşması ve köy kalkınmasına dönük monografik çalışmalar da gerçekleştirilmiş, bu dönemde devlet alt yapı hizmetlerinin köye gitmesi, köylerin sosyal yapılarında önemli değişmelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. 1960 sonrasında Köy İşleri Bakanlığı ve Devlet Plânlama Teşkilatı'nın kurulması ile birlikte bölgeler arası farklılaşmalara dayanan sosyal ve uygulamalı köy araştırmalarının ve köylere yönelik planlı çalışmaların önemi artmış, Köy İşleri Bakanlığının İl Envanter Çalışmaları çerçevesinde hazırlanan "*Köy Envanter Etüdüleri*", ülkemizdeki köyler ve sorunları hakkında önemli birer belge kaynakları olmuştur (Türkdoğan, 1977, s. 23).

Bir yandan köyü ve köylüyü anlamaya, köylerin sorunlarını ortaya çıkarmaya yarayan bu çalışmalar, diğer yandan köyü ve köylüyü bilinçlendirmeye, kalkındırmaya, yenileştirmeye yönelik adımlar olup aynı zamanda bu yapıya uygun araştırma yöntemlerinin, yaklaşım, model ve kuramların geliştirilmesine de katkı sağlamış, böylelikle 1950'li yılların ortalarından itibaren sosyal antropolojik, etnolojik ve özellikle de sosyolojik yapıları bilimsel araştırmaların artmasına zemin hazırlamıştır. Sözü edilen bu çalışmalardan ilk akla gelenler, İbrahim Yasa, Cahit Tanyol, Paul Stirling, Cevat Geray, Nermin Erdentuğ, Orhan Türkdoğan, Bahattin Akşit, Özer Ozankaya, Muzaffer Sencer, Vedia Emiroğlu, Altan Eserpek, Ali Rıza Balaman vb. sosyolog ve sosyal antropologlara aittir.

Türkiye'nin içinden geçtiği sosyal ve kültürel değişme sürecinin halkalarını da yansıtan ve birer kilometre taşı gibi işlev gören bu çalışmalara, köy araştırmaları kadar çok sayıda olmasa da kasaba araştırmalarını da eklemek gerekir ki bu alanda da Mübeccel Belik Kıray, Fatma Mansur, Sevinç Özen, Tülay Uğuzman Er gibi akademisyenler ile bazı genç araştırmacıların yüksek lisans ve doktora tezleri sayılabilir (Uğuzman, 2010, s. 34).

Dikkat çeken bir kısım araştırma ise yabancı literatürde "*re-visit studies*", "*re-study*", "*long term field work*" vb. adlar verilerek, üzerinden belirli süre geçtikten sonra ya da uzun dönemli olarak, aynı ya da farklı bir araştırmacı tarafından aynı araştırma yöresinde tekrarlanan sosyolojik ya da sosyal antropolojik çalışmalardır. Bu konuda ülkemizde en iyi bilinen örnek, İbrahim Yasa'nın Hasanoğlan ve Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü adlı çalışmalarıdır (Yasa, 1969 ve Yasa, 1955).

Topumlarda ortaya çıkan değişmelerin bütünüyle ve büyük toplumun tamamını içine alacak şekilde objektif ölçütlere uyarak incelenmesi, gerçekten çok zor hatta imkânsız bir iştir. Bu nedenle ancak büyük toplumu oluşturan topluluklardan bir veya birkaçını bilimsel yöntemlerle ve belirli zaman aralıkları ile inceleyerek değişmeleri göstermek daha uygun olabilmektedir. Böylelikle hem küçük hem de büyük toplumun eski ve yeni değer ve uygulamalarını, bu konudaki toplumsal ve kültürel değişmeleri, bu değişmelerin yönünü, hızını tespit etmek mümkün olur ve bu nedenle bu tip çalışmaların değeri de büyüktür (Yasa, 1955, s. 34).

Bilindiği üzere günümüzde üniversitelerin üç temel görevinden söz edilmektedir. Bunlar; eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme ve topluma hizmettir ve bu görevlerin yerine getirilmesi öğretim elemanları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu bilinçle düzenlenen Başkent Üniversitesi Uluslararası Sosyoloji Kongresi (BUSOC2023)'nde bir Ankara Araştırmaları oturumunun bulunması, bu nedenle çok önemlidir.

Bu kongrede sunmak üzere hazırladığım “*Sosyal Antropoloji ve Sosyolojide Yeniden Ziyaret Çalışmaları ve Bir Örnek Araştırma: Beypazarı*” konulu bildiriye, yukarıda belirtilen çerçeve içinde, yirmi iki yıl ara ile tarafımdan gerçekleştirilen Beypazarı araştırmalarının önemli bulunan bazı bulguları ele alınmıştır.

Öncelikle belirtmem gerekir ki bu bildiri, 1999-2000 yıllarında Beypazarı'nda, alan araştırması yöntemi ve gözlem, görüşme, anket teknikleri uygulayarak yürüttüğüm, 2002 yılı başında da Beypazarı Belediyesi Kültür Yayını olarak yayınlanan “*Beypazarı'nda Sosyal-Kültürel Yapı ve Değişme*”² adını taşıyan kitabımın bazı verileri ile 2023 ağustos-eylül aylarında aynı yörede yürüttüğüm bir re-visit araştırmanın verilerine dayanan karşılaştırmalı bir çalışmadır.

Beypazarı günümüzde pek çok kişinin bildiği, gezip gördüğü, Başkentimiz Ankara'ya bağlı bir ilçedir. 1999 yılı başlarında sözünü ettiğim ilk araştırmama başlamak üzere ilk kez Beypazarı'na gittiğimde nüfusu 50.000 bile olmayan tipik bir taşra kasabası ile karşılaşmışım.

Rahmetli hocam Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek'in en bilinen eseri Türk “*Halkbilimi*” adlı kitabının kapağında³ yer alan bir fotoğraf (Örnek, 1976) ile de dikkatimi çeken bu kasaba, çevre ilçelerden ya da Türkiye'deki herhangi bir ilçeden o kadar da farklı olmayan bir görünümdeydi. İlk çalışmam sırasında yaz, kış, ilkbahar ve sonbahar aylarında defalarca bu yöreye gittim. Her gidişimde bir değişim, bir farklılaşma, bir yenilik buldum. Zaman içinde özgünlüğünü kaybetmiş olan evler⁴, araştırmam ortaya çıktıkça Beypazarı da faaliyete geçen kireç kuyusundan elde edilen beyaz boya ile boyanıyor, çatılarındaki uydu antenleri elektrik kabloları içerilere alınıyor⁵, ilçe başka yerlerdeki kasabalardan daha farklı bir görünüme kavuşup belirginleşiyordu⁶.

Belli bir süre sonunda, “*Bir Kasabanın Mimari Zaferi*” benzeri başlıklarla gazetelere yansıyan ve “*Türkiye'nin en güzel on kasabasından biri*” unvanını da alan bu ilçeyi konu alan ve sözünü ettiğim bu ilk araştırmamda temel amacım, Beypazarı'nın sosyal ve kültürel yapısını belirlemek ve

² Bk.: Foto 1

³ Bk.: Foto 2

⁴ Bk.: Foto 3

⁵ Bk.: Foto 4

⁶ Bk.: Foto 5-6

ülkemizin içinde bulunduğu sosyo-kültürel değişme sürecinde bu yapıda ortaya çıkan değişimleri tespit etmek, aynı zamanda ileriki yıllarda bu yörede yapılacak olan araştırmalar için de bir başlangıç noktası oluşturmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere ortaya attığım sorular ise, Beypazarı'nın genel yapısını belirleyen tarihî, coğrafi, nüfus, idarî, ekonomik, eğitim ve sosyal durumlarının nasıl olduğu, sağlık işlerinin nasıl yürütüldüğü, sosyo-ekonomik yapıda ailenin durumunun ne olduğu, aileler arası ilişkilerin boyutları, sosyo-kültürel yapı içinde ailenin değerlerinin neler olduğu, doğum, çocukluk, evlenme ve ölüm gibi aşamalarda ortaya çıkan gelenekler sisteminin nasıl işlediği ve aile ile aile çevresinde oluşan sosyo-kültürel değişmelerin hangi alanlarda yoğunlaştığı idi.

Araştırmamın evrenini Beypazarı ilçe merkezinde yaşayan yerli aileler oluşturmakta idi ve bu evrenden tesadüfi örneklem yolu ile seçilen yüz kırk dört ailelik bir örneklemim vardı. Bu örnekleme dahil olan ailelere anketler uyguladım, ancak bu teknikle yetinmeyerek birçok Beypazarlı ailenin evine konuk oldum. Bu ailelerin çeşitli yaşlardaki bireyleri ile görüşmeler yaptım. Sosyal ilişkilerini, yaşamlarını, özel gün, toplantı ve törenlerine katılarak gözlemledim.

İkinci araştırmada ise ana hatlarıyla yapısını ve değişim sürecindeki yerini yirmi iki yıl öncesinden belirlemiş olduğum bu yörede, aradan geçen sürede ne tür değişimler olduğunu tespit etmek temel amacım oldu. Bu süreçte çok sayıda kaynak kişi ile derinlemesine görüşmeler yaparak vardığım sonuçlar ile değerlendirmelerimin bir kısmını, sizlerin huzuruna getirmiş bulunuyorum.

Beypazarı, Ankara İlinin 99 km. kuzeybatısında, Ayaş ve Nallıhan İlçeleri arasında, Ayaş-Güdül-Çamlıdere-Kıbrısçık-Seben-Nallıhan-Mihalıççık ve Polatlı İlçeleri ile komşu olan, 1.868 km² ve 675 m. yüksekliğe sahip bir ilçedir. Yetmiş sekiz mahalleye sahip olan Beypazarı'nın nüfusu 2022 yılında 48.357 olup bu nüfusun %49.74'ü erkek, %50.26'sı kadındır (Beypazarı Kaymakamlığı, 2023). Beypazarı, 1997 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 46.900 nüfuslu bir yerleşim birimi idi. Bu sayılar ilçenin belirgin bir şekilde göç almadığı gibi göç vermediğinin de işaretidir.

Tarihinin Hititlere kadar uzandığı bilinen Beypazarı'nda zaman içinde Hitit, Frig, Galat, Roma, Bizans, Anadolu Selçuklu ve Osmanlıların egemen oldukları bilinmektedir (Uğuzman, 2002). Genellikle engebeli bir arazi ve verimli topraklar üzerine kurulu olan Beypazarı'nda ekonomi; tarım, ticaret, hayvancılık, sanayi ve el sanatlarına dayalıdır. İlçe nüfusunun %67' si tarımla uğraşmaktadır (Beypazarı Kaymakamlığı, 2023). Bu alanda modern tarım araç ve teknikleri sayesinde daha fazla ürün alınmaya başlanmıştır. Son yıllarda ilçe nüfusunun az da olsa artması, küçük esnaf ve sanayinin kalkınması, tavukçuluk, sebzeçilik, arıcılık, sütçülük ve ticaretteki canlanma ve gelişimle birlikte gözle görülür bir ilerlemeye sahne olmuştur. Ayrıca küçük sanayinin ve el sanatlarının da halkın geçim kaynağı haline gelmeye başladığı gözlenmektedir.

Tarla arazilerinin büyük kısmında sebzeçilik yapılan Beypazarı'nda bu alanda ilk sırayı havuç almaktadır. Çeltik, ispanak, turp ve soğan da ilçenin gözde tarım ürünlerindedir. Armut, elma, kavun ve karpuz gibi meyveler de yetiştirilmektedir. Büyük bir bölümü dağlık bölgelerde bulunan geniş meralara sahip köylerin, Beypazarı'nı önemli bir hayvancılık merkezi haline getirdiği, özellikle tavukçuluk, arıcılık, koyunculuk ve sığırcılık faaliyetlerinin büyük oranda arttığı, kaliteli tiftik veren Ankara Keçisinin de bu yörede yaşadığı, söylenmeden geçilmemesi gereken konulardır. Sanayi alanında da hafife alınmayacak bir düzeyde olan Beypazarı, tavukçuluk, süt işleme, buğday işleme ile ilgili sanayi kuruluşları ile çeltik fabrikası, karoser sanayi konularında da adından söz ettirmektedir.

Beypazarı ilçesinde gümüş işlemeciliğinin⁷ de önemli bir yeri vardır. Bu el sanatıyla uğraşanlar, ulusal ve uluslararası etkinliklere ve çeşitli kurslara katılarak Beypazarı gümüşlerinin tanıtımı ve pazarlanması faaliyetlerinde etkin rol almışlardır. Bu ürünler, başta Suudi Arabistan olmak üzere on sekiz ülkeye ihraç edilmektedir.

Beypazarı'nda eğitim yönünden olumlu özellikler gözlenmektedir. 2000'li yıllarda bile halkının %99'unun okur-yazar olduğu saptanmış bulunan ilçede bu sayı günümüzde daha yüksektir. Çeşitli ve çok sayıda ilk ve orta öğretim kurumu bulunan yörede 1994 ve 1995 yılında açılan iki yüksek öğretim kurumundan Gazi Üniversitesi'ne bağlı olanı 2000 yılında kapatılmış olmakla birlikte Ankara Üniversitesi'ne bağlı olan diğer Meslek Yüksek Okulu genişletilmiştir. 1995-1996 eğitim öğretim yılında öğrenime başlamış bulunan Beypazarı Meslek Yüksekokulunun örgün eğitim programlarında on, uzaktan eğitim programında ise dört program vardır.

Geçmiş dönemlerde ve ilk araştırmamı gerçekleştirdiğim yıllarda tarım ile hayvancılık ağırlıklı bir sosyo-ekonomik yapıya sahip olan, bu yapının özelliklerini bünyesinde kısmen de olsa barındırmaya devam eden, gerek yaşam tarzı gerek giyim-kuşam biçimi ve gerekse bu yapının somut göstergelerinden olan eski, taş zeminli, tarihî evleri ile ayrıca eski sosyo-ekonomik yapı içinde gerekli olduğu halde artık kaybolmaya başlayan bir takım mesleklerin en son temsilcilerine de rastlanabilen Beypazarı, günümüzde hâlen sosyo-kültürel açıdan somut gözlemlerin yapılabildiği bir yerleşim birimidir.

İlk araştırmamızda, gümüşçülük⁸, dokumacılık⁹, semercilik¹⁰, hasırcılık, kilimcilik, yorgancılık¹¹, sepetçilik, bakırcılık¹² gibi el sanatlarının yaşadığı, yaşatıldığı Beypazarı; bugün tarih, kültür, doğa

⁷ Bk.: Foto 7

⁸ Bk.: Foto 8

⁹ Bk.: Foto 9

¹⁰ Bk.: Foto 10

¹¹ Bk.: Foto 11

¹² Bk.: Foto 12

ve turizm şehri olarak anılmakta ve tanınmakta olmasına rağmen yöredeki el sanatları bugün ya bu işleri yapan zanaatkarlar tarafından özveriyle yaşatılmaya çalışılmakta, kalan son atölyelerde ürünlerini, örneğin dokumacılıkta olduğu gibi sınırlı sayıdaki işleri üretmekte ya da merkeplerin fonksiyonsuz kalmaları nedeniyle nalbantlıkta ve semercilikte olduğu gibi sadece köylerde ve çok az sayıda görülmektedir.

Son yıllarda toplumumuzun içinde bulunduğu hızlı değişme sürecinin Beypazarı'nı da etkilemesi ve yörede sayıları günden güne artan sanayi kuruluşları kasabayı kentleşen bir görünüme doğru yöneltmekte, buna bağlı olarak bazı ailelerin de topraktan ve toprağa bağlı bir yaşam biçiminden koparak, değişme sonucunda ortaya çıkan yeni sektörlerle geçmeye başlamasına neden olmaktadır. Bu yeni sektörlerin önde gelenlerinden biri, turizmdir. Son yıllarda kırsal kalkınmada teşvik kapsamında açılan bir adet beş yıldızlı otel, yörede önemli ölçüde istihdam sağlamıştır.

Turizmin bu kapsamda gelişmesi paralelinde yöre insanı sahibi olduğu tarihî ve kültürel zenginlikleri koruma altına alıp onararak turistik potansiyellerini artırma ve turizme yönelme konusunda adımlar atmaktadır. Bir çok eski tarihi Beypazarı evi bugün konaklama yerleri ya da yöresel yiyeceklerin yenebileceği mekânlara dönüşmüştür. Yöreyle özellikle hafta sonları günübürlük turlar ile gelen kişiler de çarşıda satılan ve coğrafi işaret belgesine sahip olan Beypazarı kurusu, cevizli sucuk, havuç lokumu, yaprak dolması ve hoşmerim ile özellikle kadınların el emeği göz nuru ile ürettiği ürünlerden satın almakta, son zamanlarda yörede yaygınlaşan doğa turizmi, yürüyüş grupları, karavancılık gibi yeni gelişen eğilimler de bu alana farklı katkılar getirmektedir.

İlk araştırmamızda, yörede farklılaşan sosyo-ekonomik yapıya paralel olarak toprak sahibi olmaya geçmişte verilen değer hızla terk edilmekte olduğunu, toprak satın almanın eskisi gibi bir tasarruf biçimi olarak algılanmadığını ve topraktan elde edilen kazançların başka sektörlerle yönelmekte olduğunu tespit etmiştik. Bununla birlikte maddî açıdan değer kaybeden toprağın manevî açıdan değerini korumaya devam ettiği de tespitlerimiz arasında yer almış, “*ata yadigârı*” olarak nitelenen toprağın, zorda kalınmadıkça satılmadığı not edilmişti. Bu ikinci araştırma kapsamında kendileriyle derinlemesine görüşmeler yaptığımız kaynak kişiler; mal paylaşımaları zor olduğundan özellikle varisi az olanların, bir fırsatını bulduklarında ve eskiye oranla topraklarını, bazen de baba ocağı olan evlerini daha çabuk satabildiklerini belirtmişlerdir.

Önceki araştırmamızda geçimlerini topraktan sağlayanların modern teknolojiyi kullanma konusunda açık oldukları, bu alandaki yenilik ve gelişmeleri yakından takip ettikleri tespit edilmişti. Bugün bu kişilerin tarım alanındaki en yeni teknolojileri, hatta dronları ve havuç sökme makinelerini kullandıkları görülmektedir.

2000 yılında yörede yaptığımız araştırmalar sonucunda, bireylerin kendi ailelerinin varlık durumlarını olduğu gibi, ilçelerinin ekonomik durumlarını da olumlu biçimde algılamakta oldukları, başarıya yönelik tutumlarının da etkisiyle ekonomik açıdan gündün güne iyileşmek üzere çabalar harcadıkları, maddî durumları geliştikçe kendilerine ilişkin algılamalarının da daha olumlu bir durum aldığı tespit edilmişti. İkinci araştırmada kendileri ile görüşmeler yaptığımız kişilerin, bugün yine aynı ya da benzer görüşlerde olduklarını gözlemledik. Çünkü burada yaşamın, ulaşımın kolay olduğu, turizmin kadınlara yeni iş alanları açtığı, evlerin birer işletme durumuna getirilebildiği ve bu yolla aile bütçesine katkılar sağlayabildiği sıkça söylenmektedir. Günümüzde kadınlar, hiçbir şey yapamamaları bile, dolma sarmaya, mantı bükmeye, gözleme açmaya ya da tavuk işinde çalışmaya gidebilmekte, bu yolla geçimlerini sağlayabilmektedirler. Yine kaynak kişilerin verdikleri bilgiler ve gözlemlerimiz sayesinde söyleyebiliriz ki eskisinin tamamen aksine olmak üzere bugün benzinliklerde çalışan kadınlar bile mevcuttur.

İlk araştırmamızda genellikle uyumlu ve huzurlu bir görünüm arz eden ilçede, toplumsal ilişkileri olumlu bir biçimde sürdürmeye yönelik tutumlar göze çarpmakta, dinî ve siyasî konularda ciddi çatışmalar yaşanmamakta olduğu gözlenmekte idi. Çatışma durumlarının ise en çok değişme sonucu ortaya çıkan konularda olduğu ve öncelikle ekonomik, daha sonra da töresel alanlarda kendisini gösterdiği belirlenmişti. Bugün bu durumun aynı şekilde sürüp sürmediğini sorduğumuzda *“Hafif bir erozyon var tabii ama biz korumacı bir çevreyiz. İki kişi kavga ederse üçüncü kişi mutlaka barıştırır”* türünden cevaplar alınmıştır. Kaynak kişilerimizin nerdeyse tamamı, iletişim alanındaki çatışmalar dengisinde ilk olarak aile içindeki kuşak çatışmasını anlamaktadırlar.

Bey pazarı ailesinde okuma-yazma oranının ve eğitim düzeyinin oldukça yüksek olduğunu ve bu düzeyin de gündün güne arttığını gözlemek mümkündür. Yörede aileler ilkokuldan mezun olan çocuklarının eğitimi konusunda önemli bir karar vermekte, bu karar da çoğunlukla çocuklarının kapasitelerinin elverdiği ölçüde onları eğitimin en yüksek basamağına ulaştırma yönünde olmaktadır. Ailenin ekonomik koşullarının yeterli ve uygun olmaması durumunda bile çocuğa eğitim yoluyla bir meslek kazandırmaya yönelik tutumların sıklıkla gözlemlenebilir olması, değişme süreci içinde önemini artıran eğitimin, Bey pazarı ailesi için de değer taşıdığını ortaya koymaktadır. Bey pazarı'nın genel anlamda “göç alan” bir yerleşim yeri olmasına rağmen ilçe dışına yapılan göçlerin de görülmesi ve bu göçlerin çoğunlukla geçim sıkıntısı yüzünden değil de eğitime yönelik tutumlardaki olumlu değişmelerin etkisiyle ortaya çıkması, bu tespitleri doğrulamaktadır. Bu durum bugün de aynı şekilde sürmektedir.

Bütün bunlarla birlikte 2020-2022 yılları arasında ülke yaşadığımız pandemi sürecinde ara elemanlar yetiştiren mesleklerin yörede önem kazandığı ve meslek yüksek okullarının gençler tarafından daha çok tercih edilmeye başlandığı, kaynak kişilerimizin ortak gözlemi olarak bize

aktarılmıştır. Ayrıca gerek yörede gerekse yöre dışında yaşayan Beypazarlılar, özellikle ilçe dışına eğitim almaya giden gençleri maddi ve manevi yönden ellerinden geldiğince desteklemektedirler. Toprağa bağlı yaşam biçimi içerisinde erkeğe ve erkek çocuğuna verilen büyük önem ve değer, değişen sosyal yapı içinde kısmen de olsa bir takım değişimlere uğramakta, eğitim olgusu, bu konuda önemli etkiler yapmaktadır.

Eğitirmelerini tamamlayan Beypazarlıların, ilçenin değişmesi ile ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak üzere eğitim sürelerinin sonunda çoğunlukla geri döndükleri, meslekî bilgilerini yörede değerlendirme konusunda çaba harcadıkları gözlenen yörede, Beypazarı'nda yaşamaktan dolayı büyük ölçüde memnuniyet duyduklarını belirten bu kişiler, doğal olarak ilçenin değişimi üzerine olumlu etkiler de yapmaktadır.

Beypazarı'nda 2000'li yıllarda olduğu gibi bugün de, erkeklerin, özellikle de kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesi ve buna bağlı olarak eğitim sürelerinin uzaması, evlenme yaşının daha ileri yaşlara kaymasına neden olmakta, kadının iş yaşamına girmesiyle yükselen statüsü, aile içi ilişkilerde olduğu gibi evlilik kararına katılım aşamasında da belirginleşmeye başlamaktadır. Bu durum topluluk tarafından model alınarak gittikçe yaygınlaşan bir davranış kalıbı haline dönüşmektedir.

Bununla ilişkili olarak önceki araştırmamızda geleneksel yapı içinde görücü usulü ile yapılan evliliklerin bir ölçüde biçim değişimine uğramakta olduğu, bu usul ile başlatılan süreçte kız ve erkeğin birkaç kez görüşmesine izin verilerek bir "ara" ya "geçiş modeli"nin karşımıza çıkmasına zemin hazırladığı tespit edilmişti. Günümüzde evlilikler artık neredeyse tamamen görüşerek ve anlaşarak yapılmakta, bir evlilik görücü usulü başlatılacak olsa bile her iki gencin de fikri alınmaktadır. Bu durum köylerde bile benzer şekildedir. Gençlerin eğitim seviyelerinin yükselmesi, kadının çalışma hayatına girmesi, dolayısıyla statüsünün de yükselmesi vb. etkenler, kadınlar için ortalama evlilik yaşını yirmi beş ve üstüne, erkekler için ise otuz yaş civarına çekmiştir.

Kadının statüsünde ortaya çıkan farklılaşmalar, Beypazarı aile yapısında değişmeleri de gündeme getirmekle birlikte aileye verilen büyük değer ve önem, geçmişte olduğu gibi günümüzde de sürdürülmektedir. Gençler artık eşlerinin kim olacağına kendileri karar vermekle beraber bunu yaparken ailelerin bu konudaki tutumlarını göz önünde bulundurmakta ve bu alandaki geleneksel normlara uyma konusunda çaba harcamaktadırlar. Araştırma yöremizde, aile içi ilişkilerde kendisini gösteren grup dayanışması 2000'li yıllarda olduğu gibi aradan yirmi üç yıl geçmesine rağmen bugün de sürdürülmektedir. Bu güçlü dayanışma, istenmeyen değişmelerin aile içine sızarak, ailenin bu gibi konularda yüksek olarak algıladığı değerlerin bozulmasını ve büyük öneme sahip bulunan ailenin istenmeyen bir yapıya dönüşmesini engellemeye çalışmaktadır.

Bununla birlikte başlık parası alma-verme âdetinin eskiden uygulanmasına rağmen 2000’li yıllardan beri artık hemen hemen hiç görülmediği, tarıma dayalı ekonomik yapıda önem arz ettiği halde günümüzde gerekliliği ortadan kalktığı ve sakıncaları öğrenildiği için akraba evliliklerinin hızla terk edildiği yörede, cemiyet yapısı içinde gerekli görülen resmî nikâhın daha ön plâna çıktığı ancak bunu mutlaka diyebileceğimiz bir sıklıkta dinî nikâhın izlediği gözlenmektedir.

Gerek eş seçiminde titiz davranılması gerek evlilik yolu ile hısımların olacak ailelerin statülerine dayalı itibarlarında bir denklik aranması gerekse tüm aile bireylerinin topluluğun geleneksel normlarını bilme ve onlara uyma konusunda gösterdikleri duyarlılık ve çaba ayrıca boşanma olgusuna karşı geliştirilen onaylamaz tutumlar, 2000’lerde yörede boşanma oranının oldukça düşük olarak karşımıza çıkmasına neden olmaktadır. Ancak günümüzde ülkemizin pek çok yöresinde olduğu gibi Beypazarı’nda da boşanmaların önemli ölçüde arttığı gözlenmektedir. Bu konu ve nedenlerinin, yörede yapmakta olduğumuz çalışma ile ayrıntılı olarak ortaya konması planlanmaktadır.

2000’li yıllarda çocuk sayılarının azlığından ve ideal ile gerçek çocuk sayıları arasında görülen paralellikten anlaşıldığı üzere aileler doğum kontrolü uygulamasının gerekliliğine inanmakta ve bunu başarıyla uygulamaktaydılar. O dönemde ailelerin sahip olması gereken ideal çocuk sayısı iki ya da üç olarak gösterilmekteydi. Bugün bu sayının ortalama ikiye hatta bire düşmüş olması dikkat çekicidir. Aynı şekilde önceki yıllarda doğum kontrolü uygulamalarında geleneksel yolları terk ederek tıbbî yöntemlere başvurma konusunda farklılaşma gösterildiği ilk araştırmamızda tarafımızca belirlenen yöre halkının, sağlık ve hastalığa ilişkin değerlendirmelerinde de bir değişim yaşadığı gözlenmektedir. Yine 2000’li yıllarda gerek sağlık-hastalık gerekse doğum kontrolü konusunda zararsız bulunan kimi geleneksel yöntemlerin hâlen geçerliliğini sürdürmekte olduğunu ancak tıbbi yolların halk arasında hızla arttığını söylemek mümkün idi. Bugün ise neredeyse tamamen tıbbi yöntemler uygulanmakta, nadiren geleneksel yöntemlerin denendiği de gözlenmektedir.

İlk araştırmamız sırasında Beypazarı’nda evli olan oğul ve gelinleri ile aynı evde oturan yaşlıların çok sayıda olmasına rağmen bu ailelerin önce zihniyet olarak daha sonra da gerçek anlamda ataerkil özelliklerini terk edip çekirdek aileye yönelmeye başladığını tespit etmiştik. O yıllarda bu tip ailelerde, torunlar ile ilgili konularda ana-baba tutumlarının daha etkin bir durum alması ve büyükanne-büyük babaların ikinci plâna düşmekte oluşu, yine gözlenebilen değişim alanlarındandı.

Genellikle çatışmadan uzak ve uyumlu ilişkiler sürdürmeye eğilimli bulunan Beypazarı ailesinde seyrek de olsa zaman zaman yaşlı ve genç kuşak arasında bazı huzursuzlukların yaşanmakta olduğu, yaşlıların gençlerin kitle iletişim araçlarının ve büyük şehirlerin etkisi ile farklılıklarını ve bundan hoşnut olmadıklarını ifade ettiği ancak çatışmasız bir yaşam tarzını öncelikle aile içinde sürdürmeye çalışırken ataerkil geniş aile yapısından çekirdek aileye dönüşüm sürecini de karşılıklı olarak,

çatışmasız ve yumuşak bir biçimde geçirmeyi arzulamakta oldukları, ilk araştırmamızda yaptığımız değerlendirmeler arasında yer almaktaydı. Yine o dönemde bu arzu paralelinde ilçede ya yeni evli çiftlere daha başlangıçta ayrı bir ev açılmakta ya da gençler belli bir süre erkeğin ailesi ile birlikte yaşadıkdan sonra aile içinde bir çatışmaya meydan vermeyecek biçimde yeni evlerine taşınmakta idiler.

Sosyo-kültürel değişim sürecinin başlamasıyla birlikte bu evler yerlerini ailelerinin kazançlarının bir kısmı ile satın alınan arsalar üzerine çoğunlukla betonarme olarak inşa edilen, tamamlandığında da topluca taşınılan “*aile apartmanları*”¹³ adını verebileceğimiz konutlara bırakmaktaydı. Bu tip ailelerin boşalttıkları eski geleneksel evler, o dönemde ya köylerden ya da dışarıdan yöreye göç eden ailelere kat kat kiraya verilmekte ya da onarıp turizm sektöründe kullanılmak üzere değerlendirilmekte idi. Değişim süreci içerisinde yeni koşullara daha uygun olacağı düşünülerek taşınılan ve aile apartmanları adı verilen bu konutlar, çekirdek bir ailenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte iki ya da üç oda ve müstemillattan ibaret, soba ile ısınılan, büyük anne-büyük baba ve bekâr çocuklara bir, her evli oğula bir daire olmak üzere ihtiyaca dayalı sayıda daireden oluşan ve ileride evlendirilecek oğullar için ayrılan dairelerin de “*şimdilik*” kaydı ile kiraya verildiği yaşam alanlarıdır.

Bu aile apartmanlarında, görünürde müstakil olan ancak iç sosyal yapısı açısından kısmen ataerkil geniş aile özellikleri gösteren çekirdek aileler yaşamakta ise de yeme-içme hazırlıkları, yeme-içme, günlük ve törensel yaşamın pek çok alanında birliktelikler devam etmekte, ailenin gerçek anlamda çekirdek aile tipine dönüşme süreci de hâlen devam etmekteydi.

İlk araştırmamızda tespit ettiğimiz bir değişim-dönüşüm göstergesi ise bu aile apartmanlarından da uzaklaşmak şeklinde idi. Genç yaştaki evli kadınların bir kısmı çalışma hayatına katılmışlardı ve bu tarz bir yaşam içinde artık soba yakmak istemedikleri gerekçesini ön plâna çıkararak ama temelde gerçek bir çekirdek aile tipine dönüşme arzusuyla, yörede son yıllarda yaygınlaşan kaloriferli kooperatif evlerine¹⁴ taşınma konusunda yoğun bir isteklilik yaşamakta idiler. O dönemde gençler ile yaşlıların bir arada olduğu ve gözlem yapabileme olanağı bulduğumuz çeşitli ortamlarda bu konunun sıklıkla açılmakta olduğu tarafımızdan tespit edilmişti.

İlçede bir anlamda da moda olarak yaşanmakta olan bu kaloriferli kooperatif evlerine taşınma arzusu ve bunu izleyen süreç hızla devam ederken, “*bu evi kocam yaptırdıydı*” diyerek aile apartmanlarına manevî bir biçimde bağlılık gösteren yaşlı kadınlar (kaynanalar) buralarda oturmaya devam etmekte, genç nüfuslu aileler modern evlere taşınmakta ya da en azından yoğun bir taşınma arzusu ve buna dayalı yönelişler göstermekte idiler. Bununla birlikte bu gidişat, geleneksel evinde yaşayan

¹³ Bk.: Foto 13

¹⁴ Bk.: Foto 14

yaşlıları terk etme anlamına asla gelmemekte, çeşitli zamanlarda her iki mekânda da ailece bir araya gelinmesine büyük özen gösterilmekte idi.

Bugün genç olsun yaşlı olsun bu eski geleneksel evlerde yaşamak yöre halkına hiç cazip gelmemekte, o evlerde yaşamanın güçlüğü ile modern evlerde yaşamanın kolaylığı ön plana çıkmaktadır. İkinci araştırmamda, “*Peki o evinden ayrılmak istemeyen yaşlı kadınlara ne oldu?*” şeklindeki bir soruma, kadınlardan oluşan bir grup kadın kaynak kişinin neredeyse hep bir ağızdan “*ödüler*” cevabını vermesi üzerine hem soru hem de cevabı gülüşmelere neden oldu. Bunu da bir anekdot olarak eklemeyorum.

Ailenin çekirdekleşmesi, baba ile oğulun iş alanlarının farklılaşması, sosyal yapıda belirginleşen iş bölümünün artması, kadının geleneksel aile yapısı içinde üstlendiği bir takım görevleri de üstünden almıştır. Geçmişte mahalle aralarında bulunan fırınlarda haftalık ekmek yapan, ailenin erkeklerine ve onların iş yerlerinde çalışanlara öğle yemeği hazırlayıp götüren kadınlar, bu eski görevlerini çarşı fırınları ile yine çarşıda faaliyet gösteren lokanta, kebab salonu vb. işletmelere devretmiş bulunmaktadırlar. 2000’lerde yapmış olduğumuz bu tespit, günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir.

Beypazarı’nda değişimlerin en belirgin olarak gözlemlendiği alanlardan biri de giyim-kuşam tarzıdır. Kadınlarınkine göre daha modern çizgiler taşıyan ve pantolon, kazak, ceket, paltolar ile ayakkabıdan oluşan erkek giyimleri, başa giyilen kasket veya şapka ile tamamlanmakta ve Beypazarı’nı diğer yörelerden ayırt edebilmemize imkân vermeyecek kadar şehir kültürü ile bütünleşmiş görünmektedir.¹⁵

Buna rağmen kadınların sokaktaki günlük giyimine damgasını vuran ve don-işlik adı verilen kıyafetin üzerine başa sarılarak omuzlardan aşağı sarkıtılan bürgü¹⁶, pek çok kadın açısından 2000’lerde vazgeçilemeyen bir giyim unsuru olmaya devam etmekte idi. İlk araştırmamızda, bürgü, komşu ziyaretlerinde sahibinin üzerinden alınıp özenle katlanarak bir köşeye konmakta, evden ayrılış sırasında sahibinin başına nezaketle örtülerek, bir anlamda “*paltolar tutma*” görgü kuralını anımsatacak biçimde sosyal ilişkilerde fonksiyon sürdürmekte ve Beypazarı’nda âdeti “*değişmeye karşı gösterilen direncin bir simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır*” şeklinde bir yorum yapmamıza sebep olmakta idi. Bugün ise çarşıda, pazarda, sokakta, bürgülü bir kadın görmek neredeyse imkânsız gibidir.

¹⁵ Bk.: Foto 15

¹⁶ Bk.: Foto 16

Gerek ilk gerekse ikinci araştırmamızda Beypazarı'nda ailenin kuruluşu ile ilgili düğün törenleri ile, erkek çocukların sünnet törenlerinde ayrıca ölüm olgusu çevresinde kümelenen gelenekler sisteminde önemli değişimler tespit edilememiş, dinsel ve töresel normlar doğrultusunda yürütülen bu törenlerde, yöresel âdet ve geleneklerin, elden geldiğince yaşatılmaya çalışıldığı gözlenmiştir.

Artık düğüne çağrılacak olanlar ebeler aracılığı ile değil davetiyelerle çağrılılar da zaman zaman bazı davetiyelerin yine ebelere dağıtılması; eskiden gelin olacak kişiye evlilik ile ilgili bilgiler veren ve özel biçimde giyinen sağdıçlara, eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte gerek duyulmasa da bu kişilerin düğünlerde fonksiyonsuz biçimde ancak geleneksel giyimi ile gelinin yanında durması; ölü evine yemek yapıp götürme âdetinin, yerini güveç ismarlamaya bırakmaya başlaması¹⁷, Beypazarı'ndaki değişme sürecinin ilginç somut görünümüdür.

Toplumsal yapının karmaşıklaşması, toplumdaki kadın-erkek ayrımının azalması ya da ortadan kalkması, eskiden kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı düzenlenen ev düğünlerinin yerini salon düğünlerine terk etmeye başlamasına neden olmuş ancak bunları günümüzde bile tamamen ortadan kaldıramamıştır. Günümüzde kına geceleri kadınlar ve erkekler için ayrı yapılırsa da¹⁸ salonlarda yapılan nişan ve düğünlerde kadın- erkek ayrımı ortadan kalkmıştır.

İlk araştırmamızda, çeşitli biçimlerde açıklanıp örneklendirilmeye çalışıldığı üzere; Beypazarı'nda bir yandan sanayileşip bu tip bir yaşamın gereklerini yerine getirmeye çalışırken diğer yandan gelenek ve göreneklerini yaşatarak kültüründen kopmamaya çabalayan, bir yandan eğitimini aldıkları konularda yeni iş alanları açarak yeterli bir ekonomik düzeye ulaşmak isterken öte yandan geleneksel el sanatlarını koruyup gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlayan, bir yandan modern evlerde rahat bir yaşam sürdürmeyi dilerken diğer yandan ata yadigarı evlerini muhafaza etmeyi hedefleyen bir topluluk yaşamaktadır.

“Son yıllarda özellikle tarihî evleri onararak gün ışığına çıkaran projede kamu, yerel ve sivil birlikteliğine karşı gösterdikleri gönüllü çabaları ile sık sık medyada gündeme gelen bu oluşum, yörenin sosyal ve kültürel yapısı ve yapının sosyo-kültürel değişim süreci içindeki durumu ile birlikte değerlendirildiğinde, daha net biçimde anlaşılabilir” şeklinde bir değerlendirme yapılmıştı tarafımızdan.

¹⁷ Bk.: Foto 17

¹⁸ Bk.: Foto 18

Bu ilk araştırmamızda ayrıca Beypazarı'nın pek çok alanda sosyo-kültürel açıdan bir değişime sahne olduğu ancak bu değişmelerin daha çok maddi alanlarda yoğunlaştığı da vurgulanmıştı. Maddi alanlarda yenilik ve değişmelere karşı son derece olumlu tutumlar sergileyen halkın, manevi alanlarda bir muhafazakârlık sergilemekte oldukları ayrıca bazı değişmelere karşı zaman zaman bir tür direnç de gösterdikleri, bu araştırmanın önemli bulguları arasında yer almakta idi. Bu çalışmada ayrıca Beypazarı'nda gözlemlenen sosyo-kültürel değişme sürecine uyumun, öncelikle bireylerin zihniyetlerinde başlamakta, yavaş yavaş pratiğe dökülmekte, ancak yörenin kültürünün izin verdiği ölçüde ve belli alanlarda yoğunlaşmakta olduğunun da altı çizilmişti.

Çalışmada eğitim, ekonomi, teknoloji, ulaşım vb. konularda hızla değişen ve değişime rahatlıkla uyum gösteren halkın, manevi alanlarda da değişmeye başlayan tutumlarının olmasına rağmen özellikle aile, namus, ahlâk ve birtakım dini konularda muhafazakâr tavırlar sergilemesi, bir tür direnç göstermesi, hatta bu süreci önleyici, engelleyici ve yavaşlatıcı çabalar göstermesi, sosyologlarca iyi tanınan Ogburn'un "*kültür boşluğu*" kavramı ile ortaya attığı bir teörinin haklılığını bir kez daha doğrulayan somut bir örnek olarak nitelenmişti. Bu kavram "*değişen sosyal yapılar da belli alanlarda hızlı değişen kültürün, diğer alanlardaki kurum ve öğeleri de etkileyip değiştirdiği ancak bu değişmenin her durumda eşit hızda ve tempoda gerçekleşmediği*" şeklinde açıklanabilir. Yine Ogburn'a göre "*ortaya çıkan bu kültür boşluğu, toplum içinde uyumsuzluk, huzursuzluk hatta çözülmeye kadar varan durumlara ve sorunlara yol açabilir.*"

Bu açıklamaların ardından bu sorunları önleyici bazı kurum ve mekanizmaların devreye alınarak sıkıntıların hafifletilmeye ve giderilmeye de çalışıldığı, Türk sosyoloğu Mübeccel Kıray'ın "*tampon kurum ve mekanizmalar*" adını verdiği bu telâfi edici mekanizmaların, başka kültürlerden hazır çözümler halinde alınıp kültüre eklenebildiği gibi toplumun kendisi tarafından üretilen yollarla da işletebileceği de eklenmişti. Bu açıdan bakıldığında Beypazarı'nda görülen "*aile apartmanları*"nın, evlenmelerde yeni yeni ortaya çıkan ara/geçiş modellerinin, cemaat yapısından cemiyet yapısına geçişte ortaya çıkan ya da çıkabilecek olan bireyselleşmeyi ve yalnızlaşmayı engelleyici "*akraba günleri*"nin, yöreye özgü çözümler olarak karşımıza çıkmakta olduğunun altı çizilmişti.

Sosyo-kültürel değişme sürecinde, eski yapıda önemi ve fonksiyonu bulunan birtakım öge ve kurumların, yeni toplumsal yapıda fonksiyonunun ortadan kalkması sonucunda, henüz bütünüyle kaybolmadan önce özünü terk ederek bir süre daha biçimsel olarak devam ettiği bilinmektedir. Yörede fonksiyonu ortadan kalktığı halde giyim-kuşamı ile dikkat çeken ve düğün boyunca geline eşlik eden "*sağdıçlar*"ın da bu konuda yine yöreye özgü orijinal birer örnek teşkil etmekte olduğu bildirilmişti.

İlk araştırmamızın sonuç kısmında Beypazarı'nda yeniliklere açık, başarı güdüsü yüksek, sahip olduğu tarihi, turistik potansiyeli turizm sektöründe değerlendirmeyi arzulayan bir topluluğun yaşamakta olduğu; evleri, yemekleri, giysileri, el sanatları ve yaşam tarzları ile “yaşayan bir açık hava müzesi” olmaya aday bir ilçe olduğu konusundaki yaygın görüşlere benim de katılarak çalışmamda önerdiğim bir husus vardı. Bugün Beypazarı'nda bu dilek gerçekleşmiş gibi görünmektedir. Beypazarı şimdilerde adını müzeleri ile de duyurmaktadır.

Beypazarı Belediyesine ait olan ve 1997 yılından beri faaliyetlerini sürdüren Beypazarı Tarih ve Kültür Evi, Ankara Büyükşehir Belediyesine ait olan ve 2007 yılında açılan Kent Tarihi Müzesi¹⁹, 2012 yılında Beypazarı yaşamına katılan Türk Hamam Müzesi²⁰ ve 2016 yılından beri faaliyet gösteren Anadolu Açık Hava Müzesi-Yaşayan Köy²¹ gibi özel müzelerle meraklılarına yöre kültürü tanıtılmaktadır. Bu müzelerin ve ziyaretçilerinin yörenin sosyo kültürel ve ekonomik yönlerden değişimine katkı sağladığı açıktır.

Bunlardan sonuncusu iki halkbilimci akademisyen tarafından büyük özverilerle kurulmuş olan bir oluşumdur. Brüt yirmi beş dönümlük bir arazi üzerine kurulmuş bulunan ve Anadolu'nun kırsal yaşamının sergilendiği bu mekânda; tarım alanları, üzüm bağı, hayvan barınakları, pekmezçilik, ekmek fırını, harman yeri, köy meydanı, çeşme, on altı dükkânlık geleneksel mesleklerin sergilendiği arasta²², gıcındırık (gıcırğa), kuyu, tulumba gibi obje ve mekânlar yer almaktadır.

Gün boyu geleneksel halk müziği ezgilerinin yayınlandığı alanda ayrıca toplamda yetmiş beş yatak kapasiteli olan ve Anadolu halk mimarisi örnek alınarak doğal malzemelerle inşa edilmiş Anadolu Evleri²³ ve yüz kişilik bir toplantı salonu bulunmaktadır. Bu evlerin isimleri Elif-Karacaoğlan, Yusuf-Züleyha, Kerem-Aslı, Ferhat-Şirin, Arzu-Kamber, Gülbeşeker gibi halk hikaye kahramanlarından alınmış olup, bu isimlerin kimlere ait olduğunu merak eden katılımcılara fırsat eğitimi verilerek bu hikâyeler anlatılmaktadır.

Geziliş görülmesi çok yararlı olan bu açık hava müzesinde çeşitli zamanlarda yüz yirmi çeşit etkinlik yedi sekiz kişilik bir ekip tarafından gerçekleştirilmekte, hafta sonlarında cumartesi günleri öğlen saatlerinde başlayıp pazar günü öğleden sonra biten eğitim kamplarına ise çeşitli yaş grubundan çocuklar aileleri ile birlikte gelip katılabilmektedir. Yukarıda sözünü ettiğim ve

¹⁹ Bk.: Foto 19

²⁰ Bk.: Foto 20

²¹ Bk.: Foto 21

²² Bk.: Foto 22

²³ Bk.: Foto 23

Ülkemizin çeşitli yörelerindeki orijinalleri örnek olarak alınarak inşa edilmiş bu evlerde konaklayan aileler dinlenirken, görevliler tarafından çocuklara geleneksel yaşamın tanıtıldığı, geleneksel el sanatlarının öğretildiği etkinlikler yapılmaktadır. Meyve toplayan, hayvanları besleyen, kil ile çamaşır yıkayan, ekme yapıp pişiren, tüm bu süreçlerde köyün, köylünün, çevre duyarlılığının, geleneksel ve modern yaşam farkının farkındalığına erişen çocuklar, bir enformel eğitim sürecinden geçerek çeşitli kazanımlar elde etmektedirler. Yukarıda kısaca değinmeye çalıştığım bu güzellikleri sizlere benden sonraki konuşmacı arkadaşım, meslektaşım Doç. Dr. Sayın Sema Demir anlatacak.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Kaynakça

- Kaçmazoğlu, H. B. (1999). *Türk sosyoloji tarihi üzerine araştırmalar*. Birey Yayıncılık.
- Kongar, E. (1985). *Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye*. Remzi Kitabevi Yayınları.
- ÖrnFOTO, S. V. (1977). *Türk halkbilimi*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1977). *Köy sosyolojisinin temel sorunları*. Sebil Matbaacılık.
- Uğuzman, T. (2003, 7 Haziran). *Beypazarı'nda değişme, değişime uyum ve direnç* [Bildiri sunumu]. Beypazarı'nda Geleneksel Kültür Paneli Bildirisi, Ankara.
- Uğuzman, T. (2002). *Beypazarı'nda sosyal-kültürel yapı ve değişme*. Beypazarı Belediyesi Kültür Yayını.
- Uğuzman, T. (2000). *Filizlenmekte olan bir görenek: Beypazarı'nda akraba günleri*. *Bozok Tarih Kültür Sanat Dergisi*, 1 (26) / 2000, 27-28.
- Uğuzman, T. (2016, 10-14 Temmuz). *Sosyal antropolojide yeniden ziyaret çalışmaları üzerine* [Bildiri sunumu]. Uluslararası Türkiye Çekya İlişkileri Sempozyumu ve Karma Türk Sanatları Sergisi, Ankara.
- Uğuzman, T. (2004, 17-19 Aralık). *Toplumsal yapıda meydana gelen değişmelerin halk kültürü üzerindeki etki ve sonuçları Beypazarı örneği* [Bildiri sunumu]. Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu, Kocaeli.
- Uğuzman, T. (2010). *Türk sosyolojisinde köy, kent ve kasaba araştırmaları üzerine genel bir değerlendirme*. N. Güngör Ergan, E. Burcu, B. Şahin, (Ed), Prof. Dr. Orhan Türkdoğan'a armağan sosyoloji yazıları 2 içinde ss. (3-4). Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Yasa, İ. (1969). *Yirmibeş yıl sonra Hasanoğlan Köyü karşılaştırmalı bir toplumbilimsel araştırma*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Yasa, İ. (1955). *Hasanoğlan Köyü'nün içtimai ve iktisadi yapısı*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

OCTOBER, 26-28TH, 2023 ANKARA, TÜRKİYE

busoc.baskent.edu.tr

İnternet Kaynakları

<http://www.beypazari.gov.tr/hufus>

<http://www.beypazari.gov.tr/beypazari-FOTOonomi>

FOTOĞRAFLAR

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5

Foto 6

Foto 7

Foto 8

Foto 9

Foto 10

Foto 11

Foto 12

Foto 13

Foto 14

Foto 15

Foto 16

Foto 17

Foto 18

Foto 19

Foto 20

Foto 21

Foto 22

Foto 23

(Foto 3, 4, 5, 6 2000 yılında Beypazarı Belediyesi arşivinden Foto 18 Prof. Dr. Semiha Aydın'ın arşivinden Foto 1, 2 ,7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22 ,23 Prof. Dr. Tülay Uğuzman'ın arşivinden alınmıştır.)

Marshall Yardımlarının 1950'ler Türkiye'sinin Gündelik Hayatına Etkileri¹

Janset GÜNAYDIN², Tülay UĞUZMAN³

Giriş

Tarihsel süreçte toplumların dönüşümlerine sebep olan belirli olaylar ve durumlar bulunmaktadır. Bu süreçlerde meydana gelen olaylar ve durumların bir kısmı büyük değişimlere, farklılıklara ve belirsizliklere yol açmaktadır. Bu bağlamda Türkiye için önemli gelişmelerden biri, Marshall Yardımlarının ülkeye girişidir. Etkileri, uygulandığı dönemde pek anlaşılmamış olsa da zaman içinde toplumsal yapının ve ilişkilerin belirli alanlarına yayılmıştır. Söz konusu yardımlar ile ilgili araştırma ve incelemelere bakıldığında, yapılan çalışmaların, çoğunlukla ekonomik ve tarihî yönlerde ele alındığı görülmektedir. Konuya, sosyolojik açıdan bakıldığı düşünülen çalışmalara fazlaca rastlanmamaktadır. Söz konusu eksikliği gidermede bir katkısı olması hedeflenen bu bildiride Marshall Yardımlarının, Türkiye'nin toplumsal yaşamı içinde gündelik hayattaki izleri incelemeye alınmış, yardımlar ile gelen çeşitli öğelerin toplum için ne gibi etkileri olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye'deki toplumsal niteliklerin, yabancı bir ülkenin kültürel özellikleri ile çatışma ve ayrılık derecelerinin saptanmasının amaçlandığı bu incelemede, farklılık ve benzerliklerin doğurduğu sonuçların da belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışma kapsamında ele alınacak konular, yardımlarla birlikte Amerika ile etkileşimin aktifleşmesi sonucu Türk sinemasının Amerikan sinemasından aldığı bazı öğeler sebebiyle ortaya çıkan farklılaşmalar, yardımlarla ülkeye giren Amerikan ürünleri ve bunların yaygınlığının meydana getirdiği değişim ve farklılıklar, Amerika Birleşik Devletleri ile temaslar neticesinde Türk mimarisinin değişimine ön ayak olacak yeni gelişmeler, o dönem basın gözünde yaşanan farklılık ve yenilikler ile Türk toplumunun gündelik hayatına giren yeni özel günler olarak sıralanabilir.

Yöntem

Nitel araştırma yoluyla hazırlanan bu çalışmanın yöntemi, metin-içerik analizi olarak belirlenmiştir. Sosyal bilimlerde sıkça kullanılan bu yöntemin seçilme amacı, tarihsel bir olay üzerinden toplumbilime ait izlerin sürülmesinin hedeflenmesindedir. Ayrıca çalışmada sonuca ulaşabilmek için belirli yazılı dokümanların incelenmesi gerekliliğinden bu yöntem tercih edilmiştir.

¹ Bu çalışma, 2019 yılında Baskent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Tezli Yüksek Lisans Programında kabul edilen Marshall Yardımlarının Türk Köylüsüne Etkilerinin Seçili Edebi Eserlere Yansımaları isimli yüksek lisans tezindeki bazı bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

² Doktora Öğrencisi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Programı, janseteg@gmail.com

³ Prof. Dr., Baskent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, tuguzman@baskent.edu.tr

Marshall Yardımları

Bülbül'e (2006) göre "Marshall Yardımları; ABD tarafından İkinci Dünya Savaşı'nın bitişinin ardından temelde komünizmle mücadele etmek amacıyla ve iktisadî açıdan savaştan sonra çeşitli ülkelerin yeniden kalkınması için oluşturulan plan gereğince, ekonomi eksenli bir yardım uygulamasıdır" (s. 130). Bu kalkınma planının oluşmasına zemin hazırlayan tarihsel süreç incelendiğinde, iki büyük dünya savaşı ile karşılaşmaktadır; Birinci Dünya Savaşı ve hemen ardından, bir önceki savaşın etkisi henüz bitmemişken ortaya çıkan İkinci Dünya Savaşı. Tarihte birçok durumun ve değişimin yaşanmasına sebep olan bu savaşlara dâhil olan ülkeler, ekonomik olarak büyük çöküşler yaşamıştır.

Altun'a (2007) göre "1945 yılında sona eren İkinci Dünya Savaşı sonrasında kendi çıkarları doğrultusunda bir araya gelen çeşitli devletler, birtakım bloklar oluşturmuştur. Her iki dünya savaşından da güçlenerek çıkan Amerika ile dünyaya yeni bir alternatif düzen sunan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında kutuplaşan dünya, aynı zamanda etkileri uzun yıllar sürecek bir savaşa yol açmıştır. Bu savaş, çatışılmayan ama zihinleri düşmanlaştıran Soğuk Savaş'tır" (s. 141). Marshall planının hayata geçirilmesinin öncesinde Amerika, komünizmle ve genelinde Sovyetler ile mücadele için Avrupa'da orduları güçlendirmek ve Sovyetlere karşı tampon görevi üstlenmelerini sağlamak amacıyla bir askerî yardım uygulaması devreye sokmuştur. Bu askerî yardımlar, Truman Doktrini olarak bilinmekte ve genellikle de Marshall Yardımları ile birbirini tamamlayan bir tarihsel süreç olarak görülmektedir. Doktrin bünyesine Yunanistan ve Türkiye alınır.

Yapılan askerî yardımların yeterli olmadığı, Amerika tarafından kısa sürede anlaşılmiş ve Avrupa için daha kapsamlı bir ekonomik yapılanmaya gidilmesi gerektiği kararına varılmıştır. Daha sonra sınırları netleşen yardım projesi için on altı ülke, Amerika'ya ortak bir rapor sunmuşlardır.

Zürcher'e (2016) göre Marshall Planının birbirini tamamlayan üç amacı bulunmaktadır: "Avrupalıların kendilerini toparlamalarına yardımcı olmak; Amerikan sanayisi için kârlı ihracat pazarlarını korumak ve beslemek; komünizme neden olan yoksulluğu ortadan kaldırmak" (s. 308). Balcı (2017) ise bu konudaki düşüncelerini "Washington'un bu tarihlerde temel politikası Türkiye'nin güvenliği ve toprak bütünlüğü konusunda bir garanti vermeksizin, Türkiye'de bazı üs ayrıcalıkları elde edebilmektir. O dönemde bunun da yapılan askerî ve ekonomik yardımlar sayesinde elde edilebileceği düşünülüyordu" (s. 94) cümleleriyle ifade etmektedir.

Marshall Yardımlarının Türkiye'ye Etkileri

Amerika, Avrupa için öngördüğü yardım politikası çerçevesinde başlangıçta Türkiye'yi bu yardımın dışında bırakmıştır. Bu kararın sebebini Türkiye'nin Avrupa ile birlikte İkinci Dünya Savaşı'nda yer almaması ve dolayısıyla da savaştan diğer ülkeler kadar etkilenmemiş olması ile açıklayan ABD, bir süre sonra Türkiye'nin de yardım almasına onay vermiştir.

4 Temmuz 1948'de Amerika Birleşik Devletleri ile Ekonomik İş birliği Antlaşması'nın imzalamasının ardından, Marshall Yardımları Türkiye tarafından resmî olarak alınmaya başlanmıştır. 1948-1951 yılları arasında Türkiye'nin aldığı yardımlar; Ertem tarafından hibeler, ödünç, dolayısıyla [sic] yardım ve teknik yardımlar olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır (Ertem, 2009, s. 392-393).

Gündelik Hayata Etkileri

Marshall Yardımlarının beraberinde gelen Amerikan yaşam tarzının bazı unsurları, Türkiye'nin gündelik hayatına etkiler açısından çeşitli örnekler oluşturmaktadır. Türkiye'de 1950'li yıllarda hızlı bir değişim yaşanmış ve Amerikan kültüründen alınan kimi öğeler ülkeyi etkilemiştir. Yardımların, en başından itibaren kültürel belirsizlik, farklılaşma ve değişime neden olacağı anlaşılamamıştır.

Marshall yardımlarının yapılmasının ertesinde tarımsal ürün verimliliğini artıracak tarım araç gereçlerinin, özellikle de traktörün, ithal edilmesi gerçekleşmiştir. Bu yaşanan değişim zamanla farklı sonuçlara yol açmış ve uzun dönemde gündelik hayattaki; göç, nüfus yoğunluğu, gecekondulaşma, kentleşme biçimleri vb. bazı olguların ortaya çıkmasına ve bu olguların toplumsal yapıda farklılıklar yaratmasına sebep olmuştur. Kıray'ın (2006) görüşleri de bu ifadeler ile benzer şekildedir: "Asıl kökten değişme 1950'lerde ikinci dünya harbinden sonra köylülerin hayatına yeni teknolojilerin girmesi ile ortaya çıkmıştır. En önemlisi traktör, yeni ürünler ve bunların pazara dönük üretimi, büyük sayıda köylüyü topraktan koparmıştır" (s. 366).

Makineleşmenin sonucu olarak net rakamlar belirli olmamakla birlikte tarımda işgücü açığa çıkmıştır. Özcan'a (2016) göre 1950-1955 arasında yaklaşık 350 bin köylünün iç göç hareketine katıldığı ve her traktörün ortalama sekiz kişiyi işsiz bıraktığı tahmin edilmektedir.

Marshall Yardımlarının değişim getirdiği öğeler; sanat, basın, yaşam tarzı, giyim-kuşam ve yeme-içme kültürüne kadar pek çok alanda etkili olmuştur. Bu bağlamda çalışmaya konu olan çeşitli alanlara; Sinema, Basın, Amerikan Ürünleri, Özel Günler ve Mimari alt başlıkları ile yer verilmiştir.

Sinema

Yardımların etkisiyle gelen Amerikan kültürünün öğelerinden bazılarının ilk örnekleri, 1950'lilerdeki Türk sinemasında görülmüştür. Bu dönemde Hollywood filmlerine hayranlık artmış, birçok Hollywood aktris ve aktörü bir ikona dönüşmüştür. Yapılan yardımlar kapitalist bir ülke tanımlamasına sahip ABD'den geldiği için Türkiye'nin komünist Sovyetlere bir karşı duruş oluşturması istenmiş ve bu bağlamda ülkede komünizmin yayılmasını engellemek amacıyla millî unsurları içeren tarihsel filmlerin yapımında artış olduğu anlaşılmıştır. Alkan (2016) bu gelişmeyi:

Özellikle İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü yaklaşırken tarihi filmlerin çekimindeki artış ciddi bir şekilde dikkat çeker. ... Bu dönemde çekilen tarihi filmler arasında 1951 Vedat Ar'ın

Üçüncü Selim'in Gözdesi ve Lale Devri, Aydın Arakon'un İstanbul'un Fethi ve Vatan İçin, Keç'in Kendini Kurtaran Şehir, Arıburnu'nun Yüzbaşı Tahsin, Mehmet Muhtar'ın Ankara Casusu ... gibi filmler vardır (s. 605) cümleleriyle örneklendirmektedir.

Hollywood ilgisi sadece filmlere etkisiyle sınırlı kalmamıştır. Günümüzde çoğu kişi tarafından bilinen iki yazarın, bahsedilen dönemde ilginç sayılabilecek bir Hollywood yorumlaması vardır. Bu bilgiyi Cantek (2016):

Türkiye Yayınevi, kırklar ve ellilerin gözde bir yayınevi olarak, Amerikan kültürünü kendine en fazla yakıştıran mecralardandır. Oktay Akbal, Türkiye Yayınevi'nin dergilerinde gazetecilik mesleğine başlayan bir yazardır. Anılarında, Türkiye Yayınevi sahibi Kemal Bilbaşar'ın Hollywood âlemine ilgisini anlatır. Bilbaşar, Amerikan dergilerinden yırttığı sayfaları Akbal'a vererek, bunlara birer hikâye uydurmasını talep eder (s. 429) cümleleriyle paylaşmaktadır.

Basın

Radyo, dergi ve gazeteler o yıllarda var olan bu kültürel farklılaşmanın ve değişimin tanıkları ve yönlendiricileri olmuşlardır. Konuya radyo açısından bakılacak olursa Marshall Yardımlarının etkilerinin belki de en belirgin şekliyle bu alanda görüldüğü söylenebilir çünkü o dönem, Türkiye'de Marşal Planı ismiyle bir radyo programı yapılmaktadır. Amerika'nın Sesi radyo kanalında yayınlanan bu programda, yardımlarla ilgili çeşitli bilgiler verilmekte, içeriği hakkında açıklamalar yapılmaktadır. Konu dergiler noktasında ele alındığında ise Amerika'nın Sesi radyosunun yayın akışının Radyo Haftası Dergisi ile birlikte detaylıca verildiği bilgisi önemli görülmektedir. Ekte nasıl bir içerik olduğunu Alkan (2016), "...Türk Amerikan ilişkileri, Amerika'yı anlatan makaleler, Marshall Yardımı ile ilgili bilgiler, komünist ülkelerdeki yaşamı alaya alan fıkralar, Amerika'yı ve Amerikan hayatını ve sistemini konu alan soru cevap şeklindeki diyaloglara yer verilmiştir" (s. 604) cümleleriyle anlatmaktadır.

Amerikan Ürünleri

Amerikan yardımları Türkiye'ye sadece ekonomi, askerî gereçler ve tarımsal ürünler kapsamında yapılmamıştır. Bu yardımların yanında günlük hayatta bir kısmı şu an da kullanılan birden çok ürün, Amerikan Malı sloganlı reklamlarla ülkede popülerlik kazanmıştır. Bu ürünler pek çok sektörü kapsamaktadır. Ancak ilk akla gelen uzunca bir dönem okullarda kaynatılarak ders aralarında çocuklara içirilen süt tozu ile verilen balık yağıdır. Tarım ile ilgili yapılan değişikliklerin ekonomik çıkarlar için yapılmış olabileceği, araştırmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Tunçkanat (1970), Nutku (1971) ve Sınay (2012)'in aktarımı ile:

12 Kasım 1954 tarihli Tarım Ürünleri Anlaşması buna bir örnektir. T.C. Hükümeti, 1 Kasım 1962 - 31 Ekim 1963 tarihleri arasındaki devrede, zeytinyağı ihracatını 10 bin metrik tonu aşmayacak biçimde sınırlayacaktır. Türkiye, eğer bu miktardan fazla zeytinyağı ihraç edecek olursa ABD'den fazlalık kadar yağ ithal edecektir (s. 67;49;86).

Halk Amerikan malı birçok yeni ürünle bu dönemde tanışmıştır. Sakız, kot pantolon, gazlı içecekler, naylon, konserve gibi ürünler bunlara örnektir. (Alkan, 2016, s. 599-600) Günlük yaşamda var olmaya başlayan bu ürünler; toplumun alışkanlıklarını, zevklerini değiştirmeye başlamıştır. Yine bu dönemde elektrikli küçük ev eşyaları, beyaz eşyalar ve telefon, insanların evine girmeye başlayan diğer yeni ürünler olmuştur.

Özel Günler

Marshall Yardımları bünyesinde Türkiye'ye gelen somut öğelerin yanında yabancı kültüre ait değerleri kapsayan birtakım unsurlar da zaman içinde ülkeye yerleşmiştir. Günümüzde Türkiye'de kutlanan özel günler, bu iki kültür arasındaki etkileşime örnek olarak gösterilebilir. Özel günlerin ülkeye girişini Alkan (2016):

Anneler Günü Amerika'dan ithal edilir. Her yıl mayıs ayının ikinci pazarı kutlanmaya karar verilir. Hürriyet gazetesi 1955 yılında buna öncülük eder. Türk Kadınlar Birliği etkinlik organize eder. 1950'lerden beri aralıksız olarak kutlanan bir gün haline gelir. Onu babalar günü gibi günler izleyecektir... (s. 609)

cümleleri ile aktarmıştır. Kutlanan bu özel günler o dönem için Türkiye adına oldukça yabancı öğelerdir.

Mimari

Geçmişte ve günümüzde mekân bağlamında şekillenen kimi yapılar salt biçimsel yönüyle karşımıza çıkmamaktadır. Yapılar, mevcut hâkim yaklaşımların görünürlüğüne yansıtılan bir bütün olarak oluşturulabilmektedirler. Gürallar (2003) mimarinin, mekânın yapısını, nesneyi temel olarak araç olarak kullanımına: "Althusser'in tanımladığı, ideolojilerin aktarıldığı maddi araçlara, mekânı da (mimarlık alanının nesnesini) ekleyebiliriz. Mekân iktidarın varlığını tebaaya ileten, iktidarı meşrulaştıran, doğallaştıran bir araçtır. Mimarlığı egemen üretim süreçlerinden koparıp bağımsız ve etkileşimsiz bir alan olarak ele alamayız" (s. 19) cümleleriyle açıklamıştır.

Mimari alanında ideolojik görünürlüğüne nasıl yansıtıldığını Türkiye özelinde 1950'li yıllarda görmek ise o yılların, çevresel değişim olgusundan ne anladığı tanımlanarak açıklanabilir. Türkiye'de 1950'lerden sonra iç göçte yaşanan yoğunluk ve modern-batılı yaklaşımların temeli olarak kentleşmeye büyük ağırlık verilmiş, gelişmiş mimari oluşturabilmek ve şehirlerin çehresini yenileyebilmek için batıdan pek çok uzman getirilmiştir. O dönem için mimari açıdan bir atılım olarak da tanımlanabilecek bir olay olan Hilton Oteli'nin açılışı, ayrı bir önem arz eder çünkü bu bina Amerikan yaşantısının bir örneği niteliğindedir. Söz konusu dönemde bu otelin açılışının basındaki yansımalarını Cantek'in (2016) anlatımıyla şöyle okumaktayız:

Amerikan hayat tarzını lüks ve konforla temsil eden otel, 1955'te İstanbul'da açılır. Basın mensuplarının otelin müdavimi olacakları başından bellidir. Otel yönetimi, açılış gününden

itibaren bir basın bürosu kurmuş ve Beyoğlu muhabirlerini burada ağırlamıştır. ... Hilton'un açılışı, ülkenin yeni bir dünyanın eşliğine geldiğinin de göstergesi olarak okunur basında (s. 430).

Otelin açılışı mimari açıdan modern binalara örnek olmak misyonunu üstelenecek ilk birkaç yapıdan biri olmuştur.

Marshall Yardımları ile Türkiye'de etki oluşturan unsurların tümü incelendiğinde, bunların her birinin Türkiye için önemli değişimlerin birer parçası olduğu düşünülmektedir. Süt tozu, Amerikan pazarı, Amerika'nın Sesi -radyo programı-, kolalı içecekler ve gazoz, naylon giyim, anneler-babalar günü, gibi terimler, yardımların bir sonucu olarak ülkeye gelen kelimelerdir. Günümüzde güncelliğini koruyan ve yukarıda ismi sayılan öğeler, yapılan yardımların değişime etkisini bu dönemde de hayatımızın içinde olmalarıyla göstermektedirler.

Sonuç

1950'li yıllarda Türkiye için modernleşmenin bir sembolü olarak görülen Marshall Yardımları, ülkede bazı alanlarda, belirsizlikler ve sonuçta ortaya çıkan farklılaşmalara ve değişimlere sebep olan ancak günümüzde batılılık, modernleşme, batılılaşma kavramları etrafında sıklıkla ele alınan konuları da içeren bir çerçeveye içinde tartışmayı gerektiren, sosyolojik bir oluşumdur.

Radyo programları, yardımlarla gelen unsurların tanıtılması için sesli bir broşür görevi görmüştür.

Günlük hayatta o güne kadar hiç var olmayan yeni özel günler, bir ekonomik kazanç pazarının hazırlayıcısı olarak toplumun içinde varlık göstermiştir. Günümüzde kutlanmaya devam edilen bu özel günler artık neredeyse hayatın vazgeçilmezleri durumundadır.

1950'li yıllarda Türkiye'deki toplumsal değişim ve dönüşümün, dışarıdan ardi ardına gelen değerlerin yeterince sorgulanmadan, ülke bütününe hâkim olması şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

Oluşturulan çalışma bağlamında yardımların, toplumun sosyal ve kültürel yapı üzerinde yarattığı değişimlerin anlaşılması ile zihinlerde başlangıçtan farklı çağrışımlar oluşmuştur. Bunlardan ilki, değişim ve dönüşüm süreçlerinde toplumların öncelikle kendi kültürel değer ve normlarına uyum sağlayabilecek modern unsurları kabul etmesi gerektiğidir. Bu kabul edişin olabilmesi, yaşanabileceklerle ilgili bilinçli akılların varlığı ile mümkün olacaktır. İkincisi ise stratejik dengelerin her zaman mensubu olunan ülkenin çıkarları göz önüne alınarak oluşturulması gerektiğidir. Burada toplumsal faydalar bireysel faydaların önünde tutulmalıdır ve ülke adına gerçek anlamda kalkınmayı sağlayacak hedeflerle ilerlenmelidir.

Dünyada oluşan yeniliklere uyum sağlayabilmek adına toplumların özelinde oluşan değişimlerin, toplumsal iç dinamiklerle ortaya çıkması gerektiği, bu çalışma ile akıllarda tekrar beliren bir düşünce olmuştur. Çalışma sonucunda Türkiye'nin, yüzüncü yılını doldururken yarım asır gerisinde bir yardım planı ile başlayan değişim olgusuna günümüzden bakıldığında, oluşan farklılıkların iç dinamikler ile ortaya çıkmadığı görülmektedir. 1950'li yıllardaki değişimlerini dış ülkelerle en başta da Amerika ile temasları sonucunda şekillendirmiş olan Türkiye, yenilik unsurlarını, etkileşim içinde olduğu ülkelerin etkisinde kalarak almıştır.

Ülkesinin sorunlarını dışarıdan ve fazla sorgulamadan hazır çözümler halinde alıp uygulamaya koyan toplumlarda zamanla, o güne kadar aşına olmadığı yeni değerlerle tanışan, kendi kültürel normlarıyla çatışan, kültürüne yabancı bireylerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Söz konusu bireylerin de kendine benzeyen kuşakları üretip yetiştireceği düşünülmektedir. Yenilik ve değişimlere elbette ki karşı değiliz ancak bizi düşündüren ve böyle bir konuyu ele almaya yönlendiren yeniliğe hazırlıksız yakalanmış olmamızın, yüzyılın ardından ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlardır. Çalışmamızın bitiminde toplumsal değerlerimizin yok olmasına izin vermeden değişim ve farklılıkları karşılamamız gerektiğini düşünmekteyiz ve gelecekte bu bilinç ile hareket edilmesinin zorunlu olduğu sonucuna ulaşmış bulunmaktayız.

Kaynaklar

- Alkan, Ö. M. (2016). Soğuk Savaş'ın toplumsal, kültürel ve günlük hayatı inşa edilirken. M. K. Kaynar, (Ed.), *Türkiye'nin 1950'li yılları* içinde (ss. 591-626). İletişim Yayınları.
- Altun, U. (2007). *Marshall yardımları ve Türkiye* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Balıcı, A. (2017). *Türkiye dış politikası ilkeler, aktörler ve uygulamalar*. Alfa Yayınları.
- Bülbül, B. (2006). *Marshall planı ve Türkiye'de uygulanışı 1948-1957* [Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Cantek, Şenol, F. (2016) *Ellili yıllar Türkiye'sinde basın*. M. K. Kaynar, (Ed.), Türkiye'nin 1950'li yılları içinde (ss. 423-450). İletişim Yayınları.
- Ertem, B. (2009). Türkiye-ADB ilişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 377-397.
- Gürallar, N. (2003). *Halkevleri: ideoloji ve mimarlık*. İletişim Yayınları.
- Kıray, M. (2006). *Toplumsal yapı toplumsal değişme*. Bağlam Yayıncılık.
- Nutku, Ö. (1971). Ayak-Bacak fabrikasını sahneye koyarken zorunlu düşünceler, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 2, 29-76.
- Özcan, F. C. (2016). *Ellili yıllarda Türkiye ekonomisi*. M.K. Kaynar, (Ed.), Türkiye'nin 1950'li Yılları içinde (ss. 39-67). İletişim Yayınları.
- Sınay, N. (2012). *Yaşamı, sanat anlayışı ve yapıtlarıyla Sermet Çağan*. Mitos-Boyut Yayınları.
- Tunçkanat, H. (1970). *İkili antlaşmaların içyüzü*. Ekim Yayınevi.
- Zürcher, E. J. (2016). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. İletişim Yayınları.

Ekler

Fotoğraf - Anonim

Resim 1

Yedikita Dergisi - Mart 2018 - Sayı 115

Resim 2

Haydarpasha Garı'nda Marshall Planı'nı anlatan bir pano - 1 Ocak 1951

Resim 3

Yedikita Dergisi - Mart 2018 - Sayı 115

OCTOBER, 26-28TH, 2023 ANKARA, TÜRKİYE
busoc.baskent.edu.tr

Dijitalleşme ve Partilerin Dönüşümü Üzerine Bir İnceleme

Deniz YETKİN AKER¹, Murat DENİZ²

Özet

Toplumsal hareketler eksenini etrafında anlam kazanan siyasi parti kavramını farklı ideolojilerin mücadeleleriyle birlikte tarihsel önemi kazanmıştır. Oy hakkının yaygınlaştırılması süreciyle birlikte siyasi partiler birer ihtiyaç haline gelmiştir. Örgütlü yapı içerisinde belirli bir programa bağlı olarak, kamuoyu desteğiyle birlikte iktidarı etkileme amacıyla olan siyasi partiler günümüze dek önemli dönüşümler yaşamışlardır. Günümüzde yaşanan dönüşümün odak noktasında dijitalleşme süreci yer almaktadır. Dijitalleşme süreciyle birlikte en çok etkilenen alanlardan biri de siyasetteki kurumlardan biri olan partilerdir.

Dijitalleşme süreciyle birlikte, siyasi katılımcılar ile kurulan iletişimin doğrudan hale gelmesi, toplumun siyasi süreçlere katılımı noktasında politik iletişimi dönüştürerek, etkileşimi ve etkileme gücünü artırmaktadır. Siyasi partiler açısından, dijital çağ ve yarattığı dönüşümleri anlamak, seçmene yönelik hedeflerin belirlenmesi açısından önemlidir. Artık siyaset, gelenekselleşen tarzlarda yapılamamaktadır. Dijital çağ içerisinde doğup büyüyen genç nüfusa ulaşabilmek, siyasetin geleceği açısından önemlidir. Bu durumda da parti felsefelerinin merkezine dijitalliğin oturtulması ihtiyaç haline gelmektedir.

Genç seçmen, siyasi ve dünya görüşlerini çoğunlukla dijital platformlardaki etkileşimler üzerine şekillendirmektedir. Dolayısıyla dijital medya aracılığıyla dijital çağın sunduğu olanakları, siyasetin merkezine taşıyabilen partiler genç seçmene ulaşabilmek ve etkileyebilmek adına bir adım öne geçmektedirler. Ancak sadece belirli dönemlerde dijital stratejilerden yararlanmaktan ziyade dijital partinin kimliği haline getirmek çok daha etkili siyaset üretimi anlamına gelmektedir. Dijital teknolojilerin siyasette kullanılmaya başlanması, yeni senaryoları da beraberinde getirmektedir. Siyasi partilerin teşkilat süreçlerinin dijitalleşmesi, parti içi etkinlik planlarının dijital ortamda yüksek katılımcı oranıyla hızlı şekillerde yapılabilmesi, parti içi görevlilerin ulaşılabilirliğinin artması ve süreçlerin dijital ortama taşınması gibi yenilikler, yeni tip siyaset açısından önemli değişimlerdir. Bu noktada dijitalliğin bu denli önem kazanmasıyla birlikte geleneksel siyaset paradigmasının tamamen dışında ortaya çıkan alternatiflere bakmak gerekmektedir. Siyasete yeni bir bakış getiren dijital veya elektronik parti kavramları günümüzde daha fazla görünür olmaya başlamışlardır. Dijital kültürün içerisine doğan dijital partiler, geleneksel siyasetin ulaşamadığı kitlelere, dijital teknoloji aracılığıyla ulaşabilmekte ve mesajlarını geniş kitlelere kolayca yayabilmektedirler. Tamamen

¹ Doç. Dr., İstanbul Beykent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, denizyetkin8@gmail.com

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Kadın ve Aile Çalışmaları Anabilim Dalı, dnmurat97@gmail.com

elektronik ortam içerisinde oluşturulan ağlarla siyaset daha katılımcı ve şeffaf hale getirilirken, fikirlerin doğrudan ve çok hızlı şekillerde aktarılmasına imkan sağlanmaktadır. Yazılım programları aracılığıyla, parti üyeleri parti politikalarını belirleyebilmekte, parti içerisindeki süreçlere doğrudan dahil olabilmektedirler.

Genellikle toplumsal halk hareketleri sonucu ortaya çıkan dijital partiler, İspanya ve İtalya gibi ülkelerde, aktif siyasetin içerisinde temsiliyet sağlayabilecek noktaya gelerek, toplumda karşılık bulunabileceğini tüm dünyaya göstermişlerdir. Dijital çağın yenilikçi partileri, geleneksel siyaset anlayışını kökten değiştiren, seçmenlerle doğrudan iletişim aracılığıyla katılımı güçlendiren pozisyonadırlar. Dijital çağın siyasete yön verdiği bu dönemde, geleceğin taşıyıcısı olmaya talip dijital partiler, gelecek dünyayı oluşturma noktasında önemli bir yerde durmaktadırlar. Dünyada etkili olan Pirate Party, Five Star Movement, Demokratie in Bewegung, Volt Europa, Net Party, Democracia en Red ve Podemos gibi dijitalleşmeyi merkezlerine alan partiler bu konuda ciddi örneklerdendir. Çalışma içerisinde, bahsedilen dijital partilerin ana akım siyaset içerisindeki ilerlemeleri incelenmiş ve Türkiye'deki partilerin dijitalleşme süreçleri ve dünyadakine benzer nitelikteki süreçlerin, Türkiye'de yaşanabilme ihtimali tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Siyasi Parti, Dijital Parti

An Examination on Digitalization and Transformation of Political Parties

Abstract

The concept of political parties, which has gained meaning around the axis of social movements, has acquired historical significance through the struggles of different ideologies. With the process of expanding the right to vote, political parties have become a necessity. Within organized structures and aligned with specific programs, political parties aiming to influence power alongside public support have undergone significant transformations up to the present day. At the focal point of the ongoing transformation lies the process of digitalization. One of the areas most affected by the process of digitalization is political parties, one of the institutions in politics.

With the process of digitalization, the direct nature of communication established with political participants has transformed political communication in terms of involving society in political processes, enhancing interaction, and increasing the power to influence. For political parties, understanding the digital age and the transformations it brings is important for setting goals aimed at the electorate. Politics can no longer be conducted in traditional styles. Reaching and influencing the young population that was born and raised in the digital age is important for the future of politics. In this context, integrating digitization into the core of party philosophies becomes a necessity.

Young voters predominantly shape their political and worldviews based on interactions on digital platforms. Thus, parties that can integrate the opportunities offered by the digital age into the core of politics through digital media gain an advantage in reaching and influencing young voters. However, making digitalization an integral part of the party's identity, rather than sporadically leveraging digital strategies, translates into more effective political output. The incorporation of digital technologies into politics also brings about new scenarios. Innovations such as transferring the organizational processes of political parties to the digital realm, conducting internal activities with a high rate of participation in the digital environment, increasing the accessibility of party officials, and migrating processes to digital platforms are significant changes in terms of a new type of politics.

At this point, given the heightened importance of digitization, it is necessary to look at alternatives that emerge completely outside the traditional political paradigm. Concepts such as digital or electronic parties, which bring a new perspective to politics, have become more visible today. Digital parties born within the digital culture can reach and easily disseminate their messages to masses that traditional politics cannot reach, using digital technology. Through networks created entirely in the electronic realm, politics becomes more participatory and transparent, enabling ideas to be transmitted directly and rapidly. Through software programs, party members can determine party policies and be directly involved in party processes.

Digital parties that often emerge as a result of social movements have demonstrated in countries like Spain and Italy that they can attain a level of representation within active politics, thus proving their potential acceptance in society. The innovative parties of the digital age fundamentally change the traditional understanding of politics, strengthening participation through direct communication with voters. In this era where the digital age shapes politics, these aspiring digital parties are strategically positioned to shape the future world. Digitization-centered parties such as Pirate Party, Five Star Movement, Demokratie in Bewegung, Volt Europa, Net Party, Democracia en Red, and Podemos, which have a global impact, serve as serious examples in this regard.

Within this study, the progress of the aforementioned digital parties within mainstream politics has been examined, and the potential for similar processes to occur in Turkey's political landscape, as well as the digitization processes of Turkish parties, have been discussed.

Keywords: Digitalization, Political Party, Digital Party

Giriş

Geleneksel siyaset anlayışı günümüzde temsiliyet kriziyle karşı karşıyadır. Toplumsal değişimler, teknolojik ilerlemeler, genç neslin beklenti ve değerleri geleneksel siyasi partilere duyulan güveni önemli ölçüde azaltmakta ve toplumu siyasi kurumlardan uzaklaştırmaktadır. Geleneksel siyaset genellikle statik bir yapı içerisinde, değişime adapte olma konusunda sorunlar yaşamaktadır. Ancak günümüz toplumları hızla değişirken, çeşitlilik ve farklılıklar ön plana çıkmaktadır. Dijitalleşme ve teknolojik gelişmeler, bireylerin bilgiye daha hızlı ve geniş bir şekilde ulaşmalarını sağlamaktadır. Yeni nesil, interaktif dijital ortamlarda hızlı ve etkileşimli bir iletişim beklerken, geleneksel siyaset bu beklentilere yanıt verme konusunda sınırlı kalabilmektedir. Özellikle sosyal medyanın yaygın kullanımıyla birlikte, bireyler kendi görüşlerini daha aktif bir şekilde ifade etmek ve siyasi süreçlere doğrudan müdahale etmek istemektedirler. Günümüzde bireyler, siyasi süreçlerde daha fazla şeffaflık ve hesap verebilirlik beklemektedirler. Geleneksel siyasetin kapalı kapılar ardında yapılmış ve sürdürülen bazı pratikleri güven kaybına yol açabilmektedir. Geleneksel siyaset, temsili demokrasi modelini benimserken, günümüzde bireyler daha fazla katılımçılık ve doğrudan etkileşim talep etmektedirler.

Yeni nesil, daha katılımcı, şeffaf ve hızlı çözümler sunan siyasi modellere yönelmekte ve bu da geleneksel siyaset anlayışının değişmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada dijital partilerin dijital teknolojilerinin geleneksel siyasi partilere entegrasyonu, geleneksel siyasetin, yaşanan temsil krizine cevap vererek, temsili demokrasilerin değişerek gelişmesine katkı sağlayabilecektir.

Geleceği şekillendirecek gençlerin, toplumsal karar alma mekanizmalarında aktif katılım göstermeleri, dijital demokrasi dönüşümünün Türkiye'nin geleceği için temel bir gereksinim olduğunu ortaya koymaktadır. Dünyada etkisini göstermeye başlayan dijital siyaset anlayışı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'deki siyasi partilerin, dijitalleşmeyi kendi bünyelerine dahil ederek, parti kimliklerinin önemli bir unsuru haline getirmeleri gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Siyasi partilerin dijitalleşme sürecine odaklanan yazılımlar ve uygulamaların geliştirilmesi, kamu politikalarının çağa uygun bir şekilde düzenlenmesi, vatandaşların hem yerel yönetimlere hem de ülke genelindeki politika yapım sürecine dijital olarak katılımlarını artırarak, dijital demokrasiyi destekleyecektir.

Çalışma içerisinde siyasal katılım, dijital katılım, dijital demokrasi, dijital parti gibi kavramlar değerlendirilerek siyasi partilerin demokrasi ile ilişkisi, Türkiye ve Avrupa'da siyasal katılıma yönelik ilgi, gençliğin siyasal katılıma yönelik bakış açısı ve siyasal katılıma yönelik hamleler saptanarak Türkiye'deki siyasi partilerin dijital teknolojileri ne şekilde kullandıkları açıklanmaya çalışılacaktır.

Siyasal katılım, bireylerin veya grupların siyasi süreçlere aktif olarak dahil olması, politikaları etkileme ve yönlendirme çabaları olarak değerlendirilebilir (Eriş ve Akıncı, 2019:43). Bu durum; demokratik

bir toplum içinde vatandaşların, siyasi karar alma süreçlerine, seçimlere, toplumsal hareketlere ve diğer politik etkinliklere katılması anlamına gelmektedir. Siyasal katılım, bireylerin demokratik bir toplumda etkili bir şekilde temsil edilme ve hükümet politikalarının şekillenmesine katkıda bulunma hakkını kullanma sürecini ifade etmektedir. Dijital katılım ise bireylerin veya toplulukların dijital teknolojileri kullanarak siyasi süreçlere katılımını ifade etmektedir. Geleneksel siyasi katılım biçimlerinin dijital araçlarla desteklenmesi veya dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilmesi olarak da tanımlanabilmektedir (Sözen, 2022:152). Bu durum; internet, sosyal medya, dijital uygulamalar, çevrimiçi tartışma forumları, kampanya web siteleri ve diğer dijital araçlar aracılığıyla gerçekleşen çeşitli etkinlikleri içermektedir.

Bu kavramların yanı sıra dijital teknolojilerin gelişmesine bağlı olarak dijital demokrasi ve dijital parti kavramları demokratik kültürün güçlenebilmesi adına çok önemli bir yer tutmaktadır. Dijital demokrasi teknolojik ilerlemelerle birlikte ortaya çıkan bir kavramdır. Bu kavram, dijital araçların kullanımıyla demokratik süreçlere katılımı ifade etmektedir (Tel, 2023:760). Dijital siyasi parti kavramı ise dijital iletişim imkanları aracılığıyla seçmenle doğrudan etkileşim içerisinde politikalar oluşturulmasını ifade etmektedir (Işık ve Işık, 2021:683). Dijital partiler; internet, sosyal medya ve diğer dijital platformlar aracılığıyla toplumla etkileşimde bulunan, dijitalleşmeyi benimsemiş siyasi örgütlenmelerdir. Gençlerin yoğun olarak kullandığı dijital ortamlarda etkinlik gösteren dijital siyasi partiler, gençlerin siyasal katılımını artırabilir ve demokrasiyi daha erişilebilir kılabilir. Bu partiler, gençlerin dijital kültürle iç içe olan yaşamlarına hitap ederek, onların politik süreçlere daha etkin bir şekilde dahil olmalarını sağlamaktadır. Bu durum, demokratik süreçlerin genç nesiller arasında daha etkili ve katılımcı bir şekilde işlenmesine olanak tanır. Dijital siyasi partiler, demokratik katılımı artırarak, toplumsal çeşitliliği destekleyerek ve bilgiye daha hızlı erişim sağlayarak demokrasiyi güçlendirebilirler. Bu bağlamda, gençlerin dijital demokrasi içinde aktif rol alması, demokrasinin evriminde önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir.

Siyasi Partilerin Demokrasi ile İlişkisi

Siyasi partiler, siyasal alan içerisinde yer alan sosyoekonomik güçlerin amaç ve çıkarları doğrultusunda hareket eden formal yapıdaki örgütler olarak tanımlanmaktadır. Demokrasinin işleyişi açısından karmaşık toplum yapılarının temsili noktasında merkezi bir durumdadır (Baltacı, 2023:27). Köklü bir geçmişe sahip olan demokrasi kavramı ise, Kuçuradi'ye göre (1998) "Demokrasi, kamunun yönetimine ilişkin kararların, ilgili bütün yurttaşların katılımıyla alındığı yönetim biçimidir" şeklinde tanımlanmaktadır ve siyasetle iç içedir (Kuçuradi, 1998:25). Dolayısıyla siyasi partilerin mevcut durumları, temsili demokrasinin işlevselliği ile ilintilidir. Demokrasiyi işlevsel kılmak ise siyasal katılımı artırmaya yönelik gerçekleştirilen hamleler ile sağlanacaktır.

Toplum içerisindeki bireylerin siyasal katılım davranışı sergilemeleri, demokratikleşme sürecine pozitif katkı sağlamaktadır. Bireylerin farklı demografik yapılar içerisinde yer almaları siyasal katılımı sergileme şekillerini de etkileyebilmektedir (Baltacı, 2023:9-10). Siyasal katılımı sadece oy verme davranışı olarak tanımlamak yanlış olacaktır. Siyaset alanı ile ilintili boykot, eylem, sosyal medya çağrısı vb. gibi davranışlar içerisinde bulunmak siyasal katılım alanına dahildir. Günümüzde konvansiyonel siyasal katılımın yerine protesto, gösteri ve çevrimiçi katılım gibi konvansiyonel olmayan siyasal katılım biçimleri gençler tarafından daha fazla sergilenmektedir (Baltacı, 2023:2). Siyasal katılımın birçok farklı şeklinin bulunmasına karşın siyasi partiler aracılığıyla gerçekleşen siyasal katılım, demokratik sistemlerin işlerliğinin devam edebilmesi açısından çok önemlidir. Siyasi partilerin vatandaşa ulaşarak politika geliştirebilmeleri açısından temsili demokrasinin işler vaziyette olması gerekmektedir. Vatandaşa ulaşabilme noktasında ise partilerin gençlere yönelik tutumları kritik bir konumdur (Baltacı, 2023:95).

Gençliğin Siyasal Katılımı

Toplumsal sorunların çözümü açısından, siyasetin işlevselliğinin kaybolduğuna yönelik yaklaşım, siyasetin sadece oy verme davranışla eş değer tutulmasına sebep olmaktadır. Oysaki siyasal etkinlik duygusu çoğaldıkça eylem türlerinin çeşitliliği de artmaktadır. Bireyler eylemlerinin etkili olduğuna ikna olduğu takdirde siyasal katılımını artıracaklardır. Siyasi ortama dair duyulan güven siyasal katılımın artması noktasında belirleyici bir faktördür (Akman, 2021:160).

Siyasi katılıma yönelik tutum ve davranışların oluşmaya başlaması sosyal ve aile ortamı aracılığıyla küçük yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Davranış kalıplarının küçük yaşlardan itibaren gelişip şekillenmesiyle siyasete yönelik değerlerin oluşması siyasal katılım davranışlarını etkilemektedir (Kalaycıoğlu, 1983:131). Çocukluk dönemi itibarıyla sosyal yaşama aktif katılım gösterilmesi ve yurttaşlık sorumluluklarının belirlendiği bir çevrenin çocuklara sağlanıyor olması, gençlerin siyasal ve sosyal olaylara bakışını da etkilemektedir (UNDP, 2008:164).

Sosyal çevre kadar içerisinde bulunulan toplumun sosyal yapısı, ülkenin hukuk anlayışı gibi faktörler de siyasal katılım süreçlerini belirlemektedir. Konvansiyonel siyasal katılımı temsili demokrasi açısından ele aldığımızda seçme ve seçilme yaşının ne olduğu gibi faktörler gençliğin siyasete katılımını etkilemektedir. Yaş sınırına bağlı olarak gençler siyasete daha fazla katılım gösterebileceği gibi siyasetten dışlanı da bilmektedir. Gençlerin mesleki statüleri, eğitim durumları gibi değişkenler siyasal katılım oranını etkileyebilmektedir (Eroğul, 1991 akt: Akman, 2021:162). Bireylerin siyaset içerisindeki konumları; sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal faktörlere bağlı olarak etkilenmektedir (Baykal, 1970 akt: Akman, 2021:162). Her şeye rağmen karar alma süreçlerinde gençlerin aktif biçimde yer alıyor olması toplumun yaşadığı sorunların çözümüne yönelik yeni yaklaşımların doğmasına katkı sağlamaktadır.

Türkiye ve Avrupa'da Siyasal Katılım Karşılaştırması

Avrupa siyasetine bakıldığında siyasi partilere duyulan güvenin oldukça düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Yurttaşlar geleneksel siyasi kurumlara nazaran siyaset dışı sivil toplum kuruluşlarına daha fazla güven duymaktadırlar. Katılımcı ve temsili demokrasiye dayalı kurumlar geri planda kalarak eskimektedirler.

Geniş kitlelere hitap eden geleneksel partiler düzenli olarak oy kaybetmektedirler. Geleneksel partiler üye ve oy kaybederken daha küçük marjinal partiler etki alanlarını yükseltmeyi başarmışlardır. Avrupalı seçmenler, alışılmışın dışında parti programlarına sahip kurumlara yönelmekte, bireysel tercihlerini ifade edebilecekleri çoğulcu yapıları benimsemektedirler.

İtalyan Beş Yıldız Hareketi (Five Star Movement) ve İspanyol Podemos gibi dijitalliği parti kimliği haline getirmiş olan dijital partiler, Avrupa'da değişen siyaset anlayışına örnek oluşturmaktadır. Dünya'da çeşitli örneklerini görebildiğimiz dijital partiler özellikle İspanya ve İtalya'da geleneksel siyaset anlayışını sarsmayı başarabilmiştir. Geleneksel siyasete karşı farklı bakış açıları sunarak toplumsal hareketliliklerle İspanyol ve İtalyan siyasetine yön verir hale gelmek, siyaset ve toplum ilişkisi açısından son derece önemli gelişmelerdir. Geleneksel parti politikalarına karşı bir tavır içerisinde sosyal ağlar içerisinde örgütlenerek kurulan Beş Yıldız Hareketi kısa sürede önemli bir güç haline almıştır. Sıradan siyasetin argümanları doğrultusunda siyaset yapmayı reddeden hareket, kendisini siyasi parti olarak tanımlamayı reddederek, gerçek demokrasinin siyasi partilerin sonu olacağını savunmaktadır. Sistemin daha demokratik bir yapıya kavuşabilmesi adına hem siyasi aktörlere hem de vatandaşlara önemli sorumluluklar biçen Beş Yıldız Hareketi aktif yurttaş düşüncesi altında birleşmektedir (Konak, 2022:430). Benzer şekilde İspanya'da hükümetin ekonomi politikalarına karşı toplumsal hareketlilikler neticesinde 2014 yılında kurulan Podemos; şeffaf, katılımcı ve doğrudan demokrasiyi benimsemektedir. Bir sistemin yasal ve demokratik olabilmesinin koşulu olarak yurttaşların doğrudan katılımının sağlanabiliyor olması düşüncesi etrafında birleşilerek, demokratik katılım ideallerini, dijital teknolojiler aracılığıyla sağlayabilmiştir (Gönül, 2021:127). Geleneksel siyaset anlayışına karşı dijital teknolojiler aracılığıyla doğrudan demokrasiyi savunan çok sayıda başarılı olmuş başka partilerde bulunmaktadır. Genç nüfus, siyaset içerisinde kalarak farklı alternatiflere yönelebiliyorken, siyasetten uzaklaşan gençler ise siyaset dışındaki kurumlara güven duymaktadır.

Özellikle genç nüfusun konvansiyonel siyasi pratikleri reddetmesi var olan partilerin yaşlanmasına neden olmaktadır. Avrupa içerisindeki genç nüfus Uluslararası Şeffaflık Örgütü, Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi sivil toplum kuruluşlarına destek vermekte ve siyasi ideallerini bu kurumlar aracılığıyla gerçekleştirmektedirler ancak siyasi partilere yönelik düşük güvene rağmen siyasi parti ve organlarının demokrasi açısından karar alıcı konumda bulunuyor olmaları, siyasi parti

kurumlarının öneminin devam ettiğini göstermektedir (Merkel, 2013:12).

Türkiye ve Avrupa siyasal katılım gösterme davranışı açısından kıyaslandığında, Türkiye’de 1980 ve sonrası süreçte seçimlerde oy kullanmanın zorunlu hale getirilmesi toplumda oy kullanma alışkanlığı oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Türk toplumu içerisinde bireysellik kültürünün yaygın olmaması sebebiyle seçim süreçlerinde çevresel etkenler bireyleri önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Çevresel olarak mahalle baskısı altındaki bireyler, oy verme zorunluluğu içerisinde olduğunu düşünmektedir. Avrupa ülkelerinde ise birey kültürünün yaygın olmasına rağmen kullanılan oyun ülke idaresini şekillendireceğine yönelik inanç kaybolmuş vaziyettedir. Özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerin seçmenleri alınan kararlarda etkilerinin olmadığını düşünerek oy vermeme davranışı göstermektedirler. Oy verme sürecindeki etkisizlik seçimlere katılım oranlarını da düşürmektedir ancak bu durum siyasal katılımın gerçekleşmediği anlamına gelmemektedir. Konvansiyonel olmayan protestolar, boykotlar, eylemler aracılığıyla bireyler hak taleplerini yerine getirmektedirler. Türkiye’de ise oy verme davranışı yüksek olmasına rağmen diğer siyasal katılım türlerine katılım oranının çok düşük olduğu gözlemlenmektedir.

Avrupa’nın genelinde oy verme davranışı düşük seyretmesine karşın Belçika ve Hollanda gibi nispi temsil sisteminin uygulandığı ülkelerde oy verme oranları oldukça yüksek seviyededir. Seçim barajının olmaması veya düşük düzeyde tutulması, bireylerde kendilerine ait görüşlerin temsil edilebileceğine dair düşünce geliştirmelerine neden olmaktadır (Independent Türkçe, 2023).

Türkiye’de Siyasal Katılımı Artırmaya Yönelik Hamleler

Gençlerin geleneksel siyasi katılım türlerinden uzaklaşması gençlerin siyasete ilgi duymadığı anlamına değil siyasi katılım biçimlerinin değiştiği anlamına gelmektedir (Kırmızıdağ, 2013:169). Örneğin, Robert Dahl siyasal katılımı dört boyutuyla değerlendirmektedir. Öncelikle siyasi konulardaki meselelere önem gösterilerek siyasal konulara ilgi duyulmalıdır. Siyasi olaylar takip edilmeli, sorunlar hakkında bilgi sahibi olunmalıdır. Sonrasında ise siyasal olaylara aktif katılım gerçekleştirilmelidir. Yani Dahl’a göre önemseme, ilgi, bilgi ve eylem siyasal katılımın boyutlarını oluşturmaktadır (Yaş, 2017:1).

Lerner, (1984) toplumsal hareketlilik ve gelişim süreçleri aracılığıyla siyasal katılıma odaklanmaktadır. Siyasal sonuçları doğuran gelişmeler, toplumsal hareketliliklerdir. Modern toplumun gelişimi Lerner’e göre siyasal katılımın odak noktasında yer almaktadır. Modern toplum gereksinimleri yeni gelişim alanları yaratmakta ve iletişim sektöründeki gelişmelere bağlı olarak modern toplum içerisinde siyasal katılım gelişim göstermektedir (Budakoğlu, 2023:9).

Nie'ye göre ise, bireylere sağlanan yasal haklar çerçevesinde, devlet ve hükümetin tercihlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilme faaliyetleri içerisinde bulunabilme siyasal katılımın tanımını oluşturmaktadır. Baykal (1970) ise bireylerin siyasal olarak hareket edebilmeleri adına gerçekleştirilen her türlü faaliyeti, siyasal katılım olarak ifade etmektedir (Budakoğlu, 2023:8).

Siyasal katılma hakkı bilincinin gelişmesiyle birlikte siyasal katılım doğal bir gereksinim haline almıştır. Siyasal katılma bilincinin gelişmesine bağlı olarak lobicilik faaliyetleri, örgüt içi çalışmalar, seçim stratejileri, oy verme bilinci gibi gelişmeler siyasal katılım noktasında ön plana çıkmaktadır. Bireylerin aktif vatandaşlık sergileyebilmeleri açısından siyasal katılım sağlamaları çok önemlidir. Çevrenin korunmasında, kentlerin planlanmasında, halk oylamalarıyla değişimin sağlanmasında bireylere yeni roller biçilmektedir. Vatandaşın, kendisine danışılan pozisyonda rol alması yeni siyasal katılım türlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Poyraz, 2017:142).

Bireylerin siyasete yönelik olumsuz algı içerisinde olmasına, temsili demokrasilere duyulan güven kaybı neden olmaktadır. Aktif olarak siyasetten uzak kalmaya neden olan temsili demokrasi bireylerin katılımcı siyasete karşı duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. Dünyada bu düşünce oldukça yaygın durumdadır. (Kutlu, 2018:93). Örneğin, sadece seçim zamanları vatandaşların katılımına ihtiyaç duyulan bir siyaset anlayışı, halkın siyaset mekanizmasından uzaklaşmasına neden olmaktadır. Seçim haricinde yönetsel olarak herhangi bir etkisinin olmadığını düşünen birey kendisini siyasetin dışarısına itilmiş hissetmektedir. Bu uzaklaşmışlık hali seçim süreçleri geldiğinde seçimlere karşı ilgisizliği de beraberinde getirmektedir (Eriş ve Akıncı, 2019:44).

Siyasi katılımı sadece oy verme davranışı olarak düşünmek yanlış olacaktır. Günümüzde yeni siyasal katılım yolları arayışı içerisine girilmesi siyasal partilerin aracı kurum haline gelmesine neden olmaktadır. Günümüzde hala seçim ve oy verme davranışı, siyasal katılımın odak noktasını oluştursa da siyasal partiler veya dernekler içerisindeki aktif çalışmalar, bireylerin siyasal tutumları ışığında eylemsellik gösterebilmeleri, siyasal katılım açısından önemli bir yer tutmaktadır (Ertürk, 2016:346). Geçmişte siyasal katılım oy verme davranışıyla sınırlı tutulmasına rağmen günümüzde dijitalleşmeyle birlikte farklı alanlarda siyasal katılım gerçekleştirilebilmektedir. Siyasal katılım alanının sadece parti içerisinde değil çeşitli dernekler ve sivil toplum kuruluşlarıyla da sağlanabiliyor olması bireyleri bu alanlara çekmekte ve siyasal katılım açısından belirleyici konuma gelmelerine katkı sağlamaktadır. Halkın bir arada olarak siyasal katılım sergilediği toplantılar, kent konseyleri, atölyeler, gönüllü organizasyonlar önemli etkiler yaratmaktadır (Kutlu, 2018:94).

Türkiye'de gençler siyasi ve sosyal yaşama katkı sağlayabilecek faaliyetlerden uzak durmaktadırlar. Türkiye'de 1960 ve 70'li yıllarda parti dışı hareketlerle siyasi sistemi eleştirerek değişim talebinde olan muhalif gençlik 12 Eylül sonrası 1980'li yıllarda kaybolmuştur (Caymaz, 2008:302). Bunun

yerini 1980 sonrası dönemde neoliberal politikalarla birlikte siyasallaşmaktan uzak, tüketim alışkanlıklarına bağlı bir gençlik almıştır (Lüküslü, 2005:33). 1980 sonrası kuşak siyasetten uzak bir şekilde yetiştirilmiştir. Bu sebeple gençlerin siyasete katılımı noktasında ailenin rolü belirleyici konumdadır. Çocukluk dönemi içerisinde edinilen bilgiler ve siyasete karşı geliştirilen tutum gelecekteki davranışları da etkilemektedir. Özellikle Türkiye’de 12 Eylül sonrası gençlerin siyasetten uzaklaştırılması, ailelerin apolitik bir anlayışla çocuklarını büyütmesi siyasetin tehlikeli bir alan olduğu yaklaşımının yerleşmesine neden olmuştur. Siyaset kurumu içerisindeki güvensiz ortam ve siyasi aktörlerin güven duygusunu köreltmeleri, gençleri siyasetten uzak tutan diğer faktörlerdendir. Gençleri yeniden siyaset alanına dahil edebilme anlamında siyasi parti yapılanmaları önemli bir yer tutmaktadır. Siyasi partilere yönelik ilgi sadece siyasi düşünce doğrultusunda değil farklı sebeplerle de gerçekleşebilmektedir. Sosyal statü sahibi olmak, iş bulabilmek, çevre edinebilmek amacıyla gençler siyasi partilere yönelebilmektedir (Akman, 2021:176).

Türkiye Devletinin gençlerin siyasal katılımını artırarak sorumluluk sahibi, yaratıcı bireyler olmalarına yönelik olarak hayata geçirdiği bazı tavsiyeler ve uygulamalar bulunmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı ve 2013 – 2017 yılları arasında kurulan çocuk dernekleri ve meclisleriyle birlikte siyasal katılımı artırmaya yönelik hamleler gerçekleştirilmiş, çocukların karar alma süreçlerine katılım gösterebileceği mekanizmaların oluşturulması fikri ön plana çıkmıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013).

Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın çalışmaları doğrultusunda oluşturulan Demokrasi ve Katılım Komisyon Raporu’na göre gençlerin siyasal katılımlarını artırmaya yönelik bazı tespitlerde bulunulmuştur. Demokrasi bilincinin yerleşebilmesi anlamında eğitim politikalarının geliştirilmesi, gençler arasında farkındalığın ön plana çıkartılacağı kişisel gelişim programları oluşturulması, ulusal ve yerel meclisler içerisinde gençlerin temsiliyet oranının artırılmasına yönelik düzenlemelerle gençlik ve siyaset arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2012).

Türkiye Devleti tarafından ortaya konan Gündem 21’de gençlere yönelik kurulacak kurumsal yapılara da yer verilmiştir. Bunlardan biri gençlik meclisleridir. Kentlerde oluşturulan Yerel Gündem 21 Gençlik Meclisleri ile gençlerin her alanda karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanması amaçlanmaktadır (Akman, 2021:171).

STK’lar aracılığıyla ise vatandaşlar kararlara ve eylemlere sürekli olarak katılabilmektedir. Bu nedenle gençler, istedikleri gençlik örgütüne katılma fırsatına sahip olmalıdırlar (Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi, 2003).

Türkiye’de Siyasi Katılım ve Dijitalleşme Çalışmaları

Siyasal katılım sadece bireylere bağlı bir süreç değildir. Yaşanılan toplumun sosyo-kültürel yapısı, demokrasi düzeyi, hukuki yapısı gibi değişkenler siyasi katılım davranışını şekillendirebilmektedir. Örneğin, ülkelerin demokrasiye yönelik tavrı sonucunda bireyler kendilerini özgür hissedip dilediği alanlarda eleştirel bir bakış sergileyerek siyasi katılım gösterebiliyorken, demokrasinin daha güçsüz olduğu ve işlevselliğinin sorunlu olduğu toplumlarda, bireyler kendi düşüncelerini saklayarak, siyasi alanlarda katılımdan kaçınmaktadırlar.

Genel olarak, siyasi katılımı artırmaya yönelik dijitalleşme çabaları dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gözlemlenmektedir. E-belediyeçilik, e-devlet gibi uygulamalarla vatandaşlar hızlı ve kolay şekillerde siyasi katılım sergileyebilmektedirler. Kent konseylerinin kurulması, işlevselliğinin artırılarak modernize hale getirilmesi, siyasi partilerin kadın ve gençlik kollarına yönelik çalışmalarla üye sayılarını artırma çabaları siyasi katılımı artırmaya yönelik gerçekleştirilen çalışmalar arasındadır ancak kadın ve gençlerin siyaset arenasında yeterli temsil düzeyine sahip olmaması, önemli pozisyonlarda düşünülmemesi, gerçekleşen yasal düzenlemelerin yerel yönetimlerin güçlerini artırmaktan ziyade merkezi otoriteyi güçlendirmeye yönelik gerçekleşmesi, kadın ve çocukların siyasi yaşama entegre olamamasına, katılım ve demokrasi ilişkisinin zayıflamasına neden olmaktadır (Eriş ve Akıncı, 2019:51).

Son yıllarda teknolojik değişimlere bağlı olarak siyaset kurumu içerisindeki dijitalleşmenin yarattığı farklılaşmalar, siyasetin anlamını ve işlerliğinin sorgulamasına neden olmaktadır. Siyasetin anlam ve araçlarındaki değişim gençlerin siyaseti farklı boyutlarıyla ele almalarına ve siyasi katılım tercihlerini etkiler hale gelmektedir. İletişim, küreselleşme dönemiyle birlikte şekil değiştirmiştir. Gençlik, sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla kendisini ifade eden bir konuma gelmiştir (Akman, 2021:170).

Dijitalleşme ile birlikte yaşanan değişimler, gençlere yeni siyasi katılım imkanları sunmaktadır. İletişim teknolojilerinin gelişmesine bağlı olarak sosyal medya platformları, gençlere siyasi konulara ilgi duyma, toplumla etkileşim içerisinde olma ve sivil toplum hareketlerine katılma imkanı tanımaktadır. Dijital medya ile birlikte bilgi paylaşımı hızlanırken, gençler seslerini daha fazla duyurabilmekte, değişim ve dönüşüm için çaba gösterme potansiyeli sergileyebilmektedir.

Dijitalleşme ve siyasi katılım ilişkisine yönelik Türkiye’de yapılan çalışmalar, vatandaşların konu hakkında fazla bilgiye sahip olmadığı sonucunu çıkarmıştır. İnternetin doğrudan siyasi katılım açısından kullanılabileceği düşüncesine karşı, önemli oranda çekince de söz konusudur. Türkiye’de medya okuryazarlığının gerekli önemi görmemesi dijital süreçlere karşı olumsuz yargıları beraberinde getirmekte, vatandaşlar kendileri açısından belirsiz alanlara şüphayle yaklaşmaktadırlar. Ancak dijital teknolojilerin bankacılık ve telekomünikasyon gibi farklı alanlarda kullanılıyor olması dijital siyasetin

de hayatımızın merkezine getirilebileceği anlamını taşımaktadır. Siyasi partilerin eğitim programları bu görüş etrafında şekillenmelidir (Gönül, 2021:162).

Türkiye’de siyasi partilerin dijital süreçler ışığında dönüşüm sergileyerek internet açılımı yapmaları gerektiği fikri ön plana çıkmaktadır. Dijital teknolojiler aracılığıyla siyasal katılımın sağlanabileceği düşünülmektedir (Gönül, 2021:166). Türkiye’de siyasi partiler incelendiğinde geleneksel yapılanmalara sahip olduğu görülmektedir (Gönül, 2021:177). Asıl önemli ve engelleyici durum, mevcut Siyasi Partiler Kanunu’nun genel içeriğidir. Mevcut kanun e-oylama, dijital kongre, elektronik örgütlenme gibi konulara izin vermemektedir. Türkiye’deki siyasi partilere yönelik hükümler 2820 sayılı siyasi partiler kanununa ve anayasanın 68. Maddesine göre düzenlenmektedir. Siyasi partilere yönelik yapılacak değişiklikler için siyasi partiler kanununda ve parti tüzüklerinde değişiklikler yapılması gerekmektedir (Gönül, 2021:177).

Yine de Türkiye’de meclis içerisindeki partiler değerlendirildiğinde aktif olarak dijital teknolojilerden küçük ölçekte yararlandıklarını ancak üyelerle karşılıklı iletişime dayalı portallara sahip olmadıkları görülmüştür. Türkiye’de meclis içerisindeki partiler dahi doğrudan demokrasi ve dijital dönüşüme uzak konumdadırlar (Gönül, 2021:182).

Üyelerle etkileşim kurulabilmesi adına dijital teknolojilerin yarattığı imkanlar önemli bir yer tutmaktadır. Dijital siyaset alanında seçmenleri etkileyebilme adına geliştirilen mobil uygulamalar ve oyunların işlevselliği kanıtlanmış vaziyettedir. Geliştirilen uygulamalar gündem oluşturma ve etkileşim yaratabilmek adına seçmenleri harekete geçirme işlevi görmektedir. Örneğin seçim süreci içerisinde seçmen bağlılığını oluşturabilmek açısından Oy ve Ötesi Derneği tarafından geliştirilen ‘T3 Tutanak Gönder’ uygulaması 2018 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimleri ve 2019 yerel seçimlerinde seçim sonuçlarının sağlamasını almaya yönelik olarak kullanılmış ve birliktelik duygusu yaratılmıştır (Oy ve Ötesi, 2022).

Meclis içerisindeki partilerin kullandıkları mobil uygulamalar incelendiğinde özellikle Ak Parti tarafından geliştirilen “Ak Parti”, “RTE Recep Tayyip Erdoğan”, “Akim”, “Kararımız Evet”, “Türkiye Bülteni”, “Aksim”, “Ak Seçim” adlı uygulamalar, CHP tarafından ise “CHP Mobil”, “CHPnet” adlı uygulamalar ön planda görülmektedir (Yalçınkaya, 2018:210).

AK Partinin 2023 yılında hayata geçirdiği AK PARTİ’M mobil uygulaması ise Ak Parti teşkilat mensuplarının kendi aralarındaki iletişimi ve iş birliğini kolaylaştırma yanında vatandaşların sorularını en doğru bilgiyle cevaplandırabilme imkanı vereceği cümleleriyle tanıtılmıştır (İletişim Başkanlığı). Buna ek olarak siyasi partilerin internet siteleri incelendiğinde genellikle bilgi paylaşmaya yönelik içerikler göze çarpmaktadır. Kullanıcılarla etkileşime ve e-katılıma yönelik sağladığı imkanlar değerlendirildiğinde ise büyük bir eksiklik olduğu görülmektedir (Dağkılıç, 2018:75).

Son olarak, vatandaşların politik süreçlere dahil edilmelerinin en önemli kısmı, iki yönlü iletişim konusudur. Türkiye’de, seçmenlerin görüşlerinin değerlendirilerek fikir ve şikayetlerini dile getirebildikleri iki yönlü etkileşimin kurulabileceği bir alanın eksikliği ortaya çıkmaktadır. Bu durum e-demokrasi anlamında çok büyük bir soruna işaret etmektedir. E-dilekçe, çevrim içi sohbet alanı gibi üyelerin kendilerini ifade edebilecekleri bir alanın yokluğu siyasi partiler ve üyeleri arasındaki bağlılığı da negatif yönlü olarak etkilemektedir (Dağkılıç, 2018:80). E-katılım sürecinin seçmenler açısından parti politikalarının şekillendirilmesi, aidiyet oluşturulması, kampanyalara dahil olunabilmesi gibi siyasi partiler açısından önemli işlevleri olduğu unutulmamalıdır. E-demokrasinin işlevsel hale gelebilmesinin temel koşullarından biri e-katılımın gerçekleşebilmesidir (Dağkılıç, 2018:81).

Sonuç

Teknolojik ilerlemelerle birlikte ön planda yer alan dijitalleşme sürecinin toplumsal hayatı temelden etkilediği varsayımı ile hareket edilmelidir. Geleneksel siyaset anlayışı içerisinde toplumlara etkileyebilmek ve aktif siyasal katılımı sağlayabilmek gittikçe zorlaşmaktadır. Bu düşünceler ışığında Türkiye’deki siyasi partilerin dijitalleşmeyi kendi bünyeleri içerisine dahil ederek parti kimliklerinin önemli bir parçası haline getirmeleri gerekmektedir. Dijitalleşme sürecinin çok uzun bir geçmişe sahip olmadığı düşünüldüğünde dijital dönüşümü yakalayan hatta dijitalleşme dönemi içerisinde kendi kimliklerini inşa eden bireyler bugünün genç seçmenleri haline gelmişlerdir. Dolayısıyla dijital kültürü okuma, anlama ve yorumlayabilme açısından ehil durumdadırlar. Siyasi partiler, dijitalleşme sürecinin getirdiği yenilikleri anlayarak toplumsal faydayı göz eden faaliyetlerin yürütülebilmesi açısından çok önemli bir konumda yer almaktadır. Siyasi partilerin dijital dönüşüm süreçlerini anlayabilmek gelecek Türkiye siyasetine dair bizlere ipuçları sunacaktır. Siyasi partiler içerisinde, dijital kültüre uygun yürütülecek çalışmalarla, vatandaşlık bilinci yüksek katılımcı bireylerin siyaset içerisinde yer almaları sağlanabilecektir. Dünyadaki dijital parti örnekleri incelenerek Türkiye’ye hangi koşullarda uygulanabileceği ve sonuçlarının neler olacağı siyasi partiler ve gençlik yapılanmaları içerisinde değerlendirilerek, oluşturulacak pilot uygulamalarla süreç izlenebilecektir.

Geleceği şekillendirecek olan gençlerin toplumsal karar alma mekanizmaları içerisinde aktif katılım gösteriyor olmaları, dijital demokrasi dönüşümü, Türkiye’nin geleceği açısından temel gereksinimdir. Siyasi partilerin dijitalleşme sürecine yönelik geliştirilecek yazılımlar ve uygulamalar ile kamu politikalarının çağa uygun şekilde düzenlenmesi, vatandaşların gerek yerel yönetimlere gerek ülke genelindeki politika yapım sürecine katılımları dijital demokrasiyi destekleyecektir.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2013). *Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013 - 2017*.
- Akman, K. (2021). Türkiye’de Gençlik ve Siyaset: Gelecek İçin Nasıl Bir Katılım?. *Turkish Journal of Political Science*, 4(1) s.158-181
- Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi (2003). *Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı*
- Baltacı, S. (2023). *Siyasal Katılım, Temsil ve Siyasi Partilerin Gençlik Teşkilatları: Ümraniye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baykal, D. (1970), *Siyasal Katılma Bir Davranış İncelemesi*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 302.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2008). *Türkiye’de Gençlik*, Türkiye İnsani Gelişme Raporu 2008, Ankara: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciği.
- Budakoğlu, M.E. (2023). *X-Y-Z Kuşakları Arasındaki Farklılıkların Siyasal Katılıma Etkisi: İstanbul İlinde Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Caymaz, B. (2008). *Siyasi Partilerin Gençlik Kolları*. Yentürk, N., Kurtaran, Y. ve Nemutlu, G. (Der.) Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, s.299-330, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dağkılıç, M.B. (2018). *E-Demokrasi Bağlamında Siyasal Parti Web Sitelerinin İçerik Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Eriş, V. ve Akıncı, A. (2019). 21. Yüzyıl Demokrasilerinde Siyasal Katılım: Türkiye Örneği, *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2) s.35-55
- Eroğul, C. (1991). *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*. Ankara: İmge Kitapevi
- Ertürk, D. (2016). Postmodern Dönemde Bir Siyasal Katılım Biçimi Olarak Siyasal Parti Üyeliği ve Aktivizmi, *Mukaddime*, 7(2) s.341-359
- Gençlik ve Spor Bakanlığı (2012). *Gençlik Şurası*, Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları No: 1.
- Gönül, A. F. (2021). *Siyasi Partiler ve E-Demokrasi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Independent Türkçe, (Erişim Adresi): <https://www.indyturk.com/node/636056/siyaset/oy-verme-oran%C4%B1n%C4%B1n-y%C3%BCksek-olmas%C4%B1-neye-i%C5%9Faret-bizmi-demokrasiyi-%C3%A7ok-seviyoruz>, (Erişim Tarihi: 08.10.2023).
- Işık, S.K ve Işık, A. (2021) Yeni Bir Siyasal Parti Türü Olarak Elektronik Siyasal Partiler, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 79(2) s.683
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3160

- Kırmızıdağ, N. (2013). *Türkiye'deki Gençler ve Siyasal Katılım*. SETA Vakfı, Demokrasi ve Siyasal Katılım, Uluslararası Konferans. s.169-172
- Konak, İ. (2022). İtalyan Beş Yıldız Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme, Bingöl Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 s.424-439
- Kuçuradi, İ. (1998). Yirmibirinci Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15 s.21-27
- Kutlu, A. (2018). Dönüşen Medya Çağında Siyasal Katılım: İstanbul'da Yaşayan 18-22 Yaş Seçmen Örneği, *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(3) s.90-106
- Lüküslü, D. (2005). 1960'lardan 200'lere Gençlik Tipleri: Maddeciler Başarıcı Tipten Yuppie ve Tiki'ye, *Birikim*, s.30-37
- Merkel, W. (2013). Avrupa'da Demokrasi ve Katılımcı Krizi Var mı? Berlin Sosyal Bilimler Araştırma Merkezi, *Demokrasi ve Siyasal Katılım, Uluslararası Konferans*. s.9-21
- Oy ve Ötesi. (2022). T3. Oy ve Ötesi, (Erişim Adresi): <https://oyveotesi.org/t3-nedir/>
- Poyraz, E. (2017). Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım ve Temsiliyet Sorunsalı Üzerine Bir Değerlendirme: Belediye Meclislerinin Etkinliği, *Injosos Al-Farabi International Journal on Social Sciences*, 1(1) s.136-146
- Sözen, H. (2022). Dijital Çağda E-Katılım Aktivitelerinin Siyasi Boyutlarına Genel Bir Bakış, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 8(2) s.151-170
- T.C. İletişim Başkanlığı, (Erişim Adresi): <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ak-partim-mobil-uygulamasi-ve-dijital-platformu-tanitiminda-konustu>, (Erişim Tarihi:10.10.2023)
- Tel, N. (2023) Dijital Demokrasinin Değerlendirilmesi: Demokrasinin Sorunlarına Bir Çare Mi Yoksa Bir Mit Mi?, *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 13(3) s.760
- Yalçınkaya, N. (2018). Türkiye'deki Siyasi Partilerin Dijital Pazarlama Kanallarını Kullanımı, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1) s.199-216
- Yaş, S.Z. (2017). *Siyasete Katılma Biçimi Olarak Toplumsal Hareketler*, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Türkiye'deki Kadın Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) Üzerinden Sanal Platformlarda Yapılan Feminizm Üzerine Bir Çalışma

Dilara YÜCEDAL¹

Özet

Çalışmada, teknolojik gelişmelerle ve dijitalleşmeyle birlikte ortaya çıkmış yeni bir feminist akım olan “dijital feminizm” konusu ele alınmıştır. Teknolojik gelişmelerin sonucunda feminizm yapma şeklinin de çevrim dışı platformlardan sanal platformlara nasıl taşıdığına görülmesi, bu sanal platformlarda yapılan feminizmin kadın hareketlerine katkıları ve eksileri ele alınmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde Castells'in “Ağ Toplumu” kuramı kullanılmıştır. Çalışma nitel bir çalışmadır. Çalışmada araştırılacak konu ve amaçlar bakımından, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Kadın Savunması olmak üzere üç Sivil Toplum Örgütü'nün (STÖ) instagram hesaplarında yaptıkları paylaşımlar, paylaşımların içinde ve altında yer alan yazılar üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca bu üç STÖ'nün temsilcileriyle yarı yapılandırılmış soru formuyla derinlemesine görüşmeler yapılması planlanmış fakat araştırmacının Covid-19 pandemisi ve İstanbul sözleşmesinin tartışmaya açılması gibi yoğun bir döneme denk gelmiş olması gibi araştırmacının sınırlılıkları sebebiyle yarı yapılandırılmış soru formuyla derinlemesine görüşmeler sadece Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonundan bir katılımcı ile yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Feminizm, Sosyal Medya, Kadın Sivil Toplum Örgütleri, Ağ Toplumu.

Giriş

Geçmişten bugüne teknolojinin gelişmesiyle beraber dijital dünyada birtakım yenilikler meydana gelmiştir ve bu yenilikler toplumun her kesimini etkilediği gibi dünyanın pek çok yerinde önemli bir yere sahip olan feminist hareketleri de etkilemiştir. (Alıklıç & Baş, 2019). Özellikle internet ve sosyal medyanın gelişimi toplumsal hareketleri derinden etkilemiş ve kadınların verdiği mücadelede önemli bir araç haline gelerek feminist hareketler açısından yeni bir dönemin başlamasına zemin oluşturmuştur (Terkan, 2010 ve Aksu, 2018). 21.yüzyıla gelindiğinden feminist kadın hareketlerinin dijital platformları kullanmaya başlamaları ile feminist eylem biçimleri, örgütlenme ve dayanışma şekilleri bu sayede yeni bir boyut kazanmıştır ve “Dijital Feminizm” olarak adlandırılan yeni bir feminizm yapma şekline geçilmiştir (Özdemir & Aydemir, 2019). Dijital ortam feminist harekete hem özgürleşme hem de kendini gerçekleştirme konusunda çevrimdışı alana göre daha çok olanak sunarak kadınların diğer alanlar göre daha kolay mücadele edebilecekleri bir alan oluşturmuştur (Terkan, 2010).

¹ Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-mail: dilarayucedal@gmail.com

Böylece feminist eylem biçimleri, örgütlenme ve dayanışma şekilleri de yeni bir boyut kazanmıştır ve dijital feminizmle kadınlar çevrimdışı platformlardaki örgütlenme ve dayanışma çabalarını çevrimiçi ortamlara da taşıyarak sanal ortamda olması özelliği sayesinde de sağladığı erişim kolaylığıyla küresel boyutta etki yaratabilmişlerdir (Özdemir & Aydemir, 2019). Bunun yanında internet aktivist grupların takipçilerine sosyal medya ile fikirlerini duyurmasını ve çok sayıdaki takipçisi ile hızlı, kolay ve az maliyetli bir şekilde iletişim kurmasını sağlaması bakımından önemli olduğu için STÖ'lerin de etkililiğini geliştirmiştir (Kavada, 2015, Phol, 2017, aktaran: Demirhan & Onur İnce, 2018 ve Tekvar, 2017). Çalışma kapsamında instagram hesapları incelendiğinde de son zamanlarda Türkiye'deki kadın kuruluşlarının sosyal medya hesaplarını oldukça aktif kullandığı, çeşitli konularda bu platformları kullanarak eylemlilik ve örgütlenme gösterdikleri görülmüştür. Sosyal medya platformlarının bu özellikler Türkiye'deki kadın STÖ'lerinde dikkati çekmiş ve bu platformları aktif bir şekilde kullanmalarına yol açmıştır (Alikılıç & Baş, 2019). Türkiye'deki kadın kuruluşlarının sosyal medya hesaplarını oldukça aktif kullandığını, çeşitli konularda bu platformları kullanarak eylemlilik ve örgütlenme gösterdiklerini birçok örnekte görmekteyiz. Bunlara 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele gününde Şilili feministlerin protestosu sonucu tüm Dünyaya yayılan Türkiye'deki kadın kuruluşlarının da hesaplarında kendine yer bulan Lastesis, evlilik, sevgililik ve akrabalık yoluyla bir şekilde yakını olan erkek ya da hiç tanımadığı bir erkek tarafından öldürülen ve dezavantajlı durumda olan kadınlar için çevrim dışı platformların yanında bu platformlarda da verilen mücadeleler, 6284 sayılı kanunun tartışmaya açılması sonucu verilen mücadeleler ve daha birçokları örnek olarak verilebilir. Bu örneklerin yanında sadece kadın odaklı değil aynı zamanda Kadir Şeker gibi erkeklerin, istismara uğrayan çocukların, çeşitli cinsel yönelimleri benimseyen bireylerin ve bunlar gibi diğer dezavantajlı durumda olan kesimlerin de seslerinin bu platformlarda duyurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın konusunu da dijital ortamdaki aktiflik ve bunun getirileri Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu ve Kadın Savunması olmak üzere 3 kadın kuruluşu üzerinden incelenmesi oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle anılan kadın kuruluşlarının sosyal medya üzerinden yaptıkları dijital feminizm, dijital aktivizm ve bunların yansımaları araştırmada incelenecek konulardır. Bununla birlikte bu kuruluşların sosyal medya hesaplarında ne kadar aktif oldukları ne tür paylaşımlarda buldukları hangi kitlelere hitap ettikleri (kadınlar, erkekler, hayvanlar...vb.) ve ulaşılabildikleri kitlenin genişliğinin incelenmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu kuruluşların dijital feminizm ve dijital aktivizme yaptıkları etki ve katkının değerlendirilmesi konunun kapsamını oluşturmaktadır.

A Study on Feminism on Virtual Platforms Through Women's Civil Society Organisations (STÖ) in Turkey

Summary

In this study, “digital feminism”, a new feminist movement that emerged with technological developments and digitalisation, is discussed. As a result of technological developments, it is seen how the way of doing feminism has moved from offline platforms to virtual platforms, and the contributions and disadvantages of feminism on these virtual platforms to women's movements are discussed. Castells' “Network Society” theory was used in the theoretical framework of the study. The study is a qualitative study. In terms of the subject and objectives to be investigated in the study, content analysis was conducted on the posts made on the Instagram accounts of three Civil Society Organisations (CSOs), namely Federation of Women's Associations of Turkey, Platform to Stop Femicide and Women's Defence. In addition, it was planned to conduct in-depth interviews with the representatives of these three NGOs with a semi-structured questionnaire, but due to the limitations of the research, such as the fact that the research coincided with an intense period such as the Covid-19 pandemic and the opening of the Istanbul Convention to discussion, in-depth interviews with a semi-structured questionnaire were conducted only with a participant from the Federation of Women's Associations of Turkey.

Keywords: Digital Feminism, Social Media, Women's Civil Society Organisations, Network Society.

Giriş

Geçmişten bugüne teknolojinin gelişmesiyle beraber dijital dünyada birtakım yenilikler meydana gelmiştir ve bu yenilikler toplumun her kesimini etkilediği gibi dünyanın pek çok yerinde önemli bir yere sahip olan feminist hareketleri de etkilemiştir. (Alıklıç & Baş, 2019). Özellikle internet ve sosyal medyanın gelişimi toplumsal hareketleri derinden etkilemiş ve kadınların verdiği mücadelede önemli bir araç haline gelerek feminist hareketler açısından yeni bir dönemin başlamasına zemin oluşturmuştur (Terkan, 2010 ve Aksu, 2018). 21.yüzyıla gelindiğinden feminist kadın hareketlerinin dijital platformları kullanmaya başlamaları ile feminist eylem biçimleri, örgütlenme ve dayanışma şekilleri bu sayede yeni bir boyut kazanmıştır ve “Dijital Feminizm” olarak adlandırılan yeni bir feminizm yapma şekline geçilmiştir (Özdemir & Aydemir, 2019). Dijital ortam feminist harekete hem özgürleşme hem de kendini gerçekleştirme konusunda çevrimdışı alana göre daha çok olanak sunarak kadınların diğer alanlar göre daha kolay mücadele edebilecekleri bir alan oluşturmuştur (Terkan, 2010).

Böylece feminist eylem biçimleri, örgütlenme ve dayanışma şekilleri de yeni bir boyut kazanmıştır ve dijital feminizmle kadınlar çevrimdışı platformlardaki örgütlenme ve dayanışma çabalarını çevrimiçi ortamlara da taşıyarak sanal ortamda olması özelliği sayesinde de sağladığı erişim kolaylığıyla küresel boyutta etki yaratabilmişlerdir (Özdemir & Aydemir, 2019). Bunun yanında internet aktivist grupların takipçilerine sosyal medya ile fikirlerini duyurmasını ve çok sayıdaki takipçisi ile hızlı, kolay ve az maliyetli bir şekilde iletişim kurmasını sağlaması bakımından önemli olduğu için STÖ'lerin de etkililiğini geliştirmiştir (Kavada, 2015, Phol, 2017, aktaran: Demirhan & Onur İnce, 2018 ve Tekvar, 2017). Çalışma kapsamında instagram hesapları incelendiğinde de son zamanlarda Türkiye'deki kadın kuruluşlarının sosyal medya hesaplarını oldukça aktif kullandığı, çeşitli konularda bu platformları kullanarak eylemlilik ve örgütlenme gösterdikleri görülmüştür. Sosyal medya platformlarının bu özellikler Türkiye'deki kadın STÖ'lerinde dikkati çekmiş ve bu platformları aktif bir şekilde kullanmalarına yol açmıştır (Alikılıç & Baş, 2019). Türkiye'deki kadın kuruluşlarının sosyal medya hesaplarını oldukça aktif kullandığını, çeşitli konularda bu platformları kullanarak eylemlilik ve örgütlenme gösterdiklerini birçok örnekte görmekteyiz. Bunlara 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele gününde Şilili feministlerin protestosu sonucu tüm Dünyaya yayılan Türkiye'deki kadın kuruluşlarının da hesaplarında kendine yer bulan Lastesis, evlilik, sevgililik ve akrabalık yoluyla bir şekilde yakını olan erkek ya da hiç tanımadığı bir erkek tarafından öldürülen ve dezavantajlı durumda olan kadınlar için çevrim dışı platformların yanında bu platformlarda da verilen mücadeleler, 6284 sayılı kanunun tartışmaya açılması sonucu verilen mücadeleler ve daha birçokları örnek olarak verilebilir. Bu örneklerin yanında sadece kadın odaklı değil aynı zamanda Kadir Şeker gibi erkeklerin, istismara uğrayan çocukların, çeşitli cinsel yönelimleri benimseyen bireylerin ve bunlar gibi diğer dezavantajlı durumda olan kesimlerin de seslerinin bu platformlarda duyurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın konusunu da dijital ortamdaki aktiflik ve bunun getirileri Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu ve Kadın Savunması olmak üzere 3 kadın kuruluşu üzerinden incelenmesi oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle anılan kadın kuruluşlarının sosyal medya üzerinden yaptıkları dijital feminizm, dijital aktivizm ve bunların yansımaları araştırmada incelenecek konulardır. Bununla birlikte bu kuruluşların sosyal medya hesaplarında ne kadar aktif oldukları ne tür paylaşımlarda buldukları hangi kitlelere hitap ettikleri (kadınlar, erkekler, hayvanlar...vb.) ve ulaşılabildikleri kitlenin genişliğinin incelenmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu kuruluşların dijital feminizm ve dijital aktivizme yaptıkları etki ve katkının değerlendirilmesi konunun kapsamını oluşturmaktadır.

Yöntemler

1. Araştırma Soru Cümleleri

1.1. Araştırma Sorusu

Türkiye'deki Kadın Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) için yeni medya araçlarının kullanılması, feminist hareketlerin gelişimi ve geleceği için ne ifade eder?

1.2. Alt Problemler

- Dijital ortamda feminizm Türkiye'deki Kadın Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) için ne ifade eder?
- Dijital ortamda aktivizm faaliyetleri Türkiye'deki Kadın Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) için ne ifade eder?
- Dijital ortamda hashtag kullanımı Türkiye Kadın Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) için ne ifade eder?

2. Veri Toplama Tekniği

Araştırma, sosyal medya üzerinden yapılan dijital feminizmin beraberinde getirdiği avantajlar, dezavantajlar, hitap ettikleri kesimlerde bir farklılık oluşup oluşmadığı, ulaştıkları kitlelerde artış olup olmadığı, yetkililere ulaşmada ve seslerini duyurmada onlara katkıda bulunup bulunmadığı vs. gibi konuları araştıran nitel bir çalışmadır. Çalışmada araştırılacak konu ve amaçlar bakımından, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Kadın Savunması olmak üzere üç kadın kuruluşunun instagram hesapları üzerinde içerik analizi yapılması ve yarı yapılandırılmış soru formuyla derinlemesine görüşme yapılması uygun görülmüştür. Araştırma sorularını destekleyici birçok duruma tanık olunmuştur. Instagram hesaplarında Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonunun 1.253, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformunun 3.040 ve Kadın Savunmasının 2,580 olmak üzere toplam 6,873 gönderiye ulaşılmıştır. Atılan gönderilerin altında yazılan yazılar atılan hastaglar ve görsellerdeki yazıların içerikleri incelenmiştir. İçerik analizinin amacına uygun olarak atılan gönderilerin dijital platformlarda kadın kuruluşlarının kadınları nasıl temsil ettiğini inceledik ve bununla ilgili açıklamada bulunduk (Bell, 2001 akt: Pandır ve diğerleri, 2015). Bu şekilde analizi gerçekleştirirken öncelikle araştırmanın başında hazırladığımız araştırma sorularımıza cevap olabilecek birtakım kategoriler oluşturduk (Bell, 2001aktaran: Pandır ve diğerleri, 2015). Analiz süresince, “yakını olan bir erkek tarafından öldürülme”, “şüpheli kadın ölümleri”, “asla yalnız yürümeyeceksin”, “cezasız suçlar” ve “uygulanmayan yasalar”, “pandemi ve kadın”, “kadın dayanışması”, “erkek devlet şiddeti”, “ifşa”, “feminist öz savunma”, “uykularınız kaçsın/susma bitsin”, “haklı yenen haksız yere işten atılan işçi kadınlar”, “İstanbul Sözleşmesi uygulansın”, “kadınları değil katilleri durdurun”, “bu bir kadın cinayettir” vb. gibi kategoriler ve değerlerle karşılaşılmıştır. İlerleyen süreçte bu kategoriler ve değerler geliştirilerek (Pandır ve diğerleri, 2015) Kadın cinayetleri ve devlet, Şüpheli kadın ölümleri, Kadına ve çocuğa yönelik cinsel istismar, Dezavantajlı konumdaki kadınlar dışındaki diğerleri, Kadın ve çalışma hayatı, Sosyal medyada örgütlenme ve uluslararası kadın hareketi, Kadına yönelik şiddet ve özel alanda kadın olacak şekilde belirlenmiştir Bütün bunların

yanında Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonundan bir katılımcı ile bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Sonra bu mülakat daha anlaşılır kılmak ve eksik kalan kısımları doldurabilmek adına bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

3. Araştırmanın Katılımcı Grubu

Araştırma da dijital feminizmin Türkiye'deki kadın kuruluşları üzerine yansımalarının araştırılması hedeflenmiştir. Çalışma Türkiye'deki 3 kadın kuruluşu/örgütü ile yapılacaktır. Bu kuruluşlar/örgütler Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu ve Kadın Savunmasıdır. Çalışmanın araştırma metot ve teknikleri içerisinde nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmasına karar verilmiştir. Yapılacak çalışma kapsamına dâhil edilen kadın kuruluşlarından/örgütlerinden kişilerle mülakat tekniği ile derinlemesine görüşmeler yapılması amaçlanmıştır. Bununla birlikte gerek görüldüğü takdirde bu kadın kuruluşlarının/örgütlerinin instagram hesaplarındaki paylaşımlar analiz edilecek ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilecektir.

Araştırma Covid-19 pandemisi ve İstanbul sözleşmesinin tartışmaya açılması gibi yoğun bir döneme denk gelmiştir. Bundan dolayı araştırma kapsamında Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonundan bir katılımcı dışında yer alan diğer kadın kuruluşlarının temsilcilerine ulaşamamıştır. Bu nedenle, araştırmanın tasarım aşasında Sivil Toplum Örgüt (STÖ) temsilcileri ile yapılacağını belirttiğimiz derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilememiş; ilgili STÖ'lerin instagram hesaplarındaki paylaşımlar, görsellerin içeriğindeki yazılar ve paylaşımların altındaki metinler içerik analizine tabi tutulmuştur. STÖ temsilcileri ile derinlemesine görüşme yapamamak bu araştırmanın sınırlılığdır.

BULGULAR

1. Kadın Cinayetleri ve Devlet

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Kadın Savunması olmak üzere üç kadın kuruluşunun instagram hesaplarındaki paylaşımlar, görsellerin içeriğindeki yazılar, paylaşımların altındaki metinler ve yorumlar analiz edilirken kadına yönelik cinayetler konusuna çokça yer verildiği görülmektedir. Yapılan paylaşımların içinde iddialarını destekleyici istatistik raporları da yer almaktadır. İncelenen paylaşımlara bakıldığında faillerin genellikle öldürülen kadının en yakınındaki erkek diyebileceğimiz babası, abisi, eşi, boşanmak istediği eşi, sevgilisi, vb. olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan Sivil Toplum Örgütleri (STÖ)'nin paylaşımları yaparken özellikle zanlının yakınlık derecesine, devletin eril politikalarına ve devletin kadını koruyamamasına olan vurgu dikkat çekmektedir. Bu noktada aklımıza devletin dilinin de eril olduğunu düşünen Sylvia Walby'nin patriyarka kuramı gelmektedir. Sylvia Walby de kitabında 150 yıllık bir feminist mücadele sonucunda kadınların bazı yasal haklar elde ettiğini ama buna rağmen bunların yeterli olmadığını ve devletin dilinin hala patriyarkal olduğunu belirtmektedir (Walby, 2016). İncelenen STÖ'lerin de özellikle son dönemlerde tartışmaya açılan İstanbul sözleşmesi başta olmak

üzere bir takım devlet politikalarına yaptıkları vurgu da Walby'nin bu iddiasını doğrular niteliktedir. Ayrıca boşanma aşamasında olduğu ya da sevgilisi olan erkeğe karşı devletten yardım talebinde bulunan kadınlara yeterince yardım edilmemesi, kendisine şiddet uygulayan ya da tecavüz eden erkeğe karşı nefsi müdafaa da bulunduğu için tutuklanan kadınlar da diğer örnekleri oluşturmaktadır. İncelenen kadın STÖ'lerin instagram paylaşımları ve katılımcının da mülakatlarda belirttiği üzere sanal platformların kullanılmaya başlanmasıyla beraber zaman kavramı feminist hareketler için önemi kaybetmiştir. Böylece artık her dakika her saat kadına yönelik erkek şiddetiyle ilgili paylaşımlar yapabilecekleri ve yetkili mercilerin gerekeni yapması konusunda söylemler oluşturabilecekleri özgür alanlara sahip olmuşlardır. Ayrıca dijitalleşmeyle birlikte STÖ'lerin gerek yetkilileri etiketleyerek gerek konuyla ilgili hashtaglar oluşturarak kamuoyu üzerinde bu gibi yollarla baskı oluşturma güçlerini arttırdıklarını ve daha etkili bir hareket oluşturdukları rahatlıkla görülebilmektedir (Demirhan & Onur İnce, 2018). Bu duruma örnek olarak “#ümircanuygurtutuklansın, #MeclisGöreve, #Öz savunmahaktır, #MelekipekSerbestBırakılsın, #GülnurKocabaş” ve daha birçok örnek verilebilir. İnceleme yapılan STÖ'ler devlete ve uygulanan politikalara yönelik çok fazla post paylaşmakta ve bu yolla hem seslerini duyurmaya hem de kadınları bilinçlendirmeye odaklanmaktadır. İncelenen STÖ'lerin cinayetler konusunda attıkları postlarda da sık sık görülen “İstanbul Sözleşmesi” başta olmak üzere uygulanmayan yasalara karşı eleştiride bulunmakta ve düzeltilmesi yönünde taleplerini dile getirmektedirler. Bu tarz yasal süreçlerin işleyiş biçiminin cinayetleri tetikleyici etkide bulunduğu için düzeltilmesi yönünde postlar yayınlandığı görülmektedir. Bu noktada ortaya konan eleştiriler Walby (2016)'nin devletin şiddeti meşrulaştırıcı tavrına yönelik eleştirilerini destekler niteliktedir. Ayrıca cinayetleri işleyenlerinin de kadının en yakınındaki erkek olması hususunda Cornell'in bahsettiği her tür kurumda bulunan cinsiyet ilişkileri konusundaki görüşleri önem arz etmektedir. Cornell'a göre toplumu oluşturan kurumların en önemlilerinden biri de ailedir (Cornell, 2016). Dolayısıyla aile de mevcut olan toplumsal cinsiyet ilişkileri bu cinayetlerin neden en yakın erkek tarafından işlendiğinin görülmesini sağlamaktadır. Bununla beraber Castells'in de belirttiği gibi teknoloji beraberinde cinsiyet ilişkilerinin kültürel yeniden üretim alanı değil, mücadele alanı olma yönünde ilerlemektedir (Castells, 2008). Dolayısıyla sanal platformlarda kadınların en yakınlarında olan erkekler tarafından öldürülüyor olmasının sürekli belirtilmesi kadınların bu konuda daha bilinçli olmasını ve toplumdaki ezik rolünü değiştirmesine yardımcı olacağı rahatlıkla söylenebilmektedir. Aynı zamanda toplumun da kadına bu konuda yardımcı olmasında önemli bir etki yaratabilmektedir. Bunların yanında bir diğer dikkat çekici nokta Türkçe olarak belirtilenin yanında kadın STÖ'leri paylaştıkları bazı postlarının altına İngilizcelerini de yazmıştır. Uluslararası bir dil olan İngilizcenin yer verilmesi dijital platformlarda yapılan hareketlerin aslında sadece belirli bir ülkeye hitap etmediğini uluslararası bir hal aldığını da göstermektedir. Ayrıca kadınlar sanal platformlarda aktifleşerek yasalara yaptıkları vurgularla kadınların lehine bazı yasal düzenlemelerin oluşmasına da katkı sağlamışlardır (Tekvar, 2017). Ayrıca “*Aleyna Çakırın cinayetinin baş şüphelisi, pek çok suçtan Ümitcan Uygur gözaltında gözaltına alınması yetmez*” şeklinde söylemlerle kadınlar öldüren bu zanlıların diğer suçlarının

da göz önüne alınmasında ve toplumdaki “kadın da bir şey yapmıştır yoksa adam niye öldürsün” algısını yıkmak adına da sanal platformların kadın STÖ’leri için önemli bir alternatif platform olduğu söylenebilir. Ayrıca söylemde de görüldüğü üzere STÖ’ler takipçisi oldukları olaylarla ilgili her adımı sosyal platformlarda paylaşarak diğer insanların olaydan kopmasını engellemekte ve yetkililerin yaptığı şeylere vurgunun yanında “*gözaltına alınması yetmez*” şeklinde söylemlerle daha tatmin edici cezalar istedikleri sanal platformlar aracılığıyla dile getirebilme şansı bulmaktadırlar.

2. Şüpheli Kadın Ölümleri

İnstagram hesaplarını incelediğimiz STÖ’lerin kadın cinayetlerine olan vurguları kadar dikkat çeken bir başka husus ise şüpheli kadın ölümleridir. STÖ’lerin hesaplarında da vurguladıkları gibi intihar süsü verilerek birçok kadın öldürülmektedir ve bu duruma devletin müdahalesi ya gecikmekte ya da hiç olmamaktadır. Dolayısıyla incelenen STÖ’ler instagram hesaplarında paylaşım yaparken bu ihmallere vurgu yapmakta ve gerekenin yapılması için söylemlerde bulunmaktadır. Bu konuya en güzel örneği Gülistan Doku olayı oluşturmaktadır. Gülistan Doku ilk kayb olduğu günden beri incelenen üç STÖ de devletin arama faaliyetlerinde bulunması ve gerekeni yapması konusunda sıkça paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bu paylaşımları yaparken Gülistan Doku nerede hashtagları ile ve bu işin peşini bırakmayacağı gibi söylemleri kullanmışlardır. Yalnızca bu olay değil bu ve bunun gibi birçok şüpheli kadın ölümleriyle ilgili paylaşımlarda bulunmaktadır. Kadına yönelik cinayetleri ele aldığımız kısımda da bahsettiğimiz Walby’nin bahsettiği devletin meşrulaştırıcı tavrına bu noktada da vurguda bulunabiliriz. (Walby, 2016). STÖ’lerin de gönderilerinde bu durumu sıkça vurguladığı görülmektedir örneğin “*açığa çıkmayan her şüpheli kadın ölümü cinayetlerin ve kadına şiddetin artmasına sebep oluyor, kadın cinayetlerindeki indirimlerle bir kez daha ölüyoruz, etkin soruşturma yürütülsün, bu ülke intihar diyerek üstü örtülen kadın cinayetleri diyarı*” gibi söylemlerle belirtmektedirler. Yetkili mercilerin bu ihmallerini ve yasaların yeterince uygulanmamasını sıklıkla postlarında belirtip bu duruma çözüm aradıklarını bunun içinde çevrim dışı platformlar kadar hatta belki de daha çok sanal platformları da kullandıklarını rahatlıkla görebilmekteyiz. Çünkü bu noktada sanal platformların katkılarının büyük olduğu görülmektedir gerek Gülistan Doku için gerek Alara Karademir için ve diğer bütün şüpheli kadın ölümleri için Kadın STÖ’leri çevrim dışında yapamayacakları kadar çok gün gün paylaşımlarda bulunup anlık olaylar hakkında bilgileri bu sanal platformlardan rahatlıkla verebilmektedirler. Aşağıda verilen örnek postlarda bunu “*10 gündür kayıp, 7 aydır kayıp*” gibi gün gün postlar atarak olayın gündemden kopmasını ve şüpheli kadın cinayetlerinin üstünün örtülmesini engellenmiş oluyor diyebiliriz bu konuda yine katılımcı “*... Aynı anda medyanın dikkatini çekiyorsunuz dijital ortamda olmayan kişiler medyadan sesinizi duymuş oluyor. Çünkü ne diyoruz tt mi oldu diyoruz tt olduğunda twitterda bütün medya onu gösteriyor olay haber olarak geçiyor. Şimdi hangi kanal kullanıyor bunu dersin bütün kanallar kullanıyor bütün kanallar kullanınca bütün vatandaşla ulaşılmış oluyor yani yoksul varlıklı eğitilmiş eğitimsiz her kesime dolayısıyla ulaşılmış oluyor*” bu sözleriyle de gündemde kalma konusundaki fikrimizi destekliyor diyebiliriz. Bunların yanında

dijital platformlarda bu şüpheli ölümleri kadın STÖ'lerinin paylaşımlarında yer veriyor olmaları aynı zamanda medyanın şüpheli kadın ölümlerini haber yaparken kullandığı fotoğraflarla ve dille kadının bu konudaki mağduriyetinden ve kurban oluşundan çok özel hayatına vurgu yaparak neden-sonuç ilişkileri kurmasının ve kullandığı dille toplumsal cinsiyeti tekrar üreterek odağı kaydırdığı kadının mağduriyetinin yanında belki de olayı meşrulaştırıcı bu tavrının önüne geçmek için sanal platformlar kadın hareketlerine alternatif bir alan oluşturmaktadır (Şahin ve Birincioğlu, 2020).

3. Kadına ve Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar

Üç STÖ'nün incelenen sosyal medya hesaplarında ve Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonundan bir katılımcı ile yapılan mülakatlarda gördüğümüz gibi sadece kadın odaklı değil aynı zamanda çocuk odaklı da çalışmalar yapılmaktadır. En çok vurgu yapılan şey ise çocuğa ve kadına yönelik istismarlar. Özellikle cinsel istismara uğrayan kadın ve çocukların görsellerinin yer aldığı ya da bu konuyla ilgili bilgilendirici yazıların olduğu postlar atıldığı görülmüştür. Walby'nin de dediği gibi kadınlar cinsel istismara çeşitli şekillerle direniş göstermektedir ve bazı direnişler bireysel olurken bazıları kolektif olmaktadır (Walby, 2016). Dolayısıyla istismara uğrayan kadınlar ve çocuklar sözel ya da bedensel karşı koyma şekilleriyle bireysel direnişlerde bulunurken incelenen bu üç STÖ'de de görüldüğü üzere birçok feministte çeşitli şekillerde kolektif olarak da direniş göstermektedir. Bu direniş gösterme tekniklerinden birisinde bu durumla ilgili sosyal medya hesaplarında paylaşımlar yapmaktır. Bu paylaşımlar bazen *"TKDF Başkanı Canan Güllü'den kadınlara uyarı: Kayıt altına alınan her resim ve görüntünüz size şantaj olarak geri dönebilir, Kadınlar kendi hayatları ve bedenleri konusunda hayır diyorsa o hayır demektir, 18 yaş altının çocuk sayıldığı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi'ne imza koymuş ülkemizde kız çocukları eğitim haklarından yararlandırılmayarak erken ve çocuk yaşta evlendirilmekte, ayrıca evlendirildikleri kişiler hakkında açılan kamu davalarına af getirilmekte, oğlan ve kız çocukları buna ek olarak çırak ve birden tarımda emek gücü olarak kullanılmaktalar"* gibi bilinçlendirici bazen *"21 Ocak Pazartesi saat 17:00 da twitterdayız!"* gibi örgütleyici bazen de sadece durumun ne kadar acı olduğuna ve artık bir dur denmesi için devletin daha çok tedbir alması gerektiğine vurgu yapan *"Her Yer Suç Mahalli, Yuh Artık! Cinsel istismarcı öğretmen korunuyor mu? Adalet Bakanlığı'nın duruma el atmasını istiyoruz! TBMM araştırması: Ergenlerin yüzde 9,6'sı evli, 72 yaşındaki adam 8 yaşındaki kız çocuğuna cinsel istismar iddiasıyla tutuklandı, Tecavüzü Ak'lama Yargıla"* gibi paylaşımlar yapılmaktadır. Bu kadın STÖ'lerinin paylaşımlarında devlete de vurgu yapmasının sebepleri Walby'nin kitabında değindiği ve paylaşılan postların analizinde de görebileceğimiz gibi çocuk ve kadın istismarlarına karşı yargı sistemindeki bu istismarı yapan erkeklerin kaçmasına yardımcı olacak boşluklar, bu tür suçların hepsinin açıklanmayıp küçük bir kısmının verilmesi ve en önemlisi devleti temsil eden polis bu tür suçlarla ilgilenmedeki isteksizliği ve ihmali diyebiliriz (Walby, 2016). Yani kadınların ve çocuklarla ilgili bu kadar çok istismar postunun instagram hesaplarında ve feministlerin gündemlerinde yer almasının altında *"erkekleri söz konusu sahte yargı kalıpları dışında mahkûm etmeyen hukuk sistemi"*nin bu tavrı vardır diyebiliriz (Walby,

2016). Yapılan mülakatta katılımcı şu sözlerle belirttiği gibi “*son 8 yıldır çok daha farklı bir yöne akredite olduk erken yaş evlilikleriyle beraber eneset ve kadına cinayetlerin arttığı bir ülkede şu an bir acil yardım hattımız var bizim “0212-656-96-96” numaralı acil yardım hattı işletiyoruz*” bu kadın STÖ’leri sadece devletin yaptığı düzenlemelerle yetinmemekte ve alternatif çözümlerde üretmektedirler. Bu instagram hesaplarında yapılan analizlerde de bu alternatif çözümleri görmekteyiz. Dolayısıyla bu tür alternatiflerin duyurusunun daha çok kadına ulaşması daha çok kişinin bu konuda bilinçlenmesi ve belki de yetkililerin eksiklerini görmelerinde yardımcı olması için alternatif bir saha oluşturacaktır. Bourdieu’nun bahsettiği eril tahakküm ve dişil itaat konusunda bu dişil itaatin sadece şiddetle olmadığı kadına karşı cinsel organını da bu tahakküm için bir araç olarak kullandığı ve cinsel saldırıda bulunarak gücünü göstergeleştirdiği ve kadını itaate zorladığı söylenmektedir (Şahin ve Birincioğlu, 2020). Sanal platformlara taşınan kadın STÖ’lerinin kadına ve çocuğa cinsel istismarda bulunan kişilerin adlarını, soyadlarını ve fotoğraflarını da sanal platformlarda yaptıkları paylaşımlarla bir ifşa politikası yürütmeleri ve özellikle Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun söylemi olan “*Asla Yalnız Yürümeyeceksin*” gibi söylemlerle bu duruma karşıt bir duruş sergiledikleri söylenebilir. Bu sayede eril tahakküm oluşması için oluşturulan alt zemin bir nebze de olsa tahribata uğrayabilir. Bu gibi ifşa paylaşımları için sanal platformlar kadın STÖ’leri için çok önemli saha oluşturmaktadır. Böylece daha çok kadına ulaşırken aynı zamanda kadınların ve çocukların kendilerini bu durumdan suçlu olarak nitelendirip dişil itaat geliştirmelerini de önlemiştir diyebiliriz. Ayrıca Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonundan bir katılımcı yapılan mülakata şu şekilde “... Şu an şey yani bu utanma yok artık. ... Utanmadan ben tecavüze uğradım diyecek çünkü tecavüze uğramasının nedeni onun kısa giydiği eteği değildir onun saçını sallaması ya da degajesinin açık olması değildir o karşıdaki erkek kişinin bozuk zihniyetinden kaynaklanan bir olaydır birey olarak görmemesindedir kadını. Bunların hepsini yavaş yavaş öğreniyorlar. Bence şöyle bir tabir var cin şiseden çıktı. Yani 20.yy.’in en önemli özelliği teknolojiydi teknoloji her şeyi allak bullak etti diye söylenenlere inat aslında teknoloji her şeyi yerli yerine oturttu” belirttiği ifadeleri de istismar konusun içinde teknolojik gelişmelerin ve sanal platformların önemini çok güzel belirtmektedir.

4. Dezavantajlı Konumdaki Kadınlar Dışındaki Diğerler

Çalışma kapsamına katılan STÖ’lerin instagram hesapları analiz edilirken daha önce lezbiyen feminizm, siyahî feminizm, eko feminizm vb. gibi ayrı ayrı ele alınan alanların bu hesaplarda bir araya geldiği görülmektedir. Hatta kadın haklarını savunmak için yola çıkan feminizmin daha önceki hiçbir dalgasında görülmeyen bir şekilde 4. Dalga feminizmi temsil eden dijital feminizmin yeri geldiğinde erkeklerin de haklarını koruduklarını bu analizlerde görmek mümkün. Bu durum akla Bell Hooks’un “*feminizm herkes içindir*” söylemini getirmektedir. Bu söylem belki de hiçbir feminist dalgada bu kadar vücut bulmamıştır. Burada yapılan analiz gösteriyor Queeri, siyahiyi, erkeği, doğayı, hayvanları hepsinin haklarını yani kısacası dezavantajlı her kesimin hakkını savunuyor. Söylemlerinde de gördüğümüz gibi “*Transfobik Baskılar Sonucu İntihar Eden Öldürülen Tüm*

LGBTİ+’ler İçin Mücadelemiz Sürecek Eşit Haklarımızı Mücadelemizle Kazanacağız, 20 Yaş Altına Yasak Gelmesine Rağmen Çalışmaya Ailesine Bakmaya Ve Dolayısıyla Dışarı Çıkmaya Mecbur Kalan Ali Polis Dur Demesine Rağmen Ceza Ve Dayak Yememek İçin Durmadı Polis Onu Kalbinden Vurarak Öldürdü, #Aliyiöldürenlernde, Bir Tarafı Keserek Bir Tarafı Yakarak İnsanlık Doğayı Mahvediyor, Emre Yıldır İçin Adalet İstiyoruz” aslında sadece kadına odaklanılmıyor ve kadın haricinde cinsel istismara uğrayan erkekler, orman yangınları, toplumsal baskılar sonucu intihar eden ve öldürülen LGBTİ+ bireyler, bir kadının hayatını kurtarmaya çalışırken katil olan erkekler, ırkçılık yüzünden ölen, öldürülen veya bir şekilde eşitsizliği uğrayan bireyler ve daha çokları için mücadeleler verildiği içerik analizinde çok net bir şekilde görülmüştür. Bu durum dijital feminizmin kadın odaklı yapısının biraz daha geniş bir alana yayıldığını bize göstermektedir diyebiliriz. Ama incelenen kadın STÖ’lerin arasında yer alan Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu’nun katılımcısının da belirttiği yaşanan her eşitsizlik bir şekilde kadına da dokunuyor ve kadın her yerde bunun için her eşitsizliğin karşısında olmamız gerekir dolayısıyla bu husus da kadın derneklerinin dezavantajlı kişilerinde hakkını savunurken göz önünde bulundurdıkları bir şey olabilir.

5. Kadın ve Çalışma Hayatı

Feministlerin eskiden beri en çok mücadele ettikleri konulardan biri olan çalışma hayatı dijital platformlardaki feminizmde üzerinde durduğu önemli konulardan birisini oluşturmaktadır. Özellikle Mary Wollstonecraft gibi feministlerin eğitime olan vurgusu *“kadınların da ahlaksal ve zihinsel yeteneklerini geliştirmelerine izin verilmeli”* gibi söylemlerinde de görebileceğimiz gibi kadının eğitim alması ve daha sonra çalışma hayatına katılması fikri eskiden beri gündemde olan bir meseledir (Altınbaş, 2010). Kadınların eğitim düzeyinin artması ve çalışma hayatına katılımı sonrasında da birçok *“cam tavanla”* karşılaştığını ve iş yaşamında sıkıntılar çektiği görülmektedir. Kadınların çalışma hayatın da bu kadar sıkıntı yaşamaları ve kadın hareketlerinin odağında yer almasının sebebi yine patriyarkal devlet yapısıyla ilişkilendirilebilecek bir durumdur (Walby, 2016). Belirlenen kadın STÖ’lerinin yaptıkları paylaşımlar incelendiğinde de *“Virüsü Durdurmak İçin Patronları Durdur, Kadın İstihdamında Rekor Daralma: 1 Milyon Kadın Daha İşsiz Kaldı, Emek Sömürsüne Son, İşçiler İçin Ücretli İzin Kadınlar İçin 6284 Hayat Kurtarır, Kadınları Koruyan Eski Kazanımlar Tehlikede, Covid-19’dan Beri Daha Fazla Ücretsiz Ev İş Yapan Kadınlar, Gizlenen Kadın İşsizliği Ekonomik Şiddettir, 11. Kalkınma Planınının 48. Maddesinde Kadınların İş Gücüne Katılımının Gerilediği Tespiti Yapılmasına Rağmen Bir Çözüm Önerisi Getirmemiştir”* sanal platformlarda aktif yer alan kadın hareketlerinin bu konuyu patriyarkal devlet düzenine ve kadınların çalışma hayatında yaşadıkları sıkıntıya da bu platformlarda oldukça yer ayırmış durumdadırlar. Bu da yetkililere ulaşmak ve seslerini duyurmak için onlara alternatif bir saha oluşturmuştur diyebiliriz. Fark edileceği üzere genellikle işçi kadınlar üzerinden paylaşımlar yapılmak ve haklar talep edilmektedir bunun sebebi kadınların çoğunlukla bu sektörlere itilmesiyle alakalıdır diyebiliriz (Walby, 2016). Bu durumlarla ilgili rahatsızlıklarını eskiden beri dile getiren kadın hareketleri dijital platformlarda da bu konuya özen göstermişlerdir. Yapılan

paylaşımlarda da sıkı sık kadınların kayıt dışı çalıştırılması, düşük ücretlerle çalıştırılması ve “*ücretsiz aile işçiliği*” olarak da belirttikleri kadının ev içindeki emek sömürüsüne dair söylemlerin yer aldığı görülmektedir. Yapılan paylaşımlarda bazen kadınların hakkı olması gereken ama yasalarda olmayan şeylere vurgu yapılırken bazen de var olan ama uygulanmayan yasalara değinilmektedir. Özellikle son dönemlerde dikkat çeken önemli bir şeyde Covid-19 pandemisi gibi olağanüstü hallerde bile tedbir almayan patronlara yönelik paylaşımlardır. Kadın STÖ’lerin hesapları analiz edilirken bu gibi olağanüstü durumlarda sadece kadın değil genel olarak işçi haklarının savunulduğu görülmektedir. Bu da dijital ortamlarda yapılan feminizmin koşulsuz şartsız her durumda kadın odaklı bir yapı olmaktan çıkıp dezavantajlı kesimleri odağını alan bir yapılanma oluşturduğu yargısına götürülebilmektedir.

6. Sosyal Medyada Örgütlenme ve Uluslararası Kadın Hareketi

Örgütlenme ve örgütlülük kadın hareketleri için en önemli faaliyetlerden biridir. Dijital feminizm üzerine yapılan bu çalışmada da belirli kadın STÖ’lerinin instagram hesabında yapılan içerik analizi ve Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu’nun katılımcısı ile yapılan mülakatın sonuçlarında da örgütlenmenin önemi bir kez daha görülmüştür. Dijital feminizm bu faaliyete başka sanal platformlarda örgütlenmeyle bir boyut daha kazandırmıştır. Walby’nin kitabının direniş bölümünde de yer verdiği gibi direniş tek yönlü değildir hem bireysel direniş vardır hem de kolektif direniş söz konusudur (Walby, 2016). Diğer feminist dalgalarda da olduğu gibi dijital feminizmde de bir direniş bir örgütlülük söz konusu olduğu yapılan analizlerde de görülmüştür. Ama bu direniş diğer feminist dalgalardan farklı olarak çift yönlü gerçekleşmiştir diyebiliriz. Bu örgütlenmeler hem çevrimiçi platformlarda 24 saat aktif bir şekilde yapılırken hem de çevrimdışı platformlarda yapılmaktadır. Ayrıca çevrimdışı platformlarda yapılacak olan bu eylemlerin bilgisinin “*8 Aralık Pazar 15:00 Kadıköy, 25 Kasında Alanlardayız Saat 18:00 Forum Durağı Yanı, 24 Temmuz Cuma Saat 18:00 Atina Da Eylemdeyiz*” şeklinde çevrimiçi platformlarda verildiği görülmektedir. Bu şekilde kadınlara haber veriliyor ve çok hızlı bir şekilde örgütlenme sağlanabiliyor. Özellikle “*LasTesis*” ve “*MeToo*” gibi olaylar bize uluslararası kadınların birbirlerinden anında haberdar olmasını ve başka ülkelerdeki kız kardeşlerine destek verebilmelerini kolaylaştırdığı görülmektedir. Bir ülkede meydana gelen bir olay saatler içerisinde bir akıma dönüşebilmektedir. Bu sonucunda da dijital feminizmin kadın hareketlerini daha da güçlendirdiği fikrine gidilebilir. Hatta bu konuda mülakat yaptığımız Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu’nun katılımcısının “*... gelişen teknolojiyle aslında yeni bir katman yani sokaklarda dolaşip toplaşip eylem hareketliliği yerine sosyal medyadan bir hareket yapabiliyorsun. Biz mayıs ayında şeyi başlatmıştık bir gece saat 22:00 da hiç unutmuyorum hem Covid-19 var hem mecliste bu infaz yasası çalışmaları devam ediyor ... erken yaş evliliklerindeki faillelere af gelecek birazdan görüşülecek genel kurulda saat 20:30 filandı biz 22:00’a kadar bir sosyal medya kampanyası düzenledik ve ondan itibaren her şekliyle (biraz durduk) sosyal medya kampanyalarıyla o gece o yasa maddesinin genel kurulda görüşülmesini engelledik.*”, “*... Uluslararası İstanbul Sözleşmesi ile ilgili bir ayak gündeme geldi biz o zamanda ilk sesini çıkaran hatta Covid nedeniyle sokağa çıkmanın yasak*

olduğu o maskeler işte tedbirlerin olduğu bir dönemde bütün arkadaşlarım bütün illerde sokaklara çıkmış oldular her ilden bir eylem çıktı bu feminizm hareketinin aslında sosyal medya hareketinin desteklemesiyle ortaya çıkmasıdır.” “... Şöyle bir geriye baktığımızda 1919’da Halide Edip Adıvar kese kağıtlarına ve gazetenin beyaz kenarlarını çağrı metni olarak kullandı ve kapı kapı dolaşarak kadınlar fatih mitingini yaptılar İzmir’in işgali ile ilgili konuda. Ama biz ne yapıyoruz şimdi bir tek tuşa basıyoruz tek tuştaki takipçiniz takipçinizin takipçisi yani bir anda bir milyon dalga hareketi yayabiliyorsunuz” bu üç örnekte de ifade ettiği gibi sanal platformların kadın hareketleri için çok büyük bir önem arz etmektedir. Artık sadece çevrim dışı platformlarda değil sanal platformlarda da örgütlülük söz konusu olduğu görülmektedir. İçerik analizi sırasında gözlemlenen “*Bugün Saat 21:00 Da Sosyal Medyadayız, 23 Kasım Pazartesi 21:00 Da Twitterda Buluşuyoruz, Meydanlarda Buluşmadan Önce Bu Akşam Twitterda Buluşalım*” gibi paylaşımlar sanal platformlardaki örgütlenmeye örnek olarak verilebilir. Dolayısıyla sosyal medya aktifliğine önem verilmektedir. Ama buna rağmen katılımcı çevrim dışı platformların hala önemli bir yerde olduğunu da belirtmiştir. Zaten içerik analizlerinde de gördüğümüz “meydanlarda buluşmadan önce twitter’da buluşalım, 8 Aralık Pazar 15:00 Kadıköy, evlerden sokaklara taşıyoruz” bu söylemler kadın STÖ’lerinin sanal platformlarda aktif olmaya başlayarak kendilerine alternatif bir alan daha oluşturmalarına rağmen çevrim dışı platformlarda da pasifleşmediklerini bize göstermektedir. Çevrim dışı platformlarla birbirlerini destekleyici iki saha olarak varlıklarını sürdürüyor diyebiliriz (Tokat, 2019).

7. Kadına Yönelik Şiddet ve Özel Alanda Kadın

Bu kısmın analizine başlarken Mary Wollstonecraft’ın şu sözleriyle başlamak istiyorum “*Eğer modern dünya despotizmden kurtulacaksa sadece kralların ilahi haklarının değil, aynı zamanda kocaların ilahi haklarının da ortadan kaldırılması gerekir*” (Altınbaş, 2010). Kadın STÖ’lerinin kadına yönelik şiddette ilgili paylaşımlarında vurguladıkları önemli şeylerden biri de aile içi şiddettir. Gönderilerinde “*Aile İçi Şiddet Acil Yardım Hattı, Covid-19 Ev İçi Şiddeti Tetikledi, Karantinadaki Tehdit: Aile İçi Şiddet*” aile içindeki bu şiddete karşı bilinç oluşturmak için bunun gibi daha birçok söylemde buldukları içerik analizleri sırasında gözlemlenmiştir. Bourdieu’nun bahsettiği eril tahakküm ve dişil itaat konusunda bu dişil itaatin sağlanması için şiddetin önemli olduğu ve kadını itaate zorladığı söylenmektedir (Şahin ve Birincioğlu, 2020). Bunların yanında kadına yönelik şiddet Walby’nin de belirttiği üzere eskilerden beri kadınların çeşitli şekillerde çözüm aradıkları bir konudur fakat şiddet hala günümüzde de devam etmektedir. Ama bu çabalar en azından özel alanda şiddetin meşruiyetini yitirmesinde ve bu konuda yasal düzenlemelerin oluşmasında etkili olmuştur (Walby, 2016). İncelenen instagram hesaplarında da kadınların şiddet konusunda ciddi çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Gerek şiddete uğrayan kadınların haklarının belirttiği kadınların bilinçlenmesine yönelik postlar gerek yetkililerin yerine getirmedikleri yasalara vurgu yaparak bu konunun üstünün örtülmesini engellemek ve gereğinin yapılmasını sağlamaya yönelik birçok paylaşımlarda bulunarak seslerini duyurmaktadırlar. Yapılan instagram hesabı incelemesinin yanı sıra mülakatta da katılımcının belirttiği gibi bu kadın

STÖ'leri devletin yasal düzenlemelerine vurgu yaptıkları kadar devletin eksik kaldığı hizmetleri de sürdürmektedirler. Bunun en güzel örneği şiddet konusunda oluşturdukları acil yardım hatlarıdır. Bu hattın bilgisini çevrim dışı alanlarda vermenin yanı sıra dijitalleşmeyle beraber sosyal medya hesaplarında da paylaşmaktadırlar. Ayrıca yine katılımcının da mülakatta belirttiği üzere bu platformlarda yine sadece kadına yönelik değil çocuğa yönelik şiddete de çokça vurgu yapılmaktadır. Şiddete yapılan vurguların kadınları bilinçlendirmek ve yetkililere sesleri duyurmaya çalışmanın yanında toplumun her kesimine durumun vahameti göstermek ve şiddetin meşrulaşmasını engellemek için Covid-19 salgınından daha tehlikeli olduğu ya da bu durumun şiddeti tetiklediği gibi söylemler ve çevrim dışı platformlarda örgütlenmek için hazırlanmış afişler paylaşımlarda dikkat çekmektedir. Dolayısıyla dijital feminizmde sosyal medya şiddet konusunda da müdahale için önemli platformlardan biri haline gelmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Feminizm tarihinin başlangıç noktası bir yere yerleştirmek istediğinde feminist hareketin başat eserlerinden biri olan Mary Wollstonecraft'ın 1792'de tamamladığı "Kadın Haklarının Savunusu" eserinin yayınlandığı tarih ele alınabilir (Donovan, 2016). Feminist kadın hareketi tarihi boyunca dalga metaforuyla nitelendirilen önemli dönüm noktaları meydana gelmiştir ve her dalga bir öncekini besleyerek daha da güçlü bir şekilde tarih sahnesinde yerini almıştır (Özdemir & Aydemir, 2019). Çalışma kapsamında da günümüzün feminist dalgası olarak nitelendirebileceğimiz 4. Dalga Kadın Hareketi ya da diğer adıyla "Dijital Feminizm" üzerine araştırma gerçekleştirilmiş ve birtakım veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde görülen en önemli şeylerden bir tanesi tıpkı diğer üç dalga olduğu gibi bu dalgada da feminizm yeni bir boyut kazanırken eskinin tohumlarını da içerisinde barındırmakta ve daha da güçlenerek tarih sahnesinde yerini almaktadır. Araştırmanın bulgular kısmında da rahatlıkla görülebileceği üzere yeni feminist dalgayla beraber kadınlar diğer üç dalgada da savaşını verdikleri ve elde etmeye çalıştıkları haklarını kazanmak için ve iyileştirmeye çalıştıkları eşitsiz konumlarını düzeltmek için sosyal medya ağlarını kullanarak kendilerine yeni ve daha güçlü bir saha oluşturmuşlardır. Ancak dikkat çekici önemli noktalardan bir tanesi ise bu yeni sahayı oluştururken eski sahalarını yani çevrim dışı platformlardaki eylemliliklerini de devam ettirmişler ve hatta sosyal medya hesaplarını çoğu durumda çevrim dışı platformlardaki eylemliliklerini planlamak ve birbirleriyle randevulaşmak için de kullanmışlardır. Dolayısıyla Castells'in (2008), toplumsal değişmelerin sadece teknolojik ve ekonomik dönüşümlerle sınırlı kalmadığını en az onlar kadar önemli olan bir diğer dönüşümün ise kadınların içinde bulunduğu koşulların dönüşümü olduğu yönündeki düşüncelerinin yansımaları rahatlıkla görülebilmektedir. Çalışmanın ardından elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya konabilecek bir diğer önemli sonuç ise "hashtag" kullanımıdır. Hashtag sosyal medya feminizmi için oldukça anlamlı bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araç sayesinde feministler hem seslerini daha güçlü bir şekilde duyurabilmekte hem de kendi aralarında uluslararası düzeyde örgütlenme sağlayabilmektedir.

Çalışmanın bulgularında da sık sık kullanıldığı görülen ve hem ulusal hem de uluslararası olarak kadınları ve yetkilileri çok kısa sürede etkilediğine örnek olarak dünyanın bir ucu olan Şili de çıkan LasTesis dansının dakikalar içerisinde yayılarak bir gecede tüm dünyadaki kadın hareketlerini etkileyen #LasTesis örnek olarak verilebilir. Bunun yanında #BelieveWomen, #WhyIDidntReport, #MeToo gibi uluslararası hashtaglerin yanı sıra bir de ulusal düzeyde kullanılan #kadınışsizliği, #emeksömürüsuneson, #suçlusensin, #istanbulsözleşmesiyaşatır, #şehirşehirmeydanlardayız, #alarakarademir, #gülilandoku vb. şiddet, tecavüz, şüpheli ölüm, kadın cinayetleri, kadınların çalışma hayatında yaşadığı sorunlar, uygulanmayan yasalar, adalet arayışları gibi konularda da STÖ'lerin seslerini daha hızlı bir şekilde duyurabilmek için hashtag kullanımına başvurdukları görülmektedir. Bu durum aynı zamanda anaakım medyada gündem yaratma konusunda sosyal medyanın etkisinin ne kadar güçlü olduğunu da göstermektedir. Bütün bunların yanında çıkarılabilecek en önemli sonuçlardan birisi ise mülakatta katılımcının da belirttiği gibi dijital feminizmle beraber sosyal medya kullanımının kadınlar için ekstra zorlukları beraberinde getiren ve en yalnız hissettikleri zamanlardan biri olan Covid-19 gibi pandemi dönemlerindeki kurtarıcı rolüdür. Sokağa çıkma yasağı varken sanal platformlardan örgütlenebilmenin vermiş olduğu şans ve saat önemli olmaksızın tek bir tuşa basarak örgütlenebilme rahatlığı sayesinde olaylara anında müdahale edebilme avantajı sağlamaktadır. Bu da sosyal medyanın kadın hareketlerine kazandırdığı sanal platformların örgütlenme ve olaylara müdahale için ne kadar değerli bir kazanım olduğunu göstermektedir. Sosyal medyanın hem hashtag konusu hem de pandemi süreçlerinde kullanılması konusu Castells'in kuramında belirttiği *"yeni, daha güçlü ve daha esnek enformasyon teknolojileri"* sayesinde çeşitli alanlarda sonsuz bağlantılar kurabilmeye olanak tanıdığı yönündeki görüşlerini destekleyici niteliktedir (Castells, 2008: 100 aktaran: Güven, 2021). Paylaşımların hem Türkçe hem de İngilizce olması içerik analizine atıf yapabileceğimiz önemli bir noktadır. Paylaşımların bu şekilde hem bunun kendi yerel dilimizle hem de uluslararası bir dilde olması STÖ'lerin sosyal medya aracılığıyla iki yönlü de örgütlenebildiklerini göstermektedir. Bu noktada da Castells'in yeni hayat olarak nitelendirdiği ağ toplumunun yaşadığı hayatın merkezi bir planla işlemeyen ve her yere yayılmış olan köklerinin düğmeler gibi birbirine bağlandığını ve hem yerel hem de küresel "internet ağ düğümlerine" sahip olduğunu belirttiği görüşünü desteklemektedir (Castells, 2012:133 aktaran: Güven, 2021). Bunların yanında sanal platformların hızlı, esnek ve rahat oluşunun STÖ'lerin çevrim dışı platformlarda pasifleşmesine ve rehavete kapılmasına sebep olmadığı hala sokaklarda aktif bir şekilde mücadele içinde oldukları da görülmektedir. İçerik analizlerinde de gördüğümüz *"meydanlarda buluşmadan önce twitter'da buluşalım, 8 Aralık Pazar 15:00 Kadıköy, evlerden sokaklara taşıyoruz"* sanal ortamları aynı zamanda sokaklardaki eylemliliklerini desteklemek ve güçlendirmek için kullandıklarını göstermektedir. Bunun yanında görülmektedir ki kadın STÖ'leri bu platformlarda sadece doğrudan kadını etkileyen olaylara değil dolaylı yoldan da kadını etkileyen olaylara, cinsel istismara uğrayan erkeklere, hakkı ihlal edilen işçilere, intihara sürüklenen ya da öldürülen LGBTİ+ bireylere, orman yangınlarına, çocuk haklarına, ırkçılık yüzünden mağdur olan

siyahilere de sanal platformlarda sıklıkla yer vermektedirler. Bu da bize gösteriyor ki dijital feminizm diğer feminist akımlardan biraz daha farklı olarak dezavantajlı diğer kesimlere de yer veren bir akımdır. Son olarak yapılan like sayısı ve takipçilerin gönderilerin altına yaptıkları yorumlara bakıldığı zaman takipçi sayılarının çok altında like aldıkları görülmektedir. Bununla beraber yine çok az takipçi duruma ilişkin üzüntülerini öfkelerini dile getiren paylaşımlarda bulunan yazı ve emojiiler paylaşmaktadırlar. Yorum kısmına atılan bazı paylaşımların ise konuyla hiç alakası olmayan paylaşımlar olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla sosyal medya kullanıcılarının henüz STÖ'ler kadar aktif bir şekilde bu platformlarda yer almadıkları söylenebilir. Çalışmanın veri analizi sonucunda çıkarılan yukarıdaki sonuçlar feminizmin yeni bir aşama olan dijital feminizm aşamasına geçtiğini ve kadın STÖ'lerinin feminizm yapma ve örgütlenme aracı olarak bu platformları kullanmada hevesli olduklarını göstermektedir. Castells'in belirttiği kuramında belirttiği gibi bir telefon, bilgisayar ve modem bu sistemlerin çalışması için yeterlidir (Castells, 2008: 64 aktaran: Güven, 2021). Dolayısıyla bu noktada kadın STÖ'lerinin ve bunlara sahip olan feministlerin aktif bir şekilde kullanması için oldukça ilgi çekicidir. Ancak dijital feminizmin bir eksiği olarak bu platformlara erişimi olmayan kadınları dışlayıcı olduğu konusuna değinerek bu tartışmayı bitirmek bu konuda araştırma yapacak diğer araştırmacılara ön ayak olması açısından önemlidir. Çalışmanın sonucunda Türkiye'deki Kadın Sivil Toplum Örgütlerinin (STÖ) yeni medya araçlarını kullanılmasının, feminist hareketlerin gelişimi ve geleceği için önemli olduğu görülmüştür. Bu sayede Türkiye'deki feminist hareketlerin hem uluslararası alanda hem de ulusal alanda seslerini kolay, hızlı ve ucuz bir şekilde duyurabilmelerine yardımcı olmuştur ve feminist örgütlülüğün güçlenmesini sağlamıştır. Bunun yanında dijitalleşmeyle beraber aktivizm faaliyetleri dönüşüme uğramış çevrimdışı platformların yanında sanal platformlarda da aktif olunması sayesinde her durumda ve koşulda aktivist faaliyetlerde bulunabilmeye olanak sağlamıştır. Bunların yanı sıra dijital feminizm için önemli bir unsur olan hashtag kullanımı Türk Kadın Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) için adeta feministlerin aynı konu hakkında farklı hikayelere değinebilmelerine olanak vermiş bu sayede de konun önemini daha fazla dikkat çekebilmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca bu hashtagler sayesinde uluslararası ortamda görün olmalarını sağladığı için Türk Kadın Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla çalışma amacına ulaşmış ve araştırma sorularının hepsi bulgularda cevabını bulmuştur.

Referanslar

- Aksu, O. (2018). İsyân ve umut ağırları internet çağında toplumsal hareketler. *Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 153-159.
- Alikılıç, Ö., & Baş, Ş. (2019). Dijital feminizm: hashtag' in cinsiyeti. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 11(1), 89-111.
- Altınbaş, D. (2010) Feminist tartışmalarda liberal feminizm. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0(9), 21-52.
- Binark, M., & Löker K. (2011). *Sivil toplum örgütleri için bilişim rehberi*. Ankara: Uzler Matbaası, 9-98.
- Castells, M. (2008). *Ağ Toplumunun yükselişi, enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. 5-691.
- Cornell, R.W. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (2nd ed.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 9-438.
- Demirhan, K., & Onur İnce, F. H. (2018). Türkiye'de kamusal aktörler olarak sivil toplum örgütlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımı. *Amme İdaresi Dergisi*, 51(3), 61-87
- Donovan, J. (2016). *Feminist teori* (11th ed.). İstanbul: İletişim Yayınları. 21-406.
- Elliott, A. (2017). *Çağdaş sosyal teoriye giriş* (1st ed.). Ankara: Dipnot Yayınları. 11-429. ISBN: 978-605-4878-95-6
- Figen, A. (2014). Yeni toplumsal hareketler ve sosyal medya: kuzey ormanları savunması hareketine yönelik bir örnek olay incelemesi. *Marmara İletişim Dergisi*, 0(22),139-152. DOI: 10.17829/midr.20152214170
- Furuncu, D. (2014). *Yeni toplumsal hareketler, küreselleşme ve dijital aktivizm: gezi parkı örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı. 3-112.
- Güven, Erdem (2021). *Manuel Castells'in ağ toplumu kavramı ve ötekiler: yeni toplumsal hareketler ve marjinal yapılanmalar*. Global Media Journal TR Edition, 12 (23).
- Kırık, A.M., & Altun, E. (2018). Eğlence kültürüne instagram üzerinden yaklaşmak: etiketleme özelliği üzerine bir çözümleme. *Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı*. 1-11.
- Küçükali, A. (2016). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı Atatürk üniversitesi örneği. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(13), 531-546.
- Özdemir, Ö. (2017). İki sistemli kuram olarak sosyalist feminizm. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi (KSBD)*, 9(2), 395-414.
- Özdemir, B., & Yıldırım, G. (2019). Dijitalleşen iletişim ortamlarında kimlik inşası ve benlik sunumu: iletişim fakültesi öğrencileri üzerine bir araştırma (3th ed.). *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 178-191, ISSN: 2548-0200
- Özdemir, H. & Aydemir, D. (2019). Dördüncü Dalga Feminizm Üzerine. *International Social Sciences Studies Journal* 5(32);1706-1711. Doi: 10.26449/sssj.1368.

- Öztürk, M.F., & Talas, M. (2015). Sosyal medya ve eğitim etkileşimi. *Journal of World of Turks*, 7(1), 101-115.
- Özsöz, C. (2008). Kültürel feminist teori ve feminist teorilere giriş. *Sosyoloji Notları Dergisi*, (3), 51-56.
- Pandır, M., Efe, İ., Paksoy, & Alaaddin, F. (2015). Türk basınında Suriyeli sığınmacı temsili üzerine bir içerik analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, (24), 1-26. ISSN: 1300-4050. DOI: 10.17829/midr.20152419995.
- Terkan, B. (2010). Kadın örgütlerinin interneti alternatif medya olarak kullanımı üzerine bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi*, 6(3), 34-55.
- Tekvar, S. O. (2017). Türkiye’de feminist alternatif medyanın işlevselliği: bir alternatif medya örneği “kadınların postası” projesinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 537-552.
- Tokat, B. (2019). Ağ feminizmi ve toplumsal cinsiyet öğrenimi. *Kültür ve Siyasete Feminist Yaklaşımlar Dergisi*, 0(37-38), 35-59. ISSN 1307-0932.
- Sert, N.Y. (2012). Online aktivizm araçları yoluyla oluşturulan etkilerin metafor kullanılarak açıklanması örnek olay incelemesi: “internetime dokunma” eylemi. *Akdeniz İletişim Dergisi*, (17), 126-140.
- Solmaz, B., & Görkemli, H. N. (2012). Yeni bir iletişim alanı olarak sosyal medya kullanımı ve Konya Kadın Dernekleri örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 183-189.
- Şen, A.F., & Kök, H. (2017). Sosyal medya ve feminist aktivizm: Türkiye’deki feminist grupların aktivizm biçimleri. *Atatürk İletişim Dergisi*, (13), 73-86.
- Şahin, Z.B., & Birincioğlu. (2020). Toplumsal cinsiyet ve medya: Şule Çet’in şüpheli ölümü üzerine haberlerin eleştirel söylem analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, (1), 189-215. ISSN: 1308-3198
- Walby S. (2016). *Patriyarka Kuramı* (1st ed.). Ankara: Dipnot Yayınları, 11-313.

BAŞKENT
UNIVERSITY

BUSOC 2023

INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIOLOGY

OCTOBER, 26-28TH, 2023 ANKARA, TÜRKİYE

FULL-TEXT

busoc.baskent.edu.tr

SPONSORLAR
SPONSORS

TURKISH
AIRLINES

METROPOLITAN
MUNICIPALITY

DESTEKLEYEN KURUM
SUPPORTING INSTITUTION

Fen Edebiyat
Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

0312 246 68 05
sos.baskent.edu.tr
sos@baskent.edu.tr

Faculty of Science
and Letters
Department of Sociology